

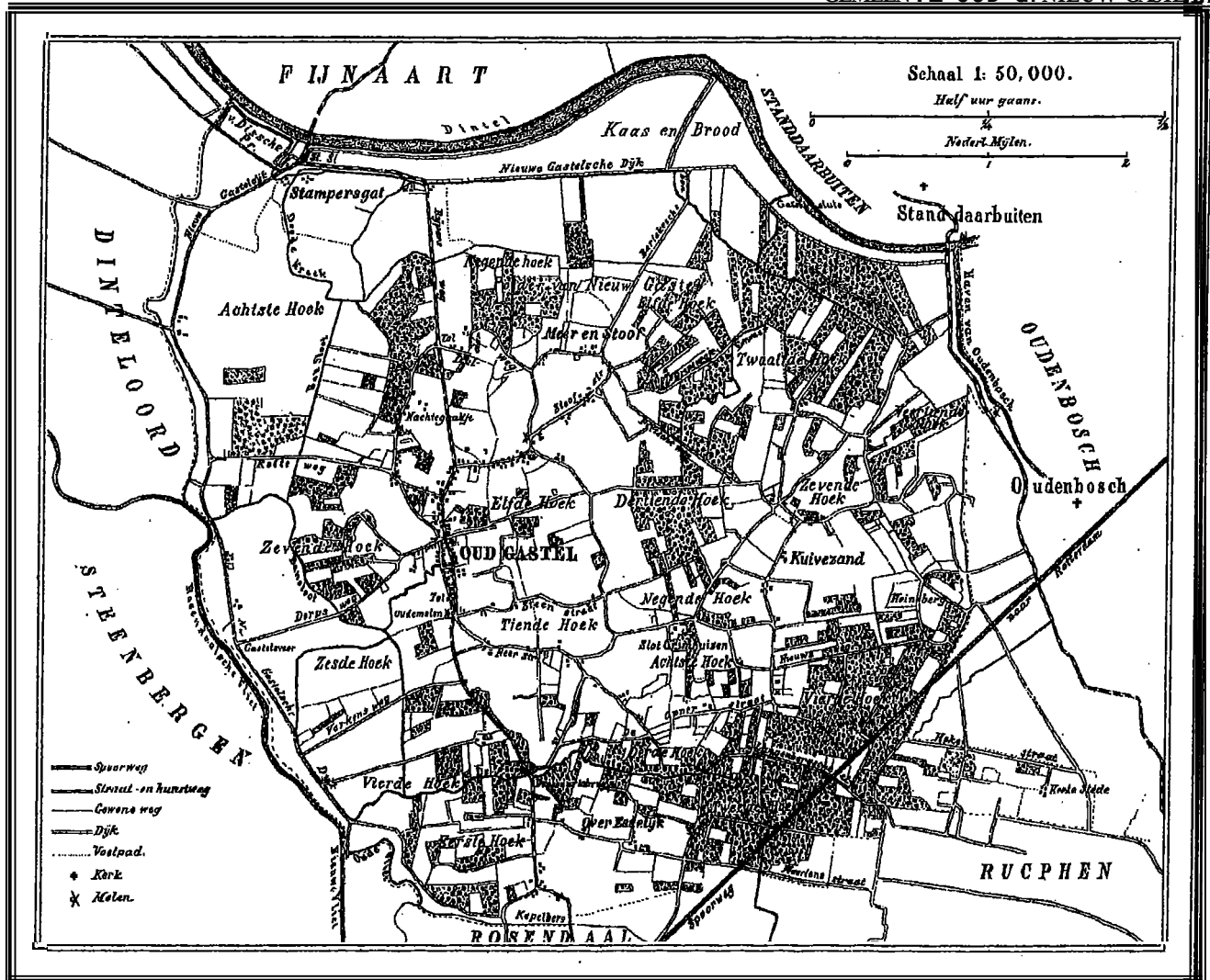
JAARBOEK

heemkundekring het land van.gastel

2003

PROVINCIE NOORD-BRABANT.

GEMEENTE OUD- en NIEUW GASTEL.

Geteekend door J. Kuyper

3312-Bunders, 3250 Inwoners.

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

1000

1000

INHOUDSOPGAVE

	blz.
Voorwoord	3
Uit 'herinneringen van broeder Theophile Nijman'	5
Van Achter- tot Zuiddijk deel 3	33
Het gebeurde honderd jaar geleden..... 1903	53
Het gebeurde vijftig jaar geleden..... 1953	58
Een terugblik en een blik vooruit op de stormramp van 1953	71
Oud, de duvel is oud	
- Gastels top tien van oudsten 2003	77
- Interview met dhr. P.F.A. Akkermans.....	77
Herdenking 100e sterfdag J.F. Vlekke 1-4-2003	92
100 jaar van Leengoed; een familiegeschiedenis deel 1	108
Activiteiten en vermeldenswaardigheden	
van heemkundekring 'Het Land van Gastel' in het jaar 2002 en 2003	159
Verslag van driedaagse excursie naar Ieper.....	161
Index jaarboeken	165
Informatie Heemkundekring 'Het Land van Gastel'	172
Ledenlijst 'Het Land van Gastel' 2003	174

COLOFON

Jaarboek 2003

Uitgave van: Heemkundekring
Het Land van Gastel
Oud Gastel

Redactie: de heer W. van den Broek
de heer F. van Merrienboer
de heer P. Peeters

Realisatie: Oud Gastel

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

Foto's, voor zover de eigenaar niet is aangegeven, zijn uit het archief van Heemkundekring Het Land van Gastel.

VOORWOORD

Voor u ligt het twintigste jaarboek van Heemkundekring Het Land van Gastel. Zoals het er hier staat, lijkt dat een doodnormale zaak. Ik verzeker u dat het niet altijd zo vanzelfsprekend is om jaar in, jaar uit met een uitgave te komen, die ook nog eens een beetje aansluit bij wat de gemiddelde Gastelaar of de gemiddelde heemkundeliefhebber wil lezen. Zo waren er jaren dat de boeken als zoetje broodjes over de toonbank gingen en zo zijn er ook uitgaven, die inmiddels tot de winkeldochters van ons museum zijn gaan behoren. Tja, als we van tevoren wisten hoe een succesvol jaarboek te maken, dan hoefden we ons over de verkoop ervan ook geen zorgen te maken.

Twintig edities is toch een mijlpaal. Ik wil iedereen, die de afgelopen twee decennia heeft meegewerkt aan de totstandkoming van de boeken van harte complimenteren. Uit eigen ervaring weet ik dat het beslist niet altijd eenvoudig is om met een goed, pakkend en ook nog eens historisch verantwoord verhaal te komen. Dan moet het nog aan het papier worden toevertrouwd, er moeten illustraties en foto's bij en het liefst eergisteren bij de drukker aangeleverd. Terecht overigens dat realisator Vlugschrift ons wijst op de uiterste inleverdata. Voor al het druk- en bindwerk is tijd nodig. Hoe meer tijd, hoe secuurder het werk gedaan kan worden.

In het vervolg zal de redactie de bijdragen missen van P. Akkermans en P. Luysterburg (Piet van de Gorkus). P. Akkermans heeft aangegeven dat hij wegens zijn leeftijd niet meer in staat is deel te nemen aan redactiewerk en P. Luysterburg is in het najaar overleden. De redactie denkt met dankbaarheid terug aan hun waardevolle en interessante bijdragen. De redactie zou dan ook graag zien, dat er een aanvulling zou komen.

Overigens is er dit jaar een artikel van L. van Leengoed opgenomen. Hij maakt nu bijna twee jaar deel uit van het bestuur en is tot genoegen van de redactie ook actief bij de Gastelse geschiedschrijving.

Ik weet dat er wel eens kritiek is op de vormgeving, lettertype en inhoud van het jaarboek. Natuurlijk: het kan altijd beter, mooier, professioneler. Als redactiecommissie hebben wij ons altijd een 'laagdrempelig' jaarboek voor ogen gehad, aan te schaffen tegen een betaalbare prijs. Wij zijn van mening dat iedereen met een interessant aan Gastel gerelateerd verhaal ruimte moet krijgen in een van onze uitgaven. Daarmee gaan wij wetenschappelijke verhandelingen niet uit de weg, maar het mag ons inziens een goede mix zijn. De lat ligt dus niet per se hoog, ons jaarboek was ooit bedoeld als aardig geschenk onder de kerstboom. En dat is het wat mij betreft nog steeds. Het leest in deze donkere dagen in elk geval lekker weg. Nogmaals redactiecommissie, mede-

werkers en ook de verkopers: proficiat met de twintigste. Op naar de zilveren editie!

Die laatste wens gaat trouwens ook uit naar de hele Heemkundekring Het Land van Gastel. Natuurlijk, elke club zit wel eens in een dipje als het gaat om vrijwilligers. Ik refereerde daar eerder dit jaar aan in een speciale nieuwsbrief. Laat onverlet dat we met een kleine, hardwerkende groep onverdroten verder gaan richting het zilveren jubileum. Te vieren op 25 november 2005 of daaromtrent.

Veel leesplezier met dit feestelijke jaarboek!

Wim van den Broek
voorzitter

UIT 'HERINNERINGEN VAN BROEDER THEOPHILE NIJMAN'

Deel 12

Dit is het vervolg op eerdere artikelen uit de jaarboeken van onze Heemkundekring. Er is hier geput uit een 28-tal schoolschriften, waarin wijlen Broeder Theophile Nijman zijn herinneringen heeft opgeschreven. Hij begon hiermee in 1943. Vanaf 1944 zijn het dagboeknotities. Ze zijn hier letterlijk weergegeven, met soms een korte toelichting, tussen haakjes, mijnerzijds.

F. van Merrienboer.

29 JULI 1951

Is het nu al weer meer dan een maand geleden, dat ik iets opschreef. Ik zal moeten zoeken om alles behoorlijk in mijn geest te ordenen. Ik heb vandaag een rustige zondag. Alle kinderen (12) hebben vakantie. Ik heb er een paar naar Limburg gebracht van de week, gisteren de rest naar Rotterdam. Toen ik op 25 juni naar Den Bosch toog, had ik een jongen bij me, die ik naar zijn ouders bracht, die in de haven van Born lagen. Mooi is het daar, langs het Julianakanaal. Deze jongen was nogal ziek geweest en ik had hem een paar weken ziekteverlof gegeven. Later ben ik Gerard Deen weer in Rotterdam wezen halen. Het is het enigste schip, dat ik tot hiertoe bezocht heb. Wij hebben twee, straks drie broertjes Deen, Friezen. Ik kom graag bij die mensen. Toen ik op 25 juni dan terug kwam, was ik erg vermoeid en ik besprak met het hoofd der school de kwestie of ik op 1 juli vervangen kon worden door mijn pas geslaagde collega, Br. Frederik. Alzo geschiedde! Op 1 juli heb ik onbetaald werkverlof gekregen om alles "rustig" te regelen, want met september komen er 35 kinderen!!

Nadat de "tekenzaal" mislukt was, heb ik naar zolders gezocht. Boven de school is veel ruimte, maar, na onderzoek, te zwak. Boven ons huis zou gaan, maar beperkt en duur, alleen al f 4500,- voor de timmerman. Het slapen is nu zo geregeld, de tegenwoordige slaapzaal blijven gebruiken en de zes kamers van de broeders, die liggen op de gang naar die slaapzaal, ook voor de kinderen. De broeders vinden dan nog wel plaats in de resterende kamertjes. Verder heb ik me heel de maand -behalve met de kinderen- bezig gehouden met kopen en bestellen van allerlei zaken voor het internaat en ik ben daar lang nog niet mee klaar. Ook gereisd naar België enz. Ik onderhandel nu met Br. Assistent George over geld, over aankoop van grond en ben een echte zakenman geworden. Lezen doe ik weinig, toevallig heb ik tijdens mijn reizen nog een heerlijk boek kunnen lezen: Gestalten in het verleden, van de oude

Antwerpse juffrouw M. Belpasie en het doet je goed zo'n stuk cultuur nog eens even te verwerken en te genieten. Ik ben magerder geworden van al de zorgen van het laatste half jaar, hard heb ik moeten werken, om alles wat ik tot hiertoe bereikt heb. En dit werk zal nu niet minder worden. Zo zal ik wel heel mijn verder leven zware financiële zorgen hebben, dat voel ik wel. Want tot slot van rekening sta je toch alleen. Meer en meer vervreem ik ook van Gastel en zijn kinderen. Nergens kom ik meer en nergens zit ik meer in. Op dagen als deze, nu alle kinderen weg zijn, begin je weer eens te denken aan vroeger en hoe het toen was. Maar veel tijd heb ik niet om daarover na te denken, want het is gauw 1 september en dan moet alles in gereedheid zijn.

30 JULI 1951

Als een donderslag bij heldere hemel hoorden we vanmorgen om 10.00 uur, dat de pastoor (L.Th.Jansen) was overleden. Vandaag, precies 14 dagen geleden, op hetzelfde uur heb ik hem voor het laatst gesproken. Ik was afscheid gaan nemen, want hij ging voor enkele weken rust nemen in het Gasthuis te Oudenbosch. Ik had nog enkele dingen te vragen en ik herinner mij gezegd te hebben: Mhr. Pastoor [het ging over een kleinigheid] maakt U zich daar maar niet druk over: hij had het er over, dat alles zoveel geld kost enz. Toen ik hem nog eens sprak over de moeilijkheden, die ik had om straks de kinderen te huisvesten, zei hij: huur het huis van de Dominee, dat staat al twee maanden leeg. Samen lachten we eens om dat stuk historie, dat we dan zouden beleven: ik had er in mijn lezingen zo dikwijls over gepraat. Ja, zei hij, ze hebben ons zoveel honderden jaren geknecht, en wie weet of we binnenkort nog wel priesters zullen zien in onze dorpen. Nogmaals zei ik dat alles nog wel mee kon vallen. Komt U nog terug, vroeg ik lachend? "Als ik niet dood ga wel", en hij trok vervaarlijk aan zijn onafscheidbare pijp. Een paar dagen later is hij geopereerd; dit was goed gelukt. Gisteren zei kapelaan van Heijst op de preekstoel, dat hij het heel goed maakte en nu dit bericht. Hij kreeg vanmorgen om 9 uur een hartaanval en was een kwartier later dood. Hij moet nog gezegd hebben: dit kom ik niet te boven. De rector heeft hem bediend en tijdens de bediening stierf hij. Pastoor van den Elzen was aanwezig en hij zei: "Piet, ik ben er mee klaar!" Dat hoor ik hem zelf zeggen. Als een lopend vuurtje ging het bericht natuurlijk door het dorp. Ik ben onmiddellijk de kapelaans gaan condoleren en heb mijn diensten aangeboden. Mhr. Van Heijst en Kloeg zijn naar de abdij om de prelaat te halen. Mhr. Van Dam was vanmiddag bij me en het kan wel eens zijn, dat er grote veranderingen komen. Ik heb met deze pastoor nog al eens wat beleefd, zoals de vorige bladzijden duidelijk aantonen. Hij was een goed mens, daar niet van, maar niet gemakkelijk in de omgang. Ik gevoel op dit moment geen lust een beschrijving van zijn karakter te geven. Ik ben onder de indruk van dit plotseling verscheiden. God hebbe zijn ziel en belone hem voor het goede, dat hij in zijn leven gedaan heeft.

12 AUGUSTUS 1951

Ik had mij na het overlijden onmiddellijk gepresenteerd om te helpen, als dat nodig was. Daags voor de begrafenis riep mijnheer van Heijst mij om een en ander te bespreken. Ik regelde de stoet, zoals ik dat gedaan had bij de begrafenis van de vorige pastoors en was nog eens in functie in de kerk. Altijd dat gevoel van heimwee naar vroeger. Alles was plechtig. Wat mij bijzonder opviel was, dat pastoor van den Elzen er slecht uitzag. Er zijn nu veertien dagen verlopen en de mensen maken allerlei veronderstellingen. Eerst liep het gerucht, dat de oud-kapelaan Peeters pastoor zou worden, nu zegt men weer: van den Elzen komt terug! Van Heijst zou dan pastoor worden in Oudenbosch en Kloeg zou ook naar Oudenbosch gaan. We zullen even afwachten. Van den Elzen vind ik een tragisch figuur, het is nu tien jaar geleden, dat ik de afscheidsrede mocht houden, het heeft nooit met hem gegaan, al die jaren lang. Ik schrijf nog eens over hem. Daags na de begrafenis ben ik naar Den Haag gereisd om te informeren naar de toelating om een continu-klas te beginnen. Het schoolbestuur had dit 21 mei aangevraagd. Ik werd door de chef afd. Schippersonderwijs, de heer Weinberg vriendelijk ontvangen en alles was reeds lang in orde, maar het bleek, dat men verzuimd had het papier op te sturen. Daags daarna kreeg ik van inspecteur Tazelaar, die ik toevallig in Den Haag ontmoet had, bericht dat het papier was teruggevonden. Ik ben onmiddellijk naar Mastboom gegaan en mijn uiterste best gedaan om de tekenklas te krijgen om die voor schoollokaal in te richten. Hij zou zo gauw mogelijk vergaderen met het Kerkbestuur om over deze zaak te spreken. Bij mijn thuiskomst van de retraite, 5 dagen later, belde ik hem op en hij zei: als ik voor de verkennerij een ander lokaaltje had... enz., het oude liedje. Gisteren met Mhr. van Heijst gepraat, hij zou zich weer in verbinding stellen met de verkennerij, vanmorgen telefoon, het gaat niet; dezelfde bezwaren. Nog drie weken, dan komen er 35 kinderen..., ik heb er al 18 voor de continu-klas, met 1 maart zeker 26, dus dan hebben we twee klassen. Het is nu zondagmiddag, ik zal nu heel het huis eens aflopen om ...een oplossing te vinden. Ik kom juist van de receptie, Kees van Sprundel, oud ondervoorzitter van de Luchtbescherming, jubileerde. Met de burgemeester en het oud bestuur, heb ik nog eens willen gaan feliciteren, vast besloten was ik een rede te houden over de jaren van de oorlog, toen er hier in Gastel zo'n hartelijke vriendschap tussen ons bestond. Maar ik had de kans niet, alles zat zo door elkaar en wij zowat apart -het was er een gaan en komen-. Nee, na vijf minuten was ik er weer weg. Juist toen Mhr. Kloeg binnenkwam, had ik met het aannemen van jassen en hoeden de kans om alleen weg te gaan. Een half uur tevoren had ik dat telefoontje gehad. Welke sanctie maatregelen kan ik nemen? Och, zwijgen maar, want we hebben geen rechten, we hebben niets dan onszelf. Het Kerkbestuur durft of wil in deze dus geen beslissing nemen ten onze gunste.

VRIJDAG 17 AUGUSTUS 1951

Vandaag is de nieuwe pastoor geïnstalleerd. Wie?? Van den Elzen!! Na een afwezigheid van precies tien jaar [hij had van 1911-1941 hier als kapelaan gewerkt] is hij vandaag teruggekeerd. Kapelaan van Heijst is vandaag geïnstalleerd als pastoor van Oudenbosch. Pastoor van den Elzen is nu bijna 69 jaar. Men zou het toch niet aan hem zien. Kwiek en vitaal, natuurlijk keurig gekleed met een Romeinse mantel om, stapte hij in zijn oude kerk. Ik denk, dat hij zich hier weer gauw thuis zal voelen. Het ging niet in Oudenbosch, ik heb over hem al meermalen geschreven, ik hield in 1941 de afscheidsrede. Ik herinner mij goed, dat hij in zijn laatste rede een pleidooi hield voor vriendschap en eenheid en.. dat men hier naar dat woord niet geluisterd heeft. We zullen het allerbeste hopen, als de tekenen niet bedriegen, gaan wij er op vooruit. Het zou mij niet verwonderen, als hij Broeder Canisius weer terugvraagt als koördirecteur.

DONDERDAG 6 SEPTEMBER 1951

Ontzettende drukte gehad, gedurende de maand augustus. Alles fijn voor elkaar gekomen, zolder ingericht voor slaapzaal, de vroegere slaapzaal wordt klas. Op vrijdag 31 augustus vierde ik mijn zilveren jubileum als onderwijzer. Overstelpende belangstelling! Inspecteur, Pastoor, Kerkbestuur, Burgemeester, telegrammen, brieven, kaartjes. Brief naar bisschop geschreven, vandaag een stuk in Sancta Maria [bisdomblad]. Br. Canisius opnieuw directeur van 't zangkoor.. We zijn er bovenop, 40 kinderen in huis. We zijn weer in aanzien bij hoog en bij laag. De druk van zoveel jaren is weg, Deo Gratias. Vandaag voor de eerste maal continu-klas gehad. Van 9 tot 6 uur! Alles gaat goed.

9 JANUARI 1952

Is het nu als zo lang geleden, dat ik iets heb opgeschreven? Ja. Laat ik beginnen met te zeggen, dat we dit jaar drie weken Kerstvakantie hebben, omwille van de "kolen". De minister voorzag, dat er in februari een tekort zou zijn en stelde daarom een langere Kerstvakantie voor. Ik was er blij mee. De slaapzaal kan nu eens goed onderhanden genomen worden. Er was nog altijd een "schutsel" voor afscheiding. Aan de kant van de straat hadden wij een hoek voor al onze oude rommel. Dat is nu verhuisd naar de zolder van de school, dank zij de trap, die in de hal van de school gemaakt is, vanwege het nieuwe lokaal van handenarbeid. Dus de hele zolder is nu slaapzaal geworden. Daar kunnen wel 35 kinderen op liggen en dan nog 13 in de kamertjes [de broertjes], dus we hebben slaapgelegenheid voor 48 kinderen. We hebben er nu 38. Wanneer er met 1 maart een tweede continu-klas bij komt [theoretisch of liever wettelijk kan dat], zouden we de oude refter van de broeders, nu refter

van de kinderen, moeten gebruiken voor klas en in de hof een "barak" zetten voor refter. Ik ben tot de conclusie gekomen, dat we nog verschillende jaren in dit huis zullen moeten "boeren". De zaak zit zo, er moet uitgebreid worden. Ik heb verschillende onderhandelingen gevoerd, met het volgende resultaat: We kunnen in de "Lange Dreef" een stuk grond kopen van 4,7 [5,88] ha. a f 3200,-, dus voor ongeveer f 15.000,-. Toen ik daar bevestiging van had, ben ik weer gaan onderhandelen met de Stichting Sportpark. Wanneer wij die 4,7 ha aan de gemeente geven [1 ha voor het Burg. Armbestuur] en f 5000,- aan de Stichting Sportpark, dan worden wij eigenaar van het sportpark, behalve van het gedeelte, dat aan de kerk behoort. Daarover moet ik nog spreken. Wanneer dan op het sportpark een school gebouwd wordt, kan het internaat nog lange tijd in ons huis blijven. Laten we die school in de Dreef zetten, dan moeten we daar een nieuw internaat bouwen! Ik ben met de pastoor en Br. Canisius naar Kapellen geweest om een en ander te bepraten. De pastoor kwam daar met een heel nieuw plan voor de dag. Ergens anders een oud huis kopen! De Oversten stonden daar niet geheel afwijzend tegenover. De Congregatie moet zich uitbreiden enz. Ik heb toen gezegd: als het in het belang van de Congregatie is zal ik het offer wel brengen. Een paar dagen later ben ik gaan praten met het Hoofdbestuur van de congregatie van Huibergen, die raadde het mij af. Te weinig personeel, alles komt op een man neer, in een ander bisdom komt ge niet gemakkelijk binnen. Zo dacht ik er ook over. En een oud huis? Als het kan een nieuw straks. Dit heb ik weer in Kapellen laten weten en zij hebben dan besloten het in Gastel te houden en de Burgemeester te verzoeken het geval in de Raad te brengen. Dat kan nu ieder dag gebeuren en we zullen dus maar afwachten. Er wordt hier veel over gepraat. Met de kinderen in de klas gaat het best. Ik heb natuurlijk een heel ander leven dan vroeger. 's Avonds altijd laat werken in de klas. Maar dat geeft niets. Verleden zaterdag heb ik een vergadering gehad met hoofden van continu- onderwijs in Nederland. Bij pastoor van Olsthoorn! Hij was uiterst vriendelijk en had mij uitgenodigd, zijn geschrijf in verschillende kranten als Maasbode, Tijd, Kompas enz. met zijn eigenaardige en onvriendelijke uitlatingen aan ons adres, was hij blijkbaar geheel vergeten. Ook is hij van tegenstander nu voorstander van continu-onderwijs geworden. Jaarlijks zullen we nu een of tweemaal bijeenkomen. Dit zijn zo de voornaamste dingen, die er op 't ogenblik te vermelden zijn. Hoe is het in Gastel? Ik heb dus weinig contact meer met de mensen. De heemkundige kring is dood, maar nog niet begraven. Mastboom houdt het nog wat tegen, hij denkt, dat er vandaag of morgen nog wel eens een nieuwe secr. penningmeester zal komen opdagen. F. Akkermans voelt er ook niet meer zo veel voor, er wordt niet meer, althans weinig aan gedacht en over gepraat. Het bloedt waarschijnlijk dood. Sinds pastoor van den Elzen hier is, zwijgt de oppositie tegen de burgemeester in alle talen. Je hoort niets meer. Zijn aanwezigheid is blijkbaar voldoende. Het is rustig en stil in Gastel. Ik merk, dat ook hij de oude geschiedenis met de Broeders moeilijk kan vergeten;

hij denkt dat wij nog niet in tel zijn bij de hoge stand en kerkbestuur enz. Ik lach daarmee. Ik zal er voor mijn internaat zeer weinig steun van hebben, dat voel ik wel. Zo langzamerhand begint het door te dringen dat wij, gezien ons geringe aantal, nog wel eens allemaal aan de schippersschool verbonden kunnen worden!! Afwachten, nog een feitje. Br. Canisius is teruggekomen als directeur van het zangkoor en ik heb gezorgd, waar ze allemaal bang voor waren, dat Janus Akkermans [carrosseriebedrijf) ook terug is! Ik schreef een ongetekende brief naar de pastoor, de zaak ging aan het rollen en met Kerstmis was hij terug. Als een kind zo blij! Zondag 13 januari komen de kinderen weer terug, ik hoop, dat het weer goed zal gaan. Vol ijver beginnen we dan weer. Gods hulp hebben we al zo vaak ondervonden. Hij zal wel blijven helpen!

PASEN 1952

Hier volgt een kort overzicht van Nieuwjaar tot Pasen. Er is voor en tegenspoed geweest. Op de eerste plaats is er de nieuwe klas. Op 1 maart is ze begonnen met als onderwijzer de heer M. Verhaart uit Dinteloord, die al enkele jaren aan de school stond en die ik, niet zonder moeite van de kant van het schoolbestuur - het was nl. een puike onderwijzer -, in de schippersafdeling gekregen heb. Hij "huist" in de oude refter van de broeders en heeft de 1^e 2" en 3" klas en ik zit boven met 4, 5, 6 en 7. Hij heeft 17 en ik 12 kinderen. Dit is een buitengewone vooruitgang en heeft mijn werk heel wat verlicht. Met Kerstmis waren er nog twee nieuwe jongens bijgekomen; ik had toen 19 leerlingen, praktisch in zes afdelingen. Het tweede winstpunt is de nieuwe refter. Daar er beneden dus een klas moest komen, hebben we in de hof een nieuwe refter gebouwd. Een keurig gebouw, met 70 m² vloer. Verder hebben we alle waskommen opgeruimd en boven in de gang een nieuwe lavabo geplaatst. We hebben precies 40 kinderen en het aantal zal tot september wel zo blijven. Er zijn nu reeds 15 aanvragen en er doet zich nu al weer een nieuwe moeilijkheid voor, n.l. slaapgelegenheid. Ons keurig slaapzaaltje, ook geverfd in deze vakantie, is te klein. Jammer genoeg zal ik mijn klas boven af moeten geven voor slaapzaal, maar waar moet ik met de klas naar toe? En nu komen we aan de tegenslag. Van Kerstmis af, heb ik gewacht op antwoord van de Stichting over de kwestie van het sportpark. De burgemeester had iemand van de Heidemaatschappij gevraagd om het terrein in de Dreef te beoordelen en te schatten enz. Wanneer het dan gemeenteraadsvergadering zou zijn, zou hij met cijfers voor de dag kunnen komen. Die heer kwam juist hier op 15 januari, de dag dat mijn goede kennis de heer Jos de Bie begraven werd en daar de burgemeester ook op die begrafenis was, keerde genoemde persoon terug. Sedertdien was het een rekken en uitstellen. Eindelijk in maart stond er een berichtje in de krant dat dinsdag iemand van de Heidemaatschappij zou komen, doch daags daarop verscheen er plotseling een groot artikel in het Brabants Nieuwsblad over het Gastelse sportpark. Daarin stond, dat de voetbalclub geld

geleend had en daarmee de bewuste f 5000,- schuld kon betalen en dat daarmee ook de reden verdwenen was om het sportpark te verkopen! Dat bleef nu behouden voor de sport, zo wilden het ook de meeste Gastelaars!! Dat er geheime krachten aan het werk waren, vermoedde ik al lang. Ik zweeg in alle talen. Veertien dagen later kwam mijn vriend Steinmetz van het Brab. Nieuwsblad eens praten en daags daarna een artikel over de "kwestie". Hierin kwam duidelijk uit, dat fatsoenshalve de Stichting eerst mij had moeten inlichten. Later nog een ingezonden stuk van de wethouder Vrolijk met antwoord enz. Ik heb de stukken bewaard. Ik heb steeds gezwegen en niet geantwoord. Verleden week heeft men mij dan geroepen en alles medegedeeld. Daarmee is een mooi stuk illusie verdwenen en staan we nu voor de moeilijke opgave uit zien naar een geschikt terrein. Natuurlijk hebben we nog altijd in optie de terreinen in de Dreef en dat van Raaymakers achter ons huis. Maar tussen onze tuin [die ook van de Kerk is] en de wei, ligt het bos van de pastoor. Het zijn maar enkele meters, maar ik betwijfel het ten zeerste of wij die kunnen gebruiken, zelfs niet als doorgang, gezien de houding die die goeie brave pastoor aanneemt en... het Kerkbestuur. Zij hebben al eens gezegd, de broeders moesten alles maar kopen! Maar dan moet er een patronaat gebouwd worden. Kan dat in deze tijd? En waar moet mijn schippersschool straks komen? Een beslissing nemen in deze is uiterst moeilijk! Of is Gastel te klein? Ik heb intussen ook nog geprobeerd een stuk wei te krijgen van het gasthuis, maar geen resultaat. We zitten geweldig met een behoorlijk stuk speelterrein te kijken. Ik moet heel deze zaak nog eens goed overdenken. Veel mogelijkheden zijn er echter niet. Vandaag komen de jongens binnen en we beginnen met nieuwe moed te werken. O.L.Heer moge ons helpen. Ik ben nog een paar dagen bij Br. Maurice in Anderlecht geweest, hij maakt het goed. Ik moest denken aan dit; 31 jaar geleden kwam ik daar als juvenist. In augustus vier ik mijn 25-jarig professiefest!

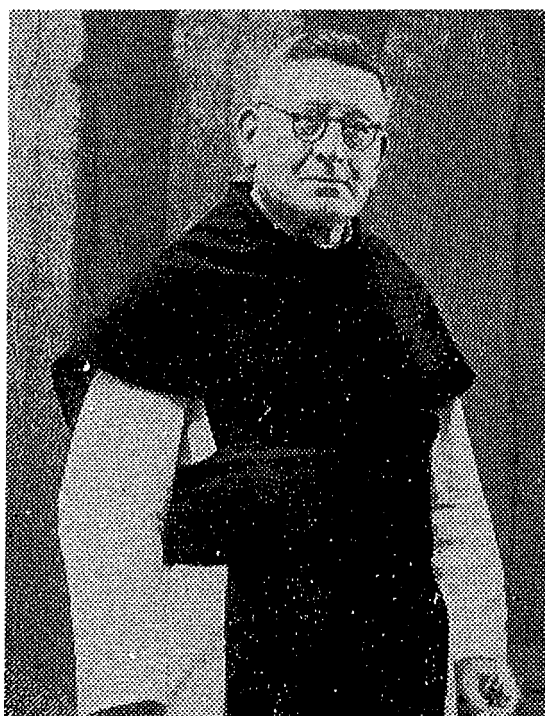
1 JUNI 1952

Wij staan dus voor een uitbreiding van het internaat. Met september, we maken niets geen propaganda, zullen het er misschien 60 zijn! Maar volgend jaar?

In ieder geval, deze 60 kunnen we niet huisvesten. Wanneer mijn klas boven weer slaapzaaltje wordt, gaat het. Met mijn klas zou ik dan kunnen verhuizen naar het toneel!! Zo gauw mogelijk een nieuw schooltje zien te krijgen! Dat is de oplossing. Er zijn nu verschillende mogelijkheden. Hier vlak bij staat de loods van J. van Iersel [smid en oud-wethouder.f.v.M.) Ik hoorde, dat die te koop was. Onmiddellijk probeerde ik. En uit 4 of 5 liefhebbers hebben wij de voorkeur. Ik heb met deze oud Gastelaar - die nu rijk is naar men zegt en een steenbakkerij heeft enz. - gesproken, hij vraagt f 22.000,-. De burgemeester zou bereid zijn om zijn medewerking in deze te verlenen. De inspecteur van het

Kloosterjubiläum - 25 jaar - broeder Theophile Nijman Oud Gastel. 21-08-1952
 Familie, vrienden en kennissen op het speelplein van de Sint Joannesschool.

Theodorus L.G. Jansen [kloosternaam Leo]
 * 19-08-1882 Schiedam † 30-07-1951 Oudenbosch
 Kapelaan Laurentiusparochie van 1932 tot 1935.
 Pastoor Laurentiusparochie van 1942 tot 1951.

schippersonderwijs, de heer Tazelaar, op mijn verzoek hier gekomen, heeft de loods eens bekeken. Maar tussen mijn verzoek en zijn komst, was ik alweer van idee veranderd, ook naar aanleiding van een gesprek met Mr. H. Mastboom. Ik vroeg hem of hij er niets voor voelde zijn grond in de Korte Dreef te verruilen met de onze in de Lange Dreef [grond die wij kunnen kopen] Zijn bezwaar gold niet, zoals bij een vroeger voorstel mijnerzijds, maar hij waarschuwde me, dat door zijn grond eens de Rondweg [die kwam er in 1979! F.v.M.] zou komen en wij dan weer in een "bebouwde kom" kwamen te zitten. Hiertegen kon ik niets inbrengen. Nooit sprak hij zo vertrouwelijk met mij als op deze middag. Hij kan helemaal niet met de pastoor overweg, hetgeen mij niets verwondert. De pastoor is opgegroeid in een anti-Mastboom milieu, pastoor Jansen haalde Mastboom in het Kerkbestuur. Bovendien zijn van den Elzen en Mastboom antipoden, de eerste royaal en geen verstand van geldzaken, de tweede zuinig en alles "van het slijk der aarde" afwetend. Daar het gesprek zeer vertrouwelijk werd, psychologisch te verklaren, daar hij "vol" zat van deze toestand, vroeg ik hem, of liever zei ik hem, dat ik telkens moest ondervinden, dat de pastoor niet sympathiek stond tegenover het internaat. Hier wist hij meer van. Al zouden we de weide van Raaymakers en de loods van van Iersel hebben, dan ligt daar nog tussen het zogenaamde "bos" van de pastorie, och arme, enkele honderden vierkante meters. Maar daar behoeven we niet op te rekenen!! Mr. Mastboom drukte zich aldus uit: "De pastoor zou zich daar hardnekkig tegen verzetten.", maar hij zei er bij: "Wij zijn er ook nog!" Op dit moment, nu hij tegen de pastoor is, zal hij onze zaak steunen, dat geloof ik wel. Maar ik waag me toch niet meer aan een avontuur met het kerkbestuur, dank je! Vanaf dit moment stond mijn besluit vast, we moeten weg uit deze omgeving! Wij, naar de Dreef! Ik wandelde er recht naar toe en voelde voor de eerste maal hoe rustig en stil het er was. Een eiland van stilte, dat moet de school worden! Met de inspecteur ben ik naar de Dreef gegaan en hij vond het ook ideaal. Wanneer ik 50+ handtekeningen van de ouders heb van de kinderen boven acht jaar, kunnen we aan de gang. Deze 50 en nog meer hebben we nu nog [gedeeltelijk] op papier, maar op 1 september 1953 in levende lijve voor ons! Zal het een lange of moeilijke weg worden? Uitgestippeld ziet hij er zo uit. Allereerst het Hoofdbestuur van de Congregatie voor het plan zien te winnen. Dan een Stichting vormen en de grond kopen. Dan werk maken van de school. Wat zal de pastoor raar opkijken, als hij het hoort. Ik heb van de week al eens met de pachter gepraat, die de meeste grond pacht, dat viel nog niet zo mee. Zaterdag 7 juni ga ik met Br. Canisius naar Kapellen.

7 JUNI 1952

Vandaag ben ik met onze econoom Br. Canisius naar Kapellen geweest en een onderhoud gehad met de Broeders Assistenten George en Liberat. We hebben de generale Overste even bezocht, het was diep treurig om aan te zien.

Gelukkig heeft hij geen pijn! Maar heel dat gezicht scheef - uit een oog slechts weinig zien, niets kunnen lezen -. We gaan nu een noeven beginnen tot Eerwaarde vader Stichter om van God een mirakel te bekomen! Daarover later meer. Ik begin met te zeggen, dat we in het bestaande huis weldra uitgeoerd zijn en dat er in onze onmiddellijke omgeving niets te krijgen of te kopen valt. Na ruim twee uur geconfereerd te hebben, waren we het in grote trekken eens over het voorstel onze gemeente te splitsen en het internaat te verplaatsen naar de Dreef. Allereerst zal een Stichting in het leven geroepen worden, daarna de grond gekocht en het eerst van al zal er een school gebouwd worden met b.v. alvast een verdieping boven de klassen. Ik moet dat nu gaan bestuderen en er een rapport over samenstellen. Het is dus wel een belangrijke zaak, die we nu onder handen hebben en een grote stap, die we gaan doen.

14 JUNI 1952

In de afgelopen week ben ik druk aan het werk gegaan, om de grote zaak te beginnen. Een afzonderlijk internaat, los van heel de beweging hier. Er is me hier te veel te doen; alle dagen in de patronaatszalen, op de speelplaats, op het sportterrein enz. Maandag ben ik naar Oosterhout geweest en ben heel vriendelijk ontvangen door de vertegenwoordiger der familie Mastboom, de heer Sygbertrus Fick. Mevrouw is een Mastboom, dochter van een Gastelaar, een zekere Jan Mastboom [overleden 1964). Met hem alles nog eens besproken. Woensdag ben ik bij de notaris geweest en met de kandidaat - notaris Mol is al jarenlang ziek - een ontwerp Statuten gemaakt en zijn samen naar het gemeentehuis geweest en bevonden dat we altijd te weinig grond gerekend hadden. Het is nl. 5.88 ha, vier percelen, een flink bezit! Ik moet nu een huishoudelijk reglement samenstellen, alles ter goedkeuring aan de bisschop van Breda en het Hoofdbestuur voorleggen. Daar ben ik nu mee bezig. Vandaag ben ik eens gaan praten met de pastoor. Ik heb hem uitgelegd, dat we noodzakelijkerwijze ons huishouden moeten gaan splitsen en dat we met het internaat naar de Dreef trekken. Ofschoon niet enthousiast, kon hij alles goed begrijpen en wenste ons het beste succes, waar ik heel blij mee was. Gisteren was Mgr. Dr. Koenraad hier voor de 5-jaarlijkse visitatie. Ik heb hem het internaat laten zien en van de toekomst verteld, wat hem zeer verheugde. Hij veronderstelde, dat ook de bisschop verheugd zou zijn over dit werk. Morgen ga ik met mijn 40 kinderen in de sacramentsprocessie!!.

18 JULI 1952.

De zaken zijn intussen gunstig verlopen. En met het Hoofdbestuur en met de bisschop! De goedkeuring van het Hoofdbestuur is van 5 juli. Op 8 juli ben ik met broeder assistent Liberat naar de bisschop geweest en zijn daar heel

vriendelijk ontvangen. Mgr. zou het bespreken met Mgr. Koenraad en hij was blij dat alles goed ging. Twee dagen later had ik de goedkeuring, die dateert van 9 juli, al thuis. Op 16 juli zijn br. Canisius, Br. Willibrord en ik naar de notaris geweest en is de "Stichting St. Victor" in het leven geroepen. Wij hebben nu van die dag af een stichting, die de rechtspersoonlijkheid bezit en waarvan ik voorzitter ben, Br. Willibrord secretaris en Br. Canisius penningmeester, het eerste bestuur! Herinneringen aan vroegere jaren. Het eerste werk, wat wij nu moeten doen is: overgaan tot aankoop van de grond. Het bestuur heeft mij opgedragen dit werk te voleindigen. Dit zal ik natuurlijk zo gauw mogelijk doen. Morgen viert het internaat zijn eerste grote feest; dan wordt mijn zilveren jubileum gevierd van 25 jaar professie.

30 AUGUSTUS 1952.

Nog voor de kinderen binnenkomen, gauw een paar woorden. Stof is er genoeg. Op de eerste plaats vermelden, dat er nu 60 kinderen binnenkomen, waarvan 41 voor de continuklassen. Na dit half jaar, dus 1 maart 1953 zullen we leerlingen genoeg hebben om een zelfstandige continuschool te stichten. Ik had gedacht, dat dit na een jaar of vijf zou zijn, maar nu is het reeds na twee jaar!! Zestig kinderen, het wordt al een heel internaat. En nog steeds zijn we met zijn tweeën, Br. Antoninus en ik, die de hele zorg daarvoor hebben. Natuurlijk is er wel personeel voor het werk. We zijn nu met acht broeders, waarvan de helft Belg is. Br. Willibrord, hoofd der St. Joannesschool, Br. Canisius, 62 jaar!! En Br. Frederik 40 jaar jonger. Deze drie broeders staan dus aan de gewone school, ik alleen met de heer M. Verhaart uit Dinteloord aan de continuklassen. Hadden we nu maar een of meer gediplomeerde broeders. Er zijn een paar Gastelse juvenisten, maar dat duurt nog wel een jaar of acht voor die klaar zijn, als zij volharden. Van de grond in de Dreef nog geen nadere mededelingen ontvangen. De familie is nog steeds bezig met de volmachten. De pachters spreek ik nog wel eens, die zitten er natuurlijk nog al mee tussen. En nu het feest. Nadat we met de kinderen op 19 juli een prachtig feest hadden gevierd binnenshuis, werd de eigenlijke dag, 21 augustus een openbaar feest gevierd. Er was een comite gevormd onder leiding van Burgemeester Hofland en pastoor van den Elzen. Wie had dat enkele jaren geleden durven dromen! En als comiteleden, mijn eigen blokhoofden, 30 man!! Ze hebben gecollecteerd en op die heuglijke dag kwamen allen op bezoek en boden mij een bedrag van f 1000,- aan, dat de Gastelse bevolking mij wilde geven voor het internaat. Een gewone collecte brengt hier - en dan is het niet slecht - een paar honderd gulden op. Dankbaar Gastel! En ik kan deze jaren zo weinig voor U doen. Als ik tijd heb, zal ik mijn Gastelse patriotten eens afmaken. Des morgens was er - en nog wel in de grote kerk - een plechtige H. Mis, opgedragen door pastoor van den Elzen, geassisteerd door de Eerwaarde pater Paulus van Keep en kapelaan Kloeg.

Een plechtige stoet, voorafgegaan door 60 bruidjes, bracht ons naar de kerk. Mijn 84-jarige moeder, al mijn broers en zusters met hun kinderen, waren er bij tegenwoordig. Er was een drukke receptie, meer dan 50 telegrammen en een paar honderd kaartjes. De Generale Overste van onze Congregatie, zijn ambtgenoot van Huijbergen met enkele broeders en ook mijn oude vriend, Br. Maurice waren er ook. Verder pastoor Olsthoorn uit Rotterdam, met wie ik het wel eens aan de stok heb gehad, de schipperspastoor Hamerlynck, de onderwijzers, een pracht gezelschap. De oud-onderwijzer Jan Geleijns, C. Willemen en Rinus Aarssen en 's avonds nog 5 Italiaanse broeders, die vanwege het algemeen Kapittel in België waren en een reisje naar Den Haag maakten. Bij deze broeders waren twee priesters, Frater Rafael en Dominicus, die de andere dag in onze kapel de H. Mis opdragen. Dit waren de eerste H. Missen, die door broeders van onze Congregatie in onze kapel zijn opgedragen. Er waren veel toespraken en heel de dag tot twaalf uur zijn we gezellig bijeen geweest. Ook verscheidene cadeaus heb ik mogen ontvangen. Voor het overige ben ik altijd bezig geweest om fatsoenlijke huisvesting voor mijn 60 kinderen te verkrijgen. Van het Armbestuur heb ik niets meer gehoord en ik heb weer eens moeten ondervinden, dat wij op dergelijke instanties niet kunnen rekenen. Ook de tekenzaal krijgen we niet en we lossen het nu zo op: op de zes kamertjes boven 6x4 is 24 kinderen en de rest boven. Het kan nog juist, alles ligt bomvol. Met Gods onontbeerlijke hulp gaan we weer aan het werk, dat nu niet zo gemakkelijk is. We starten.

1 NOVEMBER 1952. ALLERHEILIGEN.

De tijd vliegt om. Het gaat goed, althans niet slecht. Alle kinderen voelen zich hier thuis en het zaakje marcheert. Maar de grond!! Na vele gesprekken, vooral met Br. Antoninus, ben ik tot de conclusie gekomen, dat de Dreef toch nogal afgelegen en ver is. In deze Bamistijd, met zijn vele regens, vooral dit jaar, merk je dat het beste. 't Is er donker en eenzaam. Vele mensen, vooral mijn familie ook, begrijpen mij niet. Ik weet het ook, konden we iets anders krijgen, dat was beter. Vooral het feit, dat er bij ons altijd kinderen zijn beneden de 8 jaar en derhalve de lagere school moeten bezoeken - op dit ogenblik b.v. 19 en die dus 3x daags - en voor de surveillant is dat 6 maal - de afstand Dreef-school moeten afleggen, heeft mij weer verleid elders te gaan zoeken. Bijna had ik weer iets. In mijn geboortebuurt, de oude Karolina, waar ik als kind gespeeld heb, kom ik twee weilanden tegen, n.l. van de weduwe Ribbens en Antoon Peters, samen 2 ha. Ik heb onderhandeld met de gemeente en weer tegenslag, want deze percelen liggen in het uitbreidingsplan! Daar komt een nieuwe straat volgend jaar. Na veel wikken en wegen en denken - 's avonds te bed, anders heb ik geen tijd - ben ik weer in contact getreden met de familie van Kalmthout en de oudste kapelaan van Oudenbosch nu - nadat Schuurmans vertrokken is - Siteur!, mijn oude vriend van de blokploegen. Zowel de kapelaan

als de gebroeders van Kalmthout zijn het eens, nu moeten we met man en macht - en wel deze week want ik word het beu -, Joke bewerken! De lezer zal zich alles herinneren van de onderhandelingen vorig jaar. Als dit lukt! Dan...

EERSTE KERSTDAG 1952.

De kinderen zijn weg, het is hier rustig en stil en ik heb nu de tijd om mijn dagboek aan te vullen. Ja, dat is gelukt. We gaan bouwen vlak in de buurt, alle ander objecten zijn afgezegd. Kapelaan Siteur was er voor en dus begon ik de onderhandelingen met de fam. Van Kalmthout. Met de broers ging het weer goed, maar Joke bood even hardnekkig tegenstand als vorig jaar. Zij lag in Charitas in Roosendaal en daar hebben we ze samen opgezocht. Kapelaan Siteur waagde alleen een poging, maar na tien minuten kwam hij ontmoedigd naar buiten met de mededeling, dat er niets van door ging. Maar ik was nu eenmaal in een zeer geprikkelde stemming over al de tegenslagen en ging derhalve op mijn praatstoel zitten. Het is al weer te lang gelden het letterlijk na te vertellen, maar ik zweette er van. Hoe kon ze die tegenstand toch zo hardnekkig volhouden, een uur lang!! Alle argumenten somden we op enz. enz. en eindelijk kwam er een schuchter "ja" voor de dag. Van dat ogenblik af voelde ik mij veilig en heb alles in orde gebracht met de notaris enz. Over de prijs zijn we het op dit moment nog niet eens. Daarover schrijf ik een volgende keer. We hebben het nu voor 75 jaar in erfpacht. Voor het overige is er weinig nieuws in Gastel. Nog een mooi succes voor ons internaat is een gift van f 1000,- van Mej. De Bie. Op een avond moest ik bij haar komen en zij vertelde mij alles van de hoge successierechten - bijna een ton! - die ze had moeten betalen bij het overlijden van haar broer in januari. Ik had haar al eerder gesproken en aangeraden om tijdens haar leven al iets te doen voor haar erfgenamen. Ik denk, dat, we van haar nog meer krijgen, meubels enz. Zij is het enige mens hier in Gastel, waar ik dergelijke sommen van los kan krijgen. De Mastbooms zullen zoiets nooit doen, dat bestaat eenvoudig niet. Nu had ze aan haar drie of vier nichten en heerneef ieder een paar duizend gulden gegeven en aan ons duizend. Het is natuurlijk prettig, als je zoiets meemaakt. Ze is nu ver versleten en komt niet meer buiten. Intussen is architect Hurks bezig met de tekening van de school e.d. en wij met de stukken voor de aanvraag van een nieuwe school. Ik heb de laatste twee jaar geen boek meer gelezen, maar nu een paar over Hitler! Wat is er toch wat gebeurd, als je alles zo eens achteraf leest. Ook begin ik weer zin te krijgen in toneelschrijven. Ik was van plan mijn oude stuk "De Gastelse Patriotten" dat ik dan liever "De laatste Baron van het Gastelse Hof" zou noemen, weer eens ter hand te nemen, maar over tien dagen komen de jongens weer en ik heb nog al wat klaswerk te doen. Enfin, we zullen maar zien. Of misschien een paar artikelen over de Frans Tijd voor de St. Laurentiusklok? Ik heb zin in schrijven.

22 FEBRUARI 1953

Over de ontzettende ramp, die ons land in de nacht van 31 januari op 1 februari getroffen heeft, zal ik niet schrijven. Publicaties daarover zijn er genoeg. Wij waren er allen zeer van onder de indruk. We hebben hier in huis honderden evacue 's gehad en vorige week nog 185 soldaten, die aan de dijken moesten gaan werken. Nu is alles weer rustig. Enige weken geleden schreef ik een brief naar Inspecteur Tazelaar of hij eens naar Gastel wilde komen om de zaak over de nieuwe school te bespreken. Op woensdag 18 februari heb ik een vergadering gehad met Dhr. Weinberg, inspecteur Tazelaar - beide heren moesten over Antwerpen naar Zeeland, de school van Hansweert is 1 februari verwoest - de burgemeester, secr. Van Mechelen en de collega broeders van de Stichting. Architect Hurks kon niet aanwezig zijn, maar kwam daags te voren met een plattegrond voor heel het gebouw, internaat en school. Het was een zeer prettige vergadering en zelfs de toezegging, dat we zo gauw mogelijk vier nieuwe klassen op het terrein - dat we nu in erfpacht hebben - zullen krijgen; als alles meeloopt, kan de school er voor 1 september nog staan!! Dit is waardig een goed slot voor dit cahier.

1 MAART 1953

Tweede zondag van de vasten. In de afgelopen week hebben we heel wat zieken gehad, de helft lag te bed van de griep. Nu is alles weer beter. Het leven gaat verder. We hebben al enkele mooie voorjaarsdagen. Stil aan voel je de lente komen en ik ben blij dat de barre winter voorbij is. Nee, dan kunnen we beter ijs hebben. Dat hebben we niet gehad dit jaar. Wel verschrikkelijk veel nat. Vandaag is het al weer een maand gelden, dat die verschrikkelijke ramp over ons kwam, die aan meer dan 1500 mensen [1 april 1759 doden] het leven kostte. En wat een narigheid zal er nog komen. Vanmorgen kwam er iemand bij me en vertelde, dat pastoor van den Elzen met stille trom naar Nieuwkuijk vertrokken was. Hij was de laatste weken al niet goed en liet zich nergens en aan niemand zien. Ik geloof, dat het wat anders is. Ik heb al eerder geschreven, dat hij niet met Mr. Mastboom overweg kan en die zit nog steeds in het kerkbestuur. Wat er gebeurd is weet ik niet, maar als een man als hij niet over de nodige contanten kan beschikken, kan hij niet leven en ik heb de indruk, dat hij zowat onder curatele gesteld is. Toen ik bij hem kwam als collectant voor de watersnood, gaf hij niets. Hij zou in de kerk wel geven, zei hij. Toen hij 5 februari j.l. 50 jaar geprofest was, droeg hij voor de jeugd een H. Mis op en gaf een dag vrijaf. Wij gingen hem tegen de middag feliciteren, we kregen een magere sigaar, de dames niets. En vroeger!! Kisten vol en flessen vol. Nee, er moet hem veel dwars zitten, dat zie ik wel. 't Is jammer, ofschoon hij voor mij en het internaat niets betekent. Ja, ja "Heerke" daar ga je nou. Ik heb medelijden met je, maar ik kan het me toch goed indenken. Voor zich zelf, schijnt hij toch nog al wat nodig te hebben. Als hij eens afstand zou

doen, wie zouden we dan krijgen? Er is er geen een voor bekwaam, noch van Oudenbosch, noch van hier. Niemand van deze heren heeft het "vertrouwen" van de mensen, door hun eigen schuld. Als ik dan aan een figuur als Mouwen denk. Een waardiger priester heb ik nog niet gekend.

14 MAART 1953

De pastoor was dezelfde week nog terug, maar het gaat niet goed met hem. Hij is opeens een oud man geworden. Later meer over hem. Ik zit n.l. zelf in de put; dit is al meer het geval geweest, maar steeds ben ik er uit kunnen kruipen, doch hoe het nu moet gaan, dat weet ik niet. Wat is het geval? De aanvraag voor de school en al wat daarmee samenhangt verloopt naar wens. Alleen Den Haag moet nog spreken. Maar wanneer we een nieuwe school zetten op bedoeld terrein - dus hier 3 minuten vandaan - dan moet daar ook nu of later een nieuw internaat bijkomen. Dat is logisch, ook al omdat we hier in huis uitpuilen! En het is ook niet reeel, dat we in een huurhuis blijven, met zoveel kinderen. Ik heb dus de plattegrondtekening van het geheel (school + internaat] naar het hoofdbestuur opgestuurd en kreeg als antwoord, dat de uitvoering van dit plan onze krachten te boven zouden gaan [max. 2 ton]. Ik toog derhalve naar de architect met het verzoek prijsopgaaf te verstrekken voor een zo eenvoudig mogelijk internaat! En dat was alleen al voor het naakte gebouw f 500.000,-. En wat er dan nog bij komt! Dat kan nooit en de Congregatie kan ons financieel niet helpen; wij moeten onszelf kunnen bedruipen en dan kunnen we onze gang gaan! Daar sta ik nou! Moet die school daar nu komen? En waar moeten we met de kinderen blijven? Drie uitwegen ontdek ik. 1. Een bestaand iets overnemen. 2. Ons huis - van de kerk - kopen en (trachten!!] in te richten voor internaat. 3. Het leerlingenaantal zeer beperken en doorgaan zoals nu, maar na een paar jaar uitsterven! Wat het eerste punt betreft, gisteren las ik dat een internaat in Engelen bij den Bosch 1 september s.s. wordt opgeheven. Ik ben er vandaag geweest. Een mooi ding, maar wat zal daar een personeel voor nodig zijn. En.. moet ik Gastel verlaten? [Aarssen- Willemen- pastoor van den Elzen, allen hebben ze Gastel verlaten! Ik ook nog?] Binnenkort ontvang ik prijsopgaaf. Ook punt 2 heb ik aangepakt en reeds onderhandeld met Dr. Van Susante en Mr. Mastboom, leden van het Kerkbestuur. Ze zijn niet onwelwillend. Afwachten maar, in een put zit ik en flink diep en wie zal mij deze keer redden?

12 APRIL 1953 BELOKEN PASEN.

Een koude week achter de rug. We hebben in maart al mooiere dagen gehad. Ter zake. De pastoor maakt het goed. De plechtigheden van de Goede Week en vooral de Paasnacht waren mooi en hij had een goede stem. Ik spreek hem af en toe in deze dagen en heb de indruk, dat hij een beetje opgelucht is. Mr.

Mastboom zit er mee tussen. Hij laat zich zelden tegenover iemand uit, maar ik kan er nog wel een potje bij breken. Toen we het samen over de koop van ons huis hadden, kwam de pastoorskwestie vanzelf ter sprake, daar het voor het Kerkbestuur een moeilijke tijd is om bepaalde beslissingen te nemen en zeker zo'n beslissing. Hij vertelde mij met ontroering in zijn stem, dat de pastoor al in sept.'51, zodra hij hier was hem de "grote" financiële zaken had opgedragen. Dus alles loopt feitelijk over hem, ook het geld heeft hij in huis. Alleen de missen enz. houdt de pastoor en dat schijnt allemaal hopeloos in de war te zitten. Ook doet de pastoor veel uitgaven, waarvan het Kerkbestuur niets weet. In Oudenbosch was dit hetzelfde, hij kon met het Kerkbestuur niet over weg enz. enz. Mastboom heeft reeds meer dan een jaar geleden gezegd, dat hij in volle vriendschap weg zou gaan en gevraagd of de pastoor een andere penningmeester wil opzoeken. Nu de rekeningen van 1 jan. 1953 nog niet in orde zijn, moet er dus wat gaan gebeuren. In zulke gevallen vormen zich al gauw twee partijen. Burgemeester Hofland belde mij een keer op of ik zin had, om mee naar Bornhem te gaan, naar de prelaat, natuurlijk om de pastoor hier te houden. Ik ben er niet op ingegaan. Er zijn afgevaardigden van de twee partijen geweest, ook bij de bisschop. Er schijnen nogal harde woorden gezegd te zijn, maar het resultaat is, dat de pastoor nog altijd rustig hier zit. Wel was er vorige week een vergadering van het Kerkbestuur met kapelaan Kloeg als voorzitter en nog wel in ons huis. Laat ze maar doen, ik heb er weinig belangstelling voor. Hoe staan de zaken met het internaat? Niet erg rooskleurig. Van de vele plannen, die ik al gemaakt heb, lijkt mij dit het beste; nl. bij de school of op de school een "stuk" internaat zetten. Daar zou ik mee tevreden zijn. We zouden hier blijven eten en de kleinere kinderen [een 40-tal] blijven slapen. Dat kan heel goed. Daar zouden we dan krijgen: een speelzaal met er boven een slaapzaal en zolder met sanitair. We hadden dan dus iets dat van ons was, we zaten dan "vrij". Dit plan heb ik de Overste voorgelegd, maar of zij hier op in willen gaan, is nog afwachten. Geld lenen, aflossen, rente en personeel, 't zijn zeker grote vraagstukken, maar ik scherm maar met het aantal leerlingen, dat nu voor september reeds 78 bedraagt. En als we er 100 hebben en we kunnen een kwartje per dag per kind overhouden, dat is toch f 9000,- per jaar. En dan kan het kostgeld nog altijd omhoog. In 1952 was de toestand zo: het eerste trimester hielden we 10 c., het tweede 20 c. en het derde 26 c. per kind per dag over, niettegenstaande de abnormale uitgaven, die natuurlijk nog enkele jaren duren. Ik heb de Overste laten weten, dat ik graag voor 15 mei een beslissing in deze zou hebben, want mocht het niet doorgaan met de bouw, dan kan ik ook de nieuwe leerlingen niet aannemen, met al de gevolgen van dien.

10 MEI 1953

Aannemen zal ik de 20 nieuweligen wel; ik heb een plaatsje kunnen bemachtigen in het St. Jozef gesticht (was vroeger gelegen tegenover het Veerhuis aan de Veerkensweg, in 1988 afgebroken F.v.M.). Verleden zondag ben ik een uurtje bij de heer J. van Mechelen gaan praten. Ik had behoefte met een verstandig mens te spreken. Over het internaat enz., over geld, over lenen, over alles. Hij kwam nog eens terug op 't Gesticht, waarvan hij nog altijd het voornaamste bestuurslid is. Was de begroting "50, "51 ongeveer sluitend, nu zitten ze weer met een aannemelijk tekort. Hij sprak als drie jaar geleden en als het aan hem lag, zou heel die zaak vandaag nog geliquideerd worden. Maar de deken van Roosendaal zou het tegenhouden! [De eerwaarde heer van Mierlo, F.v.M.]. Toevallig was het punt waarover wij spraken, weer actueel, hij zou in deze week een onderhoud hebben met de deken. Kunnen wij er iets mee doen? Ik ben nog dezelfde mening toegedaan als drie jaar geleden. Het nieuwste gedeelte voor de broeders, logeerkamers, kapel, spreekkamers enz. Het linkse - dus de in 1929 gezette zgn. ziekenbouw - voor school en het oude middenstuk successievelijk gebruiken om er eet- speel- en slaapkamers van te maken. Daar zaten we ruim, hadden veel grond, voldoende gebouwen, mooie hof enz. Een nieuw internaat bouwen, d.w.z. een volledig, zal tijdens mijn leven wel niet kunnen. Als we nu al zoveel moeite moeten doen om voor zoveel geld een klein stukje internaat te krijgen, waar je misschien 25 jaar voor krom ligt en feitelijk nog niets hebt, dan zal ik er de voorkeur aan geven het Gesticht te kopen. Maar het zit vol met oude mensen, bijna allemaal vreemdelingen. Waar moeten die naar toe? Dat is natuurlijk erg beroerd, maar of het niet kan, weet ik nog niet. De geschiedenis van de laatste maanden heeft mij echter geleerd niet te gauw een nieuwe school en een "stukje" te bouwen op het terrein hier vlakbij de zgn. Kapelanie. Het is nog maar gelukkig, dat we wat dat terrein betreft, nog niets definitiefs besloten hebben.

17 MEI 1953

Toen in de afgelopen week notaris Mol kwam te overlijden, na een langdurige ziekte, flitste het door mijn hoofd, kon ik dat huis maar kopen! Hoe kom je op zo'n gedachte? De weduwe van de notaris (Laurence van Mechelen, zuster van de gemeentesecretaris; tweede echtgenote van notaris Mol] heeft geen kinderen. Alle kinderen zijn uit het eerste huwelijk, de meeste getrouwd en er zal wel niemand van dit gezin in het huis blijven, zegt men. Zal de nieuwe notaris zoiets aan kunnen, want het is een jaap van een huis, met grote tuin. Achter in die tuin een schooltje, tussen huis en tuin de speelplaats. Van de tweede verdieping (ik weet niet hoeveel kamers, maar veel] en de zolder slaappleatsen, desnoods boven de school nog, al mag het niet, enfin, dat is misschien iets dat we aan kunnen. Een ander plan zit ook nog in mijn hoofd, nl. Stampersgat. Daar zullen we meer medewerking krijgen dan hier in Gastel.

Want inwendig, in ons eigen huishouden is het ook niet alles. Ik merk, dat ik aan mijn collega's die in de Stichting zitten, niet veel heb. Ik zou alles van de penningmeester moeten verwachten, maar dat valt allemaal tegen. Br. Willibrord, dat gaat nogal, dat is een beste secretaris, daar niet van. Maar zo'n onderneming eist een durf en een moed, zoals b.v. Jan Korsmit, hoofd der school in Stampersgat, kan opbrengen. Hierover later nog eens.

13 JUNI 1953

Nu ik alle weken in Breda kom, vanwege het zwemondericht, dat onze kinderen daar krijgen, ben ik wat verliefd geworden op dit mooie stadje. Al enkele weken heb ik contact met wat invloedrijke personen en zij vinden het jammer, dat we juist wat te laat zijn, daar er de laatste tijd nog al wat grote gebouwen verkocht zijn. In Wolfslaar ben ik ook geweest, prachtige omgeving, maar een te klein huis. Deze week heb ik nog een conferentie gehad met de Brs. Assistenten George en Bertrand - de Generaal was in Engeland - en de moeilijkheden besproken. Het punt "personeel" is wel het ergste. Zij lieten doorschemeren, dat zij er niet voor waren, dat ik alleen met een paar broeders naar Breda zou gaan, zelf de directie opnam en het onderwijs aan leken overlaten (anders wordt het voor een man te zwaar]. Br. Bertrand zinspeelde er op de school in Gastel op te geven en allen te verbinden aan dit mooie werk. In vertrouwen heb ik hem gezegd dat br. Canisius, br. Willibrord en br. Frederik dit zeker tegen hun zin zouden doen, als het moest. Zij waren er van overtuigd, dat er binnen niet al te lange tijd een definitieve beslissing moet genomen worden. De slag zou voor ondergetekende wel eens zwaar kunnen zijn. [George] Ik antwoordde, dat ik mij ter beschikking van de Congregatie stelde en wanneer wij het werk, dat we begonnen zijn niet kunnen voleindigen, ons best moesten doen een andere Congregatie te verzoeken dit werk over te nemen, ter wille van de kinderen, ter wille van onze uitstekende onderwijzer, de heer Verhaart. We staan er zeer moeilijk voor!

28 JUNI 1953

De beslissing is gevallen! Negatief! Zondag 21 juni vatte ik mijn ideeën over de moeilijkheden nog eens samen in een brief aan het hoofdbestuur. Uiteindelijk raadde ik aan: de school bouwen en een gedeelte van het Internaat (f 100.000,-). Ik vroeg een spoedige beslissing. 27 juni kwam het antwoord: de Oversten konden er niet op ingaan; het financieel bezwaar [risico] was te groot. Nochtans wenste de Generale Overste mij te spreken voor zijn vertrek naar Congo op 15 juli. Vandaag ben ik er geweest. Van half twee tot drie uur sprak ik met hem, daarna tot half vijf met hem en de assistenten. Heel het "probleem" Gastel is in de vergadering van donderdag 25 juni j.l. uitvoerig ter sprake gekomen. De oversten hebben groot respect voor de goede

bedoelingen en de werkzaamheden door mij verricht tot welzijn van de Congregatie. Zij achten het parochiewerk dat de broeders doen wel goed op zichzelf, maar weinig belangwekkend voor de Congregatie. Ik heb hun verklaard dat ik van mening ben, dat het werken in een parochie, zoals wij dat nu 30 jaar doen, funest genoemd moet worden. Wat knecht spelen voor pastoor en kapelaans, dat is het. Laat het dan in het belang van de jeugd zijn. Maar ja, de broeders zijn daar al zoveel jaren aan gehecht, je kunt, nu alles weer goed gaat, niet zo maar ineens zo'n werk de rug toekeren. Ook zij zullen deze stap niet zetten. Ik heb gezegd, als we nog eens herinneren aan de stemming, die in dit huis heerste, toen het Internaat werd opgericht onder pastoor Jansen en als we die stemming en tegenwerking in alles nu nog hadden, dan zouden wij er waarschijnlijk niet lang over nadenken, maar zeggen, we gaan allemaal naar de schippersschool! Je kunt niet zo maar ineens zeggen, schakel over. Bovendien wordt mijn positie dan ook zeer moeilijk, als jongste tegenover hen, waarmee ik al zo lang samenleef. Men drukte zich vandaag zo uit; het zal vanzelf wel doodbloeden, het heeft geen leven meer. De enkele jongeman, die er om de 5 of 10 jaar eens bijkomt, nou ja, dat zet geen zoden aan de dijk. De financiële kwestie van de zaak is ook niet de minst moeilijke. Men heeft mij in vertrouwen gezegd (George) dat de Congregatie met zware zorgen te maken heeft en als wij daar niet op kunnen rekenen, kunnen we het ook niet bolwerken. Bij die vleugel, die ik gevraagd heb, komt natuurlijk al binnen enkele jaren een tweede enz. Men gelooft, dat ik voor alles alleen zal komen te staan en men wil mij de desillusie besparen voor straks. Het belangwekkendste vanmiddag vond ik, dat de Gen Overste met ontroerde stem een soort redevoering hield ter mijner ere, waarin hij zijn bewondering uitte voor hetgeen ik voor deze zaak gedaan heb en voor de houding, die ik altijd tegenover het Hoofdbestuur had aangenomen, enz. Broeder George was zeer bekommerd, over hetgeen ik zou doen in de toekomst. Ik antwoordde, dat ik mij geheel en al ter beschikking van de Congregatie stelde, maar dat men mij zou moeten verplichten nog ooit aan de school te Oud Gastel te komen. Als ik de keus mag maken, dan liever in België. Br. George raadde mij aan, economie te studeren, dan kan ik hem behulpzaam zijn!! Want hij voelt zich oud worden. Wie had zoiets ooit kunnen denken. Voel ik mij nu geveleid of verbitterd tegenover Gastel? Zal ik mijn "Laatste baron van het Gastelse Hof" afmaken, en Henri van Wassenaar Warmond tot afscheid laten zeggen: "Ik haat Gastel!" Och, ik wou, dat ik eens iets voelde. Maar ik ben in een wonderlijk kalme stemming. En thuis? Oei, oei en de mensen in Gastel? En de ouders van de kinderen? Ik zal nu de 20 nieuwelingen voor 1 september af moeten zeggen! Dat is een! Voor de rest ben ik van plan 1 september a.s. "gewoon" door te gaan met de twee klassen, die we hebben. Nu eerst slapen.

's Anderdaags. Nog eens goed nagedacht over alles, vooral over de woorden, die er gisteren in Kapellen gesproken zijn. Wanneer het dan toch allemaal moet gebeuren, helpt vechten niet meer. Mijn jarenlange strijd om dit huis uit

zijn as te doen herrijzen, om dit huis, waar ik nu bijna 30 jaar in woon, op te heffen en er een bloeiende tak van onze Congregatie van te maken, is mislukt. Dan vind ik het beter er spoedig een eind aan te maken. Ik zal mij direct in verbinding stellen met mijn goede vriend broeder Clemens, generaal Overste van Huijbergen en hem verzoeken onze leerlingen over te nemen. Wanneer dat op korte termijn kan gebeuren, hoeven we nog niets af te zeggen.

's Avonds van dezelfde dag. Als je dan al die kinderen weer ziet spelen, zou je hart toch gaan bloeden. Ik had een afspraak gemaakt vanmiddag om vanavond nog een bespreking te hebben met broeder Clemens. Maar toch weer afgebeld. Dit kan ik nog doen in overeenstemming met het gesprek van gisteren. Dit was ook gisteren de eindconclusie, n.l. we gaan in september gewoon door met de kinderen die we hebben en nemen dan geen nieuwe aan. Dus zeg ik deze af.

30 JUNI 1953

Vandaag heb ik al de nieuwe leerlingen afgezegd. Ik heb er een kwade dag mee gehad, er waren er al drie bij boven acht jaar. Al een, die de school in den Briel verlaten had. Wat is het erg, ik heb me tot hier toe tegenover de anderen volkomen kunnen beheersen; vandaag was alles op schoolreis en was ik alleen thuis, maar ik heb het gevoeld. Kon er toch nog maar iets op gevonden worden. Zou Onze Lieve Heer het niet willen of is het voor mij niet weggelegd?

14 JULI 1953

Acht dagen later, op maandag 6 juli ben ik toch naar Huijbergen gegaan. Br. Clemens was niet thuis, maar ik heb alles verteld aan een andere broeder, lid van het Hoofdbestuur. Daags daarna stond Overste Clemens bij me. Met een hart vol bekommernis - we hebben samen een paar uur gepraat - hij liet vooral uitkomen, dat het voor hen nu, op dit moment moeilijk was. Dat begrijp ik natuurlijk volkomen! Maar men zou in het Hoofdbestuur er zeer ernstig over praten. En gisteren ben ik bij pastoor Hamerlynk geweest in Willemstad. Hij stond er ook van te kijken. Dan heeft de bisschop nog gelijk gehad en pastoor Jansen en het kerkbestuur enz. Hij schreef onmiddellijk een brief naar Huijbergen voor overname. Toen hebben we allebei een uurtje geslapen, want we waren doodmoe! 't Was zondag. Onderwijl werk ik rustig verder met mijn kinderen in mijn klas. Mijn drie oudsten zijn geslaagd voor toelating tot de MULO en gaan dus in september naar Oudenbosch en blijven hier in het Internaat. Een aardige afwisseling, alleen wat druk!, is het repeteren van "De Rattenvanger van Hamelen" wat we op 25 juli zullen opvoeren voor pastoor Hamerlynk. Je moet nog alles gewoon doen, en alles verbergen voor de kinderen, voor de ouders, voor de broeders! voor mijn familie. Maar soms bonst mijn hoofd en heb ik een groot verlangen naar rust en stilte! Naar Kapellen? Ik kan er naar verlangen en ben er soms bang voor! Ik ben nog nooit

verplaatst geweest. Ik kan mij soms niet voorstellen, dat ik werkelijk weg zal moeten hier. Toch zal de executie eens voltrokken worden.

23 AUGUSTUS 1953

Rustige dagen gehad, weken zelfs. De uitvoering op 25 juli verliep best, 's avonds waren alle kinderen weg. Ik heb toch nog 6 nieuwe leerlingen aangenomen; drie broertjes en 3 gevallen, die ik vast beloofd had. Ik hoorde dezer dagen, dat er een paar door ons afgewezen kinderen naar Zevenaar en Moordrecht gaan. 't Is jammer. Ik heb nog geprobeerd het zoldertje boven de kamertjes in orde te maken, maar de raming was al f 1500,- en het Hoofdbestuur kon er niet op ingaan. "Daar de schipperschool waarschijnlijk toch niet zal blijven bestaan." Ook vonden zij het beter geen broertjes meer aan te nemen, ook al zouden de andere broertjes, die er al zijn, weggaan." In deze stemming begin ik volgende week een nieuw schooljaar met 25 leerl.; tot hier toe had ik er 14. Deze 25 leerl. zijn verdeeld over 3 afdelingen, 5^e, 6^e en 8ste klas, maar verschillen onderling zoveel, dat het eigenlijk weer een schooltje is, als met 1 sept. 1951. En nu is mijn collega de heer Verhaart, niet op 1 sept. terug, daar hij een motorongeluk heeft gehad. Alles loopt tegen, ik kan het gerust zo zeggen. Alles is van 't begin af aan tegengelopen. Zijn er toch nog geheime krachten achter de schermen voortdurend aan 't werk, dan zoek ik ze onder mijn eigen collega's. Tegen vreemden vechten kan ik, maar tegen eigen volk verlies je het. En wij verliezen het, ik zie geen uitkomst. Soms denk ik, "Ga maar rustig door, misschien komt er nog wel eens een oplossing." Deze week was ik in Waalwijk, een HBS staat er leeg! Burgemeester Theijssen ken ik van Oudenbosch, het zou niet veel geld en moeite kosten, maar dan komt weer het andere punt, personeel! Ik ben van plan deze week eens naar Den Haag te gaan en alles te vertellen aan inspecteur Tazelaar. Vanmorgen werd er afgeroepen in de kerk, dat aan Mr. H. Mastboom eervol ontslag is verleend als lid van het Kerkbestuur en benoemd zijn L. van Leengoed en H. van Mechelen. Ik weet nog goed, die zondagmorgen, nu een jaar of tien geleden, dat er werd afgeroepen, dat Mr. Mastboom benoemd werd. Twee historische feiten, waarvan ik meer kan vertellen. In de afgelopen week heb ik toch een paar dagen kunnen besteden aan een groot artikel voor het Jaarboek van de Ghulden Roos [Roosendaal] over Thomas de Bie. 't Waren gelukkige uren, dat ik er aan mocht werken. Nu moet ik mijn klas in orde gaan maken, want 31 augustus komen onze jongens weer thuis.

3 SEPTEMBER 1953

Toch nog 7 jongens erbij gekomen. Je hebt zo van die gevallen, die je niet kunt weigeren. Nu staat de slaapzaal helemaal vol. Te druk. Zo juist weer twee aanvragen. We hadden gemakkelijk de 100 gehaald, vooral met een beetje propaganda. Nu zijn het er toch nog 69 geworden. Zou er nog uitkomst

komen? Ik weet het niet. Ik kan er niets meer over zeggen. We gaan de ondergang tegemoet. Vorige week dinsdag belde ik inspecteur Tazelaar op; hij kon mij 's middags ontvangen. Ik ben er een uur geweest, het zou hem vreselijk spijten, zei hij, als het werd opgeheven. Hij raadde mij aan door te werken. En er nu - al zijn er maar twee leerkrachten - een school van te maken. Ik heb Br. Willibrord hierover gesproken, die toevallig die dag naar Kapellen moest. Br. Assistent George had hem twee dingen gezegd 1. Daar zit iets van stabiliteit in en dus het Kerkbestuur raadplegen, wat de huisvesting betreft. 2. Kan een Belg lid van de St. Victor Stichting worden? Ik moet dan (ook mijn collega] door St. Victor benoemd worden en mag dus zelf niet in het bestuur zitten. Tegen 1 okt. zou een en ander plaats moeten hebben. Ik ging wel getroost naar huis, maar wat zal er allemaal van komen?

6 SEPTEMBER 1953

Onverwacht een lichtpunt[je]? Aan tafel hoorde ik, dat het Gesticht zou worden overgenomen door de Zusters. Dus Armbestuur exit? Er zou de laatste weken wat gaande zijn aan de overkant. Mgr. Baeten zou gevraagd hebben: Is het niets voor het schippersinternaat? Ik spitste mijn oren. Iemand moet geantwoord hebben: Mgr. die nemen toch geen leerlingen meer aan, dat zal niet lang meer bestaan!! Zo gauw ik kon toog ik met deze woorden naar de heer J. van Mechelen, in wie ik nog altijd vertrouwen heb. Hij zei mij in vertrouwen, dat men in het afgelopen jaar f 10.000,- had toegegeven en dat hij er nu "geen zin meer in had". Wat Henri Mastboom met de pastoor had meegemaakt in het Kerkbestuur, ondervond hij in het Armbestuur met hem. Als hij wil bezuinigen, zegt de pastoor achter zijn rug: toe maar, stook en eet maar meer enz. Vandaar een conflict met hem. Hij (van Mechelen] was ook naar de bisschop geweest en deze had ook geen bezwaar tegen verkoop. Mgr. vroeg of er liefhebbers waren en v. M. had de broeders genoemd. Van bovengenoemd "praatje" wist hij niets. Uit het lange gesprek, dat ik met Dhr. van Mechelen voerde, trok ik de conclusie, dat er nu direct een actie moest begonnen worden. Het Armbestuur! Dit is nog steeds [en met opzet] niet aangevuld. Het bestaat uit de pastoor, Dhr. van Mechelen, Dhr. Rademakers en Dhr. de Vries. De pastoor zal zeker zijn uiterste best doen het gesticht zo lang mogelijk te behouden. Hij zal daar waarschijnlijk voor vechten, en hij zal zeker nog niet denken, dat wij er zin in hebben. Rademakers houding ken ik niet, ik zal hem dezer dagen spreken. Ik heb mij eerst verzekerd van de steun van de hoge autoriteiten. Vrijdag 4 sept. ben ik naar de bisschop geweest en uit zijn mond vernam ik, dat de zusters er geen belang in stellen. Dus ze kopen het niet, dat is winst voor ons. Mgr. verheugde zich in de bloei van het internaat, betreurde het, dat wij leerlingen hebben moeten afzeggen en zou ons steunen, wat het Gesticht aangaat. Hij vond het een zeer goede oplossing voor beide partijen. Dezelfde dag ben ik naar de Algemeen Overste in Charitas

gegaan en die zat als het ware op mij te wachten. Zij had met het Hoofdbestuur een paar weken geleden besloten de bisschop te antwoorden - op diens vraag dus - dat de zusters Gastel niet zullen overnemen. Dit klopte dus met het gesprek met Mgr. Dat weet het Armbestuur nog niet. Een der motieven voor niet overnemen was n.l. ons te steunen en te helpen in de huisvesting der kinderen. Ik dacht 's avonds, na deze bewogen dag, dat er nu een klein wonder aan het gebeuren was. Gisteren heb ik geprobeerd in contact te komen met de accountant van het bisdom, want hij schijnt de man te zijn, die al die onderhandelingen gevoerd heeft met de bisschop, met Charitas en met het Armbestuur. Hij woont in Breda, doch was niet thuis; ik heb hem nu een lange brief geschreven en ik ben benieuwd naar het antwoord. Hij zou de man kunnen zijn, die deze zaak aan het rollen brengt, want we zullen in het geheim werken en heel wat moeilijkheden te overwinnen krijgen. Moeder Overste beloofde mij, dat ze zou meewerken om de [oude] mensen, die nu in Gastel zijn, onder te brengen in Roosendaal, Oudenbosch, Oosterhout, Steenberg en z. Daar zal nog wat over gepraat worden! Onze [mijn] houding in deze: Het Armbestuur liquideert en wij kopen het. We kunnen er ook niets aan doen, dat ze er niet kunnen komen. Als wij het niet kopen, doet het een ander. Ik hoor juist dat het Armbestuur niet meer vergadert (kwestie pastoor en van Mechelen?) en dat er enkele kamers leeg staan, die het Armbestuur [lees van Mechelen] niet meer verhuurt. Dat kan nog wat worden.

8 OKTOBER 1953

Soms zijn de berichten goed, dan weer niet. Ik ben eens met de pastoor gaan praten. Hij is er tegen, wil het Gesticht zo lang mogelijk behouden en wees mij op het feit, dat het een oude "versleten" bouw is. Hij blijkt nog altijd van mening te zijn, dat we hier weg moeten. Ik stoor me natuurlijk verder niet aan hem. Ik merk wel, het Kerkbestuur zullen we niet mee hebben. Ik ben nog eens gaan praten met verschillende personen o.a. M. Rademakers, secretaris van het Armbestuur, die mij weinig moed gaf. De burgemeester staat weer helemaal achter ons. Hij zal zelfs in Den Bosch zijn best doen om de gemeente borg te laten zijn Architect Sturm (niet Hurks) die in 1938 het nieuwe gedeelte gezet heeft, heel het Gesticht door en door kent, noemde het en uitkomst voor ons. Hij schatte de bouw op f 125.000,- dat is 4 maal goedkoper dan een nieuw internaat. In hem hebben we weer een grote voorstander gevonden. Ze mogen blij zijn, zei hij, dat ze het voor die prijs kwijtraken. Niemand anders zou het willen. Ik ben nu van plan nog wat gegevens te verzamelen, de stemmingen nog eens goed te "peilen" en dan een rekest, dat tevens een "bod" is, aan te bieden en een beslissing te forceren.

20 OKTOBER 1953

Toen ik van bevriende zijde vernam, dat het landgoed "Ruijtenhove" onder Bergen op Zoom te koop was, heb ik mij onmiddellijk in verbinding gesteld met de eigenaar, Dhr. Alfons Asselbergs, doch hij vroeg f 1, - de m2 en het is meer dan 22 ha. Ik heb het huis bezichtigd, doch het is voor ons veel te klein en bijbouwen kost te veel. Dus ben ik er niet verder op ingegaan.

21 OKTOBER 1953

Vandaag heb ik een bezoek gebracht aan de Hoogeerw. Heer Deken van Mierlo te Roosendaal en hem de situatie uiteengezet. Het zou het een verlies voor de parochie vinden als het gasthuis zou verdwijnen, maar in deze is de beslissing aan Arm- en Kerkbestuur. Vorige week heb ik Dhr. Vuister te Breda nog warm gemaakt om zijn invloed inzake gasthuis aan te wenden.

28 OKTOBER 1953

Zojuist Dhr. Vuister op bezoek gehad. Hij heeft met de pastoor en Dhr. van Mechelen gesproken. Ik had deze zeer invloedrijke heer [accountant] in dit bisdom 14 dagen geleden bezocht in Breda en alles verteld. Hij kent de pastoor goed. Hij heeft hem zgn. "bewerkt" en overtuigt dat het Armbestuur zo niet langer door mag werken. Enfin, het was een heel verhaal met als slot dat de pastoor [wat ken ik hem goed] "omgedraaid" was; in principe is hij er niet op tegen dat wij het Gesticht kopen. Ook van Mechelen was rechtuit, zoals trouwens ook tegen mij. Binnen enkele weken gaat van M. met volledige gegevens naar de bisschop. De conclusie van Dhr. Vuister was, dat wij veel kans hadden. Dit is het eerste optimistische geluid, dat ik verneem, gedurende lange tijd, ik mag wel zeggen het hele jaar 1953. Van februari af is het immers steeds maar dalen geweest, nu zijn we weer op het goede niveau gekomen. Ik hoop in 't volgende schrift goed nieuws te kunnen schrijven. Deo Gratias. Het ergste is als je je vertrouwen kwijt raakt in je werk. Is het geen mooi sociaal werk, dat we begonnen zijn? Als de wind gunstig gewaaid had, hadden we een mooi internaat(je) van 100 kinderen gehad. Was dat niet mooi geweest voor Gastel? En de toekomst zou er ons nog meer geven. Wanneer ik de gesprekken van de schippers beluister en alles na ga, dan zal ons internaat rond 1955 wel 150 kinderen hebben. Ik blijf echter met alles alleen staan. Van mensen waar je op bouwde, die met mij samen zoiets moois konden opbouwen, had ik in de loop dezer jaren steun verwacht. De Oversten zwijgen in alle talen! Ons Kerkbestuur, pas gewijzigd, och wat kun je er van verwachten. En de pastoor!! Daags nadat Dhr. Vuister bij mij geweest was, kwam ik de pastoor op straat tegen. Hij vertelde dat Vuister bij hem geweest was, maar schrik niet, dat hij er helemaal op tegen was, dat wij het Gesticht kopen. Hij noemde ons gekken als we het deden. Bovendien, het draait en

waar blijven we met de oude mensen. Hij vond het een groot verlies voor de parochie als de zusters en de mensen daar weg zouden gaan. Enz. Nogmaals verklaarde hij - op zijn bekende suggestieve manier - dat hij liever zag, dat het internaat naar elders overgeplaatst werd, ook uit oogpunt van roepingen. Ik antwoordde, dat ik het met hem eens was aangaande dat "verlies" voor de parochie van zusters en mensen. En ik zei, dat als het Kerkbestuur (dat volgens hem het zeker niet zal verkopen!) en Armbestuur met de handen in het haar zaten, zij dan aan ons "kunnen vragen, of wij het asjeblief willen kopen" als het tenminste niet te duur is. Een ander verhaal. De gemeentesecretaris, pas penningmeester van het Kerkbestuur geworden zei tegen Br. Willibrord het volgende. En volgens Br. Willibrord praatte hij goed. "Theofile wil er dus een aparte school van maken! Waarom? Het gaat toch zo goed". Dus hij begrijpt het volgende niet; continuklassen is een aanloop tot het stichten van een zelfstandige school. Dat zegt de wet, dat zegt de inspecteur, dat komt niet van mij! secretaris: "Als het een aparte school wordt onder een eigen bestuur [de St. Victorstichting, uitgebreid met een lid, zodat er drie leden zijn buiten mij, die samen een schoolbestuur vormen] wat zal daar het Kerkbestuur (tevens Schoolbestuur) van zeggen." Is het dan nog logisch, dat wij de plaatsen, die wij nu voor leslokalen gebruiken nog langer gebruiken? Enz. Wel ja, dat kan er nog wel bij; schop ons dan liever buiten! Enfin, hij zou het Kerkbestuur eens polsen. Willibrord voegde daar nog aan toe dat het toch moeilijk zal zijn vanwege het personeel enz. Alleen de burgemeester, hij alleen, dat is mijn man. Hij heeft in Den Bosch zelfs stappen ondernomen, opdat de gemeente garant zou mogen blijven voor ons. Architect Sturm is ook aan het werken, hij zocht momenteel een oplossing voor de ouden van dagen. De burgemeester, architect Sturm en Dhr. Vuister kunnen misschien nog iets bereiken. Ik heb nu wel geleerd misschien te zeggen.

22 NOVEMBER 1953

Deze week kreeg ik bericht dat Wolfslaar, waar ik in mei j.l. een bezoek gebracht heb, nog altijd te koop is. Ik dacht even na en ben er naar toe gegaan met weinig enthousiasme. Ik heb het hele huis bezichtigd en het viel mij eigenlijk nog niet tegen. Wanneer we onze refter (houten gebouw) meenemen, die dan b.v. met een kleine verandering tot kapel ingericht zou kunnen worden, geloof ik dat we er 80 kinderen kunnen herbergen. Dan komt de nieuwe school - een verdieping daarop - ja, dat kan. De omgeving, prachtig. Vijver, bos enz. De boer, die er woont, zorgt voor alle bewoners wat betreft groente en fruit. De broeders met hun 35 juvenisten, die er nu zijn, vertrekken met Kerstmis naar hun eigen huis, de Klokenberg. Daar was ook het bestuur van de Stichting. Ik moest mij in verbinding stellen met de administrator, Terwischa van Scheltinga. Met hem had ik dezelfde dag een onderhoud. Hij vertelde dat er verschillende liefhebbers waren en dat het bestuur der stichting besloten

had alles in handen te geven van notaris Drion te Breda, die het dan zou verkopen. Hij dacht f 125.000,- Ik ben daarop naar notaris Drion [die ik goed ken, daar hij tijdens de bezettingstijd in dezelfde cel zat als mijn broer!] gegaan, doch die was niet thuis. Tegen de kandidaat-notaris heb ik gezegd, dat wij zin hadden in Wolfslaar, waarop ik een dag later reeds een schrijven thuis kreeg van Drion, dat hij donderdag 26 nov. a.s. een vergadering met de Stichting had en mij daarna zou verwittigen. In deze dagen heb ik diep nagedacht. Wanneer we van de 15 ha van het landgoed er b.v. eens 10 zouden verkopen! Dan was de last weer minder. Met Gastel heb ik ongeveer afgerekend!! Het zou voor het internaat van kapitaal belang zijn, als het apart was, op alle gebied. Mijn collega's, medebestuurders van de Stichting, vallen tegen. Ik voel duidelijk, zelfs al zou het Gesticht te koop komen, dat zij [de stichting zal het toch moeten kopen] die verantwoordelijkheid niet aandurven. Van het stichten van een zelfstandige school bv. (1 oktober had ik 't al gedacht) komt weer niets. Nu deze week ook de pastoor weer voorzitter van het kerkbestuur is geworden, in zijn eer hersteld zei Br. Canisius [ik noem het allemaal komedie] nu hij met de secretaris [Dhr. van Mechelen] de parochie bestuurt, nu zie ik van heel dat gesticht weer niets terechtkomen. Tenzij Jan van Mechelen, z'n neef het er alleen door kan halen. Wanneer het doorgaat vorm ik een nieuw bestuur met Drion en Vuister enz. Ik heb nu voor mij zelf besloten. Ik zal gaan, als 't tenminste bij de overheid lukt. Een sterk argument voor mij zal ook zijn, dat de nieuwe broeders [met sept. volgend jaar komt er al een] Gastelaars ook, daar kunnen komen wonen, dan kunnen ze in Breda [Wolfslaar is gemeente Breda] studeren en dan hebben we ze meteen voor de schippersschool! Ook financieel moeten we apart. Als directeur van het Internaat weet ik niets. Ik weet niet eens of we er kunnen komen, maar dat zal wel, want men zegt daar niets van. Wie weet, woon ik 1 sept. niet in Breda! Met dit idee ben ik reeds verzoend! Na dertig jaar als broeder hier gewerkt te hebben, op 48-jarige leeftijd nog iets nieuws, ja een nieuw leven beginnen. Toch lokt het mij. Zou van dit plan [het hoeveelste?] werkelijk iets terecht komen? Zo niet, dan zie ik de toekomst voor het internaat somber in. Dan geloof ik niet aan het voortbestaan ervan. God moge deze laatste en eerlijke poging steunen. God moge mijn offer, dat ik vrijwillig [hoewel noodgedwongen] breng, zegenen.

22 DECEMBER 1953

Nadat ik de oude notaris Drion en verschillende andere persoonlijkheden gesproken had, stuurde ik op zondag 6 december een uitvoerig rapport naar mijn Oversten in Kapellen. In dit rapport wees ik nog eens op onze moeilijkheden en zie dat we nu allemaal zitten te wachten op een definitieve oplossing. Deze oplossing zag ik in het kopen van Wolfslaar. Het bood bovendien een goed tehuis voor jongen Broeders, daar ik het niet verantwoord zou vinden, dat een jonge Gastelse novice hier kwam. Met sept. a.s. is N. van

der H. (Br. Emmanuel] klaar en ik vraag mij ernstig af of het wel goed, werkelijk verantwoord zou zijn, moest hij in het Gastelse milieu terugkomen, gezien bv. de familieomstandigheden. Dit geldt nog veel meer voor J. D. die dan over een jaar of twee zou komen. Nadat ik in dit rapport alles uitvoerig beschreven had, liet ik aan het Hoofdbestuur over, wat er gedaan moest worden. Ik hoorde een paar dagen niets, doch donderdagsavonds kwam Br. Liberatus, generaal Overste zelf naar hier. Hij was een paar dagen afwezig geweest, was woensdag thuisgekomen, de assistenten geraadpleegd, zelfs volmachten gevraagd en er direct op af gekomen. In mijn rapport had ik gevraagd de broeders Antoninus, Xaverius en Louis te mogen meenemen en hiermede was hij het volkomen eens. Wij zouden vrijdag 11 december Mgr. de bisschop bezoeken, de notaris en natuurlijk Wolfslaar. Om 9 uur vertrokken wij en reden recht naar Wolfslaar; ik had een taxi genomen, opdat we voor de middag nog bij Mgr. zouden zijn. Een uur zijn we op Wolfslaar geweest, toen reden we naar het huis van mijn broer te Breda, al waar de beslissing moest vallen. Viel die goed uit, dan zouden we achter mekaar naar de notaris gaan en het kopen. Maar zij viel niet goed uit. Het standpunt van Br. Overste is dat al wat we nu gaan doen met het internaat een definitief karakter moet hebben. We moeten nu niet meer beginnen met zolders en zoldertjes op te gaan zoeken en in orde te brengen. Als we iets kopen, moet het iets zijn, waar we ineens 100 kinderen in kunnen plaatsen, die behoorlijke huisvesting hebben, dus met badhuis, kapel, slaap- en eetzaal enz. Wolfslaar is een mooi object voor een noviciaat! Niet voor een internaat. In het huis zelf is slaapgelegenheid voor 40 kinderen, boven het koetshuis een 20-tal. Waar de rest! En de kapel en wassen! En de kinderen, die naar de lagere school moeten, een half uur ver, 4 maal per dag! Ik mocht tegenwerpen, wat ik wilde, ik mocht zelfs een averechtse beslissing nemen, maar ik moest bedenken, dat ik alleen verantwoordelijk was voor deze beslissing. Ik zou voor een last komen te staan, die zeer moeilijk te dragen zou zijn. Vergelijk maar eens dat gebouw met het Gesticht in Gastel, dat voor dezelfde prijs gekocht zou kunnen worden. Daar is een prachtige kapel, veel ruimte en speelgelegenheid, tuin, grond, enz. Hier was een wijs man aan het woord, hier was geen speld tussen te steken. Het was volkomen waar, wat Br. Overste zei. Ik wist dit zelf ook, maar de omstandigheden dwongen mij om dit niet te willen zien. Toen namen we samen de beslissing om Wolfslaar te laten passeren. Na het diner gingen we terug naar mijn oude Gastel en ik voelde me lichter. Mijn 86-jarige moeder en zuster zijn nog nooit zo blij geweest dan die avond, nadat zij wekenlang in spanning hadden gezeten omtrent den uitslag. Wat nu? Alle aandacht voor het St. Jozefgesticht. En toch heb ik een grote overwinning behaald, een morele overwinning. Was het internaat immers niet opgeheven? Wanneer ik voor f 125.000,- het Gesticht kon kopen, behoef ik de Oversten niet eens wat te vragen!! Bel dan maar op, zei hij, dat ge geslaagd zijt!! Ik ga nu in de Kerstvakantie het volgende doen. Mhr. van Mechelen vragen de zaak door te zetten. Ik heb al gedacht om zusterhuizen af te gaan om te

vragen of zij geen mensen op kunnen nemen en hoeveel. Maar ja, dan staat daar weer voor me de pastoor... het Kerkbestuur willen "zo lang mogelijk" de zusters en de mensen behouden voor de parochie. Wat een berg alweer, waar je tegenop moet! En toch bruis ik soms van levenskracht, om dit werk goed te volbrengen! Wil de Congregatie blijvend in Nederland zich handhaven, dan moet dit er door. Tegen Br. Canisius en Br. Willibrord [die hij niet wou passeren] heeft Br. Overste gezegd, dat dit huis staat of valt met de schippersschool. Dit is de kracht die ik heb, de steun die ik voel, bij alle moeilijkheden.

12 JANUARI 1954

De vakantie is voorbij en er is niets gebeurd. Door mij wel, maar de anderen? Toch weer een overwinning? Hoe komt de pastoor zo veranderd? Op een avond van de vorige week komt hij bij me. 't Schijnt, dat er een actie van enkele middenstanders bezig is, die iets voor onze zaak willen doen. Zij zouden dan trachten het tekenzaaltje voor ons te verkrijgen. De kapelaans hadden er kwestie over enz. Ik antwoordde, dat ik blij zou zijn met die zaal, maar dat ik er zelf niet om zou vragen. Ik heb dat twee jaar geleden gedaan, maar nu niet meer. In hetzelfde gesprek hadden we het nog eens over het Gesticht en hij bleek nu van idee te zijn, dat het op den duur daar toch mis zou lopen. Hij stelde zelfs voor (waar ik van droom] op de grond, ten oosten van de gebouwen een nieuwe school te zetten, de rest komt vanzelf. Ik vond het allemaal mooi, maar vroeg, wie deze zaak aan het rollen zou brengen. Ik, zei hij. En werkelijk, de volgende dag kwam ik hem tegen en hij zei dat Dhr. van Mechelen gezegd had, dat dit niet kon. Daar waren de broeders niet mee geholpen, had deze gezegd. Ik heb twee dagen later een uitvoerig schrijven gericht aan dhr. van Mechelen en gevraagd of er dan geen, wat ik noem, principebesluit genomen kon worden. Wanneer de betrokken instanties in principe besluiten het Gesticht te liquideren, dan kan de overgang nog wel enkele jaartjes duren. Maar dan konden wij alvast een school zetten en dan was de zaak aan 't rollen. Ik liep zondagavond Dhr. van Mechelen tegen het lijf en hij verzocht me deze week eens te komen praten. Ik heb nu nog dit voor te stellen. De linkse kant, de oude ziekenbouw dus laten inrichten en gebruiken voor Gastelse ouden van dagen. Het middenstuk en de nieuwbouw voor ons. Dat wordt misschien wel wat.

1 FEBRUARI 1954

Verjaardag van de Nationale ramp, die ons nu juist een jaar geleden heeft getroffen. De radio gaf vele herdenkingen. We voelden alles weer aan, zoals we het verleden jaar ondergaan hadden en bovenal voelden we, dat we Nederlanders waren. Intussen is er iets bijzonders gebeurd.

Wordt vervolgd.

VAN ACHTER- TOT ZUIDDIJK (3)

ACHTERGRONDEN BIJ DE STRAATNAMEN VAN GASTEL

Bij veel heemkundekringen is de geschiedenis van de straatnamen en de straatnaamgeving onderzocht. In het Land van Gastel is een vergelijkbaar onderzoek nu gaande. Tevoren is er al wel veldwerk verricht. Zo is de verzameling veldnamen uitermate waardevol bij het zoeken naar de afkomst van bepaalde straatnamen. Veldnamen bestaan vaak al heel lang. Ze geven aan hoe het landschap er qua vorm of natuur uitzag. Een goed voorbeeld van waar deze toponiemen zijn gebruikt is Plan West met namen als Topaard en Angel. De veldnamen zijn niet altijd daar gebruikt waar nu de straat ligt, hetgeen we zullen zien bij de alfabetische opsomming van de straatnamen. In het jaarboek 1999 was de letter A opgenomen, twee jaar geleden stonden de straatnamen B tot en met E. Nu gaan we verder met F tot en met J.

Galgestraat

Helemaal tegen de rand van de oude gemeentegrens ligt de Galgestraat. Wie daar staat, zal zich nauwelijks kunnen voorstellen dat het nog tot de voormalige gemeente Oud- en Nieuw Gastel behoorde. De Galgestraat begint bij de Industrieweg in Oudenbosch en eindigt bij de Willeke Joostenstraat, die doorloopt tot in Bosschenhoofd. Eigenlijk bevindt de straat zich voornamelijk in de driehoek Oudenbosch, Bosschenhoofd en Zegge. Vanuit de Galgestraat is zelfs de hoge Laurentiustoren niet te zien.

Wie vanuit de Gastelse kom alleen via Gastels grondgebied in de Galgestraat terecht wil komen, dient vanaf de Zegse Steenweg het Heistraatje te nemen. Dat komt uit op Ketestede en Galgestraat.

Tot de 19^e eeuw werd de weg ook wel Galgstraat genoemd. De straat wordt op de kaart uit 1783 van landmeter J. Adan reeds genoemd. Vanaf het veer in Oudenbosch gaat het verkeer naar Antwerpen via het Moleneind langs Galgestraat tot het huidige Bosschenhoofd. Daar vertakt de weg zich naar Huis ten Halve en naar Maple Farm.

In Oudenbosch is de Galgestraat een buurtschap op zich. Oorspronkelijk voerde deze weg dwars door Bosschenhoofd naar Pagnevaart waar het gerecht van Hoeven schavot, galg en rad had geplaatst. De galgenvelden kwamen in vroeger tijden altijd langs drukke routes. Wie dan de lijken van de gestraften zag hangen, dacht wel drie keer na vooraleer een misdaad te begaan. Het ging om het afschrikkende effect. De buitengalg stond in Pagnevaart ook op een heuvel, zodat ze al van verre te zien was.

Oud Gastel had ook een buitengalg, maar die stond aan de Nieuwenberg opgesteld in wat later 'het bosje bij Vermunt' is gaan heten. In het 'Schotboek van Heer Jans Land geseijt Nieuw Gastel' staat de galg al met een symbooltje aangegeven. En ook Willem van Diepenbeek heeft het op zijn kaart van 1733 in

de Tweede Hoek [Zuijd Langenberg] op perceel 1 over Heijken ofte Galgveldt. Daar 't geregt van Oud Gastel opstaat. De oppervlakte is 2 gemet 227 roeden. De schandpaal lag dus tegen de grens met Roosendaal aan. Waarschijnlijk is er rond 1722 ene Molleken opgehangen, want in enkele regestenlijsten komt de naam Mollekensgalg voor. Op 13 februari 1722 onderzoeken de gecomiteerde schepenen van Oud Gastel 'alle de declaratien van de practizeyns en andere personen wegens de gedetineerden Molleken en meer andere in den jare 1713 op den dorpshuyze alhier gevangen geweest zijnde'. Wanneer de galg daar is opgeruimd, is mij niet bekend. In Nederland is de doodstraf in 1870 afgeschaft.

In de middeleeuwen was dit strafwerktuig de gebruikelijke wijze waarop de executie werd voltrokken met name voor dieven en rovers. De galg was voor haar slachtoffers weinig eervol. Zo moesten leenmannen eerst van hun leengoed worden ontzet, vooraleer ze de strop om de nek kregen. Vrouwen werden maar zelden opgeknoopt. Vaak bleven de lijken nog wekenlang aan de touwen bungelen, reden waarom de galg, in tegenstelling tot bijvoorbeeld guilloutines in de grote steden, niet stond opgesteld in de dorpskern. In landen waar de doodstraf nog bestaat, is de executie door ophanging nog altijd een strafinstrument. Het woord galg komt van galgo, wat kruis betekent.

Op de hoek van de Galgestraat en de Industrieweg staat op Oudenbosch' grondgebied een veldkapelletje.

Gastelsedijk Zuid

Deze dijk is aangelegd tijdens de inpoldering van 1551. Tot 1950 werd voor de hele dijk tussen Kapelberg en Standdaarbuiten de naam Nieuw Gastelsedijk gebruikt, verwijzend naar de tussenliggende polder Nieuw-Gastel. Voor de postbode werd het echter hoe langer hoe meer een zoekplaatje vandaar dat bij de straatnaamgeving van straten in Oud Gastel ook de dijk is meegenomen. In Stampersgat kwamen de Gastelsedijk Noord en -West. Vanaf de Rolleweg tot aan de Kapelberg kreeg de waterkering de naam Gastelsedijk Zuid. De straat kruist onder andere met de Veerkensweg en de Barteweg.

Bij de aanleg van Rijksweg 17 in de jaren zestig eindigde de dijk niet langer bij de Kapelberg, maar kwam er een vertakking naar de Jagersweg Noord. Een bekende veldnaam langs de dijk heet Ronduit.

De naam verwijst natuurlijk naar het moederdorp Gastel, waarover in het eerste deel [in jaarboek 1999] al het nodige is verteld. Aan de dijk zit de buurtschap Gastelsveer, voorheen ook met een eigen wijkvereniging en activiteiten in het gelijknamige cafe, dat de familie Akkermans in 1791 bij de oversteek naar Kruisland liet bouwen. Toen lag er nog een roeischiutje bij zowel het Gastelse als Lindenburgse veer om de Vliet over te steken. In de zomer kon men wel te voet door de bedding, die dan grotendeels droog stond: een soort wadlopen in West-Brabant!

De familie Moerings kocht het cafe in 1907 in de bloeitijd van het cafe toen

ook de tram er een halteplaats had. Twee stoomtramlijnen kwamen hier vlak langs het dranklokaal, wat bijgevolg een belangrijke overstapplaats werd. De lijn werd in 1938 opgeheven. Meer daarover bij de Veerkensweg, ook over het bezoek van Koningin Wilhelmina aan het Gastelsveer in 1919 toen zij na de Eerste Wereldoorlog het grensgebied kwam inspecteren.

Het pand verscheen op de Rijkmonumentenlijst en kon daarom behouden blijven met nog altijd horeca als voornaamste functie. Bij activiteiten als het spuitbal, de West-Brabant Triathlon en Glij 'm in de Vliet is het aan het Gastelsveer ieder jaar een drukte van belang. Verderop richting Roosendaal is in de spie met de Vlietweg de Eerste Roosendaalsche Roeivereniging gevestigd. De dijk, met aan de oostkant de Roosendaalse en Steenbergse Vliet als gemeentegrens, heeft een aantal zeer fraaie boerderijen onder andere het 19^e eeuwse boerderijcomplex De Witte Hoeve en boerderij Belhoef, beiden gemeentelijke monumenten. Gastelsveer was niet het enige cafe aan de dijk. Op nummer 12 zat De Meelworm van Geert Voorbraak. Op het eind van de dijk bij de Kapelberg had Thielen cafe De Kapelberg. En op de kop van de Rolleweg, adres Gastelsdijk Zuid 1 had je Het Haantje.

Langs de dijk ligt een oude weel, het putje van Wezel genaamd. In 1983 kwam na 72 jaar touwtrekken het Mark-Vlietkanaal in gebruik, een prestigeobject. In 1978 gaf de Commissaris van de Koningin J. van der Harten het startsein bij het Gastelsveer op de plaats waar nu de Van der Hartenbrug ligt.

Gember

De straat is gelegen in - nu nog het meest noordwestelijke gedeelte van bouwplan Blankershove. Aangelegd in 1998 als voorlopig laatste uitbreiding van Oud Gastel. In navolging van de Kruidenlaan werd aan alle vijftien toekomstige straten in het bestemmingsplan de naam van een kruid toegedicht.

Gember is ook wel bekend als Zingiber. Het gaat om een kruidachtig gewas, die in warme kassen gekweekt wordt. Inheems is de gember in tropisch Azië te vinden in met name Indonesië/Maleisië. In India is het een heel oud cultuurgewas. Van de bekende soorten is de Zingiber officinale de belangrijkste. Deze gember heeft een knolvormige wortelstok. Aan enkele rietachtige stengels, die anderhalve meter hoog kunnen worden, staan lancetlijnvormige bladeren. De planten bloeien in juni. De ovale, dakpansgewijs geplaatste groene bladen vormen een dichte aar. De witte of kleurloze gember onderscheidt zich van de roodpaarse, die een scherpe, bijtende smaak heeft. De wortelstok bevat etherische olie, wordt gedroogd en gekonfijt als toespis vanwege zijn prikkelende smaak. Die smaak kennen we als bijgerecht ook in gemberkoek, gemberpoeder, gemberbier en gembersiroop. Gember wordt ook als geneesmiddel tegen lever- en darmaandoeningen gebruikt.

Hoewel de straat nog maar korte tijd bewoond is, waren de inwoners vorig jaar al wel aan het woord in een huizenbijlage van BN/De Stem. Daarbij vroeg de verslaggever of hij samen met de fotograaf een kijkje mocht nemen in de

Gastelsedijk Zuid in 1958

Gember

't Gors

Van Glymesstraat

huiskamer. Die was overal opvallend anders en ook weer totaal verschillend met een Gember in Raamsdonksveer, waar exact dezelfde huizen zijn gebouwd.

Van Glymesstraat

Dwarsstraat tussen Dautzenbergstraat en De Potterestraat in Plan Zuid. De straatnaam is vastgelegd bij raadsbesluit van 30 juni 1965 toen er nog heel wat te doen was over welke namen wel en welke niet geschikt waren. Vanaf 1967 kon er gebouwd worden.

Genoemd naar de naam van een Bergse adellijke familie. Het land van Bergen op Zoom was in het bezit van het geslacht Glymes, het werd in de 16^e eeuw tot markiezaat verheven. De heren van Glymes waren afstammelingen van een bastaardzoon van Hertog Jan II van Brabant, Jan Gortygin, die in 1344 met de heerlijkheid Glymes werd beleend door zijn vader. De eerste was Jan I van Glymes, die de erfdochter van Bergen op Zoom Johanna van Boutershem trouwde. Zijn zoon Jan II van Glymes alias Jan Metten Lippen was zijn opvolger. Hij was tussen 1440 en 1458 halfheer van Gastel. Over hem deden de wildste verhalen de rondte. Hij zou bij heel veel vrouwen nakomelingen hebben verwekt. Maar onder zijn bestuur komt Bergen tot grote welvaart en bloei. Hij liet het Markiezenhof bouwen en vergrootte de St. Gertrudiskerk. In 1458 bij de verdeling met de heer van Breda hield Jan II de gronden van Gastel, Hoeven en Oudenbosch aan. Dat werd het latere Oosterkwartier. Jan Metten Lippen werd in 1494 opgevolgd door Jan III van Glymes. Hij bleef heer tot aan zijn dood in 1532. Onder Philips de Schone was hij een van de invloedrijkste edelen in de Nederlanden. Antonius van Glymes volgde hem op, kreeg een jaar later de titel van markies en gaf de aanzet tot de grote inpoldering van Heer Jansland gezegd Nieuw Gastel. Antonius overleed echter al in 1541 op 41-jarige leeftijd. Zijn weduwe en regentes Jacqueline de Croy liet de zaak even rusten, maar haar zoon Jan zou de bedijking in 1551 werkelijk gestalte geven. De polder is naar de markies Jan IV van Glymes genoemd. Jan IV, bijgenaamd de Heldhaftige, was de laatste heer van Bergen op Zoom uit het geslacht Glymes. Na zijn dood in 1567 is het markiezaat in beslag genomen door de Spaanse koning en later door de Staten Generaal. Rond 1580 kwam het markiezaat terug in handen van de erfgenamen van Jan IV. Die hadden geen kinderen, waardoor het markiezaat terechtkwam bij families met een andere naam. De heren van Glymes woonden op het Markiezenhof.

Gorrekenwegje

Doodlopend weggetje vanaf de Jagersweg in de oksel van Rijksweg 17 en de Provinciale Weg. Op de schotkaart van 1733 loopt de weg verder door in westelijke richting tot een paar honderd meter van de Gastelsedijk Zuid vandaan. Bij de indeling in tiendklampen was de eerste tiendklamp van Nieuw Gastel De Gorrekens geheten. In een lijst van Gastelse veldnamen komen we ook 't Voorste Gor en 't Achterste Gor tegen. De naam Gor is afgeleid van

Gors. De gorzen waren buitendijks gelegen gronden. Dat kan ook voor de streek bij de Gorrekens gelden, want het water kwam daar in vroeger tijden tot aan de Kapelberg. Als weggetje komt het op oude kaarten tot de 19^e eeuw nog niet voor.

Veldnamen nabij de Gorrekens zijn 't Hoefijzer en het Morrelbos.

Over de Gorrekens als buurt is in eerdere jaarboeken een mooi beeld geschetst door Fiet Luysterburg alias Piet uit de Gorkus, die er in de jaren twintig gewoond heeft. Hij schrijft dat het de naam is van een boerengehucht waar boerenhofsteden verspreid lagen, met daartussen de woonhuizen van de land- en fabrieksarbeiders. De Gorkus lag tegen de Gastelse dijk, die het land moest beschermen tegen hoogwater, omdat de Gorkus gedeeltelijk een polder was, met bossen, en dus erg laag gelegen. In zijn jonge jaren waren de bossen grotendeels eigendom van de familie Dautzenberg en de Wouwse familie Luycks.

Er staat maar een huis in het Gorrekenswegje en dat moet op korte termijn ook nog wijken voor de aanleg van het grote industriecomplex Borchwerf II.

Gors, Het

Dwarsstraat in Plan West gelegen tussen Beemd en Het Laag. Aangelegd in 1967 toen vrijwel tegelijk met Plan Zuid ook Plan West tot stand kwam. De straat was vooral een tegemoetkoming aan de grote vraag naar huurwoningen, die vrijwel meteen in eigendom kwamen van de nieuwe woningbouwvereniging Sint Bernardus.

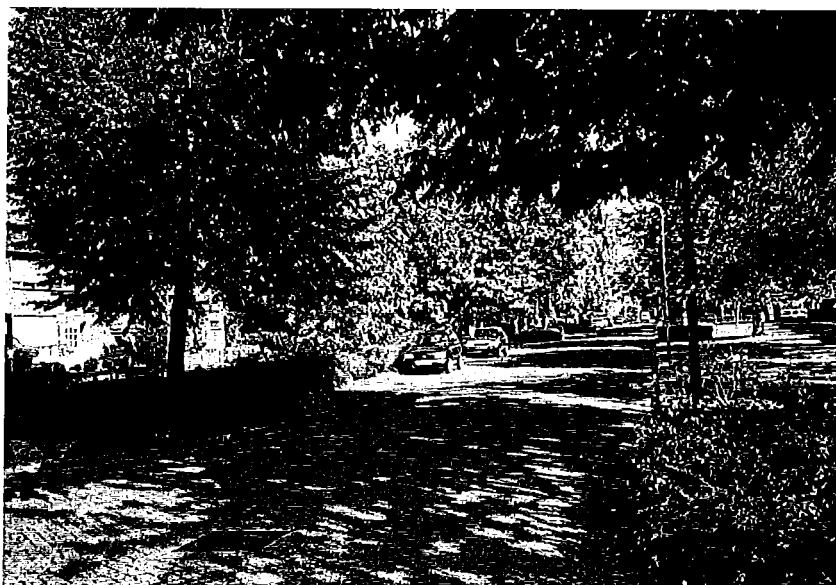
De naam gors is de in deze streek en Zuid-Holland gebruikte benaming voor buitendijks gelegen, met gras begroeid terrein dat regelmatig wordt overstroomd. In Zeeland noemen ze het schorren, in Noord-Nederland kwelders. Dit aangeslibde land kwam bij een gewone vloed niet meer onder water te staan. In het Middelnederlands is het een verbastering van gras in de betekenis van gras- of weiland. Ook wel gorsinge en zelfs gorserije wat hofweide betekent. Buiten de Oudendijk gingen de gronden niet meteen over in diepe buitenwateren. Daar lag een uitgestrekt gebied van gorzen en slikken, dat aanvankelijk een woest terrein was, elke dag aan de vloed onderhevig. De hogere gedeelten waren geschikt als weiland. Men noemde de gronden aanwassen, omdat ze tegen reeds bestaand land aangroeiden. Over de gorzen van Gastel is voor het eerst iets geschreven in 1522. Dan krijgt de schout van Gastel opdracht twee bakens te plaatsen. In het besluit staat: 'bakens op het gors van Gastel'.

De bekendste gorzen van Gastel zijn die van Kaas-en-Brood en de Lotze-gorzen. Volgens de overlevering ging oudtijds de jaarlijkse processie tot aan de verste slikken en gorzen toe.

In Hoeven is er het buurtschap 't Gors. Ook daarbij ging het oorspronkelijk om een nederzetting op hogere grond. Aan de Oudlandsedijk te Oudenbosch is een straatje richting Dintel genaamd De Gorzen.

Hellestraat

Hagelkruis

Hendrikstraat

Hagelkruis

Straat in Plan West, verbindt Veerkensweg met Het Laag. Aangelegd in 1967 bij de totstandkoming van dit nieuwbouwplan. In deze wijk zijn vooral toponiemen en veldnamen gebruikt. Maar een hagelkruis bestond in de Middeleeuwen wel. Het was een afweer-teken tegen onweer en hagel. Hier en daar werd het in het veld geplaatst. Volgens de overlevering stond er in Nieuw Gastel een hagelkruis, gehouwen uit blauwe zerksteen. Met hagel in de betekenis van kogels of kruit heeft het hier dus niets van doen.

Het Gaatelse hagelkruis stond langs de Oudendijk. Dat blijkt uit de regestenlijst van Heerjansland. In 1558: 2 gemet naast het Hagelcruys genaamd den Toppaert. En in 1566: De Toppaert groot 18 gemeten 78 roeden een perceel waarin het Hagelcruys staat.

In Krugers Kerkelijke geschiedenis van het Bisdom Breda uit 1876 staat een en ander over kapellen en kruizen te lezen. "...Van al deze kapellen, derzelver bestemming, oorsprong en vernietiging alsmede van het hagelkruis onder Nieuw-Gastel en het houten kruis op Kuivezand bij het Bolwerk, is gee'n spoor meer te vinden..."

Een Hagelkruis is er dus al niet meer op Gastels grondgebied. In de straat is nog het Steunpunt voor Ouderen gevestigd. Bewoners van de westkant van bejaardenflat De Molenweide ['de hoge flat'] kijken uit op Hagelkruis. Maar ze wonen, zoals de hele flat, in de Beemd. In een rubriek in Brabants Nieuwsblad in 1986 waren bewoners van straatnamen, die minder bekend in het gehoor liggen, aan het woord. Hagelkruis was daar ook bij. Sommige bewoners vertelden dat de naam nog wel eens verward werd met hakenkruis. Dat merkten zij aan hun post.

Vijf jaar na aanleg van Hagelkruis, krijgt de straat zijwegen: Borch, Tobe, Koeneberg en nog later Hoogmaai.

Heinsbergsestraat

Fraai gelegen slingerweg tussen de Nieuwe Weg en natuurgebied het Gastels Laag.

Gezien de loop van de weg, stamt de straat, voorheen pad, uit de vroegste ontstaansgeschiedenis van Gastel. Wel vaker is beweerd dat er zich een eerste kern vormde ter hoogte van de Drie Weikes, waar ook nog een kapel gestaan heeft. In het landschap is het hoogteverschil duidelijk waarneembaar. De gelijknamige boerderij ligt duidelijk op een heuvel (6 meter boven NAP), vroeger al gauw tot berg bestempeld. De naam Heins komt wellicht van Adriaen Jansen Hoons, die de hoeve rond 1620 pachtte van eigenaar jonkheer Anthony van Stembor. In dat jaar wordt de markante boerderij in de stukken al Heijnsberch genoemd. Hoeve de Heinsberg, zoals we die nu kennen, dateert van 1679, wat ook op de zijgevel staat. Rond 1730 was de pachthoeve eigendom van de jonkheren Francis en Hiancinthus Respany. De witte boerderij van het Westbrabantse type is een rijksmonument. Het woonhuis

heeft een rieten zadeldak. Bij de hoeve hoort een bakhuis. Achter het huis staat een waterpomp.

Veldnamen nabij de Heinsberg zijn de Lage Zeg, Gastels Leeg en Sint Markens. Vanuit de Heinsbergsestraat kan men toegang krijgen tot het Laarzenpad, gelegen in het Gastels Laag. Daarover is meer vermeld bij de beschrijving van Drie Weikes en in K. Leenders Landschapsgeschiedenis van het Gastels Laag. Sinds een aantal jaren hangt de bewoners van de Heinsbergsestraat de dreiging van een nieuwe rondweg om Oudenbosch boven het hoofd. Een actiecomitee verzet zich hevig tegen deze plannen van de gemeente Halderberge, want zij wonen in een natuurhistorisch waardevol gebied, waar nog niet een boom gekapt mag worden. En dan wel een westelijke rondweg?

De tien huizen rondom de Heinsberg worden officieel als een buurtschap aangemerkt. In vroeger tijden was het al de naam van een tiendklamp. In de straat is ook de biologisch-dynamische tuinenvereniging De Kethelhof gevestigd.

Heinsbergseweg

Kaarsrechte weg in het verlengde van de Heinsbergsestraat, verbindt deze straat met de Drie Weikes. Er staan geen huizen aan de Heinsbergseweg. Zie verder Heinsbergsestraat.

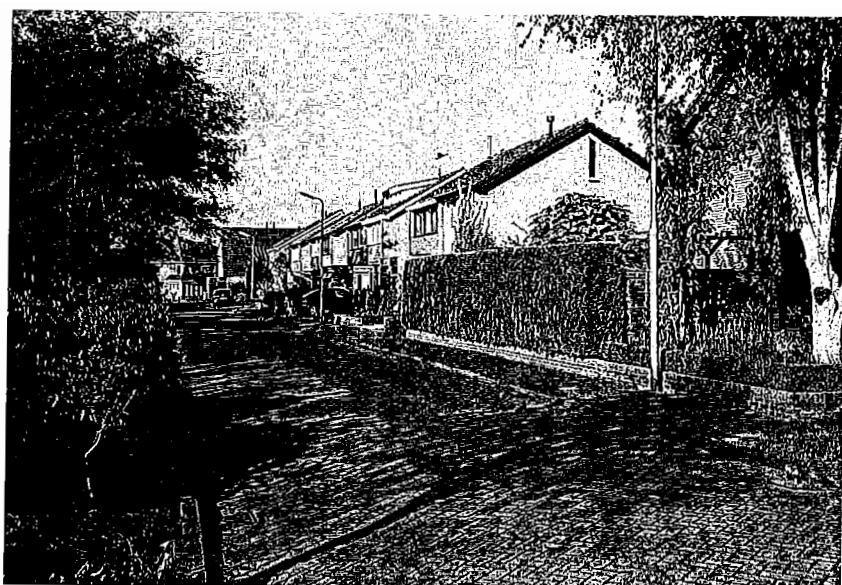
Heistraatje

Straatje tussen Spijperstraat en Zegse Steenweg, ver in het buitengebied van Oud Gastel. In het schotboek van 1733 in de Vierde Hoek Heystraatje genoemd. Echter op de schotkaart staat op zelfde plaats Jan Dennestraatje. Dat zal ongetwijfeld een oorspronkelijke buurtbewoner geweest zijn. Beurtelings worden beide namen daarna enige tijd gebruikt. Ook aan de andere kant van de Zegse Steenweg nabij de Galgestraat loopt nog een stuk Heistraatje.

De straat ontleent haar naam aan de heidegronden, stukken met heidekruid begroeide zandgrond. De heide ontstaat door menselijk ingrijpen bijvoorbeeld ontbossing, het laten grazen van schapen, afbranden en afplaggen zodat de heideplanten (heide- of stekelbrem) niet verdrinken door grassen of bomen. Deze halfnatuurlijke/halfmenselijke landschappen kwamen in de richting van de bossen rond Seppe en nabij Sint Willebrord ('t Heike!) steeds meer voor. De naam Hei komt in tal van gehuchten en buurtschappen voort. De term Heidedorp werd zelfs een begrip voor nederzettingen, die in 'Zuid-Nederland' ontstonden door de vestiging van veenarbeiders, vluchtende armlastigen en asociale elementen die uit de gevestigde agrarische dorpen werden geweerd. De dorpen ontstonden in de moeilijk toegankelijke wildernis. De bewoners kenmerken zich door een grote solidariteit en houden zich bezig met bezembinderij, handel en stroperij. 't Heike staat ergens wel synoniem voor deze beschrijving.

Heinsbergsestraat

Hoogmaai

't Hof

Hellestraat

Doodlopende straat aan de Oudendijk, inmiddels gedegradeerd tot fietspad voor de zwemlustigen. De straat is vermoedelijk al heel oud, misschien wel even oud als de Oudendijk. Het was immers een uitloper naar de gorzen die tot 1551 nog buitendijks lagen.

Voor die ene bewoner van de Hellestraat lijkt het misschien niet prettig om een adres te hebben, wat associaties oproept met het vagevuur of de plaats voor verdoemden waar duivel en eeuwigdurende kwellingen wachten. Maar het kan best ook met het schuin aflopen van een weg te maken hebben (vergelijk helling). Voor beide betekenissen valt wel een verklaring te vinden.

De achtste tiendklamp van Oud Gastel kreeg als naam De Kortenberg en de Helle mee. Nog tot 28 januari 1954 stond er op het straatnaambordje De Hel. Het is nauwelijks meer voor te stellen, maar de Oudendijk bood toch zo'n 250 jaar lang enige bescherming tegen de binnenzee. Ze moet dus wel wat hoger gelegen hebben dan de gorzen en dus kan Hellestraat wel degelijk aflopend geweest zijn. Maar misschien beschouwden onze voorouders een ritje over de Hellestraat wel als een 'gevaarlijke tocht' naar de onderwereld of het schimmenrijk. In het Oude Testament dalen alle mensen eenmaal af in dit dodenrijk, in het Nieuwe Testament wordt het plots de strafplaats van duivels en verdoemden.

Vergelijk ook helen, wat verbergen betekent. En eigenlijk de plaats waar de doden begraven zijn. Maar het lijkt onwaarschijnlijk dat er zo ver van de kerk ooit een begraafplaats is geweest.

De Hellestraat was eeuwenlang niet meer dan een zandpad totdat in 1974 het nieuwe zwembad werd aangelegd en er een klinkerstraat kwam te liggen. Later kreeg het jeugd- en jongerenwerk 't Veerke er haar zaal, kwamen er de houten gebouwen van de scouting Andriessengroep en uitbreiding van sportpark Blankershove. Tegenwoordig is de Hellestraat helemaal opgenomen in het sportpark. De straat sluit nu aan op het parkeerterrein naast het korfbalveld in 't Keperke. Vroeger was er een verbinding met Keperke 1 en 2. Deze 'driesprong' werd het Eksternest genoemd. Achteraan was de veldnaam De Velleke's in zwang. Het stroompje wat langs de Hellestraat liep, werd Hellevaart genoemd.

Hendrikstraat

Dwarsstraat tussen Emmastraat en Beatrixstraat in de wijk Karolien. De straat is in 1956 [3^e fase plan Karolien] aangelegd en in 1960 was ze volgebouwd.

Hendrik Wladimir Albrecht Ernst werd geboren op 19 april 1876. Hij was hertog van Mecklenburg, vorst der Wenden, graaf van Schwerin en Ratzeburg, heer van de landen Rostock en Stargard. Hendrik was het jongste kind uit het huwelijk van groothertog Friedrich Franz II en Maria Schwarzburg-Rudolstadt. Voor de groothertog was zij inmiddels zijn derde bruid. Hendrik studeerde aan het gymnasium van Dresden, waar hij bevriend raakte met majoor Alt-

Stutterheim. Met hem ging hij na zijn studie in 1894 op reis naar India en Tibet. Daarna volgde hij de krijgsschool in Metz, waar bleek dat hij voor een militaire loopbaan niet was weggelegd. Terug in Schwerin ging hij werken op het ministerie van financiën. Eind 1900 kondigde koningin Wilhelmina haar verloving aan met deze Pruisische legerofficier. Bij het huwelijk op 7 februari 1901 werd hij prins der Nederlanden. Nageslacht voor de smalle koninklijke familie liet door enkele miskramen voorlopig op zich wachten, maar op 30 april 1909 werd het enige kind uit het huwelijk van Wilhelmina en Hendrik geboren: prinses Juliana. Op diezelfde dag richt Hendrik de Commanderie van de Brandenburgse Bailje van de Johanniterorde op. Deze organisatie van protestantse adel stelde zich de bevordering van de ziekenzorg ten doel. Hendrik heeft grote betekenis gehad voor het reddingswezen. Hij werd voorzitter van de staatscommissie met als doel onderzoek naar hulpverlening bij scheepsrampen, nadat het aan het begin van de eeuw een paar keer goed mis was gegaan op de Noordzee. In 1909 stond hij aan de basis van de oprichting van de Nationale Bond voor Reddingswezen, de EHBO en het Oranje-Kruis. Een jaar eerder was hij voorzitter geworden van het Nederlandse Rode Kruis, maar die functie zou hij na de 1^e Wereldoorlog opgeven. Na een ontmoeting met scout Baden-Powell werd hij beschermheer van de Nederlandse Padvinders Vereniging, later scouting genaamd.

Op 28 juni 1934 kreeg de prins een hartaanval, een tweede volgde op 3 juli waaraan hij overleed. Nederland was amper uit de rouw, want drie maanden eerder was prinses Emma overleden. De prins-gemaal werd bijgezet in Delft, de rouwkleur was wit.

Hil

Verbindingsweg tussen Veerkensweg en Beemd, lange tijd onbebouwd geweest. Aangelegd in 1970.

Bij de straatnaam Borch is al gerefereerd naar de vermelding van dit toponiem in de Regestenlijst uit het oud-archief van het Waterschap Heerjansland gezegd Nieuw Gastel. In deze stukken staat niet alleen Borch, maar ook Toppaert en het Gobben Hilleken vermeld.

Hil staat voor hoogte of (vlucht-)heuvel. In het Oudnederlands stond hille ook gelijk aan duin. Vergelijk ook het Engelse hill. Waar het Gobben Hilleke precies heeft gelegen, is niet bekend. Bij de latere tiendklampen komt de naam niet meer voor. Maar heuvels had Gastel er twee. De naam is het langst blijven hangen bij de driesprong Dorpsstraat-Meistraat-Rijpersweg. Deze plaats werd beurtelings Heuvel en Place de Meir genoemd. Een tweede Den Heuvel lag in de Steenstraat, maar misschien wordt wel de molenheuvel aan het moleneind bedoeld.

Aan de westkant van de Hil lag het sportveld van het schippersinternaat. Later is daar de Mgr. Schepperstraat gekomen. Op de hoek met de Beemd staat het bevrijdingsmonument. Het bedrijf Akkermans had jarenlang haar achteruitgang

op de Hil. Na hun succesvolle sportcarrières lieten wielrenners Ad Tak en Cees van Dongen er een huis bouwen. Van Dongen is inmiddels geëmigreerd naar Mallorca, waar hij fietsvakanties organiseert.

Hof, Het

Verbindingsstraat tussen Markt en nieuwbouwwijk Meireweikes. Kronkelt nog door richting Eikenlaan en eindigt daar bij 't Hofpad. Aangelegd in 1988 als start van het uitbreidingsplan Meireweikes.

Het Hof is naar alle waarschijnlijkheid gebouwd in de eerste helft van de 16^e eeuw. De naam hoorde niet alleen bij het stijlvolle herenhuis, maar gold voor het hele complex inclusief Sterrebos en tuinen. In de eerste jaren hadden de gebouwen en tuinen een oppervlakte van wel 100 gemet. In 1730 hoort het Hof toe aan Guiliam en Hendrik Proost, kleinkinderen van Pieter Proost de gemeentesecretaris, die zich in 1605 in Gastel vestigde. In 1652 werd zijn familie in de adelstand verheven, maar tijdens de Reformatie moest hij als katholiek wel zijn ambt neerleggen. Tot 1790 bleef het Hof eigendom van de nazaten van Hendrik Proost, maar omdat de familie in de mannelijke lijn uitstierf kwamen er andere namen bij de eigenaars: Mathias van Cannaart gehuwd met Julia Magdalena Proost en later hun dochter Maria, die trouwde met Jacob Albert baron van Wassenaar-Warmond. Hun tweede dochter Margaretha Jacoba trouwde met Theodoor Jan baron Roest van Alkemade. In 1785 kwam drossaard Johan Christoffel van Voss er te wonen. Hij kocht het pand voor 20.000. Van Voss sloeg in de Franse tijd op de vlucht en vertrok naar Hoorn. Het Hof was in die tijd in gebruik als hospitaal en inkwartiering van de militairen. In 1813 keerde Van Voss terug als schout van Gastel. Tot zijn dood in 1820 bleef hij er wonen. Zijn vrouw en dochter bleven nog enkele jaren, maar waren genoodzaakt het Hof in 1826 te verkopen. Pierre François Eeman kocht het voor waarschijnlijk slechts 4000 gulden. Bij het overlijden van deze oud-burgemeester in 1880, was de familie Van Loon-Van Gils erfgename. Deze Roosendaalse familie woonde niet in het Hof, wat alzo veertig jaar leeg heeft gestaan. In 1928 kocht Leo Melsen het Hof voor 30.000 gulden van deze familie. Toen kwam er een winkel en zadelmakerij aan, waarmee de voorgevel al deels verloren ging.

In 1949 wist de gemeente beslag te leggen op de gebouwen met de bedoeling er een nieuw gemeentehuis van te maken. Die plannen verdwenen in een lade, vervolgens is nog nieuwbouw overwogen en in 1965 werd het oude Hof gesloopt om plaats te maken voor de Boerenleenbank en de Sparwinkel.

Op de plaats waar nu de straat ligt en ons redactielid P. Akkermans woont, stond in 1975 de tent voor de festiviteiten rondom het 700-jarig bestaan van Oud Gastel. Drie jaar geleden heeft de Rabobank er een gloednieuw bankgebouw laten zetten. Vanwege de wat futuristische uitstraling van het kantoor, waren de meningen over zo'n pand op de hoek Het Hof/Markt nogal verdeeld.

Hofpad, 't

Pad tussen Dorpsstraat en Het Hof in de Meireweikes of tussen woninginrichting Bus en huisarts Andringa. Hof betekent letterlijk paradijs, lustoord. Het is feitelijk de hele omgeving waarin een vorst leeft. De basis van het woord ligt bij hovel of heuvel. Logisch want elke woning moest op hogere, droge gedeeltes gebouwd worden en zeker dat van een edelman.

Peter Bus kon in de jaren tachtig een grondruil bedingen met de gemeente. Als gevolg daarvan kon hij aan de achterzijde zijn winkel aanzienlijk uitbreiden. In ruil daarvoor kon de gemeente dit wandelpad openbaar maken. Overigens was het straatje tot in de jaren zeventig bewoond. Eerst door veldwachters achter het oude gemeentehuis, later burgers. Daar waar nu de familie Bus haar woninginrichting heeft, was van 1926 tot 1960 het raadhuis.

Zie verder Het Hof.

Holstraat

Oorspronkelijk een doodlopende leidingstraat aan de Pietseweg, inmiddels de naam voor de parallel- of boerenweg naast de A-17 tussen de Sint Antoinedijk en de Kralen.

Veldnaam ter hoogte van de Strijpdreef over de Emmersloot. Ze komt voor op de schotkaart van 1733. De 25^e tiendklamp van Nieuw Gastel werd Het Hol genoemd. In de benaming kennen we de Holleweg. Dat is een landweg, die aan weerszijden door een hoger terrein wordt begrensd. Hol en holte hebben inwendig ook de betekenis van leeg, leeg klinkend. Het woord komt uit het Latijn en betekent letterlijk stengel.

Dat heeft met Holland allemaal niets te maken. De oorspronkelijke betekenis van Holland is holtland oftewel houtland.

Het parkeerterrein aan de A-17 waar de Holstraat met een boog omheen gaat, heet 't Hol. Daar is het tankstation Q-8 gevestigd. Ook over deze naam deden in de straatnamenrubriek in Brabants Nieuwsblad de gekste verhalen de rondte. Later moest een verslaggever van dezelfde krant vanwege de slechte hygiëne van openbare toiletten een test doen langs de tankstations. Het bezoekje aan 't Hol kreeg daarmee een dubbele betekenis.

Hoogmaai

Aanvankelijk een doodlopende straat vanaf Hagelkruis, nu in verbinding met de Kruidenlaan. De straat is aangelegd in 1973 als uitbreiding van Plan West.

Naar de naam van een tiendklamp in Heerjansland, toen deftig geformuleerd De Hoge Made. Onder deze veldnaam is het perceel ongeveer terug te vinden achter de gronden van de familie Van Leengoed aan de Oudendijk.

Maai betekent weiland. Ze komt in andere vormen ook voor: Madeken, Maayetsel en Maaiken. Het werkwoord maaien is er vanaf geleid zoals in de beschrijving van het woord mayen: een laagliggend, nat gebied waar het mogelijk was gras te maaien voor het winnen van hooi.

Aan de Oudendijk lag dus een hoger stuk grasland. Meestal ging het om smalle perceeltjes. Het Roosendaalse archief heeft zelfs een afzonderlijk Madenboek, los van de 17^e eeuwse schotboeken. In Roosendaal bestaat nog de straatnaam Vrouwenmade. En er is de plaats Made in het noordwesten van onze provincie. Ook deze gemeente ontleend haar naam aan de weilanden. Economisch is er - mede sinds het succes van de Madese schaatsenrijder Gianni Romme - de wervende leus ontstaan: made in Made.

Kort nadat de straat was volgebouwd plaatste de gemeente er enkele speeltoestellen. Daar waren buurtbewoners niet content mee, waarna de speeltuin verhuisde naar de Borch, een straat verderop. Het deelplan ten westen van de Kruidenlaan is Hoogmaai genoemd.

Irenestraat

Straat die de Karolinastraat met de Margrietstraat verbindt. Aangelegd in 1954. In navolging van de eerste naoorlogse uitbreiding werd in de wijk Karolien-Noord logischerwijs gekozen voor de namen van de vier kinderen van koningin Juliana en prins Bernhard.

Irene was bij de oude Grieken de personificatie van de Vrede. En vrede koesterde het Koninklijk Huis eind 1939 toen de oorlogsdreiging groter was dan ooit. Irene Emma Elisabeth prinses der Nederlanden, prinses van Oranje-Nassau, prinses van Lippe-Biesterfeld werd geboren op 5 augustus 1939 op paleis Soestdijk. Irene is de tweede dochter van prinses Juliana en prins Bernhard. In 1956 behaalde zij het einddiploma aan de middelbare meisjesschool aan het Baarns Lyceum. Daarna ging zij in Lausanne Frans studeren. Hier werd zij in 1958 bevestigd als lidmaat van de Hervormde Kerk, de Eglise National Vaudoise. Van '58-'62 studeerde zij rechten en economie te Utrecht. In 1963 slaagde zij voor het rijksexamen tolk-vertaler Spaans. In december 1963 trad zij toe tot de RK Kerk en in januari 1964 werd zij door kardinaal Alfrink te Rome voorwaardelijk herdoopt. Op 9 februari 1964 kondigde de prinses haar verloving aan met prins Carlos Hugo van Bourbon-Parma. Op haar verzoek besloot de Nederlandse regering geen wetsontwerp tot goedkeuring van dit huwelijk in de dienen. Dit had tot gevolg dat toen het huwelijk op 29 april te Rome voltrokken werd, prinses Irene haar rechten op de troonopvolging in Nederland verloor. Doop en huwelijk wekten beroering, vooral in protestants-christelijke kringen in Nederland. Uit het huwelijk werd op 27 januari 1970 Carlos Javier Bernardo geboren, op 13 oktober 1972 de tweeling Jaime Bernard en Margarita Maria Beatriz en op 23 juni 1974 Maria Caroline Christine.

Wegens uitwijzing van Carlos Hugo uit Spanje woonde het paar van 1968 tot 1977 in Frankrijk. Vanaf haar huwelijk speelde Irene een actieve rol in de door haar man geleide carlistische beweging. In 1979 publiceerde zijn *La mujery y la sociedad* [de vrouw en de maatschappij]. Hiervoor kreeg zij een eredoctoraat van de Universiteit van Frederich in Maryland, USA. Eind 1980 keerde zij met

haar kinderen terug naar Nederland en op 27 mei 1981 werd het huwelijk officieel ontbonden.

Sinds 1985 is zij geen lid meer van het Koninklijk Huis. Voor haar doen en laten hoeft dus geen ministeriele verantwoordelijkheid te worden afgelegd. Dat maakte het haar mogelijk om op persoonlijke titel de deelnemers van de vredesdemonstratie in Den Haag in 1983 toe te spreken.

Het rozenpleintje aan het begin van de Irenestraat hoort bij de Karolinastraat. Daar is een speeltuintje. De straat is kort voor de gemeentelijke herindeling nog helemaal gerenoveerd. Dat ging gepaard met maximale inspraak van de bewoners. Zij mochten zelf een paar avondjes komen plakken en knippen op de plattegronden. Hier een boom, daar een lantaarn en voldoende parkeervakken.

Jagersweg Noord

Verlengstuk van de Roosendaalsebaan, parallel lopend aan de autosnelweg A-17 en zo doorgetrokken tot aan de Gastelsedijk Zuid. Voor de aanleg van de A-17 begon de Jagersweg bij het kruispunt Roosendaalsebaan-Drossaertstraat en kwam bij het veldkapelletje Maria Koningin van de vrede uit 1941 weer uit op de Roosendaalsebaan. Na 1961 is de weg gesplitst in een noordelijk en een zuidelijk deel.

De buurtschap Gorrekens waaronder de Jagersweg valt, werd vroeger ook wel Het Jagertje genoemd. Op Jagersweg 3 zat een café met dezelfde naam en de handboogschutterij Nooit Volleerd. Verder was er Den Anker, Het Fietscafé en café M. Luisterburg, toch wel het bewijs dat er leven in de brouwerij was op de Jagersweg.

De jacht op [wilde-] dieren zal in de directe bosrijke omgeving wel debet geweest zijn aan deze naam. In het Boombos, nabij de Kapelberg en in het Morrelbos moet voldoende wild gezeten hebben voor deze eerste vorm van levensonderhoud. In de directe omgeving kwam ook de veldnaam Voshoek voor, een verwijzing naar de aanwezige vossen?

Oud-stadsarchivaris C. Slootmans van Bergen op Zoom schreef het al: voor 1551 lag achter een grillig gevormde dijk het oude Gastel met zijn schrale zandgronden vele bossen, een onvruchtbaar gebied met kleine zandheuvelds en grillige wegen, maar waar de jagers zich als vanouds thuis voelden.

De streek zou in vroeger tijden zelfs geteisterd zijn door wolven. Deze dieren vormden wel een attractie, want in 1676 betaalde men in Gastel negen keer zes gulden om de acht onder Hoeven neergeschoten wolven te mogen zien. Met het kappen van de bossen, verdwenen ook de wilde zwijnen, de vossen en wolven in deze streek.

Bij toeval kwam ik nog een heel andere verklaring tegen voor de straatnaam. In 1721 was Mighiel Jagers griffier van de gemeente, in 1726 is deze Michael Jaegers regent van Oud Gastel. En in een rekening van 1744 staat het volgende te lezen: 'om dese en meerdere redenen is goed gevonden de Runninge sal worden afgeleydt dwars door de bosse baan bij het Leeuwstratie

in den 6den hoek daar de Hr. en Mr. Michiel Jaghers ten snijden limiteert tegens de heeren Johan van Vlimmeren no. 115 den voornoemden Heer en Mr. Micheil Jaghers voornoemt 116'. Mogelijk is de straatnaam dus ontleend aan deze Gastelse topambtenaar.

Begin jaren negentig verzetten de bewoners van de Jagersweg Noord zich hevig tegen het doortrekken van de Roosendaalsebaan langs hun straat. Dat was nodig omdat de Roosendaalsebaan niet langer aansloot op de Provinciale Weg. De buurt vreesde een grote toename van het sluipverkeer vanaf rijksweg 17 richting Gastelse kom. De gemeente besloot daarop de straat voor automobilisten onaantrekkelijk te maken door een flinke lus aan te leggen.

Sinds Borchwerf II een serieuze bedreiging geworden is, zijn de meeste bewoners verdwenen en de meeste huizen gesloopt.

Jagersweg Zuid

Weg beginnend bij het viaduct van de A-17 met de Provinciale Weg naar Roosendaal en even verderop afbuigend naar de Kapelweg. In de Jagersweg Zuid staan enkele fraaie boerderijen, waarvan er twee op de gemeentelijke monumentenlijst staan. De boerderij op nummer 5 is gebouwd in 1854. Vermeldenswaardig zijn ook de erfafscheidingen door middel van esdoorns, liguster- en meidoornhagen, hazelaars en beuken. Naast nummer 16 staat een treurwilg.

Op Hemelvaartsdag is de Jagersweg Zuid de vertrouwde route die Gastels Fanfare neemt op weg naar de kapelberg tijdens het dauwtrappen. Momenteel is de buurtschap Kapelberg waartoe de Jagersweg behoort, vrijwel dagelijks nieuws. Dat heeft alles te maken met de invulling van Borchwerf II. De buurtbewoners hebben zich verenigd om een goede regeling te treffen over uitkoop of grondruil.

Zie verder: Jagersweg Noord

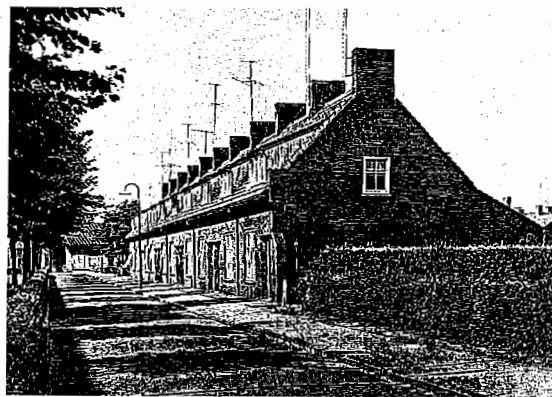
Johan Frisostraat

Doodlopende straat vanaf de Margrietstraat in het laatste stukje Karolinawijk. Aangelegd in 1973. De straat heeft een open einde, alsof eerdaags de wijk zal worden uitgebreid. Die plannen zijn echter het tekentafelstadium nooit ontstegen.

Johan Friso Bernhard Christian David prins der Nederlanden, prins van Oranje-Nassau, jonkheer von Amsberg werd geboren op 25 september 1968 in het ziekenhuis van Utrecht. Zijn roepnaam is Friso. Op 28 december van dat jaar werd de tweede zoon van prinses Beatrix en prins Claus gedoopt in de Dom te Utrecht. Van 1986 tot 1988 studeerde hij aan het College of Mechanical Engineering van de Universiteit van Californie (Berkeley). In 1988 begon hij aan de Technische Universiteit te Delft aan een studie luchtvaart- en ruimtevaarttechniek. Prins Johan Friso is nog niet getrouwd, maar heeft wel een vriendin: Mabel Wisse Smit.

Irenestraat

Julianastraat

Jagersweg - Noord

Kuivezand

Deze Oranjetelg was dus amper vijf jaar toen er in Oud Gastel een straat naar hem vernoemd werd. Overigens zou het daar bij blijven, want naar de derde zoon - Constantijn - is geen straat meer vernoemd. Het wachten is nu op een Maximastraat.

Julianastraat

Tientallen jaren moesten Gastelaren wachten vooraleer er bouwplannen konden worden uitgevoerd. Na de oorlog was de woningnood enorm. Ook in ons dorp was een grote bouwachterstand. In 1947 kwam er een toewijzing voor sociale woningbouw. In dat jaar kwamen de eerste huurwoningen gereed in de Julianastraat. De huizen waren eerst eigendom van de gemeente en werden na twintig jaar overgedragen aan de woningbouwvereniging Sint Bernardus. Het eerste huis werd bewoond door gemeenteontvanger Simon Verholen. Op de hoek met de Dorpsstraat was bakkerij, winkel Heijnen en de doorgang naar de Julianastraat was een poort. Later werd het bedrijf van Heijnen afgebroken en kwam er een bredere toegang tot de Julianastraat. Voor de nieuwe wijk werd ook wel de term Binnensingel gehanteerd.

Juliana Louise Emma Marie Wilhelmina werd op 30 april 1909 geboren als enige kind uit het huwelijk van koningin Wilhelmina en prins Hendrik. Haar jeugd bracht zij aanvankelijk door op Paleis 't Loo, later Noordeinde en Huis ten Bosch. In haar jonge jaren kreeg ze les van de bekende pedagoog Jan Ligthart. In versneld tempo volgde ze de HBS/gymnasium. Op haar achttiende verjaardag werd ze door haar moeder ingeleid in de Raad van State. Van 1927 tot 1930 studeerde Juliana letteren en wijsbegeerte aan de Rijksuniversiteit van Leiden. In beide wetenschappen behaalde ze haar doctoraal. In de crisisjaren stond de prinses aan de basis van het Nationale Crisis Comité. In 1934 volgde ze haar overleden vader op als voorzitter van het Rode Kruis. Op 8 september 1936 verloofde ze zich met prins Bernhard van Lippe-Biesterfeld. Het huwelijk vond op 7 januari 1937 in Den Haag plaats, exact 58 jaar nadat haar grootouders Willem III en Emma elkaar het jawoord gaven. Het echtpaar ging in Paleis Soestdijk wonen. Uit dit huwelijk werden vier dochters geboren: Beatrix (1938), Irene (1939), Margriet (1943) en Marijke, later Christina genoemd (1947). Na de Duitse overrompeling in 1940 vestigde zij zich met haar twee kinderen in Rockcliffe, een plaatsje bij Ottawa in Canada. In april 1945 keerde zij terug naar het bevrijde zuiden om met haar moeder vanuit Breda daar waar mogelijk de helpende hand te bieden. Op 2 augustus was het gezin weer herenigd. Op 6 september 1948 werd zij na eerder al twee maal als regentes te zijn opgetreden, ingehuldigd als koningin. In haar regeerperiode kreeg ze onder andere te maken met de soevereiniteitsoverdracht van Nederlands Indië en de onafhankelijkheid van Suriname. Intern was er twee maal sprake van een crisis, die de constitutie serieus in gevaar bracht. De eerste was de Greet Hofmans-affaire, de tweede betrof het Lockheedschandaal. Op haar verjaardag 1980 trad zij af ten gunste van haar dochter

Beatrix. Op 23 februari 1999 kondigde zij aan dat vanwege haar hoge leeftijd en daarmee gepaard gaande gezondheidsproblemen, zij niet langer in het openbaar een actieve rol wilde vervullen. De laatste keer dat het Nederlandse volk haar kon zien, was bij de huwelijksinzegening van prins Maurits en prinses Marilène.

Nadat de gemeente de oude notariswoning aan de Dorpsstraat had omgebouwd in het nieuwe gemeentehuis, konden de tuinen aan de achterzijde naast de Julianastraat tot dorpspark worden veranderd. De voliere werd jarenlang onderhouden door leden van de vogelverenigingen. Het carnavalsbeeldje 'de dansende Vastelaovedzotten' staat ook in de Julianastraat. Het heeft een tijdje op de hoek met de Dorpsstraat gestaan, maar is nu weer in het park te vinden. De Julianastraat is in 1994 aanmerkelijk verbreed toen de BBA haar nieuwe route rondom de Markt bepaalde via Dorpsstraat, Julianastraat, Schoolstraat en Veerkensweg.

Wim van den Broek

HET GEBEURDE HONDERD JAAR GELEDEN ... 1903

In de reeks 100 jaar terug staat het jaar 1903 in de belangstelling. Een jaar waarin verschillende gebeurtenissen en veranderingen hun stempel zouden drukken op de toekomst:

Zo vlogen de gebroeders Wright voor het eerst met een vliegtuig.

Landelijk had men te maken met spoorwegstakingen en de daaruit voortkomende verbetering van de werkomstandigheden. De werkliedenbonden ijverden daar ook al voor en plaatselijk was hierbij zeer actief de in 1903 overleden Jan Frederik Vlekke.

Ook bij de landbouw kwamen verbeteringen o.a. door het gebruiken van kunstmest en de opkomst van zuivelfabrieken.

Van de andere kant werd het werk op het platteland voor de kleine boeren zwaarder. Door verschillende landbouwcrisissen waren veel bedrijfjes nog verder opgesplitst en personeel vertrok naar de fabrieken in binnen of buitenland en nu moesten de boeren zelf meer aan het werk.

De werkomstandigheden voor de arbeiders waren meestal nog slecht en veel mensen zochten afleiding in overmatig drankgebruik. Dat kwam ook al omdat lonen meestal uitbetaald werden in het cafe [die vaak ook het eigendom van de baas was]. Je kon trouwens nauwelijks om een cafe heen want er waren er in onze gemeente destijds zo'n 60 tal!

De plaatselijke winkeliers gingen zich organiseren in de Hanze.

Ook de woningwet die in 1901 was aangenomen bracht verbetering in de woonomstandigheden tenminste bij nieuwbouw. Die moest nu voldoen aan zekere voorwaarden. Van verschillende gebeurtenissen in dat jaar vinden we verslagen terug in de "courant" De Grondwet, die enkele dagen in de week verschijnt.

Januari:

04-01: Oudejaarsavond mocht dit jaar weer niet onopgemerkt voorbijgaan, als naar gewoonte werd het jaar afgesloten met een kloppartijtje in de herberg op Rijpersweg waarvan gevolg dat een der vechters op Nieuwjaarsdag zich met gehavend gelaat op straat kon vertonen.

22-01: Ondertrouwd: Jan M. Mastboom en Sidonie H. Schul Oud Gastel, Roosendaal.

Februari:

01-02: Terwijl de bewoners naar de kerk zijn wordt ingebroken bij zekere H.. herbergier aan de Roosendaalseweg. Enige gouden sieraden worden

vermist plus 40 gulden. De daders zijn onbekend.

Kort voor de Hoogmis krijgen een paar personen twist in de kerk, zodat veldwachter Baart tussenbeide moet komen, waarbij hij door een der belhamels wordt aangegrepen en nog door een der kapelaans moet worden ontzet. Het voorval brengt een hele stoornis teweeg.

03-02: In de vergadering van de Katholieke Kiesvereniging wordt tot kandidaat gemeenteraadslid gesteld Adr. Smoor.

11-02: Bij het gemeentebestuur komt een aanvraag binnen tot verkrijging van een concessie voor aanleg van drinkwaterleiding.

17-02: Gouden huwelijksfeest van het echtpaar Lambertus Houtepen en zijn echtgenote. Er staat een schone ereboog als bewijs van belangstelling van de burens. Deze wordt 's avonds door lampionnen verlicht. Gastels Fanfare en Mannenkoor brengt serenade.

19-02: Er komt een grote verandering op het suikerfabriek Sint Antoine. De onkosten bedragen 80.000 gulden. Dat houdt goede vooruitzichten in voor het werk voor ambachtslui in onze gemeente.

Voor het gerechtshof in Den Bosch staat C. van de M. (30-jarige arbeider uit O.G.) terecht in hoger beroep van een vonnis te Breda waarbij hij wegens poging tot doodslag tot vier jaar gevangenisstraf werd veroordeeld. Hij had op 14 november jl. op zijn vrouw en schoonzuster een schot afgevuurd zonder dodelijke wond. Volgens getuigen was het een ongelukkig huishouden. De vrouw maakte veel schuld en vervloekte de beklagde als hij thuis kwam. Hij kreeg vaak geen eten hoewel hij daar toch geld voor gaf. Een getuige zei dat de vrouw werd opgestookt door haar ouders. Twee getuigen waren door vrouw zelfs bedreigd als zijn in Den Bosch zouden verschijnen. "Zij zou ze dan ook wel de cel inwerken". De vrouw was zeer slecht voor haar man. Ze had zelfs gezegd dat ze hem liever 5 dan 3 jaar in cel zag. De man was goed voor zijn kinderen. Hij dronk weinig, maar was toen wel enigszins onder invloed. De beklagde blijft bij de bekentenis. Het OM wijst erop dat ondanks de slechte verhouding de beklagde niet het recht had te schieten. Hij is tot alles in staat als hij dronken is. Hij acht de straf dan ook veel te laag en eist 6 jaar. Verdediger mr. Pelster uit Breda betoogt dat er geen wettig bewijs is tegen beklagde. V.d. M. is reeds lang gesard door vrouw. De weerstand van beklagde was door de feiten zeer verminderd. Pleiter wijst op geringe verwondingen en wil de straf van jaren in maanden veranderd zien.

28-02: Brand bij V. op de Rijpersweg. Deze wordt snel geblust.

De carnaval loopt weer goed af behoudens dat er enkele ruiten worden ingeslagen. Er lopen ook tegen het verbod in ook enkele gemaskerden rond.

Ook vindt hier en daar het 'haanknuppelen' plaats.

Maart:

- 05-03: Bij Koninklijk Besluit wordt tot dijkgraaf van Heerjansland Mark en Dintel benoemd H. Mastboom.
- 18-03: Dieven breken in bij Corn. Meeuwissen op de Stoof. Zes zware stukken spek worden meegenomen. De politie onderzoekt de zaak. Naar men zegt wordt vrijwel elke nacht wel ergens gegapt. In de meeste gevallen wordt geen aangifte gedaan.

April:

- 01-04: Tot dijkgraaf wordt benoemd M. van den Bos. Tevens wordt het voorstel tot verharding van de Barlaakse weg verworpen. J F Smoor wordt benoemd tot gezworene..

Mei:

- 15-05: Op 54 jarige leeftijd overlijdt Jan Frederik Vlekke.
Hij was een persoon van regionaal zelfs landelijk belang. Hij was op sociaal gebied zijn tijd als directeur van de suikerfabriek ver vooruit. Hij begon zijn loopbaan als onderwijzer aan een Gastelse school en werd boekhouder op de Gastels suikerfabriek te Stampersgat en later directeur van zowel deze fabriek als van suikerfabriek Sint Antoine (in een artikel elders in dit jaarboek wordt ingegaan op zijn persoon en activiteiten].
- 21-05: Ontsporing van de tram bij Gastelsveer. De materiele schade is groot maar persoonlijke ongelukken vinden niet plaats.
De reizigers van Gastel en Kruisland die 's avonds terugkomen van de bedevaart naar Gaverland moeten dan ook te voet naar huis.
- 26-05: Gouden bruiloft van het echtpaar P. Hack.
- 31-05: Opnieuw ontspoord de tram, ditmaal bij de Kapelberg.
Er zijn plannen om te komen tot de oprichting van de Hanze (de voorloper van de Gastelse ondernemersorganisatie (zie voor de historie het jaarboek van 1986)).

Juni:

- 10-06: Er wordt een persoon door een hond gebeten. Op raad van anderen wordt wat hondenhaar op de wond gelegd met als gevolg bloedvergiftiging. Het slachtoffer wordt overgebracht naar het ziekenhuis.
- 16-06: In de vergadering van de Gastelse kiesvereniging is tot kandidaat gemeenteraadslid gekozen ipv wijlen Vlekke de heer L. Uitdewilligen, terwijl heren P. Kerstens en M. Oomen worden herkozen.

Juli:

- 08-07: Dieven bezoeken landbouwer Roozen, ze bemachtigen 25 kippen.

- 12-07: Een viertal personen zijn bezig ruzie te zoeken in een herberg aan de Rijpersweg. De kastelein verzoekt hen te vertrekken, waarop ze in de buurt de kloppartij vervolgen. De politie zou zich meer moeten laten zien. De kasteleins storen zich niet aan het politie-uur.
- 16-07: Er zijn weer twee gevallen van typhus geconstateerd. De patienten worden naar de ziekenbank overgebracht.
- 30-07: In het Cafe van weduwe V. aan de Gastelscheweg te Roosendaal handhaven enige Gastelaars weer hun reputatie van belhamels en vechtersbazen. J.V. bedreigt met dolkmes en bierglas o.a. J.G., een gepensioneerd Indisch militair.

Augustus:

- 11-08: Zekere J. Hoevenaars treft het ongeluk van een brouwerskar op de straatstenen te vallen. Hij wordt bewusteloos herberg 'In de Drie Snoeken' gedragen. Hij bezeert zijn rug ernstig.

September:

- 06-09: Te middernacht klink het signaal voor een brand bij de weduwe L. van H. in Dorpsstraat. De brand is zo hevig dat binnen een half uur het hele boeltje in puin ligt. De oorzaak is onbekend.
- 13-09: Reizigers, die 13-9 's avonds de tram pakken naar Roosendaal of Steenberghe hebben weer het genoegen [?] deze te zien derailleren aan het Gastelsveer. Het is een groot ongerief voor velen. Het wordt meer dan tijd dat de maatschappij maatregelen gaat nemen, omdat veel treinreizigers in Roosendaal aansluiting missen.
- 16-09: Bij landbouwer Wagemakers wordt in de nacht een hoeveelheid stro van klampen gestolen. De marechaussee vindt het stro bij een zekere D. Mies, wonende op Strijp.

Oktober:

- 29-10: Door de hervormde gemeente wordt beroepen ds. W.A. Eerdbeek te Schore.

November:

- 08-11: Sparen in Noord-Brabant. Het saldo van inlagen en terugbetalingen op 31 dec. 1902 bedraagt voor Oud en Nieuw Gastel: f 411.083,48.
- 12-11: Van de 3,5 % geldlening, groot f 3000,- ten laste der gemeente Gastel, wordt f 250,- toegewezen aan het Algemeen Armbestuur te Gastel en f 2750,- aan fa. J. Luykx, alhier.
- 15-11: Een paar belhamels breken de vensters open bij een herberg aan de Oudenboscheweg. Dit omdat ze daar niet binnen mogen. Later vechten ze in herberg De Congo. Daar lopen ze in de val. De gewaar-

schuwde politie zit al in de keuken te wachten. Omdat zij alle zondagen ruzie zoeken, worden ze buiten nog geverbaliseerd wegens opstand tegen de politie.

- 16-11: Op verzoek van de bisschoppen wordt in de Harmoniezaal een vergadering gehouden worden tot oprichting van een afdeling van de Hanze. De Eerwaarde heer Schrauwen spreekt de belangstellenden toe. Tot het bestuur worden gekozen H. van Mechelen, J. Smoor, J. van Domburg, P. Akkermans, J.P. Melsen en J. Couwenbergh. 70 leden treden toe. De bestuursfuncties worden onderling nog verdeeld.
- 17-11: Het echtpaar Jac. van de Brand viert de gouden bruiloft. Door milddadigheid zal het aan niets ontbreken.

Onderzoek: W. van den Broek en P. Peeters
Bewerking: P. Peeters

Bronnen:

- Tijdschrift De Grondwet jaargang 1903
- H. Plas e. a. K van Dijk: Toen Wilhelmina regeerde, uitg. De Bataafse Leeuw 1988

HET GEBEURDE VIJFTIG JAAR GELEDEN ... 1953

In de rubriek vijftig jaar geleden ligt begrijpelijk de nadruk op de watersnoodramp in de nacht van 31 januari op 1 februari 1953 en de invloed die deze ramp ook op Gastel heeft gehad.

Gastel heeft "droge voeten" gehouden, maar de ramp had ook hier zijn gevolgen. De uiterwaarden van de Mark en Dintel stonden onder water, waardoor de benedenruimten van de woningen aan de (latere] Dennis Leestraat te Stampersgat en de polder Kaas en brood en Steenfabriek De Mark in de uiterwaarden van de Mark onder water kwamen.

En het water dreigde via een duiker onder de Sint Antoinedijk de Gastelse polder in te lopen. Dat kon worden voorkomen met zandzakken.

Gastel lag aan de rand van het rampgebied en om dat gebied te bereiken moest het hulpverkeer, zoals militaire colonnes door Gastel. De rondwegen lagen er nog niet. Vanuit Fijnaart en de verdere westhoek kwamen al 's morgens vroeg vluchtelingen met auto's, karren, te voet, met vee en later ook met bussen.

Januari:

31-01: Het weerbericht van 31 januari; De Bilt verwacht: Zwaar bewolkt met regen, krachtige en af en toe harde wind tussen Zuidwest en Zuid. Temperatuur 8 graden of iets lager ...

Februari:

02-02: Op 2 februari zal de eerste vergadering van de Bescherming Bevolking plaatsvinden in de Rovo. Burgemeester Hofland, luitenant generaal. b.d. Sitsen en kolonel b.d. Wijdicks zullen het woord voeren. Enkele instructiefilms, waarin de noodzaak van zelfbescherming zullen vertoond worden. Onze gemeente is aangewezen om een mobile opruim-, reddings- en verbindingsploeg samen te stellen.

Omdat de dagbladen op zondag niet verschijnen zijn er pas op 2 februari berichten te vinden over de ramp

Tijdens de watersnood wordt geboren: Jacob zoon van P. Sweere - v.d. Kastele.

02-02: Watersnoodramp eist [tot nu toe] 138 doden. Er worden 300 vrouwen en kinderen uit Fijnaart verwacht. Dit wordt geregeld door het evacuatiecentrum in Den Bosch. De nationale reserve in Oud Gastel verzet bergen werk.

Er worden ook nog 100 stuks vee naar Gastel overgebracht.

Er zijn angstige vermoedens over het aantal doden. Bij de nieuwe brug

te Stampersgat is het lijk van een vrouw aangespoeld. Het gaat hierbij om mej. J. van de Watering, geboren te Meerssen. Haar stoffelijk overschot wordt begraven op het kerkhof te Oud Gastel [de grafsteen zal daar blijven liggen tot de zomer van 1997].

De Mark is buiten de oevers getreden en aan de kant van de suikerfabriek staat het water.

De reporters bezoeken het rampgebied en tekenen verhalen op van slachtoffers.

Een boerenzoon rijdt met een wagen veevoeder. Velen zijn alles kwijt. Ze proberen te redden wat er te redden valt. In Oud Gastel stromen mannen bijeen in overalls en met schoppen om ergens te gaan helpen. Het zijn vrijwilligers. Er komt steeds meer militair verkeer. Om 4 uur was het weer vloed. Die werd met angst tegemoet gezien. Daar kwam de rijkswaterstaat voor in het geweer.

03-02: Er is een onverminderde hulpverlening in Roosendaal. Over de evacues aldaar. Een broer van de heer Nuyten met een gezin met 12 kinderen uit Fijnaart vertelt een verhaal van een moeilijke redding. Dhr. N. woont in Oud Gastel. Op het eerste sein was hij met zijn vriend M. Buys naar het bedreigde gebied gesneld. Met 2 soldaten - commando's - en enkele burgers kwamen ze terecht op de Slobbegorsedijk bij Heyningen. In de verte zagen ze een woning, waarin de gebroeders De Jong, een vrouw en een kindje, en het echtpaar van Drunen met hun schoonouders in nood verkeerden. Met planken en hekken werd een vlot gemaakt. Over het wilde water voer men naar het bedreigde huis. Het water stond tot aan de dakgoot. Een voor een werden de mensen op het vlot getrokken en werd teruggevaren naar de dijk. Toen met 15 personen, waarop zij door het water plots van de dijk geslagen werden. Hr. Nuyten wist niet wat er met de militairen gebeurd was. Hijzelf klemde zich vast aan een balk en dreef af naar de suikerfabriek De Dinteloord. Op de Kwartiersedijk werd hij door commando's op het droge getrokken. Ook de anderen werden gered. "We zijn 4 uur aan de gang geweest en de redding kwam net op het nippertje." Het totale aantal evacues in Roosendaal is 2000. Bisschop Baeten van Breda bezoekt het gebied, onder meer ook Stampersgat. Voorts vertelt Manus de Jong uit Heyningen zijn verhaal in de bus van Roosendaal naar Oud Gastel.

Hij ziet bleek en koortsig. "Ik heb een eeuwige tijd rondgesparteld; koud! Maar de vrouw en kinders waren al meegenomen door de commando's. En mijn broer en vader (Dirk, 67 jaar) zijn door directeur Van Malland van het suikerfabriek gered". Eerst had De Jong zijn gezin en vader naar de zolder gebracht, dat was tegen 5 uur toen ze het water zagen komen. De vlonder bij het huis sloeg weg, weggkomen was er niet meer bij. Vrij snel kwamen de commando's aangevaren en

werden de De Jongs uit het dakraam getild. Toen wij over de dijk naar Fijnaart wilden lopen sloeg er een gat in en werden mijn vader, mijn broer en ik meegesleurd. Ik ben toen tot aan de Stampersgatse dijk gezwommen. Op verschillende plaatsen heb ik geprobeerd aan wal te komen, maar er dreef te veel wrakhout en rommel. Bij de Stampersgatse dijk stak Toon van Gaans me een stuk hout toe. Ik was verstijfd en bijna bewusteloos en had nauwelijks nog kleren. Van Gaans gaf me droge kleren en toen ben ik naar het ziekenhuis gebracht: doodmoe en bijna bevroren. Toen de bus op de Mark in Oud Gastel stopte stond in de deuropening van nummer 19 een kleine jongen. Het kind zwaai-de en rende naar de bus, even later was er zijn vrouw en de kleinste. De Jong hilde bijna van geluk.

In Oudenbosch zijn nog zo'n 600 vluchtelingen. In Oud Gastel een kleine 300.

"We lopen niet veel gevaar" zegt burgemeester Hofland. De Gastelse polder heeft wel even 'doorgelekt' maar met zandzakken heeft men gevaar van een doorbraak kunnen keren. Daar een groot gedeelte van Oud Gastel tot een niveau van +3 NAP ligt, is voor overstroming niet veel kans. Behalve dan voor de Gastelse polder, want die ligt onder NAP.

Er staat een advertentie. Geevacueerde werklozen kunnen zich melden op diverse adressen onder meer te Oud Gastel op Veerkensweg 6 [het broedersklooster]

04-02: Bekendmakingen van burgemeester Hofland:

"Alle in deze gemeente ondergebrachte evacues moeten zich laten registreren op het gemeentehuis en evacues te Stampersgat kunnen zich voor registratie aanmelden in hotel Geerts.

Het is verboden om op eigen initiatief gelden of goederen in te zame-len t.b.v. de slachtoffers van de watersnood. De officiële inzameling zal binnenkort plaats hebben door van gemeentewege aangezochte personen en het vertrouwelijk hulpcomite".

05-02: De BBA-bus uit Breda rijdt niet naar Halsteren. Steenberg is de commandopost achter de voorste linie. Als de EBA-bus Oud Gastel gepasseerd is rekken zich de halzen van de passagiers: Tegen Stampersgat aan zien ze het eerste water. Het zijn niet de woeste stromen, die zaterdagnacht de dijken uiteen beukten en in hun ontzettende kracht alles verwoestten. Hier zijn het nog maar plassen. Een lage polder heeft wat water gekregen en de Mark groeit hoog tegen de dijk. Een watermolentje doet zijn wieken tolleren en bedrijvige mannen stuwen zakken zand op elkaar. Een oude man staat er bij en spreekt bange vermoedens uit, terwijl hij met zijn stok naar het Westen wijst naar de polders van Dinteloord en Steenberg, naar het noodgebied. Voorbij Stampersgat worden de plassen talrijker, hier staat rechts van

de weg meer water op het land.

Geldinzameling. In een circulaire betuigt Hofland zijn innige deelneming met slachtoffers watersnood. Hij dankt allen die de geëvacueerden uit Fijnaart in hun woningen hebben genomen. Voorts deelt hij mee dat een geldinzameling wordt gehouden door personen, die door hem worden uitgenodigd. In samenwerking met het Rode Kruis en Comité Vrijwillige Vrouwelijke Hulp zal ook een inzameling van kleding, schoei- sel en beddengoed plaatsvinden. Wanneer wordt nog bekend ge- maakt.

05-02: Pastoor Cl. van den Elzen herdenkt zijn 50-jarige priesterwijding. Vanwege de watersnood wordt afgezien van uiterlijke feestviering. De receptie wordt afgelast. Om 9 uur is er een H. Mis uit dankbaarheid geassisteerd door kap. Janssens en Van Dam. De jubilaris krijgt vele schriftelijke en telegrafische gelukwensen, alsmede telegrammen. De schoolkinderen hebben een vrije dag. De abt van Bornem komt de jubilaris persoonlijk feliciteren. Hij was in november jl. jaar 70 gewor- den. Van z'n idealen heeft hij meteen na komt van Oudenbosch blijk gegeven. Hij werd geboren in Gassel bij Grave en deed zijn studies bij de Kruisheren te Uden en in het klooster te Bornem. Op 3 febr 1903 werd hij gekleed en twee dagen later geprofest. De abt gaf hem de naam Clemens. Op 13 juni 1908 werd hij tot priester gewijd door Mgr. Verstappen, bisschop van Mechelen. In 1912 kwam hij naar Gastel als kapelaan. Daar werkte hij rusteloos 30 jaar. Hij was een befaamd redenaar met hart voor de armen. Hij ging ooit met de plaatselijke KAB naar Den Haag om te pleiten voor de werklieden. In 1941 werd hij pastoor van Oudenbosch en 10 jaar later keerde hij terug naar de oude parochie. Een van eerste acties was eerherstel aan 't zogenaamde Spaensche Kruys.

06-02: Evacues gaan terug naar Zevenbergen en Langeweg. Een begin van herstel is gemaakt. Het is nog altijd moeilijk een volledig overzicht te geven van aantallen slachtoffers en verwoestingen in NW-hoek van West-Brabant, waar Willemstad, Fijnaart, Klundert, Moerdijk en Zevenbergsehoek zwaar geteisterd zijn en Standdaarbuiten, Noord- hoek en vooral Zevenbergen en Langeweg werden bedreigd en hebben veel schade geleden. Er is nog gigantisch veel werk te doen. Zo is het polderbestuur onder Fijnaart begonnen met het droogmalen van de polderweg van Fijnaart naar Stampersgat. Op de Mark kan inmiddels ongelimiteerd geloosd worden. Het Heemraadschap Mark en Dintel kon nog geen overzicht van de toestand verstrekken. De ravage wordt thans opgenomen. Zo gauw mogelijk worden de polders in dit randge- bied weer drooggelegd. Overal heerst hetzelfde beeld: kadavers worden opgeruimd, naar vermiste slachtoffers wordt gespeurd en schade wordt opgenomen.

De geldinzameling voor de watersnood is in Oud en Nieuw Gastel aangevangen. Burgemeester Hofland maakt bekend, dat degenen, die van de belastingfaciliteit gebruik wensen te maken hun gift tegen afgifte van een kwitantie op het gemeentehuis kunnen af geven.

De feestvergadering van RK Bouwvakarbeidersbond gaat vanwege de noodtoestand niet door. Het hiervoor beschikbare geld gaat naar de getroffen gebieden.

07-02 Bekendmaking van burgemeester Hofland:

"Behoudens wettige noodzakelijkheid is het voor eenieder verboden gedurende zonsopgang en zonsondergang zich te bevinden in het gebied, omgeven door de Noordzeedijk, JF Vlekkeplein Gastelsedijk Noord, de St. Antoinedijk en de rivier de Mark". Dit om plunderslaars tegen te gaan, want ook die komen in het rampgebied voor. Ze worden echter snel en streng berecht.

Er zijn 1223 geëvacueerden in Oud Gastel. Ze komen hoofdzakelijk uit Fijnaart en Heijningen. Deze plaatsen moesten worden ontruimd. Behalve de zieken, die in het Jeugdhuis aan de Kerkstraat en het Liefdesgesticht aan de Veerkensweg blijven, zijn de meeste evacuees bij burgers ondergebracht. De lokaliteiten van Place de Meir fungeren als uitdeelcentrum van het Rode Kruis. In de leegstaande pastorie aan de Dorpsstraat van de Ned. Hervormde Gemeente hebben 5 sociale werksters hun intrek genomen.

Paardje bleef achter. Verhaaltje over een zwart houten paardje wat in een bus was achtergelaten door een evacueetje wat van Nieuw-Vossemeer per BBA naar Roosendaal was vervoerd. Het paardje is af te halen op de BBA garage aan de Oudendijk in Oud Gastel.

08-02 Nationale gebeds- en rouwdag voor de slachtoffers van de watersnood.

Een militaire vrachtauto schuift door de ruit van de winkel van S. van Nispen tengevolge van de gladheid.

09-02: De mannelijke jeugd van KA zal inzameling houden van oud papier, voden en oud ijzer. De opbrengst gaat naar de slachtoffers van de watersnood.

Er zijn momenteel ruim 1200 geëvacueerden uit Fijnaart ondergebracht. De ouden van dagen en zieken zijn in het St. Josephgesticht aan de Veerkensweg en het St. Lutgardusjeugdhuis aan de Kerkstraat ondergebracht. Place de Meir is thans uitdeelcentrum van het Rode Kruis. Vrijwilligers voorzien de evacuees van het nodige.

10-02: De directeur Keuringsdienst van Waren te Goes waarschuwt de bevolking van Zeeland en West-Brabant voor gevaren verbonden aan gebruik van levensmiddelen, die geheel of gedeeltelijk onder water hebben gestaan. Dat is besmet.

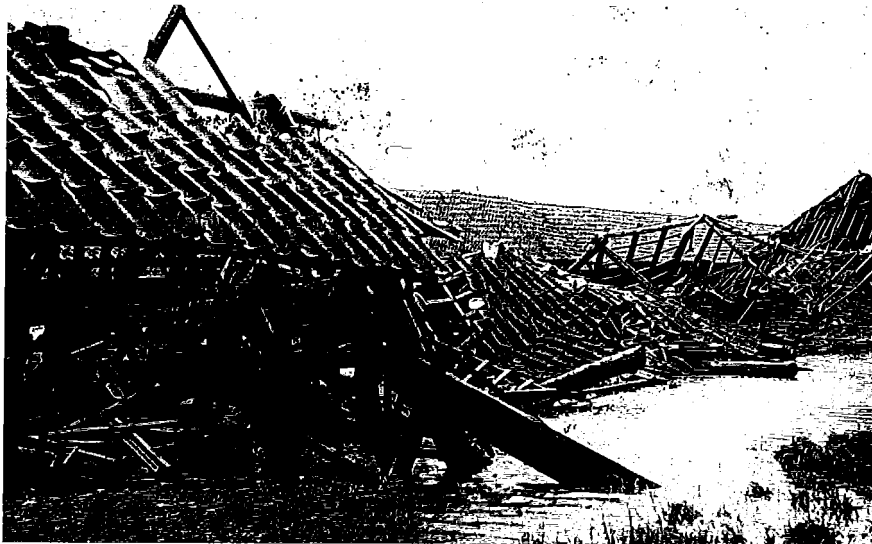

SINT ANTOINEDIJK
Nabij steenfabriek 'De Mark'. Links de woning van directeur Hennekarn.

SINT ANTOINEDIJK
Buurtschap 'De Schans' aan het eind van de Sint Antoinedijk.

- 11-02: Rampnota van de regering in 2e Kamer. Bij bespreking spreekt KVP-man ir. Van Meel [een oud Oud Gastelaar] van 'snel, royaal en loyaal helpen'. Hij roemt het prachtige werk van de mannen van leger en vloot, van de dijkgraven, de politie, het Rode Kruis en de ontelbare particulieren, die dag en nacht hebben gezwoegd. Wel zet hij kanteekeningen: Van Meel vraagt zich af of uit het samenspel van noodlottige omstandigheden al niet eerder conclusies hadden kunnen worden getrokken. Het vraagstuk van de polderschappen moet opnieuw aandacht krijgen. Minister-president Drees is het met Van Meel eens dat een voldragen organisatie 'Bescherming Burgerbevolking' van groot nut zou zijn geweest. Daarmee zou een groot communicatienet bereikt zijn.
- 12-02: Oud Gastel in teken liefdadigheid watersnood.
Behalve de meer dan 1200 geëvacueerden zijn thans ook 1600 Ned. militairen hier ondergebracht nl. in het patronaatsgebouw en het gymnastieklokaal. Zij zullen worden ingezet bij het dijken dichten te Tholen. De kerkcollecte Rampenfonds bracht ruim f 700,- op.
In onze gemeente gaven de inwoners tot nu toe ruim f 13,- per gezin aan het rampenfonds. De huis aan huiscollectes brachten meer dan f 16.000,- op. De collecte is nog niet geheel beeindigd. Het fabriekspersoneel van Dinteloord heeft gewoonlijk met Vastenavond twee vrije dagen. Hiervan zal er nu maar 1 worden opgenomen. De andere dag wordt gewerkt en het loon wordt geschonken aan het Rampenfonds. Ernstige schade bij steenfabriek. De Mark te Oud Gastel. Deze kwam een halve meter onder water te staan. De bedrijfsschade is nog niet vastgesteld, wel is zeker dat een half miljoen niet gebakken stenen verloren is gegaan. De Mark is de enige steenfabriek die door de watersnood is getroffen.
Ook de Vlasroterij nabij Stampersgat kwam onder water en had aanzienlijke schade.
- 13-02: De huis aan huis collecte in onze gemeente brengt f16.303,60 op.
Er zijn nu 200 militairen ondergebracht in Patronaatszalen voor de hulpverlening in noodgebieden. De soldaten behoren tot het regiment Limburgse jagers, afkomstig uit legerplaats Nunspeet.
Intussen is het dijkherstel begonnen en de Kwartiersdijk bij Fijnaart is dicht. Ook de Oude Stoofdijk is weer berijdbaar.
- 14-02: In Steenberghe is een rampschadebureau ingericht en daar dient alle door de watersnood geleden schade in onze gemeente gemeld te worden. De dames M. en H. Hofland nodigen dames uit onze gemeente uit om handschoenen enz. te breien voor de getroffen en. Voor inlichtingen kan men 's avonds terecht op Dorpsstraat 11.
V&L zal voorlopig vanwege de watersnood trainen in zaal Place de Meir. Het gymlokaal van de St. Joannesschool is nu bezet.

Steenfabriek 'De Mark'
aan de Sint Antoinedijk

Dijkherstel
d.m.v. zandzakken

De Markt ca. 1952
Onder de lindeboom
het transformatorhuis-
je dat in 1953 werd
afgebroken.
Rechts is nog een ge-
deelte van het Hof
zichtbaar.

- 15-02: Leden van het Klein Patronaat gaan na de H. Mis naar de aanbidding met intentie te bidden voor kinderen, die door watersnood hun huis hebben moeten verlaten. Ook de Katholieke Actie mannelijke jeugd woont een H Mis bij ter intentie van de watersnoodslachtoffers. Het veertigurengebed, dat traditioneel gehouden wordt tijdens de vastenavond heeft een goede deelname. De carnavalsviering voor zover dat in het verleden plaatsvond gaat niet door vanwege de ramp.
- 16-02: Geevacueerd vee ondergebracht in Oud en Nieuw Gastel mag zonder toestemming van plaatselijk bureauhouder niet terug gevoerd worden, i.v.m. onzekerheid over de juiste eigenaren, aldus Hofland. De oefeningen van tafeltennisclub Top Scores zijn voorlopig uitgesteld i.v.m. legering van militairen in Patronaat. Het vrijwillig vrouwelijk hulpcorps verkoopt huis-aan-huis watersnoodpostzegels in samenwerking met de verkenners en welpen, teneinde bij te dragen [op de postzegels van 10 cent zit een extra frankering van 2 cent t.b.v. het rampenfonds]. In de voormalige danszaal van Ossenblok op Meir 40 heeft V&L een nieuw oefenlokaal moeten zoeken, omdat het Patronaat door militairen wordt ingenomen. Er zijn momenteel nog 30.207 evacues in 60 Brabantse gemeentes. In Oud en Nieuw Gastel zijn er 850, waarvan in Oud Gastel 755, dus in Stampersgat 95. In Bergen op Zoom: 1400; Breda: 6000; Eindhoven: 1236; Oudenbosch: 1100; Roosendaal: 3000.
- 17-02: In Oud Gastel worden wedstrijden op rollen gehouden t.b.v. het Rampenfonds in de Rovo op initiatief van Helpt Elkander. Deelnemers: P. Hermes, W. Danen, J. en M. Ernest, Rijnvos, Keepers, Bierbooms, v Oosterhout, Cantineau, Verstraten, Pierel, v. Dongen, Piet de Bruin, P. van As, P. Verwijmeren en K Aanraad. De militairen, die in Gastel waren ingekwartierd zijn weer terug naar hun garnizoenen. In totaal zijn er zeven militairen omgekomen bij het reddingswerk. Vooral het evacuatiework bij Zierikzee was zwaar. Intussen is Fijnaart weer bewoonbaar en mogen honderden inwoners van "Fendert" weer terug naar huis. Dat gaat wijk voor wijk. Ze worden meest per bus vervoerd. De eerste is de weduwe Bakker en met haar nog zo'n 500 personen. De inwoners halen de meubels weer naar beneden. Ze moeten op hun gemeentehuis een bewijs van terugkeer ophalen.
- 18-02: Honderden keerden terug naar de Fendert. Andere wijken popelen. De inwoners van wijk B moeten nog wel even wachten. De verbindingsweg Stampersgat Fijnaart is hersteld en zo wordt de busverbinding met Fijnaart weer in dienst genomen.
- 19-02: Ir. C. van Meel wordt met 16 overige personen in de Commissie voor Watersnood benoemd. Nog elke dag worden lichamen geborgen. Nu mogen ook de overige

inwoners van Fijnaart weer terug naar huis.

De sociale werksters uit Zutphen, die zich hier zo verdienstelijk gemaakt hebben kunnen na de reevacuatie van bewoners Fijnaart en Heijningen weer naar huis.

- 25-02: Bekendmaking van burgemeester Hofland: "Zij die vorderingen hebben op gemeente i.v.m. van gemeentewege getroffen maatregelen watersnood, gelieve hiervan uiterlijk 4 maart mededeling te doen".

Maart

- 01-03: Liefdadigheidswedstrijd SC Gastel - Kaaise Boys op sportpark van Gastel voor de slachtoffers uit Fijnaart. Het wordt een aantrekkelijke wedstrijd onder leiding van arbiter P. Rijdsijk voor een talrijk publiek en dat brengt weer goed op.
- 06-03: Zout verdringt de suiker. Minder bietenopbrengst. Deze wordt geschat op 600.000 ton. De fabrieken zullen waarschijnlijk niet stilgelegd worden.
- 07-03: Door sterke wind is de Slobbegorsedijk bij Fijnaart opnieuw in gevaar. V & L traint weer in de gymzaal van de Joannesschool.
- 08-03: De Katholieke Actie houdt inzameling o.l.v. kapelaan Janssens met behulp van gemeente vuilniswagen voor de slachtoffers van de ramp. De postrekening van de actie "Beurzen open Dijken dicht" krijgt dankzij de inzameling f 250,- erbij. Het gewone leven gaat langzamerhand weer zijn gang. Er is een halfvastenbal in zaal Concordia van F. Sloomans.
- 15-03: Wielervedstrijd te Etten ten bate van de rampslachtoffers. Er komen zo'n 5.000 supporters op af. Aanraad wordt derde.
- 25-03: In de Rovo is er een propagandavergadering Bescherming Bevolking. Opening door Hofland. In onze gemeente zijn er 100 personen nodig en 15 extra mensen voor de brandweer. Generaal Sitzen toont de noodzaak aan van de BB en kolonel Wydix heeft het over de organisatie en sociale voorzieningen. Er worden enkele films gedraaid. Er is een goede opkomst, maar weinig aanmeldingen [dit was een bijeenkomst, die gepland was op 2 februari, maar toen vanwege de watersnood werd uitgesteld).

April:

- 06-04: Voor de evacuees is er een feestmiddag in Place de Meir. De plaatselijke bevolking zorgt voor de nodige eieren.
- 13-04: Rampzalige brand in Oud Gastel. Tweejarig kind komt in de vlammen om. Het dochtertje van de familie de Bruyn aan de Kralen is aan het spelen als de schuur met graan en werktuigen in vlammen opgaat. De oorzaak is een defecte benzinemotor van een dorsmachine in de schuur. Het dochtertje speelt in de buurt van de machine en ziet geen

kans meer te ontsnappen aan het snelle vuur. De aanpalende woning blijft door tijdig ingrijpen van de brandweer behouden.

Mei:

- 01-05: Brand in de roterij aan de Mark. Veel vlas gaat in vlammen op.
- 04-05: Het echtpaar van den Broek aan de Roosendaalsebaan viert de gouden bruiloft.
De werkloosheid in de gemeente is gering, dit dankzij de herstelwerken na de ramp, Daarvoor is veel werkvolk nodig.
- 07-05: De Gastelse Boerenbond viert het 7e lustrum. Jubilaris Jac. Meeuwissen krijgt hartelijke hulde vanwege zijn zilveren jubileum op de boerenbond.
- 16-05: Het echtpaar Ossenblok-De Rooy op de Rijpersweg viert het gouden huwelijksfeest.
Dokter Susante vertrekt uit Gastel en wordt opgevolgd door dokter Schreuder.

Juni

- 09-06: EHBO afd. Oud Gastel krijgt van het hoofdbestuur te Rotterdam een oorkonde voor verleende hulp te Fijnaart en Heijningen en bij de evacuatie van Ooltgensplaat tijdens watersnood.
- 15-06: 50 jarig huwelijk van Jan Akkermans uit de Vierschaarsstraat en Bet Verheyen.
- 17-06: Wegens ruimtegebrek en de aanwezigheid van onvoldoende geschoold personeel zal confectiebedrijf van Gils uit Gastel naar Roosendaal vertrekken.
Het vertrek zal een verlies geven aan werkgelegenheid in Gastel. Er werken daar 200 meisjes en 33 mannen.

Juli:

- 01-07: Gouden bruiloft op het Gasthuis Veerkensweg 13 van J. v d Stel-Van Mignon. Ze zijn in mei 1940 uit Rotterdam naar Gastel gekomen.
- 12-07: De RK Middenstandsvereniging viert het 50-jarig bestaan met een markt op het Marktpllein.

Augustus:

- 10-08: Op feestelijke wijze wordt gevierd, dat Oud Gastel aangesloten wordt op het mijn gasnet.

September:

- 02-09: Het echtpaar Kiske Vanstraaten en Jans van de Buijs op Kuivezand viert de gouden bruiloft.

03-09: De nieuwe raad herkiest Verholen en Vrolijk als wethouders. P. Uitdewilligen neemt ontslag in de gemeenteraad en G. Hurxkens is opvolger.

In onze plaats zijn bij een woningonderzoek nog 100 huizen, die voor onbewoonbaarverklaring in aanmerking komen. In verband hiermee zal gemeente trachten extra bouwvolume te krijgen.

Het echtpaar Antonissen-Koevoets op Oudendijk viert het diamanten huwelijksfeest.

14-09: De monteurs en chauffeurs nemen afscheid van garagechef P. Corstjens

20-09: Frater Cyrillus [Marinus] Speek van de Congregatie van het Allerheiligste Sacrament wordt in de nieuwe kloosterkapel Stevenshoek door Mgr. C.F. Kramer, bisschop van Luanfu tot priester gewijd.

27-09: Eerste plechtige H. Mis van pater M. Speek in Oud Gastel. Hij wordt in een plechtige processie begeleid door zijn moeder en zijn naaste familieleden. In de stoet zijn verder bruidjes en leden van de wijkvereniging Rijpersweg. Bij de H. Mis wordt hij geassisteerd o.a. door pater van Rijsbergen. Deze doet ook de feestpredikatie.

Na de H. Mis is er een drukbezochte receptie. Van de parochie krijgt hij een schrijfmachine [in 2003 viert hij zijn gouden priesterjubileum en is op dat moment de laatste priester die in Gastel geboren is].

Zie voor een uitvoerige levensloop jaarboek 1993.

Oktober:

9, 10 en 11-10: Grote middenstandtentoonstelling in het patronaat ter gelegenheid van het gouden jubileum van deze vereniging.

Doel: wat de eigen plaats u biedt, koopt dat in de vreemde niet.

15-10: De schuur van landbouwer Wagemakers aan Vierschaarstraat brandt af. De brandweer staat machteloos tegenover de huizenhoge vlammen. Er kan wel een machine uit de schuur gehaald worden. De oogst, hooi en bolkaf en 4 kalveren gaan verloren. De politie zoekt de oorzaak bij bolkaf. De landbouwer is verzekerd.

November / december:

Een pyromaan is actief in Oud Gastel. Hij steekt op zondagavonden stroklampen in brand.

Onderzoek: W. van den Broek en P. Peeters

Bewerking: P. Peeters.

Bronnen:

- Dagblad Brabants Nieuwsblad jaargang 1953
- Sint Laurentiusklok jaargang 1953

M. Speek met naast hem zijn moeder W. Speek - Traets
bij het verlaten van de Sint Laurentiuskerk na zijn eerste Heilige Mis.

Op de Rijpersweg gaat de stoet met bruidjes [Maagdekens] vooraf aan
de nieuwe priester M. Speek.

EEN TERUGBLIK EN EEN BLIK VOORUIT

OP DE STORMRAMP VAN 1953

Dit jaar is uitgebreid aandacht besteed aan het feit dat 50 jaar geleden [op 1 februari 1953] ons land getroffen werd door de watersnood.

Ook onze heemkundekring heeft er aandacht aan geschonken door middel van een lezing door dhr. Kees Slager op onze najaarsvergadering. Hij zette op een interessante manier uiteen hoe die ramp kon ontstaan en stond stil bij de voorgeschiedenis en de ramp zelf in West-Brabant.

Bovendien was er in februari een kleine expositie in het museum.

VOORGESCHIEDENIS

Ons land werd al eeuwenlang getroffen door overstromingen, waarbij meestal mensenlevens te betreuren vielen. De bekendste [uit de geschiedenisboekjes] is wel de Sint Elisabethvloed in 1421. Maar ook later werd onze streek getroffen door stormvloeden zoals in 1570. Dikwijls was de oorzaak gelegen bij tekortkomingen. Zo werd er vaak te weinig aandacht besteed aan de toestand van de dijken of men had er te weinig geld voor over om goed onderhoud aan de dijken te plegen.

Zo had ook de stormramp van 1 februari 1953 een voorgeschiedenis van menselijke tekortkomingen tegen waarschuwingen van deskundigen in. Een andere oorzaak was ook, dat de eerste prioriteit na de oorlog de wederopbouw was, zodat iedereen weer een redelijk onderdak kon krijgen. Het onderhoud van dijken en andere waterwerken kwam op het tweede plan. Toen dan ook eind januari 1953 een hevige noordwester storm opstak, die in Schotland al honderdduizenden bomen omblies terwijl er bovendien in de nacht van 31 januari op 1 februari springvloed verwacht werd, was het voor menigeen al duidelijk dat er iets vreselijks stond te gebeuren. In de namiddag van 31 januari kwamen er al waarschuwingen en op veel plaatsen troffen polderopzichters, sluiswachters en andere personen maatregelen. Maar de meeste inwoners stonden er niet bij stil dat er een ramp te gebeuren stond.

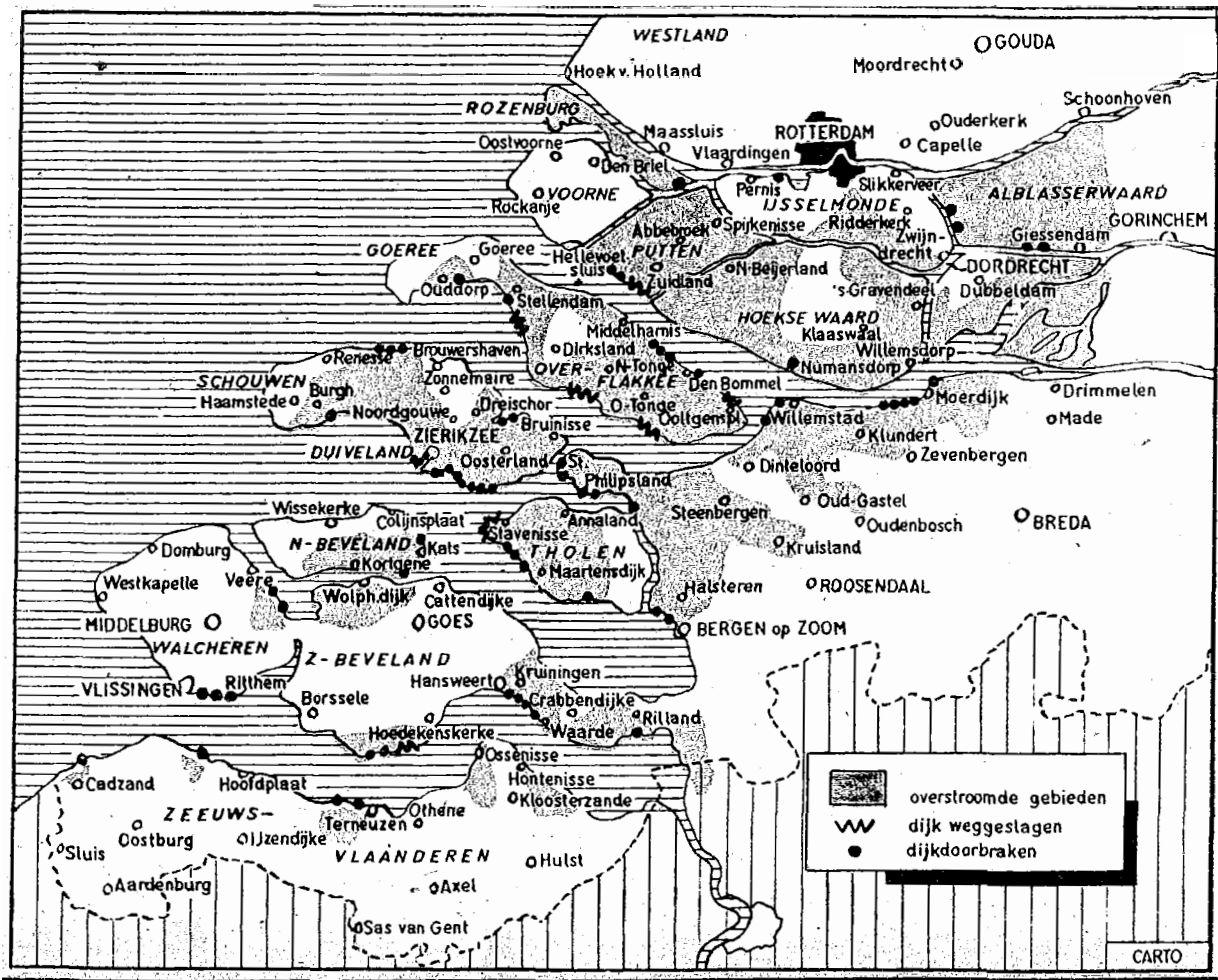
Daarbij kwam, dat de radio na 24:00 uur tot de volgende ochtend 8:00 uur niet uitzond. Het telefoonnet was veelal nog niet geautomatiseerd en de centrale was 's nachts niet bezet.

Daardoor kon het gebeuren dat de meeste betrokkenen geen idee hadden wat er hen boven het hoofd hing.

Velen gingen op die zaterdagavond nog naar bijeenkomsten, toneeluitvoeringen, feestjes e.d. en daarna toch nog al dan niet rustig naar bed.

Toen dan ook het water daadwerkelijk kwam waren veel mensen niet gewaarschuwd en anderen wilden niet inzien, dat het zo erg zou worden.

Het water zou behalve in Zeeland en Zuid-Holland ook een groot gedeelte van West-Brabant overspoelen en van de 1836 mensenlevens die deze ramp eiste, zijn er alleen al in onze provincie honderden slachtoffers, vooral in Fijnaart, Heijningen en Halsteren verdronken.

In dit jaarboek in de rubriek "Het gebeurde 50 jaar geleden" is de redactie nog op deze ramp teruggekomen. [zie vorig hoofdstuk]

Hier volgt het relaas van mevr. Rijsdijk-Reuvers. die alweer vanaf 1965 inwonster is van Oud Gastel, maar als 12-jarige de ramp meemaakte in Willemstad, waar ze destijds woonde.

Hier volgt haar verhaal:

Zondagmorgen 1 februari 1953 Plaats: Stadschedijk C 134 1^e binnendijk Willemstad.

Mijn vader, Piet Reuvers, gaat, zoals elke zondagmorgen, om half zeven met de fiets naar de H. Mis van zeven uur.

Hij is nog maar net op weg, als hij zijn neef Hendrik tegenkomt. Die vraagt aan mijn vader wat hij gaat doen. Als vader zegt dat hij naar de kerk wil gaan zegt Hendrik: "Piet, zie maar zo gauw mogelijk terug thuis te komen. Het water komt eraan. Er is watersnood en in Heijningen is het heel erg. Er zijn daar mensen verdronken!" Hendrik was een van de weinigen die telefoon had en hij hoorde via de telefoon van het nieuws.

Mijn vader gaat terug naar huis en vertelt mijn moeder wat Hendrik gezegd heeft. Mijn moeder is erg ongerust, want haar ouders [mijn opa en oma] wonen in Heijningen. Mijn vader gaat naar oom Reinier, die met een zus van mijn moeder getrouwd is. Samen gaan ze naar Heijningen om er achter te komen wat er met opa en oma gebeurd is. Intussen wachten wij af, wat er gaat gebeuren. We snappen er niet veel van. Ik was toen 12 jaar. We zijn met acht kinderen en de jongste is 5 jaar.

Op een gegeven moment rond halftien roept mijn moeder: "Op je knieën en bidden, Het water komt!" We keken uit het raam, biddend op ons knieën. We zagen alleen een dichte mist aankomen. Binnen een minuut was de Ruigenhil-sche polder bij ons aan de overkant een waterzee. Het water stond op 10 centimeter van de dijktop.

Er kwamen toen ook militairen met koeien en paarden over de dijk. Dood vee, bomen, hout enz. dreef voorbij.

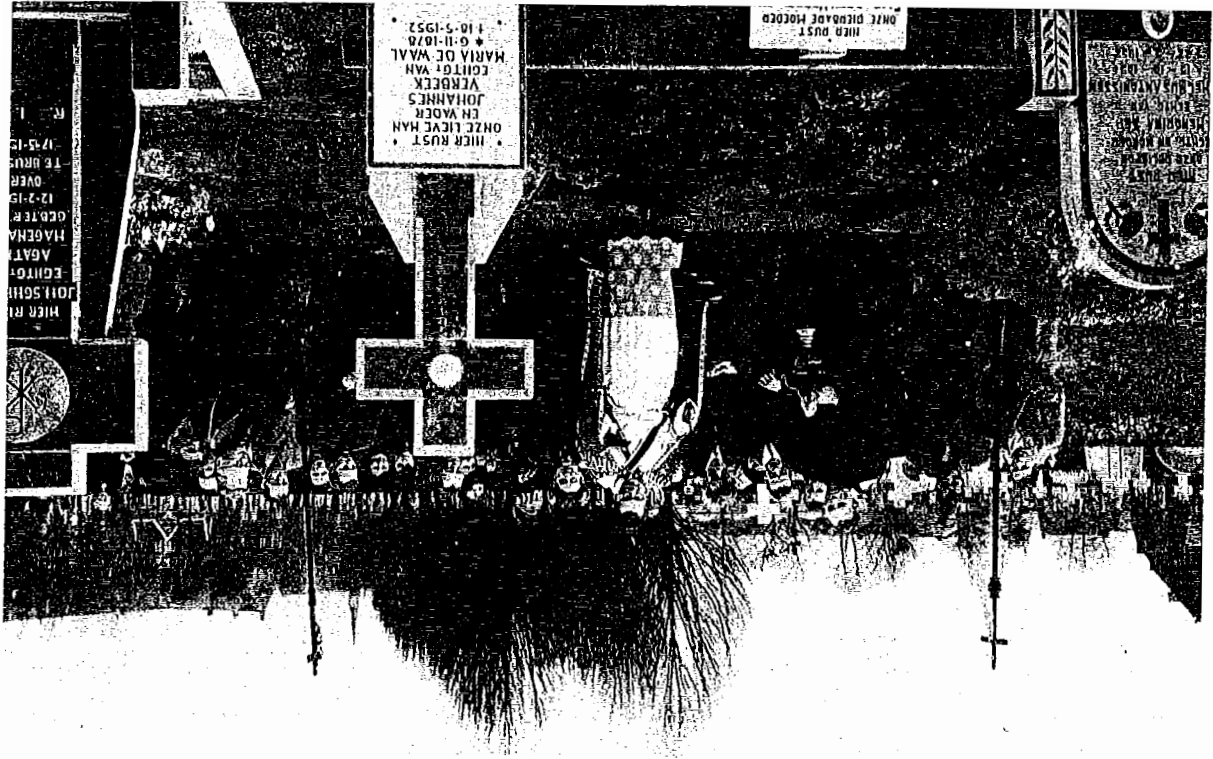
Mijn vader kwam rond tien uur terug van Heijningen. Hij was niet bij de dijk kunnen komen, waar opa en oma woonden. Wel had hij te horen gekregen, dat het huis was weggespoeld en dat mijn grootouders vermist waren.

Wij waren met acht kinderen thuis. Er was thuis algehele paniek ook door de vermissing van opa en oma. Omdat het water nog hoger dreigde te komen en zo ook bij ons zou komen, werden de vier jongste kinderen alvast uit voorzorg met de Volkswagen Kever van Jo Schreuders naar Fijnaart gebracht. Moeder dacht dat de anderen zich wel zouden kunnen redden, als het er-op aan zou komen, maar we konden niet zwemmen!

Van hoe de dag verder verliep weet ik me weinig te herinneren. De radio gaf weinig informatie over West-Brabant. Mijn ouders kregen af en toe inlichtingen van mensen uit de buurt, die wel telefoon hadden.

We hoorden, dat dankzij de burgemeester van Willemstad de Ruigenhilcche polder op tijd was ontruimd, zodat daar geen mensen verdronken waren.

Herbegrafenis van het echtpaar H. van Harm - Suikerbuik,
de opa en oma van mevr. Rijdsdijk - Reuvers.

Het water stond 10 centimeter
onder de dijktop.

Uit het Brabants Nieuwsblad

**Begravenis slachtoffers
in Roosendaal**
heden
Vandaag zal in Roosendaal de
begravenis plaats vinden van de
slachtoffers van de watersnood,
die in het ziekenhuis 'Charitas'
te Roosendaal zijn opgebaard.
Om negen uur zal in de kapel
van 'Charitas' doort' Kapelaan
Don uit Rijnart de H. Mis wor-
den opgedragen, waarna de uit-
vaart zal plaats vinden.
De begrafenis van de Protes-
tante slachtoffers vindt heden-
middag plaats om één uur op de
Algemene Begraafplaats.

Rond zes uur in de avond moest op bevel van de burgemeester heel Willemstad, dus ook de gebieden die nog droog stonden geëvacueerd worden. Er dreigden op verschillende plaatsen nog dijkdoorbraken. Ook waar wij woonden. We zaten precies tussen twee zwakke plekken in de dijk. We gingen naar een oom en tante [zus van mijn moeder) in Fijnaart. Daar waren we rond zeven uur 's avonds.

Intussen waren onze koeien door mijn vader boven in de schuur gezet, zodat ze daar droog zouden kunnen blijven staan.

Iedereen moest weg. Mijn oma van vaders kant, die 50 meter verderop woonde wilde niet, maar ze werd gewoon opgepakt en naar Standdaarbuiten gebracht. Daar is ze niet lang erna overleden.

Rond negen uur 's avonds werden we met een bus overgebracht naar Roosendaal. We reden door het water. We waren de laatsten, want daarna kwam het water zoveel hoger dat ook bussen er niet meer door konden. In Roosendaal kwamen we bij de familie Oomen in de Spoorstraat. Een neef van mij had verkering met een dochter van de familie Oomen.

We mochten daar naar toe met ons tieners en we sliepen in de voorkamer op matrassen.

Mijn vader kreeg een pasje. Dat had hij nodig om in het rampgebied te komen om het vee, dat nog in de schuur stond te verzorgen.

We bleven acht dagen bij de familie Oomen.

Intussen was het stoffelijk overschot van mijn oma gevonden en daar het kerkhof van Fijnaart onder water stond werd ze op 4 februari tijdelijk begraven op de begraafplaats te Roosendaal.

Mijn opa werd nog vermist. Later werd ook zijn stoffelijk overschot gevonden.

De Ruigenhilsche polder werd half maart leeggepompt. Het land kon echter niet bewerkt worden, omdat door het zoute water de grond verzilt was. Toch wilde mijn vader aardappelen telen en hij kocht dure poters. Maar door verrotting kwam er van de aardappeloogst niets terecht.

Later is het echtpaar H. van Ham - Suikerbuik [de opa en oma van mevr. Rijdsdijk - Reuvers] alsnog te Fijnaart begraven. En vlakbij de plaats waar hun huis had gestaan werd een herdenkingsmonument als herinnering aan de slachtoffers uit Fijnaart onthuld.

P. Peeters.

Met de welwillende medewerking van mevr. A Rijdsdijk Reuvers, waarvoor hartelijke dank.

Bronnen:

- Onder schutse van St. Jacobus uitg. RK Kerkbestuur Fijnaart 1996
- Stormvloed Fijnaart en Heijningen uitg. Heemkundekring Fijnaart en Heijningen 1993
- 'Het water sloeg toe' artikelenreeks Dagblad de Stem januari februari 1973
- Brabants Nieuwsblad 4 februari 1953
- Weekblad Panorama februari 1953

Als vervolg op dit relaas vraagt de redactie van het jaarboek om verdere persoonlijke verhalen, om die dan in het volgende jaarboek te plaatsen als herinnering aan de watersnoodramp op 1 februari 1953.

oud. de duvel is oud

Gastels top tien van oudsten 2003

Het afgelopen jaar was er een hoogtepunt voor deze rubriek. Voor het eerst sinds 1957 kreeg Oud Gastel er een echte eeuweling bij. Willem Tak vierde op 4 juli zijn honderdste verjaardag en dat is niet onopgemerkt voorbij gegaan. Namens de hele Heemkundekring: nog proficiat!

Ook bij het samenstellen van onderstaande lijst voert Willem de lijst van Gastels oudsten aan. Enkele mensen uit de top tien van vorig jaar zijn in de loop van 2003 gestorven of buiten de dorpsgrenzen gaan wonen.

Helena van Beek-Wierikx en Cornelia van Merrienboer-Rubbens wonen inmiddels niet meer in Oud Gastel. Eind vorig jaar overleed Ceel Mees (bekend van de Meeshoeve], dit jaar zijn Petronella Vergouwen-Van den Eijnden, Cornelia Voorbraak-Coppens en juffrouw Wilhelmina Akkermans ons ontvallen.

Dat geeft ons de volgende nieuwe lijst:

	<u>Geboortedatum</u>	<u>Naam</u>	<u>Adres</u>
1	04-07-1903	dhr. Wilhelmus Tak	Beemd
2	11-01-1908	mevr. Cornelia Wagemakers-Lambregts	Roosendaalseb.
3	28-03-1909	mevr. Elisabeth Dingemans-Roozen	Het Hof
4	19-09-1911	mevr. Petronella A. Hommen-Vermaat	Gastelsedijk Zuid
5	06-10-1911	dhr. Marinus Roozen	Beatrixstraat
6	07-09-1912	dhr. Petrus F.A. Akkermans	Markt
7	02-02-1913	mevr. Adriana van Oorschot-Aarts	Meirstraat
8	23-02-1913	mevr. Elisabeth W.A. Tak-Verhaar	Bernhardstraat
9	19-03-1913	dhr. Antonius C. van Keep	Koelestraat
10	13-04-1913	dhr. Johannes Rebbens	Kerkstraat

Hieronder staat een interview met een bijzonder persoon uit de top tien namelijk Piet Akkermans, tot vorig jaar redactielid van de Heemkundekring Het Land van Gastel.

Interview met Dhr. P.F.A. Akkermans

Enige tijd geleden gaf dhr. P.F.A. Akkermans te kennen dat hij vanwege zijn vergevorderde leeftijd zijn redactielidmaatschap wenst te beëindigen.

Hoewel de redactie er zich van bewust is dat zij daarmee een waardevolle medewerker verliest, meent de redactie toch deze wens te moeten eerbiedigen.

Dhr. P.Akkermans is voor vele inwoners van Oud Gastel geen onbekende. Hij was en is op allerlei manieren actief in de Gastelse gemeenschap en vele Gastelaren kwamen ook zakelijk met hem in contact bij zijn werk als drogist en schilder.

De Heren F. van Merrienboer en P. Peeters bezochten hem op 9 oktober jl. op in zijn woning op Markt 13 te Oud Gastel om zijn levensverhaal te noteren.

Petrus [Piet] Akkermans werd op 7 september 1912 geboren op Markt 10 als zoon van Frans Akkermans en Isabella van der Vaart.

Vader Frans had destijds onderwijs genoten bij Meester Vermeulen aan de Koelestraat en de Broeders van Scheppers van Mechelen.

Hij was huisschilder en leerde het vak bij Schilder Notenboom uit Roosendaal.

Daarnaast werd hij drogist en was als zodanig de eerste in Gastel. Bij zijn huwelijk in 1909 kocht hij de woning van zijn schoonouders [Markt 10] en begon toen daar een drogisterij.

Grootvader Akkermans was wagenmaker en grootvader van der Vaart was architect, die vanwege zijn werkzaamheden in Gastel terecht was gekomen. Hij was betrokken bij het herstelwerk van de Gastelse kerktoren.

Het ouderlijk gezin van Piet telde zes kinderen: Marie, Nellie, Piet, Florentius [Floor], Adrianus [Jot] en Jan.

DE VROEGE JEUGDJAREN

Zoals de meeste kinderen in Gastel ging Piet op vierjarige leeftijd naar de bewaarschool naast de kerk. Hij leerde daar naar eigen zeggen niets. De dag werd vooral ingevuld met lapjes pluizen en spelen op de koer [= speelplein]. Zusters waar hij mee te maken had waren soeur Johan en Casimira.

De lagere schooljaren bracht hij eerst door op de openbare school aan de Koelestraat van meester Vermeulen. Hij was een goed onderwijzer en was ook de oprichter van de Normaalschool [kweekschool voor onderwijzers te Dinteloord).

Piet werd al op vijfjarige leeftijd toegelaten. Het schooljaar begon in mei, maar hij werd pas in september zes jaar. Hij moest dan ook een soort examen afleggen bij juffrouw Stenten.

Andere leerkrachten op die school waren meester Brocatus, Aarssen en Sengers. Na twee jaar kwam meester van Rijen. Piet kwam ook bij meester Janbroers. Die gaf muziekles met viool, iets wat Piet wel aansprak.

Omdat er op die school geen godsdienstles werd gegeven kwamen de jongens op catechismusles bij de zusters van het Jozefgesticht o.a. bij soeur Antoon.

In 1921 werd de katholieke jongensschool Sint Joannes in gebruik genomen en daar gingen toen vrijwel alle jongens naar toe zodat binnen een half jaar de school aan de Koelestraat werd opgeheven. [De meisjes hadden al een katholieke school vanaf 1901.]

Toen de leerlingen op de nieuwe school kwamen waren daar de borden nog niet klaar dus dat was improviseren. Het hoofd van die school was A. Nuchelmans, een strenge onderwijzer met muzikale kwaliteiten. Ook de echtgenote van meester Nuchelmans stond tijdelijk aan die school. En Piet zag daar ook terug meester Sengers en meester Brocatus, die ook daar benoemd werden na het opheffen van de openbare school.

Verder waren er daar meester Versaevel, Bernaerts en in 1922 kwamen daarbij de broeders Canisius, Willibrord en Poulidor.

De Joannesschool was nieuw en dat was een grote vooruitgang ten opzichte van de oude school aan de Koelestraat.

Er was zelfs een gymzaal bij, maar die had een granieten vloer!

Als medeleerling kwam ene Borghouts, [later broeder Majella geheten] er bij. Die kon goed tekenen evenals Piet zelf en dat gaf wel eens een tweestrijd, om wie het beste was.

In de laatste klassen zat hij bij meester Nuchelmans. Die kon goed lesgeven en leerlingen die muzikaal waren konden bij hem geen kwaad.

Na school speelde Piet met Meccano [een constructiedoos], een toverlantaarn en een poppenkast. Daarnaast las Piet heel veel.

In de zomervakantie was er kermis voor de deur; dus daar ging hij ook naar toe. Hij ging ook logeren in Vught en bij een oom te Sint Willebrord. Die was daar hoofd van de school en kerkorganist. Sint Willibrord was nog een klein dorp met een rozenkransfabriek.

De markt was een ideaal speelterrein. Er was een rand van keien en voor de rest een zandvlakte. Je kon daar goed voetballen, stelten lopen, haasje-over [pietteleweeen] en knikkeren. Piet maakte met behulp van een kruiwagentje rails op het plein.

Aan de Markt was ook het Hof, maar daar mocht je niet komen, behalve in de winter. Dan mocht je op het ijs van de binnen- en buitenvijver.

De tuin van het hof bestond uit een fruitboomgaard. Het sterrebos was al tijdens de mobilisatie gerooid om van dat hout geweerkolven te maken (althans naar zeggen van vader Akkermans.)

Bij het hof kwam Jac. Voorbraak ["de paus"] te wonen, die was in dienst van notaris Mol o.a. als chauffeur.

Tijdens de mobilisatie van 1914 - 1918 was er veel bedrijvigheid op de Markt. Zo had de familie Akkermans inkwartiering van militairen. Er was in de kamer een kantoor ingericht en de voorramen dienden als loket voor de soldaten. Op de Markt kwamen de keukenwagens. Indruk maakte de zware mitrailleurs, die op een onderstel van fietswielen door honden werden voortgetrokken.

Ons land was buiten de oorlog gebleven, maar er was hier wel distributie. Zo was ook het brood slecht, omdat alleen inlands graan verwerkt kon worden en dat is daar eigenlijk niet geschikt voor. Zo trof moeder Akkermans een keer een aardappelschil aan in het brood, die "per ongeluk" was meegebakken.

Vader Akkermans had een Belgische vluchteling in dienst als schildersknecht. Na de mobilisatie kwamen er ook kinderen uit Duitsland en Oostenrijk bij hen in huis.

In 1919 waren er in ons land vredesfeesten, hoewel er bij ons geen oorlog was geweest. Een onderdeel van die feesten was een grote optocht met versierde wagens en groepen. De straten waren ook versierd.

Be orde werd gehandhaafd door twee dorpsveldwachters: Jobse en Ko Baart. Later kwam G. Roebroeks daarbij. De eerste woonde onder het oude gemeentehuis aan de Markt. Daarnaast was er ook een rijksveldwachter.

Enkele speelkameraden waren Schuurmans en Rademakers.

Op de lagere school deed Piet zoals de meesten zijn kleine communie.

Daarbij was het toen al de gewoonte om te strooien. Er was nog geen confetti en vader Akkermans verkocht in de winkel vellen uit behangstalenboeken voor een cent per tien vel. Die werden dan verknipt tot strooisel. En later de plechtige communie. Voor de plechtige communie moest hij de catechismus van buiten leren en daar had hij moeite mee. Hij werd ook misdienaar.

NA DE LAGERE SCHOOL

Na de lagere school wilde Piet naar het Norbertuslyceum te Roosendaal. Daarvoor moest hij een toelatingsexamen doen.

Hij mocht bij meester Nuchelmans achter op de fiets naar Roosendaal om daar dat examen te daen en kreeg daar ook nog limonade op een terrasje op de Markt aldaar. Ook mevrouw Nuchelmans ging mee en het echtpaar ging samen winkelen in de stad. Hij slaagde voor het examen en werd dan ook toegelaten. Het Norbertus was nog gehuisvest in het Gildenhuis aan de Damstraat te Roosendaal en pas later kon Piet naar het nu nog bestaande schoolgebouw.

Andere Gastelaren die daar heen gingen waren Rinus [Merijn] van Hassel, Marinus [Rein] den Ouden, Knitel, Harry Hack, Harry Mastboom en Jan Melsen.

Van Rein herinnert Piet zich dat hij eens een buurjongetje uit een diepe sloot

redde, door hem na te springen toen deze bij het gukken [= schaalte trappen] door het ijs zakte.

Piet was echter nog erg jong voor deze school en na een goed eerste jaar ging het in het tweede leerjaar minder zodat hij daar bleef zitten.

Piet was een externe leerling maar ging in de lunchpauze naar het convict (= internaat van de broeders van Saint Louis] aan de Vugtstraat.

In de volgende jaren kreeg hij de handelsopleiding.

Op het lyceum kreeg hij engelse les van twee leraressen engels, waarvan de ene een engelse was.

Omdat Piet nog zo jong was slaagde hij toch nog voor zijn zeventiende jaar.

Hij kreeg na zijn eindexamen een dag vrij.

NA DE SCHOOLOPLEIDING

Piet wilde eigenlijk voor een verdere handelsopleiding naar Rotterdam, maar vader wilde hem liever in het bedrijf laten werken.

De voortekenen van de crisis dienden zich al aan!

Echter na die ene vrije dag na zijn eindexamen van het Norbertus kreeg Piet een schildersjas en moest met enkele knechts op karwei naar Rucphen, om bij de zusters te schilderen. "De zusters zelf niet maar het huis!"

Al gauw diende zich vlakbij in de buurt een omvangrijk werk aan. In de Laurentiuskerk begon kunstschilder J. Oosterman met het beschilderen van het interieur.

Hij maakte de schilderijen soms in de vorm van panelen, die in de kerk werden aangebracht en vader Akkermans werd ingeschakeld om versieringen te vervaardigen. Daarbij hielp Piet mee. Andere Gastelse vaklieden hadden ook daar hun werk. Zo ontwierp en bouwde Janus van Keep de immense steigers in de kerk om bij de gewelven te kunnen.

Eens gaf Oosterman de opdracht aan vader A. om de bladgoudversieringen uit te laten voeren met verf op koperbasis, maar dat zou in zwart verkleuren en daar voelde vader A. niets voor en hij meldde dit aan ir. Van Swaaj en de afwerking gebeurde dus toch in bladgoud.

Het schilderwerk duurde ruim tien jaar!

Intussen was ook de tijd gekomen om 's konings wapenrok te dragen en Piet moest daarvoor naar de keuring. Tot zijn spijt werd hij afgekeurd omdat hij een bril droeg en omdat hij te klein was.

Intussen volgde Piet ook cursussen om naast het vak van huisschilder zich ook te bekwamen als drogist, zodat hij de drogisterij van zijn ouders zou kunnen voortzetten.

En later kwam daarbij de kantoorboekhandel en in die richtingen zou hij zijn zakelijke activiteiten ontplooiën.

Hoewel het werk de nodige tijd in beslag nam was er nog wel wat tijd voor hobby's zoals schaken, fotograferen en lezen. En voor dat laatste hoefde hij niet ver te gaan want zo rond 1920 begon zijn vader een eigen bibliotheek aan huis, waarmee hij de eerste in Gastel was, die op deze manier boeken uitleende. De klanten kwamen 's zondags na de Mis boeken lenen.

VERKERING, HUWELIJK EN GEZIN

Zoals vele jongelui uit die tijd ging Piet ook op dansles en wel bij Lockefer op de Oude Markt te Roosendaal. Hij kreeg les van Ad de Bra.

Na de oorlog was Piet op bezoek bij C. Aarsen, een onderwijzer, die in Indie had gezeten, maar nu weer in Gastel woonde. Daar kwam ook op bezoek Annie van Aalst, een bakkersdochter uit Dinteloord. Van het een kwam het ander en hij kreeg kennis daaraan.

In 1946 is hij met Annie getrouwd. Zij woonde in het centrum van Dinteloord en dat was grotendeels plat gebombardeerd, waarbij veel slachtoffers gevallen waren. De mensen hadden geen huis meer maar ze vierden toch ondanks alle ellende het bevrijdingsfeest in een cafe.

De familie van Aalst was niet onbekend in Gastel, want rondom de vorige eeuwwisseling waren er twee broers pastoor geweest van de Laurentius-parochie.

Bij zijn huwelijk in 1946 nam Piet de drogisterij over van zijn vader, maar de mensen bleven nog lang praten over de winkel van Frans Akkermans.

In 1957 werd de zaak verbouwd.

Hij bleef werkzaam in zijn bedrijf tot 1978 en bouwde toen een nieuwe woning aan de Markt, waar hij nu nog geniet van het leven op de Markt.

In het huwelijk werden vijf kinderen geboren. De oudste is Diet, momenteel woonachtig in Wouw. Zij helpt in de winkel van zoon Michel.

De tweede is Frans. Hij was de laatste die in het Gasthuis te Gastel werd geboren. Frans zit in woongemeenschap "Het Sterrebos" te Roosendaal.

Vervolgens kwam Martijn. Deze woont in Oud Gastel en heeft een boekenwinkel op de Markt, min of meer als opvolger van zijn vader.

Tenslotte kwam er een tweeling Floor en Michel. De laatste nam destijds de zaak over van vader, maar de afdeling kantoorboeken kwam later bij Martijn.

Ook Floor is na een twintigtal jaren in Amsterdam gewoond te hebben toch weer teruggekomen in Gastel en woont in de woning, waar eertijds zijn grootvader Frans en zijn tante Nell woonden.

Toen de kinderen uit huis waren heeft Piet nog een tijd kunnen genieten van zijn "pensioenjaren" met zijn vrouw Annie, maar op 19 oktober 1998 is zijn echtgenote overleden. Nu woont hij sindsdien alleen in zijn woonst op de Markt en hij weet zich daarbij goed te redden.

Dhr. P.F.A. Akkermans [1978]

GASTELS TONEEL ENSEMBLE [1942]

Bovenste rij van links naar rechts: Jan Roosendaal, Jan de Bont, Corstjens, A. Paantjens, Kees den Ouden, Michel Hennekam en Gert van Sprundel
Midden van links naar rechts: ?, Piet Melsen, Leo Melsen, Janus Traats, Nell Akkermans, Toine Timmermans, Corrie Melsen en B. Heshof
Onderste rij van links naar rechts: P. Akkermans, Kees van Sprundel, kapelaan Bennaars, E.A. (meester) Aarssen en Lauran Vrolijk.

VERENIGINGSLEVEN

Als middenstander maakte Piet al in zijn jonge jaren deel uit van de Gastelse middenstandsvereniging. Hij werd op 22 oktober 1933 voorzitter van de Katholieke Jonge Middenstandsvereniging.

Deze vereniging organiseerde een grote huisvlijttentoonstelling. Ze droegen ook toneelstukken op, maar die waren te hoog gegrepen voor het Gastelse publiek. Zo stond op de rol Jozef in Dothan. Er kwam dan ook weinig publiek op af, maar de spelers vonden het wel leuk om te doen.

In 1946 werd hij voorzitter van de Middenstandsvereniging en weer later bestuurslid van diezelfde vereniging tot hij in 1978 stopte met zijn zaak en deze overdroeg aan zijn zoon Michel.

Maar ook regionaal was hij actief, want hij zat tevens in het bestuur van de Diocesane Middenstandsbond Breda. Een van de voorzitters was dhr. Lockefeet uit Hulst. Later werd hij lid van de Middenstandsbond Regio Roosendaal, waar hij weer voorzitter was.

En daarnaast zat hij ook nog 22 jaar in het bestuur van de Kamer van Koophandel te Breda. Dat was o.a. onder voorzitterschap van Smits van Waesberge, directeur van de Drie Hoefijzersbrouwerij. Het was ook de tijd dat er ook werknemers in het bestuur kwamen. Hij kon dan soms meerijden met van Malland, directeur van de suikerfabriek.

Vanuit zijn drogisten-achtergrond had hij nog een drietal bestuursfuncties t.w. in het Hoofdbestuur van de Katholieke drogistenbond, Pharmacon Drogistenbond. Deze dienst hield zich bezig met vergunningen en de Cie. van gemachtigden van de Drogistenbond.

Tevens was hij lid van de bond van Opticiens Sint Odilla en vanwege de kantoorboekhandel was daar ook het lidmaatschap van de Katholieke bond van Kantoorboekhandelaren.

Deze functies brachten mee dat Piet veel op weg was voor bijeenkomsten en vergaderingen, soms enkele dagen achtereenvolgend en dat was niet altijd gunstig voor de zaak. De vergoedingen bestonden hoogstens uit reiskostentegemoetkoming, dus daar moest vaak veel geld bij.

In 1949 werd Piet lid van de Drogisten Associatie [DA], een soort inkoop en verkoopcoöperatie.

Je zou zo zeggen dat Piet naast zijn zaak en gezin en die bovengenoemde functies geen tijd meer zou hebben voor andere activiteiten, maar niets is minder waar!

In de parochie was hij zo'n zestig jaar lid van kerkkoor Sint Cecilia totdat zijn stem minder werd, maar dat mag wel als je intussen 85 jaar bent! Als zanger had hij o.m. te maken met de dirigenten broeder Canisius en J. Domen. En als organisten waren er broeder Gerard, Jan Jonkers, Dam en Jan van den Berg.

Hij was daarbij lid van de Confrerie van het H. Sacrament.

En toen in 1976 het schilderwerk in de kerk toe was aan een ingrijpende restauratie was Piet een goede kracht met zijn ervaring als schilder toen Oosterman het interieur als een bijbels prentenboek illustreerde. Die werkzaamheden werden eigenlijk afgerond met de viering van 75 jaar Laurentiuskerk en hij werd voorzitter van het comite om dit feit te vieren.

En toen de NCRV in 1988 in het kader van kerkepad TV opnamen maakte, was Piet de voorzitter van comite Kerkepad.

Hebben we dan alle verenigingen en commissies gehad, waarvan Piet al of niet als bestuurslid deel uitmaakte?

Nee, Zo was hij o.a. achtereenvolgens nog (bestuurs)lid van het Comite oorlogsmonument, oudercomite Sint Joannesschool, de Culturele kring, de reclassering, de Mater Amabilisschool, de commissie tot wering schoolverzuim, comite geschenk Wit Gele Kruisvereniging, bestuurslid van Gastels toneelensemble en comite geschenk Bejaardenflat Molenweide.

I POLITIEKE CARRIÈRE

Landelijk was Piet al voor de oorlog lid van de Katholieke Staatspartij, de latere KVP.

Na de oorlog maakte vader Akkermans deel uit van de noodraad en later als gekozen lid maakte hij nog een periode mee.

Enige tijd na de oorlog kwamen er in onze gemeente plaatselijke partijen in de gemeenteraad en een daarvan was de partij Gemeentebelangen. Deze partij bestond voornamelijk uit zelfstandigen en Piet kon zich wel vinden in de doelstellingen van deze groepering. Hij was medeoprichter van deze partij en ook de eerste lijsttrekker.

In 1966 werd hij in de gemeenteraad gekozen voor deze groepering en hij begon met een primeur. Hij bekeek de gemeentebegroting kritisch en kwam als eerste in de Gastelse politiek met een algemene beschouwing met degelijk rekenwerk. Dat was eigenlijk niet naar de zin van burgemeester Andriessen ook al omdat die van tevoren geen inzage had gekregen.

In de volgende jaren wist Piet de burgemeester toch te winnen voor dit idee en er volgden ook van andere partijen o.a. van Fr. van Merrienboer zo'n beschouwing.

Het raadlidmaatschap bracht weer mee dat Piet in verschillende commissies kwam zoals het Comité Gastel 700, en de kerngroep opvang Vietnamese bootvluchtelingen.

Hij was van 1974 tot 1978 ook lid van de gewestraad West Brabant.

Een van zijn fractiegenoten waar hij met genoegen aan terugdenkt is Jan Gelyns, een man met gezond boerenverstand die goed functioneerde in de raad en de vergaderingen wist op te luisteren met typische opmerkingen uit het boerenleven.

Het andere fractielid was niet zo serieus met zijn lidmaatschap bezig en opende meestal pas de enveloppe met raadstukken op de vergadering [over voorbereiding gesproken!].

In 1978 overleed wethouder L. Vrolijk en in die vacature moest worden voorzien door tussentijdse verkiezingen.

Piet was een van de twee kandidaten en daar bij de verkiezingen het twee keer kwam op voor de kandidaten een gelijk aantal stemmen [er was een raadslid afwezig] moest de wethouder "uit de hoge hoed komen" en het lot viel op Piet.

Hij was wethouder tot de volgende raadsperiode in datzelfde jaar en nam toen afscheid als raadslid.

In datzelfde jaar stopte hij ook met de zaak en hij werd dan ook gevraagd door de bond van ouderen, want iemand met zo'n bestuurlijke ervaring en kennis van het Gastelse leven, was een welkome aanvulling in het bestuur. Hij werd dan ook secretaris.

En jawel zo kwamen er weer verschillende activiteiten vanuit die achtergrond.

Zo zat hij in de werkgroep gecoördineerd Ouderenwerk, de bouwcommissie Steunpunt voor Ouderen in Gastel en in Hoeven.

Bovendien zat hij in de commissie bejaardenbeleid, de gespreksgroep ouderen en in het seniorenkoor De Horizon!

En als oud raadslid en met betrokkenheid bij het wel en wee van de Gastelse bejaarden spande hij zich nog in om het bejaardenpension aan de Veerkensweg te behouden. Helaas werd het gebouw afgebroken. Het maakte plaats voor seniorenwoningen, wat als gevolg had dat er toch meer ouderen in Gastel konden blijven in plaats van te verhuizen naar Oudenbosch.

En last, but not least, de Gastelse historie had bij hem ook ruime belangstelling.

Zo was hij lid van de eerste Heemkundekring Sint Laurens. Die stond onder leiding van Broeder Theophile, H. Mastboom en Fr. Akkermans, zijn vader. Deze laatste had ook sterke belangstelling voor de Gastelse historie, getuige zijn publicaties in diverse heemkunde tijdschriften.

De eerste heemkundekring was er tijdens de bezetting. Toen werden diverse

Opening bejaardenflat

Piet op de Markt 1979

Piet verzorgt het schilderwerk bij de restauratie van de H. Laurentiuskerk.

personen uitgenodigd om een lezing te houden en Eduard Verkade droeg 'Mac Beth' voor.

Later werd Piet uiteraard lid van Heemkundekring het Land van Gastel.

Hij nam vaak deel aan de excursies van deze kring. Toen ons museum voor gebruik gereedgemaakt werd liet hij nog zien een vaste schilderhand te hebben.

In de stijlkamer van ons museum is nog een door hem geschilderd schouwstuk te bewonderen. En vermeldenswaard is natuurlijk ook zijn lidmaatschap van de redactie van ons jaarboek.

Verschillende interessante artikelen verschenen van zijn hand en toen archiefonderzoek niet meer mogelijk was legde hij zich toe op het maken van tekeningen voor ons boek.

Kortom. Het verenigingsleven van Piet is om het in schilderstermen te zeggen een rijkgeschakeerd pallet.

Als waardering voor al dat werk werd Piet op 18 april 1989 onderscheiden met de eremedaille verbonden aan de orde van Oranje Nassau.

BIJZONDERE GEBEURTENISSEN

Tijdens het leven van Piet hebben bepaalde gebeurtenissen diepe indruk gemaakt op hem.

Zo was er het grote feest in 1938 ter gelegenheid van 40 jaar Mastboom als burgemeester. De straten waren versierd er was een grote optocht en een toneelstuk over de heer van Grymhuyzen van broeder Theophile.

Kort daarop op 1 mei 1940 kwam burgemeester Hofland aan het bewind, zeer tegen de zin van Mastboom. Die werden burens en als zodanig wilde Hofland kennis maken met Mastboom, maar hij werd niet binnengelaten!

Met de benoeming van Hofland was de periode Mastboom voorbij. Piet heeft over de "Mastbomen" een minder goede indruk. Hij vond ze te behoudend en te zuinig met als gevolg dat Gastel achterbleef bij omliggende gemeentes., M. was ook de oorzaak dat de coöperatieve suikerfabriek niet op Stampersgats grondgebied kwam. Hij vond dat dit niet hoorde in de Gastelse polder en als burgemeester en dijkgraaf van de polder kon hij zijn invloed doen gelden.

Ook de oorlogsjaren gingen niet zomaar aan hem voorbij.

In het begin van de oorlog was Piet bij de EHBO en als zodanig was hij als hulpverlener bij het bombardement op melkfabriek de Vacca. Hij zag daar C. Rockx gewond op de grond liggen en dacht: "Ik moet eens goed kijken, want ik

zal dat in de komende jaren wel meer meemaken."

Gelukkig was dat pas weer aan de orde rondom de bevrijding van Gastel. Toen vielen er verschillende slachtoffers en die werden voorlopig opgebaard in het gesticht aan de Veerkensweg. Hij moest dan mee om die slachtoffers daar naar toe te dragen en vervolgens naar het kerkhof. Bij een van die droeve tochten werden ze overvallen door een luchtaanval en ze moesten een veilige toevlucht vinden.

Bij de bevrijding kwamen de Engelse militairen met brencarriers op de Markt. Piet ging met enkele kameraden te voet naar Roosendaal, want ze hoorden dat daar veel militairen waren. Daar kwamen ze op de Kade, waar de Engelsen een noodbrug legden. Daarna gingen ze weer te voet naar huis en ze zagen dat de kerktoren beschoten werd, waarbij de brokstukken op straat vielen en dat was uitkijken geblazen.

Tijdens de oorlog was er inkwartiering door Duitse militairen. De ene was een soort lijfeigene op een Oost Duitse boerderij. Die mocht later naar huis voor de voedselvoorziening. Een andere militair had het niet zo naar de zin bij de familie A. en die ging naar elders, niet tot spijt van de familie A.

Zoals voor de meeste inwoners van ons land bracht de oorlog ook de distributie de nodige problemen en risico's voor het gezin Akkermans. Zo moest de waarheid wel eens geweld worden aangedaan om voor het schildersbedrijf te komen aan de benodigde grondstoffen voor verf. Papier is geduldig en met de aanvraagformulieren werd zonnig creatief omgegaan

Er waren nogal wat mannen ondergedoken om "Arbeitseinsatz" in Duitsland te voorkomen. Die konden officieel niet voorzien in het levensonderhoud van hun gezin. De Gastelse huisartsen, van Susante en 't Hullenaar zorgden dan voor geld, dat ze in het geheim o.a. bij Piet bezorgden. Piet zorgde dan weer dat dit geld weer bij de ondergedoken mensen terechtkwam. Bijv. bij Piet Manje en ene Vogelaars uit Stampersgat. Daarbij was ook A. Buys de postdirecteur betrokken.

Na de bezetting kregen ze een Britse "first sergeant" [sergeant majoor]. Hij zorgde voor sigaretten. Dan was er ook een Amerikaanse luitenant. Die hoorde bij "AAA echechech" "Anti Aircraft Artillery". Hun taak was de overvliegende V-1 bommen af te schieten voordat die Antwerpen zouden bereiken.

Ze waren ingekwartierd op het Bernardusschool. De militairen werkten langs elkaar. Zo mocht ook die luitenant niet zomaar de Mark bij Standdaarbuiten over toen hij met Piet naar Zevenbergen wilde.

Na de oorlog was er de kwestie Hofland en Mastboom. Er was een groep "Notabelen" die Hofland weg wilde laten zuiveren, maar ook Piet was van mening, dat deze pogingen gelukkig niet slaagden.

Een andere gebeurtenis, die ook in Gastel zijn invloed deed gelden was de watersnood. Deze ramp bracht met zich mee dat er in Gastel veel evacuees terechtkwamen en bij de familie Akkermans kwamen de ouders van Willem van der Mast, de bekende transportondernemer. Vader van der Mast had zijn vrouw aan de haren uit het water gesleept en zo haar voor de verdrinkingsdood behoed.

VERANDERINGEN IN DE WOONOMGEVING

In de loop der jaren zag Piet op de Markt vele veranderingen. Zo kwam er op dat plein omstreeks 1925 een transformatorhuisje [zie foto pagina 63]. Dat kwam daar omdat buurvrouw Akkermans geen grond wilde verkopen aan de Dorpsstraat aan de burgemeester. Die zorgde er toen voor dat het transformatorhuis vlak voor het huis van juffrouw Akkermans kwam. Omstreeks 1955 is dat gebouw gelukkig weer afgebroken.

Op de Markt stonden destijds ook twee pompen voor drinkwater. Die zijn tijdens de oorlog omgereden en de brokstukken verdwenen helaas zodat de pompen niet opnieuw opgebouwd konden worden. In 1985 kwam er dan toch een replica.

In 1928 werd het oude gemeentehuis aan de Markt afgebroken en Piet kwam bij de sloop kijken in de kelder waar vroeger de arrestanten aan ringen werden vastgemaakt.

Ook de aloude lindeboom van 1795 legde op zekere keer het loodje en werd vervangen door een nieuw exemplaar in 1975.

En als je het rondje op de Markt maakt is er nauwelijks nog een pand, dat hetzelfde is als in de jeugdijaren van Piet.

Hij heeft echter door middel van tekeningen geprobeerd het aanzicht van de Markt anno 1900 terug te laten herleven.

Bouwwerken kwamen en verdwenen, zoals Het Hof, de Rabobank, het typische woonhuis van de familie van Mechelen, de smidse van Vervaart, de winkels van de familie van der Heyden, de Amrobank.

Dan waren er nog de talrijke gebeurtenissen, zoals de kermissen, jaarmarkten, de feesten o. a. ter gelegenheid van Gastel 700, het eerste kraakpand "avant la lettre", de bedrijvigheid rondom de BBA bussen, teveel om op te noemen. Er was een streven om de activiteiten op de Markt te verminderen maar gelukkig wordt ingezien, dat de Markt toch het centrum is van ons Gastels dorp.

SLOT

Bij ons bezoek aan Piet constateerden dat hij nog steeds geniet van de dag. Zijn gezondheid is nog wel best redelijk te noemen. Hij nam kortgeleden nog deel aan een computercursus, want dat nieuw medium mocht niet aan hem voorbij gaan.

En zo zagen we hem ook nog op de presentatie van het laatste boek van Chiel van Gastel, welke door zijn zoon Martijn was georganiseerd en hij genoot met volle teugen.

Je kunt dan wel zeggen dat hij op zijn hoge leeftijd nog volop in het leven staat!

Wij van Heemkundekring Het Land van Gastel hopen voor hem, dat hij dit nog jaren vol kan houden en wensen hem voor de toekomst alle goeds.

We hopen ook dat we met dit verhaal de lezer een inzicht hebben gegeven in leven en werken van deze markante Gastelaar.

Interview: Fr. van Merrienboer en P. Peeters

Bewerking: P. Peeters

Met dank aan dhr. P.F. Akkermans, die ons zeer behulpzaam was d.m.v. zijn voorbereiding van het vraaggesprek!

HERDENKING 100^e STERFDAG J.F. VLEKKE

1-4-2003

In het voorjaar van 2002 had ik de overzichten met Gastelse gebeurtenissen uit 1903 en 1953 grotendeels afgerond. Twee markante jaartallen in de geschiedenis van onze toenmalige gemeente Oud- en Nieuw Gastel. Van 1953 weet iedereen wel dat de impact van de watersnood enorm is geweest. Een kleinere groep Gastelaren zal bij 1903 meteen denken aan het jaar, waarin Jan Frederik Vlekke plotsklaps overleed. Bijna een eeuw later is de man aan wie deze streek toch heel wat te danken heeft, grotendeels vergeten. Er is de plaquette van een nors kijkende man voor de kerk van Stampersgat. Er is het J.F. Vlekkeplein in hetzelfde dorp, maar ook een straat in Roosendaal. En natuurlijk is er de lijvige biografie van de hand van dr. Jan Theunisse, die in 1966 aan de Katholieke Universiteit afstudeerde op het leven en werk van de rechtvaardige industrieel.

Ik meende dat er rondom de honderdste sterfdag van deze figuur toch wel enige aandacht mocht zijn. Zoals Van Duinkerken dit jaar wordt gememoreerd in Bergen op Zoom, zoals Van Gogh in heel Brabant en daarbuiten zo was het wel gepast om iets rondom Vlekke te doen. Bij toeval kwam ik eind 2002 in contact met Jan Theunisse, de biograaf van Vlekke, die tegenwoordig in Sittard woont. Hij was bereid om op 1 april naar het Stampersgatse cafe 't Tramstation te komen en daar een voordracht te houden over zijn afstudeeronderwerp. Tot dusverre kwam de naam van Vlekke slechts zijdelings in vorige jaarboeken voor. Dat willen we in dit 20^e jaarboek goedmaken. Hoe kunnen we dat beter doen door zijn biograaf, die Gastelse roots heeft, aan het woord te laten. Hierna volgt integraal de boeiende lezing, die op 1 april werd bijgewoond door veertig belangstellenden waaronder een aantal nazaten van Vlekke.

Wim van den Broek

DE KLEINE COURANT

gewijd aan de belangen van het personeel der Gastelsche Beetwortel-
suikerfabriek en der Bestwortelsuikerfabriek St. Antoine.

Onder redactie van J. F. VLEKKE.

Zelfstandig door Arbeid en Samenwerking.

ZATERDAG, 16 MEI.

IN MEMORIAM.

† **J. F. VLEKKE.**

Hij is niet meer! De Redacteur der *Kleine Courant* is heengegaan aan ons de droevige taak overlatende, om hem te beweenen, die de ziel van ons blad was.

Jan Frederik Vlekke werd den 20sten Maart 1849 te Steenberg geboren. Hij werd voor het onderwijs opgeleid en na volbracht examen tot onderwijzer aan de openbare lagere school te Oud-Gastel benoemd. (1963)

In 1873 stelde hem Dr. van Sprangh, in zijne hoedanigheid van Directeur der Gastelsche Suikerfabriek aan tot boekhouder dierzelfde fabriek.

Al spoedig bleek het over welke uitnemende werkkrachten de ontslapene beschikte. Een gezond oordeel aan een helderen blik en een onvermoeiden ijver aan een stalen en doortasteide werk- en wilskracht parende, was hij als liet ware geboren om aan het hoofd te staan van groote onder-

nemingen en om bezield door een heilige geestdrift voor al, wat grootsch en edel is, groote zaken tot etand te brengen.

Zoo was het geen wonder dat toen de eerste Directeur der G. B. S. F. in September 1881 overleed, de toen waarnemende Directeur de Heer -H. I. Mastboom het oog op den ijverigen en talentvollen boekhouder liet vallen. Bij droeg hem aan de vergadering der aandeelhouders voor met het gevolg, dat hij niet groote meerderheid van stemmen tot opvolger werd gekozen. Hij heeft het vertrouwen dat zijn beschermer en de aandeelhouders in hem stelden niet beschaamd.

De suikerindustrie verkeerde in die jaren in een toestand van overgang en uitbreiding. Zoo werden de persen door de diffusie vervangen en telkens waren nieuwe uitvindingen op werktuigkundig en scheikundig gebied aanleiding en oorzaak tot meer of minder omvangrijke omwentelingen.

Er is wellicht geen enkele groote nijverheid, die in haar oorsprong en wezen zoo zeer afhangt van den vooruitgang der wetenschap als de suikerindustrie. Dit begrepen te hebben, is een van de vele verdiensten van den grooten industrieel, wiens onherstelbaar verlies, wij heden betreuren.

Met scherp blik wist hij de nieuwe ontdekkingen der wetenschap op de meest doelmatige en de meest oordeelkundige manier in toepassing te brengen en geschikt te maken voor de praktijk.

Zoo was het hem mogelijk zonder buitengewone hulpmiddelen het dagelijksch werkvermogen der Gastelsche Suikerfabriek van 175 duizend Kilogram bieten per etmaal tot 11 maal honderd duizend kilogram te verhoogen.

Nadat hij in Juli 1892 ook Directeur der Suikerfabriek Sint Antoine geworden was, bracht hij eveneens deze fabriek in weinige jaren tot groote uitbreiding en bloei.

Verder stond hem steeds als een grond-

INLEIDING

Bij gelegenheid van de 100^e geboortedag van Jan Frederik Vlekke in 1949 vroeg wijlen Broeder Theophile Nijman, directeur van de schippersschool en secretaris-penningmeester van de Heemkundekring Oud Gastel in een lezing voor het eerst nadrukkelijk aandacht voor leven en werk van de man wiens 100^e sterfdag wij vandaag herdenken tijdens deze bijeenkomst.

Dankzij de inzet en ijver van Theophile om zoveel mogelijk documentatiemateriaal te verzamelen leidde dit met behulp van de bejaardenbond en de heemkundekring tot oprichting van een comite ter realisering van een monument dat in 1958 werd gerealiseerd in een bronzen plaquette, vervaardigd door baron Speyart van Woerden en aangebracht tegen een sokkel voor de kerk van Stampersgat. Het monument werd in bijzijn van alle nog in leven zijnde familieleden onthuld. Voor de weduwe van Vlekkes oudste zoon Piet, de grondlegger en eerste directeur van de Cooperatieve fabriek De Dinteloord. De jongste zoon Bernard, hoogleraar in de internationale staatkunde in Leiden, sprak namens de familie een dankwoord tot de verzamelde menigte bij de onthulling. Aan deze aimabele Bernard heb ik naast Theophile veel te danken. Hij spande zich intensief in om bij instellingen, archieven en tijdgenoten van zijn vader zoveel mogelijk archiefmateriaal te verzamelen, dit alles te ordenen en ter beschikking te stellen. Ofschoon hij op geen enkele wijze mijn onderzoek beïnvloedde, leidde het contact tot een warme huiselijke vriendschap, zo zelfs dat hij en zijn vrouw Paula -kinderloos gebleven - met genoeg peetouders werden van onze in 1964 geboren jongste zoon, die naar dienst vader werd genoemd.

Op zoek naar een geschikt onderwerp voor een doctoraal scriptie in de regio ontmoette in Theophile, die al jaren zocht naar iemand, die zijn held in een wetenschappelijke studie gestalte kon geven. Hij was het die mij in contact bracht met prof. Bernard, toen woonachtig in Den Haag.

Voor mijn proefschrift heb ik zelf nog een paar jaar een speurtocht moeten ondernemen naar relevante documentatie, verzamelingen, notulenboeken, bedrijfsarchieven en literatuur. Zo kreeg ik een overvloed van gegevens bij elkaar, die leidden tot een lijvig boekwerk van 400 pagina's.

Leven en werk van Vlekke, zich afspelen in een katholiek, Brabants milieu moet worden geplaatst in de context van de tijd, een periode 1850-1939 door Anton van Duinkerken aangeduid als de tijd van de omtuinde roomsheid.

Sprekend over allochtonen heeft vandaag de dag iedereen de mond vol over integratie, inburgering en emancipatie in de Nederlandse samenleving. Het grote verschil is natuurlijk dat katholieken anno 1880 volwaardige eigen landgenoten waren. Maar de katholieke emancipatie m.n. in Brabant had eerst een gezamenlijke identiteit nodig om volwaardig te participeren in de Nederlandse samenleving.

Hoe was de situatie? In 1900 publiceert mr. Poelhekke een geruchtmakende publicatie: 'het tekort van katholieken in de wetenschap'. Daarin stelt hij o.m. dat slechts twee hoogleraren op al onze universiteiten katholiek zijn. Het duurt

tot 1918 voor in Roosendaal twee katholieke lycea worden opgericht. In 1923 volgt de Katholieke Universiteit te Nijmegen en in 1927 de Katholieke Economische Hogeschool te Tilburg.

Er is een enorme achterstand in intellectuele ontwikkeling en bijgevolg een manco in de bovenlaag van het sociaal-economisch functioneren. Directeuren van rijksinstellingen in het Zuiden, zoals belastingen, grote postkantoren en politie waren in de regel niet-katholieken uit het Noorden. Ik nodig u uit u te verplaatsen in de thans zo verfoeide periode van verzuiling van onze samenleving. Liberalen, protestanten, socialisten en katholieken waren in aparte hokken bijeengegrepen.

Voor katholieken was het noodzakelijk zich eerst onderling aan elkaar op te trekken vooraleer ze een gelijkwaardige rol konden spelen in het maatschappelijk en politieke leven in ons land. De historische achterstand van Brabant als Generaliteitsland in de periode voor het Koninkrijk (1815) was een extra loden last in de achterstand. Voeg daarbij nog de behoudzuchtige, conservatieve overheersing van de kerk op het onderdanige, eenvoudige, gelovige volk en dat alles markeert een tijdspannen waarin onze held figureert.

JAN FREDERIK VLEKKE 1849-1903

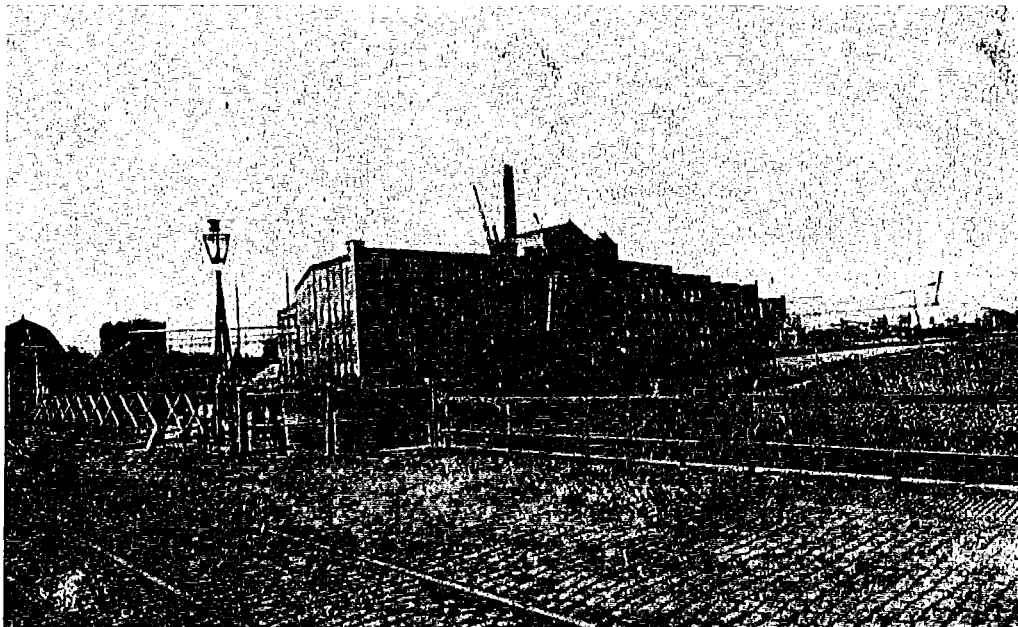
ETHIEK EN RENTABILITEIT IN EEN ONDERNEMERSCLEVEN

Het staatkundige en economische leven in het 19^e eeuwse Nederland draagt sterk liberale kenmerken. De liberale grondwet van 1848 maakte Nederland tot een rechtsstaat, waarin de individuele vrijheid was gewaarborgd. De vrijhandel en de vrijheid van vestiging, productie- en prijsvorming stimuleerden enerzijds de industrialisatie en brachten anderzijds de landbouw in moeilijkheden. Dalende graanprijzen dwongen de boeren op de kleigronden tot overschakeling van halmgewas naar bladgewassen. Door het verbouwen van aardappelen en suikerbieten werden zij afhankelijk van de op het platteland verrijzende aardappelmeel-, stroo- en beetwortelsuikerfabrieken. Na de zuivelbereiding werd de suikerindustrie vanaf 1890 de voornaamste landbouwindustrie. Het verbouwen van beetwortelen was op zichzelf niets nieuws. Tijdens het Napoleontische tijdvak werd de beetwortel op gezag van de keizer zelf ook in Nederland geïntroduceerd, maar de beetwortelsuiker kon na 1815 niet concurreren tegen de Indische rietsuiker en de verbouw van suikerbieten raakte in onbruik. In Frankrijk werd echter verder geëxperimenteerd met suikerbereiding uit beetwortelen en wel met zulk een succes, dat ook in de andere Europese landen de beetwortelsuikerfabricage werd gestimuleerd. Na 1850 leeft de beetwortelcultuur weer op, het eerst in België en het naburige Zeeland, vervolgens in West-Brabant en de Zuid-Hollandse eilanden. De meeste suikerfabrieken verrezen in West-Brabant, zo dicht mogelijk bij de kleigebieden, waarop de beetwortelen het voordeligst worden geteeld. Dit gebied beschikt bovendien over voldoende zoet water uit kleine riviertjes, nodig voor een goede suikerfabri-

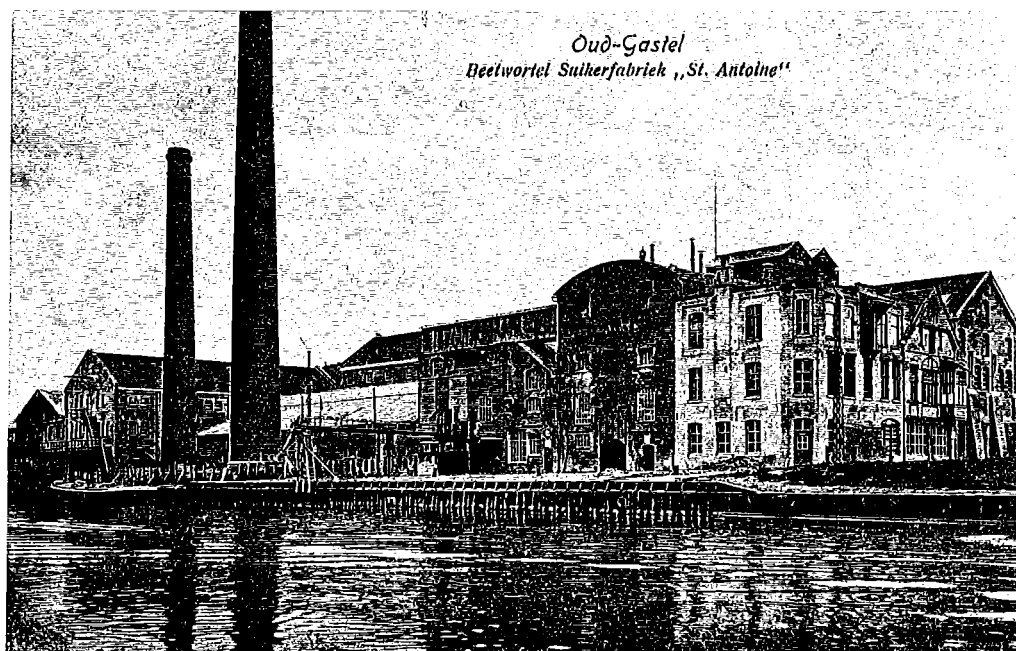
cage. Het aantal suikerfabrieken in Nederland was in verhouding tot andere Europese landen o.a. België klein. De Nederlandse fabrieken hadden doorgaans een grotere capaciteit. Van de circa 35 fabrieken in Nederland rond 1890 stond het grootste deel in de Zuidwesthoek van de provincie Noord-Brabant.

VAN ONDERWIJZER TOT SUIKERDIRECTEUR

Onder de groep suikerfabrikanten in Brabant verdient de markante persoonlijkheid van Jan Frederik Vlekke bijzondere aandacht. Hij werd geboren in 1849 te Steenberghe als zoon van een schippersknecht. Hij kreeg een opleiding voor onderwijzer en oefende gedurende zes jaar dit beroep uit in het dorp Oud Gastel. In 1873 aanvaardde hij de functie van boekhouder aan de in 1866 opgerichte Gastelse Beetwortelsuikerfabriek. In deze functie werkte hij zich op tot een bedrijfseconomisch specialist in de suikerfabricage. Zijn deskundigheid en leidersgaven bleken zo onaanvechtbaar, dat de aandeelhouders van de N.V. hem zonder bedenken aanwezen als opvolger van de in 1881 overleden stichter en eerste directeur J.J. van Sprangh, die de directie van de suikerfabriek had gecombineerd met een artspraktijk. In het eerste hoofdstuk wordt geschetst op welke wijze de industrieel Vlekke de Gastelse suikerfabriek heeft geleid en uitgebouwd. Zijn directietaak werd in 1892 uitgebreid met het beheer over de eveneens in Oud Gastel gelegen suikerfabriek St. Antoine. De aandelen van deze fabriek waren in meerderheid in eigendom van Franstalige Belgen. Ook voor de reorganisatie van andere fabrieken werd een beroep gedaan op zijn industriële bekwaamheid. Deze bekwaamheid wordt het best geïllustreerd met enige cijfers betreffende productie en rendement. De Gastelse Beetwortelsuikerfabriek verwerkte de eerste 15 jaar van haar bestaan 12 miljoen kg. beetwortelen per jaar. Onder directie van J.F. Vlekke bedroeg de fabriekscapaciteit van 1898-1903 gemiddeld 90 miljoen kg. De dagcapaciteit voor verwerking der bieten op de fabriek tijdens de campagne werd opgevoerd van 120.000 kg. tot ruim 1 miljoen kg. De groei van de Gastelse suikerfabriek vertoont een veel scherpere curve dan die van gelijkwaardige suikerfabrieken in het land. Het gemiddelde dividend over de 22 jaar dat Vlekke de fabriek heeft geleid, bedroeg 19 %. Naast de hoge dividenden moet in aanmerking worden genomen, dat de investeringen uit de winst werden betaald en van begin af een flink reservefonds werd gevormd. In 1866 werd begonnen met een bedrijfskapitaal van 360.000 gulden verdeeld over 60 aandelen op naam. Deze aandelen werden in 1908 verkocht aan de trust Algemene Suiker Maatschappij voor de som van 1.200.000 gulden. Een dergelijk resultaat voor een onderneming, die erg conjunctuurgevoelig was en door de accijnswetgeving meer dan eens werd bemoeilijkt kan men niet anders dan schitterend noemen, temeer ook daar de rijke opbrengsten niet verkregen waren ten koste van de arbeidslonen en sociale voorzieningen zoals vele bedrijven van die tijd.

Gastelsche Suikerfabriek te Stampersgat [I 1925]

Beetwortel Suikerfabriek St. Antoine (± 1920)

KOOPMAN

Het succes in zaken van J.F. Vlekke is voor een belangrijk deel ook te danken geweest aan zijn actief koopmansbeleid. Het merkwaardige bij de Nederlandse suikerindustrie voor 1900 was, dat de fabrikant zich minder behoefde te bekommeren om de verkoop van zijn product dan om de inkoop van de grondstof. De afzet van ruwsuiker geschiedde via de suikerraffinaderijen en daarmee had de fabrikant slechts indirecte bemoeienis. Door het bijeenliggen van vele suikerfabrieken ontstond een krachtige wedijver onder de fabrikanten voor het verkrijgen van een zo groot mogelijk kwantum beetwortelen. Bovendien kwam er een gespannen verhouding tussen teler en fabrikant. Het leveren van suikerbieten aan de fabriek geschiedde op contract. Volgens het gewichtscontract werden de beetwortelen betaald naar het gewicht. De boeren hadden dus het meest belang bij zware beetwortelen, maar zij waren verplicht het door de fabrikant beschikbaar gestelde zaad te gebruiken. De fabrikanten lieten zaadsoorten gebruiken, die geen zware beetwortelen, maar beetwortelen met een hoog suikergehalte garandeerden. Meningsverschillen en achterdocht ontstonden ook over de tarrering en het wegen der bieten. De partijen organiseerden zich in de Bond van Suikerfabrikanten en de Algemene Vereniging van Landbouwers. Deze organisaties kwamen fel tegenover elkaar te staan. Een oplossing van het geschil leek uitzichtloos.

Rond 1890 won de gedachte veld om door cooperatieve productie de macht van de fabrikanten te breken. Pogingen tot oprichting van een cooperatieve suikerfabriek mislukten voorlopig wegens gebrek aan durf en ondernemingszin van de landbouwers. In 1892 deed de fabrikant Vlekke een poging om een eind te maken aan de gespannen verhouding door introductie van het gehaltecontract. Dit 'hield in, dat de bieten naar suikergehalte betaald zouden worden tegen 10 gulden per 1000 kg. voor 13 % suiker als basis. De prijs werd verminderd of verhoogd met een lager of hoger suikergehalte dan 13 %. Hieruit is in 1895 het participatiecontract ontstaan. De betaling der suikerbieten hing daarbij af van het suikergehalte en de suikerprijs die door de suikerfabrikant werd bedongen. De leveranciers verkregen een aandeel in de fabriekswinst, welke in een nabetaling op de bietenprijs tot uitdrukking kwam. Deze vorm van co-partnership was voor de fabrikant Vlekke geen blote vorm van handel, maar de toepassing van een sociaal-economisch beginsel.

Ter bevordering van het onderling contract richtte Vlekke het orgaan 'Bladen voor Suikerbietenteelt' op. Dit tijdschrift gaf deskundige voorlichting omtrent de verbetering van de suikerbietencultuur. De redacteur vond hierin ook gelegenheid propaganda te maken voor het participatiecontract. Het semi-cooperatief stelsel trok sterk de aandacht van de boeren uit de omgeving. De Gastelse suikerfabriek kreeg hierdoor een belangrijk grotere aanvoer van beetwortelen met doorgaans hoog suikergehalte. Een sterke expansie van de fabriek was hiervan het gevolg. Het systeem heeft om verschillende redenen weinig navolging ondervonden. Een belangrijk motief was de geringe bereidheid tot

winstdeling van de zijde der speculatieve suikerfabrikanten. Toch heeft deze samenwerking tussen fabrikant en teler de oprichting van coöperatieve suikerfabrieken in Brabant lang tegen gehouden. Pas in 1908 toen de fabriek te Oud Gastel werd verkocht, liepen de oude voorstanders van het participatiecontract te hoop om onder Vlekkes oudste zoon Piet de coöperatieve suikerfabriek 'Dinteloord' op te richten op een paar kilometer afstand van de oude fabriek. Deze fabriek heeft zich ontwikkeld tot de grootste suikerfabriek ter wereld. De eerste coöperatieve suikerfabriek was inmiddels in 1899 opgericht te Sas van Gent. J.F. Vlekke mag beschouwd worden als de voorloper van de suikerfabricage op coöperatieve grondslag. Na 1910 werden diverse coöperatieve suikerfabrieken opgericht. De coöperatieve fabrieken beheersen thans 60 % van de totale landelijke productie. De resterende 40 % worden verzorgd door een zestal vrije ondernemingen bijeengebracht in de Centrale Suikermaatschappij.

SOCIAAL WERKER

Het bijzondere in de figuur Vlekke ligt in het feit, dat hij naast succesvol industrieel ook een humaan werkgever is geweest in een tijd dat de industriële bedrijfsvoering door de invoering van de N.V. als ondernemingsvorm een sterke verzakelijking onderging. Dit thema wordt in het tweede hoofdstuk behandeld. Het onpersoonlijke karakter van het arbeidsproces liep uit op een belangentegenstelling, welke ontaardde in een klassenstrijd. De tegenstelling riep als vanzelf een nieuwe methodiek op, waarin begrippen als democratie, vakbeweging en staking een plaats moesten hebben. Door het vrije ruilverkeer zowel op de handelsmarkt als op de arbeidsmarkt zou in de overheersende liberale gedachtegang de volkswelvaart vanzelf tot stand komen. Deze theorie leidde tot een valse uitkomst. Het rentabiliteitsprincipe deed het arbeidsloon onherroepelijk tenderen naar het minimum leefniveau van de arbeider. Het economisch liberalisme was in Nederland zeker niet ethisch georiënteerd. Naar de letter van de theorie plaatste het de economische welvaart los van het geestelijk welzijn. Voor de bepaling van het loon werd het prestatiebeginsel of de economische norm ook door christelijke werkgevers doorgaans als uitgangspunt genomen in plaats van het behoeftebeginsel of de ethische norm. Van katholieke zijde hebben Franse en Duitse sociale denkers als Em. van Ketteler, Fr. Hitze, A. de Mun en De la Tour du Pin hiertegen voor de verschijning van de sociale encycliciek *Rerum Novarum* in 1891 krachtig geprotesteerd. De tegenstelling kapitaal en arbeid riep als vanzelf de vakorganisatie in het leven. Het merendeel der werkgevers voelde voor de vakbeweging niets dan afkeer. De werkgever Vlekke liep in dit opzicht duidelijk buiten de maat van zijn collega's. Hij propageerde in woord en geschrift de vakbeweging en stelde in een praktisch geval van een werkstaking de stakers in het gelijk. Ook overheidsbemoeiing in sociale aangelegenheden wees hij niet af. Het werkgeverschap

van Vlekke vertoont naast enige patronale kenmerken realistische elementen dan het 'regime de patronage' van Pierre G.F. lePlay. Met recht heeft hij de eretitel gekregen van pionier der sociale ondernemerspolitiek.

Vlekkes sociale bedrijfsvoering op zijn fabrieken werd in 1896 als model beschouwd voor het katholiek volksdeel in een proefschrift van J.C. Eringaard, dat deze onder de titel 'Hollandische Musterstatten' aan de Universiteit van Heidelberg verdedigde. Onmiddellijk na de verschijning van *Rerum Novarum* voerde de werkgever Vlekke het familieloon in, gebaseerd op een gezin met vijf kinderen zonder arbeid van vrouw en kinderen. Het minimumloon stelde hij in 1896 op 9 gulden. In de praktijk kwamen de lonen hier aanzienlijk bovenuit vooral tijdens de campagne van oktober tot februari wanneer de bieten tot suiker worden verwerkt. In vergelijking met soortgelijke en andere bedrijven kunnen de lonen te Oud Gastel voor die tijd hoog worden genoemd. De werkdag lag in de suikerindustrie voor 1900 doorgaans op 10 uur per dag. Vlekke was een krachtig voorstander van arbeidsverkortung en de arbeidsloze zondag. In 1898 wist hij door invoering van het drieploegenstelsel de arbeidsduur in de turbinekamer tot acht uur terug te brengen. De arbeidstijden in de Nederlandse industrie varieerden toen van 10-14 uur per dag. Ten aanzien van de zondagsrust adviseerde Vlekke desgevraagd de Bredase bisschop P. Leyten slechts bij uitzondering dispensatie voor zondagsarbeid in de suikerindustrie toe te staan. Op zijn fabrieken werd zondags niet gewerkt.

Om de saamhorigheid tussen directie en personeel te verstevigen riep Vlekke in navolging van J.C. van Marken, oprichter van de Gist- en Spiritusfabriek te Delft een fabriekskrant in het leven. De artikelen in 'De Kleine Courant' beperkten zich niet louter tot fabriekszaken. Op vaderlijke wijze onderwees de directeur hierin zijn werklieden op allerlei levensterreinen om hen een hogere vorm van levenskunst bij te brengen. Ter verhoging van het gevoel van eigenwaarde en veredeling van de arbeid voerde deze Brabantse werkgever gouden en zilveren erekruisen in voor 25 jaar en 12,5 jaar trouwe dienst. De vertrouwelijke basis kwam vooral tot uiting in een Reglement voor de Arbeid, waarin o.a. de fabrieksraad, samengesteld uit en door het personeel nauwkeurig werd omschreven.

De reeks sociale fabrieksinstellingen ten behoeve van het personeel begon Vlekke in 1888 met een coöperatieve inkoopvereniging voor kolen en graan. Hij was een krachtig voorstander van productie- en consumptiecoöperatie in allerlei vormen. In 1891 richtte hij een fabrieksspaarbank op en prikkelde de spaarzin door 4% rente in het vooruitzicht te stellen tegen 2,64% op de Rijkspostspaarbank. De belangrijkste verbeteringen in de arbeidsvoorwaarden bracht hij door invoering van verzekeringen tegen ouderdom, ongeval en ziekte. Hieromtrent bestond in Nederland voor 1901 geen enkele algemeen verplichte regeling. Een pensioenregeling voor oude arbeiders was in verreweg de meeste bedrijven in Nederland onbekend. Hierop maakte het trio Van Marken, Vlekke en Stork [machinefabriek in Hengelo] een gunstige uitzondering. Op de Gastel-

se suikerfabriek moest een arbeider hoogstens een kwartje per week bijdragen voor een pensioen van 5 gulden per week bij 65 jaar. De rest van de premie werd door de fabriek betaald, terwijl het zieken- en weduwefonds onder eigen beheer van de employes werden gefinancierd uit de bijdrage van 2% van het loon. Bij ziekte ontving de arbeider gedurende 26 weken het volle loon. Verliezen van de verplichte fondsen werden door de fabriek aangezuiverd.

Ook ten aanzien van het godsdienstig leven, ontwikkeling en ontspanning meende de grootindustriële Vlekke een taak te hebben voor het opvoeren van het zedelijk en geestelijk peil van de werkman. Vooral aan zijn invloed was het te danken, dat Stampersgat een eigen kerkje kreeg, zodat de bewoners geen uur meer moesten lopen naar Oud Gastel om er de zondagsmis bij te wonen. In 1890 richtte hij een fabrieksbibliotheek op, waar naast ontspanningslectuur studieboeken gratis aan het personeel werd uitgeleend. Een belangrijke bijdrage voor een actieve vrije tijdsbesteding leverden de fanfare, zang- en toneelverenigingen, die in de fabriekskantine gezamenlijk een vijftal uitvoeringen verzorgden in de winter.

Bij zijn dood is J.F. Vlekke de 'Hollandse Harmel' genoemd. Le bon père Leon Harmel, textielfabrikant te Valdes Bois bij Reims was evenals Vlekke niet op de eerste plaats een theoreticus, maar man van de daad, die als patroon in intieme verhouding leefde met zijn werkvolk. De sociale bedrijfsvoering die Harmel toepaste vertoont sterke trekken van overeenkomst met die van Vlekke. Beide fabrikanten zagen hun taak vanuit een bewust christelijk beginsel. Een belangrijk verschil tussen beiden is echter de wijze waarop J.F. Vlekke de winstparticipatie voor de werknemers en de syndicale vakbeweging tegemoet trad. Waar Harmel bleef steken in patronalisme, kan men Vlekke een modern werkgever noemen.

DRANKBESTRIJDING

De sociale activiteit van de Brabantse industriële Vlekke is niet beperkt gebleven binnen de muren van zijn fabrieken. Ook aan de opkomst van de landelijke sociale actie in katholieke kring heeft hij rond de eeuwwisseling een belangrijk aandeel geleverd. Een sociaal werker moest eerst drankbestrijder worden. Dit is de reden, dat het derde hoofdstuk van de biografie geheel is gewijd aan de drankbestrijding en meer speciaal de katholieke beweging. Het alcoholisme bedreigde in de 19^e eeuw de volksgezondheid en werd na 1850 gezien als en volksvijand 'which Gladstone said had caused more deaths than war, pestilence and famine combined'. Een causaal verband tussen sociale misere en alcoholmisbruik is onmiskenbaar al spelen ook andere factoren een rol van betekenis. De strijd tegen het drankmisbruik werd het eerst aangebonden in de Verenigde Staten. De matigheidsgenootschappen wisten in verschillende deelstaten een verbod op invoer en aanmaak van alcohol door te drijven. De USA raakte verdeeld in 'natte' en 'droge' staten. Smokkelhandel en huisdistilleerderijtjes

maakten de plaatselijke prohibitie krachteloos. Ook de prohibitiewet voor de gehele USA in 1917 beantwoordde niet aan de verwachtingen en moest in 1932 buiten werking worden gesteld. Van Amerika sloeg de beweging over naar Europa. Ook hier wekten de drankweeraapostelen veel geestdrift op vooral de Ierse kapucijner pater Theobald Mathew, maar het was van korte duur wegens het ontbreken van een krachtige organisatie. Na 1870 wordt het alcoholisme benaderd langs nieuwe wegen n.l. wetenschappelijke analyse, organisatie en wettelijke bepalingen. In de drankbestrijdingorganisatie ontstond spoedig onderlinge tweespalt tussen de groep van de geheelonthouders en zij die het 'matige' drankgebruik propageerden. Reglementering door de overheid oogstte in Engeland, Zwitserland en de Scandinavische landen aanzienlijke successen. In Nederland ging de eerste stoot tegen de drankzucht rond 1840 uit van een tweetal artsen. Dit leidde tot oprichting van de Nederlandse Vereniging tot Afschaffing van sterke drank. In 1875 werd de Volksbond in het leven geroepen, die geen afschaffing maar matigheid in het drankgebruik propageerde. Mede dankzij de actie van deze bond werd in 1881 een drankwet aangenomen die door een stelsel van vergunningen het aantal dranklokaliteiten regelde. Spoedig ontstonden nu ook drankbestrijdingverenigingen op religieuze grondslag en bonden ook vakorganisaties vooral de socialistische de strijd aan tegen de drankduivel.

Dat de katholieken laat aan de drankbestrijding deelnamen moet worden verklaard uit de geringe belangstelling voor het probleem van de kant van de geestelijke en politieke leiders, de roomse blijheid en vooral wegens het feit dat de bereiding van alcohol en de drankhandel veelal in handen van katholieken was. De politieke leider dr. H.J. Schaepman gunde de werkmans, naar hij op badinerende wijze in het Parlement getuigde, twee borrels per dag.

De katholieke drankbestrijdingorganisatie is opgericht door de nobele sociale priester dr. Alphons Ariens, die als zielzorger te Enschede het eerst tot het inzicht kwam, dat het alcoholisme een der belangrijkste obstakels was voor de verheffing van het volk. Ariens richtte in 1895 het Kruisverbond op, dat spoedig tal van afdelingen bezat, verspreid over het hele land. In deze bond voor mannen bestonden twee afdelingen voor geheelonthouders en voor onthouders van sterke drank [cognac, likeur, jenever]. Daarnaast werden ook vrouwen-, jongens- en meisjesbonden opgericht. Ariens kreeg krachtige helpers o.a. in de Maastrichtse advocaat Jhr. Mr. Ch. Ruijs de Beerenbrouck, de latere minister-president en de Brabantse industrieel Vlekke. Deze laatste keerde zich speciaal tegen het gebruik van jenever, waarvan hij de kwalijke gevolgen onder zijn eigen werkvolk had gade geslagen. Reeds in 1891 had hij het gebruik van jenever op de fabriek verboden op straffe van ontslag. Het gebruik van sterke drank werd op vele plaatsen toen nog gestimuleerd ter verhoging van de productie. In de ogen van de gegoede burgerij was het alcoholgebruik van de arbeiders een 'obstakel' voor betere arbeidsvoorwaarden als hoger loon en kortere werktijden.

REDENAAR

Door de stuwende kracht van Ariens wierpen enige vooraanstaande mannen zich op tot een 'comite d'initiative' voor het organiseren van een nationaal katholiek congres, waardoor de aandacht van geheel katholiek Nederland op het drankmisbruik werd gevestigd. Het comitelid Vlekke voerde op dit congres, gehouden te Utrecht in oktober 1898, tweemaal het woord. Hij sprak voor het eerst voor een groot publiek en ontpopte zich als een gloedvol redenaar. In gespierde taal richtte hij zich tot de hogere standen om de sociale ellende van de volksklasse op meer constructieve wijze tegemoet te treden dan met de verouderde caritasmentaliteit. Schaepman huldigde hem tijdens het congres als man van de daad en van het woord. Dit congres gaf aan het leven van Vlekke een nieuwe dimensie, die oorzaak werd van zijn vroege dood. Van alle kanten kwamen uitnodigingen om spreekbeurten te houden. Vooral voor de organisatie van de drankbestrijding werd zijn werkkraft opgeëist.

In Noord-Brabant richtte C.G. Prinsen, pastoor te 's Hertogenbosch de St. Paulusbond op. Deze bond onderscheidde zich van het Kruisverbond in die zin, dat het allen na het middagmaal onthouding van sterke drank aan haar leden voorschreef. Vlekke, volledig tegenstander van sterke drank, sloot zich toch bij Prinsen aan om in het katholieke zuiden, waar de geheelonthouding niet populair was, iedere kans tot vermindering van de drankzucht aan te grijpen. In het Bisdom Breda was hij de eerste die een Paulusvereniging in zijn woonplaats Oud Gastel oprichtte.

In 1899 werd voor alle katholieke drankbestrijdingverenigingen in Nederland een overkoepelen orgaan in het leven geroepen, dat de naam kreeg van 'Sobrietas'. In de totstandkoming hiervan heeft J.F. Vlekke een vooraanstaande rol gespeeld. Hij maakte deel uit van het eerste uit vijf leden bestaande dagelijkse bestuur. In 1899 hield hij drie grote redevoeringen te Maastricht, Den Bosch en Deventer, die in heel katholiek Nederland sterk de aandacht trokken. In deze redevoeringen behandelde hij het alcoholisme als een onderdeel van de sociale kwestie en nooit als een op zichzelf staande materie. Later werd deze visie als de juiste erkent. Drankbestrijding betekende voor hem karaktervorming en hoorde thuis op het program van iedere vereniging. In de Brabantse Paulusbond speelde Vlekke een actieve rol. Vooral in zijn Bisdom, waar hij jarenlang als de enige pionier had gewerkt, schoot de drankbestrijding kort na 1900 ook krachtig wortel. Door het vele werk in de provincie trok hij zich in de laatste twee jaar van zijn leven wat terug uit de landelijke organisatie. Kort na zijn dood ging Sobrietas na een structuurverandering van nationale bond in federatie van diocesane bonden, een tijdperk van bloei tegemoet.

POLITIEK

Aan het laatste hoofdstuk hebben wij als titel gegeven: de voortrekker om daarmee a-priori de betekenis van Vlekke aan te geven in de interne emancipa-

tie van de katholieken in Nederland in het laatste kwart van de 19^e eeuw. Op de ontwikkeling van maatschappelijke en politieke vraagstukken had de geestelijke overheid in genoemde periode nog een dringende macht. Al te lang heeft de kerkelijke overheid tegenover de controversie progressief-conservatief in socialibus een afwachtende houding aangenomen. De paus der werklieden Leo XIII bereikte in *Rerum Novarum* niet meer dan het compromis van de dag. Wel werd de uitbuiting van de werkende klasse aan de kaak gesteld, maar Leo stond zeer huiverig tegenover syndicale organisatie en hield zich afzijdig van politieke democratie, die m.n. in België onder priester Daens tot een pijnlijke scheuring in de katholieke gelederen leidde. Het merendeel der bisschoppen in Frankrijk, België en Nederland moedigde de sociale opgang van de arbeidersklasse niet aan. Het Duitse episcopaat onder aanvoering van de aartsbisschop van Mainz mgr. Em. Von Ketteler zag in de sociale kwestie in 1869 reeds het belangrijkste probleem van de tijd. In Frankrijk gaven twee jonge officieren graaf Albert de Mun en markies Rene de la Tour du Pin in de zeventiger jaren een nieuw elan aan de sociale evolutie. Velen zagen de oplossing van de sociale kwestie als een godsdienstig zedelijk vraagstuk. Zij werden spoedig de aanhangers van Angers genoemd naar een daar gehouden congres. Realistischer toonden zich de aanhanger van de school van Luik onder aanvoering van de plaatselijk bisschop V.J. Doutreloux, de christen-democraten, die het volk wilden opheffen door middel van medezeggenschap, corporatisme en wettelijke arbeidsreglementering. Het corporatisme faalde. De toekomst was voor de zelfstandige vak- en standsorganisatie.

In het maatschappelijke leven kon de geestelijke overheid een klassenstrijd onder de katholieken voorkomen. Op politiek terrein waar de klerikale invloed niet zo ver reikte ontstonden felle botsingen tussen progressieven en conservatieven. Het Daensisme in België was hiervan het gevolg. In Nederland heeft het conservatisme tot het begin van deze eeuw de katholieke elite beheerst. Het initiatief op politiek en sociaal gebied ging uit van een kleine groep pioniers, die moesten optornen tegen de conservatief gezinde meerderheid van de leidende groep. De eerste actie van de katholieken werd ingegeven door afweer van het socialisme enerzijds en het liberalisme anderzijds. Het conservatisme werd uitgedragen door de katholieke dagbladen *De Tijd* en *de Maasbode*.

Rond het in 1884 opgerichte blad *Het Centrum* verzamelden zich de katholieke progressieven, veelal jongeren, die vernieuwing wensten op politiek, sociaal en artistiek gebied. Hun leider werd dr. H.J. Schaepman, die algemeen wordt beschouwd als de emancipator van de katholieken in Nederland. Het Centrum werd getemperd door de benoeming van dr. Gisbert Brom door de aartsbisschop in 1898. Deze vlotte priester wist ook J.F. Vlekke als vaste medewerker aan *Het Centrum* te binden. Tussen hen beiden groeide spoedig een hartelijke vriendschap.

Naast het leveren van publicistische arbeid trad Vlekke in de laatste vijf jaar van zijn leven op als redenaar. In diverse steden als Maastricht, Eindhoven,

Amsterdam en Rotterdam verkondigde hij zijn democratische denkbeelden. Revolutionair waren deze allerm minst. De kerkelijke richtlijnen bleven voor hem binden. Daarom keurde hij het optreden van Daens, die ook in Nederland aanhang trachtte te werven, scherp af. Het socialisme wees hij af op religieuze gronden, het liberalisme hekelde hij wegens haar individualisme, waardoor de menselijke waardigheid van de massa in de knel kwam.

Toch zijn het de liberalen zelf geweest, die na een heroriëntering de eerste bijdragen hebben geleverd voor de oplossing van de sociale kwestie door middel van sociale wetgeving. In liberale tijdschriften als 'Vragen des tijds' en 'Sociaal Weekblad' werden alle aspecten van een sociaal regeringsprogramma belicht. Vanuit deze kring kwam het initiatief voort tot oprichting van het Centraal Bureau voor Sociale Adviezen. Dit bureau had ten doel adviezen te verlenen bij de opbouw van verenigingen, het verspreiden van gegevens over sociale toestanden en de inrichting van een bibliotheek over de sociale kwestie. De industrieel Vlekke nam zitting in het dagelijks bestuur als een der twee vertegenwoordigers van het katholieke volksdeel. Onder leiding van prof. M. Treub behandelde het Bureau gemiddeld honderd adviesaanvragen per jaar.

KLARENBEEKSE CLUB

Van groter betekenis is Vlekkes verschijning in zuiver katholieke kring. Hij was een van de meest gewaardeerde leden van de zg. Klarenbeekse Club. Dit was een vriendenkring opgericht in 1899 door dr. Gisbert Brom die jaarlijks een- of tweemaal bijeenkwam in hotel Klarenbeek te Arnhem. Het was een groep intellectuelen, kunstenaars en sociale leiders, geestelijken en leken, die zich aan elkaar wilden sterken in hun strijd tegen het conservatisme op alle gebied, echter zonder de bevoogding van Schaepman, die niet in de kring werd opgenomen. Door zijn al te grote heerszucht konden zij moeilijk uit zijn schaduw treden. De leden van deze kring hebben diverse activiteiten ontwikkeld. Zo hebben sommigen meegewerkt aan de oprichting van het tijdschrift 'Van onzen Tijd' dat na 1900 zo'n belangrijke bijdrage heeft geleverd tot vorming van smaak en kritisch inzicht in eigentijdse kunstopvattingen van katholieken. Vlekke heeft aan dit tijdschrift geen medewerking verleend hoewel dit aanvankelijk wel in zijn bedoeling lag. Het literaire karakter van Van onzen Tijd had minder zijn belangstelling dan het in 1902 door de jonge advocaat P.J.M. Aalberse opgerichte Katholiek Sociaal Weekblad. Dit tijdschrift, ook geboren in de Klarenbeekse kring, had ten doel het verspreiden van sociale kennis en het aansporen tot sociale actie. Deze opzet is ten volle geslaagd. Bij de organisatorische opzet bediende redacteur Aalberse zich van de medewerking van Vlekke en de textielfabrikant J.B. van Besouw uit Goirle. In de eerste jaargang schreef Vlekke een serie van drie hoofdartikelen over cooperatie. Dit tijdschrift heeft de weg bereid voor de oprichting van de nationale Vereniging tot Bevordering van Katholieke Sociale Actie in 1903. Deze actie kreeg in dat jaar de wind in de

zeilen door de grote spoorwegstaking te Amsterdam, die in de bestaande strijd tussen democratie en overheersing van de geldmacht velen de ogen openden. Vlekke stierf kort na de staking en kon dus in de KSA geen rol meer spelen. Wel ontplooidde hij nog enige activiteit in het Comité van Actie, dat als wegbereider voor de KSA heeft gewerkt.

Politieke en sociale actie heeft de Brabantse modeldirecteur scherp gescheiden gehouden naar de wens van het episcopaat. Voor de eeuwwende verwachtte hij van overheidsingrijpen weinig goeds. De vernieuwing moest volgens hem komen van een door christelijke beginselen geïnspireerde omwenteling in de onderlinge verhouding van maatschappelijke groepen. Hierin teleurgesteld sprak hij zich in zijn bundel 'Sociale opstellen' verschenen in 1901 uit voor staatsbemoeiing inzake arbeidsduur, zondagsrust en andere arbeidsvoorwaarden. Buiten enig werk in de regionale katholieke kiesvereniging heeft Vlekke zich niet met praktische politiek bezig gehouden. Dit werd bij zijn dood zeer betreurd. Het politieke spel met zijn behendige tactiek en compromissen lag deze rondborstige man niet.

Zijn politieke opvattingen kennen wij uit een brief gericht aan dr. W.K. Nolens, de leider van de Katholieke Kamerfractie na de dood van Schaepman vanaf 1903. In deze brief spreekt hij zich uit voor het bewaren van de eenheid onder de katholieken ondanks ergernis over het conservatisme van het merendeel der katholieke afgevaardigden. Hij was voor kiesrechtuitbreiding, leerplicht en sociale wetgeving waartegen de katholieke fractie zich in merendeel had verzet. Zijn vriendschap met Schaepman en Nolens valt grotendeels te verklaren uit zijn democratische gezindheid.

Bijna alle Nederlandse pioniers op sociaal gebied als Alphons Ariens, jhr. Mr. Ch. Ruijs de Beerenbrouck, mr. P. Aalberse en J.F. Vlekke stonden sterk onder invloed van de ideeën van Von Ketteler en dr. F. Hitze. Naast ideeën trokken ook katholieke manifestaties in Duitsland hun belangstelling n.v. de algemene katholiekendag, die na '1863 vooral in het teken stond van een hervorming van de staat op christelijke grondslag. Het houden van een Nederlandse katholiekendag werd in 1898 verhinderd door het episcopaat. Een van de redenen hiervan was, dat het schortte aan interdiocesaan contact. Door leden van de Klarenbeekse club werd eind 1901 een nieuwe poging ondernomen, maar zonder resultaat. Ariens spoorde Vlekke aan het nog eens te proberen in 1903 toen de omstandigheden gunstiger waren. Hij geeft geen tijd van leven meer gehad om hieraan te werken.

Inmiddels werden in de zuidelijke bisdommen diocesane katholiekendagen georganiseerd, waarop de problemen van de dag speciaal in betrekking tot eigen omgeving aan de orde werden gesteld. Aan de eerste katholiekendagen in de bisdommen Roermond, Den Bosch en Breda verleende Vlekke actieve medewerking als spreker over verschillende aspecten van de katholieke sociale actie en tevens als organisator. Thuiskomend van een der vergaderingen ter voorbereiding van de eerste Bredase katholiekendag werd hij getroffen door

een aanval van apoplexie en stierf op 15 mei 1903. Mr. P. Aalberse, de latere minister, gaf hem in zijn 'in memoriam' de volgende eretitels: uitmuntend industrieel, wetenschappelijk man, voorbeeldig patroon, praktisch socioloog, buitengewoon redenaar en kloek drankbestrijder.

Zijn begrafenis te Stampersgat werd een manifestatie. In zijn emotionele grafrede noemde de grote sociale priester Ariens hem 'de leider van het katholieke Nederlandse volk'. Na de Tweede Wereldoorlog werd zijn betekenis voor de katholieke emancipatie herontdekt. In bijzijn van zijn nog in leven zijnde kinderen werd in 1958 een monument onthuld voor de kerk van Stampersgat.

EPILOOG

De belangstelling voor sociaal-economische geschiedenis is de laatste vijftig jaar enorm toegenomen. Als ik bedenk dat ondergetekende de eerste was die in 1966 promoveerde aan de jonge subfaculteit sociaal-economische geschiedenis in Nijmegen is er sindsdien een lawine aan publicaties op dit terrein gevolgd. Op het Roosendaals Gemeente archief hoorde ik een paar jaar geleden dat mijn opstel in de Ghulden Roos, jaargang 1968 over de industriële ontwikkeling van Roosendaal het meest geraadpleegde artikel was in de reeks onder jonge studenten voor het maken van scripties en werkstukken. De Westhoek van Noord-Brabant kent niet zoveel figuren die voor uitzonderlijke prestaties de herinnering gevangen houden. Het is een uitstekende initiatief van de heemkundekring Stampersgat om de 100^e sterfdag van J.F. Vlekke te herdenken. Ik hoop in mijn verhaal te hebben aangetoond dat we hier te maken hebben met een man van een bijzondere allure. Nauwelijks 54 jaar bezweek hij onder de last van het vele en veelsoortige werk. Wat zou hij nog tot stand hebben gebracht als hij twintig jaar langer had mogen leven?

Tegen de achtergrond van de agrarische leveranciers, suikerindustrie, medewerkers zou ik u in overweging willen geven te ijveren voor de oprichting van een standbeeld. Hij is tenslotte de geestelijke vader van de cooperatieve suikerbereiding in diverse Westbrabantse fabrieken, die in deze streek welvaart hebben gebracht. Zijn verschijning overstijgt het regionale belang en vordert een plaats in de groeiende maatschappelijke ontwikkeling van ons land.

Prof. F. van de Ven van Tilburg noemde hem in 1947: een pionier der sociale ondernemingspolitiek. Prof. Rogier in zijn standaardwerk 'In vrijheid herboren' schreef over: de eerste moderne katholieke werkgever en ik, zijn biograaf, zeg het met mr. Aalberse, de minister van de achturige werkdag: uitmuntend industrieel, wetenschappelijk man, voorbeeldig patroon, praktisch socioloog, buitengewoon redenaar en kloek drankbestrijder.

Ik dank u voor uw aandacht.

Dr. J.G.L. Theunisse, Sittard

100 JAAR VAN LEENGOED **EEN FAMILIEGESCHIEDENIS [DEEL 1]**

geschreven door

Karin, Liesbeth, Alex, Jelle, Pieter en Leo van Leengoed

VOORWOORD

Iets meer dan een eeuw geleden zijn Piet van Leengoed en Elisabeth Goorden in het huwelijk getreden. Tussen de geboorte van hun oudste zoon Piet en het overlijden van de jongste zoon Lauran liggen precies 100 jaren. In de voorbereiding op de reunie van 21 september 2002 beseften we dat de vele anekdotes, oude foto's, documenten en brieven nu gebundeld moesten worden, teneinde te voorkomen dat deze verloren zouden gaan. De familiereunie was een prima aanleiding om 100 jaar familiegeschiedenis vast te leggen. Het onderhavige document bevat deels een selectie uit het familieboek en is deels een samenvatting van enkele hoofdstukken uit het familieboek.

Het is een eeuw geweest van grote veranderingen. Met name de beginperiode wordt toch wel gekenmerkt door de enorme rol die de Katholieke kerk op het dagelijks leven en denken van onze familie had. Daarnaast speelde de onderlinge sociale controle en het leven volgens bepaalde etiquette een veel grotere rol dan tegenwoordig. Een eeuw met twee wereldoorlogen, een crisis, de wederopbouw in de jaren 50 en de uitvinding van heel wat hulpmiddelen die

ons leven er aanzienlijk anders doen uitzien.

Wij hebben dankbaar gebruik gemaakt van de op schrift bewaard gebleven documenten van Lauran, Jacques en Bart.

Het dagboek van Lauran beschrijft het oude huis en het gezinsleven toen de kinderen nog jong waren. Hij is begonnen zijn herinneringen te beschrijven in 1994. Hij was hierin erg secuur, eerst alles in klad en daarna in het net. Helaas vergde dat zoveel energie dat hij slechts een korte periode heeft beschreven.

Het tweede deel bevat de brieven van Heerom Jacques. Hij beschrijft, naast het Missiewerk, heel goed de sfeer en het onderlinge contact binnen het gezin in de loop der tijd.

Het dagboek van Bart beschrijft, naast zijn werkzaamheden in het klooster, de ontberingen als gevolg van de bezetting en de gevechten tijdens de bevrijding van Bostel.

Alle brieffragmenten zijn weergegeven in de oorspronkelijke spelling.

DE NAAM

Van Leengoed, Opt Leengoed, Leengoet, van Leengoet, van 't Leengoed, Vant Leengoed, Vant'Leengoed, Van het Leengoed, Van het Leengoedt

Teruggaand in de geschiedenis van de familie Van Leengoed komen we diverse spellingen van de naam tegen. Vermoedelijk is de naam Van Leengoed (van't Leengoed) afkomstig van een toponiem, een aanduiding van een streek of stuk land. Aangezien de oudste gegevens erop duiden dat de familie woonachtig was in Rucphen, lijkt het aannemelijk dat het Het Leen, nu deels een industrie-terrein tussen Roosendaal en Nispen ten grondslag ligt aan onze naam. Het Leen komen we tegen in 1574 als een stuk land gelegen bij 't Rietgoir op 't Goetgat. Vermoedelijk is Adriaen op 't Leengoet, die woonde bij de Cortendijck en Sheeren straat [Schepenakte 1572] de oudst bekende voorouder van de familie. Zijn zoons Adriaen Teunen opt Leengoet en Nicolaes Janssen opt Leengoet woonden aanvankelijk op hetzelfde "erve". Toen Claes Janssen overleed op 27 juni 1619 werd zijn naam vermeld als Van het Leengoet. Zijn zoon Antonius (Teunis) Claessen van 't Leengoet was gehuwd met Matthea Peeterssen, en kregen tenminste twee zonen: Claes Teunen en Hendricus Teunen. Hun zoon Claes Teunen van 't Leengoet trouwde in 1669 met Josijntje Stoffelen te Roosendaal. In Oud- en Nieuw-Gastel werd hun eerste zoon Christopherus van Leengoet geboren (1670). Nicolaus Teunen van 't Leengoed overleed op 28 mei 1688 te Oud- en Nieuw-Gastel.

Hendricus Teunen, de tweede zoon van Antonius Claessen van 't Leengoet en Matthea Peeterssen, trouwde op 16 augustus 1671 met Digna Jans. Uit dit huwelijk werd Joanna geboren (14 maart 1673), Catharina (8 februari 1676)

en Nicolaas Hendriksen [vermoedelijk ca. 1680]. De huidige familie Van Leengoed zijn directe afstammelingen van deze Nicolaas Hendriksen van 't Leengoet.

Het genealogisch onderzoek binnen onze familie is tot op heden slechts beperkt uitgevoerd. In 1943 heeft Adrianus van Leengoed (1911-1998) als kandidaat-notaris in Den Haag het Centraal Bevolkingsregister geraadpleegd. Hij vond tien personen met de naam Van 't Leengoed, die niet binnen onze familiekring bekend waren.

	Geboortedatum	geboorteplaats	woonachtig
Cornelia van 't Leengoed	*25-8-1897	te Etten-Leur	Etten-Leur, C212e
Catharina van 't Leengoed	*13-4-1901	te Etten-Leur	Rotterdam, Waaldijk 13b
Getrouwd met C. Sprenkels			
Cornelis van 't Leengoed	*17-9-1903	te Etten-Leur	Princenhage, Overa C6
Johanna van 't Leengoed	*1-5-1920	te Etten-Leur	Etten-Leur C159
Getrouwd met A. Meesters			
Johannes van 't Leengoed	*29-5-1899	te Etten-Leur	Zevenbergen, St. Jorisstraat 1
Margaretha van 't Leengoed	*17-1-1909	te Etten-Leur	Boskoop, Puttekade 99
Getrouwd met M. de Rooy			
Maria van 't Leengoed	*4-9-1913	te Etten-Leur	Rucphen, Varenseinde E40a
Getrouwd met A. de Bruijn		St. Willebrord	
Marinus van 't Leengoed	*10-6-1906	te Etten-Leur	Etten-Leur C52
Petronella van 't Leengoed	*5-4-1916	te Etten-Leur	Etten-Leur C146
Getrouwd met H. Oomen			
Wilhelmina van 't Leengoed	*24-12-1922	te Etten-Leur	Rucphen, Varenseinde E40a St. Willebrord

[in 1968 als notitie door Tante Soeur aan Pieter gestuurd]

Sindsdien staat deze tak van de familie bekend als de Ettense tak. Vermoedelijk stammen deze allen af van Johannes van 't Leengoed (1751). Aangezien een dienstmaagd van Johannes een filius illegitimus ter wereld bracht, wordt deze Ettense tak onder ingewijden ook wel de "onwettige tak" genoemd.

Vaststaat dat alle personen die de naam Van Leengoed of Van 't Leengoed dragen gemeenschappelijke voorouders hebben, en dat de familie dus twee takken kent.

Over de vroegste geschiedenis van de familie Van Leengoed zijn de beschikbare bronnen nog onvoldoende onderzocht. Tussen 1964 en 1968 hebben Petrus (*1947) en Leonardus (*1950) de gemeentelijke archieven, het provinciale archief in Den Bosch, en het kerkelijk archief van Bornhem geraadpleegd. Naarmate men verder teruggaat in de tijd, wordt het schrift moeilijker leesbaar en ontstaan er hiaten omdat archiefboeken soms verloren zijn gegaan. Toch is het beslist mogelijk de familiehistorie vollediger, dan hier gepresenteerd, in kaart te brengen.

Het raadplegen van archieven in het begin van de zestiger jaren kende zijn beperkingen, maar ook zijn charmes. Toen Leonardus zich in 1964 bij het Gemeentehuis in Oud-Gastel meldde bij de heer Timmermans om het archief te

raadplegen, moest eerst overlegd worden, of het archief wel ingezien mocht worden. Na overleg met de burgmeester en archivaris werd na enkele dagen gemeld dat het archief van het bevolkingsregister weliswaar openbaar was, maar dat in de archiefruimte de niet-openbare stukken op dezelfde planken stonden. Het raadplegen van de registers gebeurde de eerste dagen dan ook tussen de archiefkasten onder toezicht van de heer Timmermans. Later mocht gebruik gemaakt worden van een tafel in de raadskamer en werd op gezette tijden koffie gebracht. De kerkelijke registers uit Hemiksem en Bornhem werden door kapelaan Segers mee naar huis gegeven, en zo beschikten we wekenlang over deze unieke documenten, hetgeen nu onvoorstelbaar zou zijn.

NAAR GASTEL

Waarom onze voorouders, die in Rucphen en Roosendaal woonden, naar Oud- en Nieuw-Gastel zijn verhuisd is niet bekend. Wel zien we dat de geboorteplaats, woonplaats en plaats van overlijden gedurende enkele eeuwen alternerend Rucphen en Oud- en Nieuw-Gastel is. Wat de familie naar Gastel bracht kunnen we slechts gissen op basis van de geschiedenis van dit dorp.

In 1583 werd op bevel van de graaf van Hohenlo van het Staatse leger, de dijk van Heer Jans Land op meerdere plaatsen doorgestoken, en de sluis aan de visserskreek werd weggebroken. Het doel was om de doortocht naar het westen van Brabant afgesneden te houden door de Gastelse polder onder water te zetten. De Staten-Generaal gaf op 10 februari 1594 oktrooi voor de herdikking. Hiervoor waren arbeidskrachten nodig die van elders moesten komen. Vermoedelijk zijn de eerste familieleden vanuit Roosendaal of Rucphen als veldwerker of polderwerker in Oud-Gastel neergestreken. Reeds kort daarna komen we voor het eerst de naam Van 't Leengoet in Oud-Gastel tegen. Het eerste in Oud-Gastel gesloten huwelijk van onze vroege familieleden komen we tegen in 1682: Nicolaus vant Leengoedt trouwt met Elisabeth Johannis Smits. Op 6 juni 1698 hertrouwt Nicolaus van Leengoet, na het overlijden van zijn eerste vrouw, met Maria van Dessel. Het zou tot 1797 duren voor we de eerste Van 't Leengoed vinden die voor de Schepenbank trouwt (Hendrik van 't Leengoed x Wilhelmina Hoevenaars 21-01-1797). Trouwen voor de schepenbank kostte geld, hetgeen erop wijst dat Hendrik iets beter bij kas zat. Vermoedelijk woont de familie sinds de eerste helft van de 17^e eeuw in Oud-Gastel, waarbij de eerste bewoning van de Oudendijk dateert van 1618.

DE GASTELSE TAK

De huidige gegevens in rechte lijn vanaf Petrus van Leengoed (*12-3-1878) is getraceerd tot Nicolaas Hendrikszoon die vermoedelijk omstreeks 1680 als zoon van Nicolaus Teunen van Leengoet en Josina Stoffelen is geboren. Claes Teunen en Josijntje Stoffelen waren op 12 april 1669 in het huwelijk getreden.

[trouwdatum 1705]

[trouwdatum 14-12-1711)

Uit het tweede huwelijk werd op 6-11-1713 Henricus geboren [Nicolaus van 't Leengoet en Joanna Conincx].

Op 13 mei 1718 werd Petrus geboren uit het tweede huwelijk van Nicolaus Henricus. De getuigen bij de doop waren Marijnis Corsmit en Petronella van Zundert. Op 6 maart 1721 werd zoon Marinus gedoopt, De namen van de ouders worden nu iets anders gespeld: Nicolai hendricki vant' Leengoet en Joanne Marijnisse Koninckx.

8-5-1746

Op 2 april 1747 wordt Nicolaus gedoopt: peter is zijn oom Petrus van de Wijngaert en Joanna Conickx, beide uit Out-Gastel. Nicolaus overlijdt echter en op 5 oktober 1758 wordt wederom de pasgeboren zoon gedoopt als Nicolaus. Oom Cornelis van den Wijngaert en tante Helena vant Leengoedt zijn peter en meter.

Op 27 januari 1754 wordt uit dit huwelijk Petronella vant Leengoet geboren. Oom Adrianus van den Wijngaert [abusievelijk als van de Weegen genoteerd) en Margareta Marquies, beiden uit novo Gastel zijn peter en meter.

Uit het huwelijk van Petrus en Joanna van de Wijngaert zijn in totaal 8 kinderen geboren [Nicolaus 1747, Joannes 1751 (stamvader Ettense tak), Petronella 1754, Marinus 1756, Nicolaas 1758, Petrus 1762, Henricus 1767, en Catharina 1769).

16-10-1796

In 1797 werd op 26 augustus Petrus van 't Leengoed geboren als zoon van Nicolaus van 't Leengoed en Joanna Ros [getuigen oom Henricus en Joanna Braat uit Rucphen). Later bij het huwelijk van Petrus wordt 1796 als geboortejaar opgegeven.

Op 31 oktober 1798 werd uit dit huwelijk Hubertus geboren, oom Henricus van 't Leengoed uit Nieuw Gastel was peter bij de doop. Eerder was Nicolaus van 't Leengoed getrouwd met Maria Anna Horians [trouwdatum 3 februari 1782], maar Maria overleed vermoedelijk in 1795. Maria Horians was in 1782 al weduwe van Johannes Segers, waarmee zijn op 19 mei 1776 in het huwelijk trad. Ook het huwelijk met Johanna Ros was van betrekkelijk korte duur. Jana Ros overleed op 29 november 1805 te Roosendaal (Kerkrekeningen, ABS 1-3 inventarisnummer ABA 639-698, Amu 472-476).

Petrus van 't Leengoed x

* 1796

t 28-10-1857

Cornelia Krinkels [Renkels]

* 1806

Petrus trad op 19 maart (7 uur 's morgens, maar jaar ontbreekt; vermoedelijk 1831) in het huwelijk met Cornelia Renkels (24 jaar en dienstmaagd) uit Rozendaal. Volgens het register was Petrus 'uit Steenberghe afkomstig.

Nicolaus van 't Leengoed werd in 1832 te Rucphen uit dit huwelijk geboren. Later werden Johanna, Jan (1836), Petronella (1837), Adriana (1846-1918; zij trouwde met Cornelis Akkermans), Maria en Christoffelina (1850) geboren. Toen Petrus in 1857 overleed, kreeg Conerlia Renkels samen met haar zoon Nicolaas en dochter Johanna bij akte voogdij over de minderjarige kinderen (7226/50). De handtekening van Nicolaas is bijzonder, omdat hij deze ondertekent met Nic van Leengoed, en de handtekening opvallende gelijkenis vertoont met de vroege handtekeningen van zijn kleinzoon Nicolaas (1904-1993).

Nicolaus van 't Leengoed x

* 1832

t 1908

Johanna Traats

* 1833

t 1904

*Nicolaas had een broer die in 1836 geboren is en op 19 februari 1856 naar de Haarlemmermeer verhuisde. Hij overleed op 15 september 1858 kinderloos. Zijn jongste zus Cristoffelina was toen bijna 8 jaar oud (*3-12-1850). Later was zij meter van Klaas van Leengoed (*7-1-1904). Nicolaas (*1832) woonde voor hij op de Oudendijk kwam wonen [zijn vader Petrus woonde daar] in het buurschap Meer en Stof huisnummer 249 voorheen 51.*

Op 8-5-1865 trouwde Nicolaas met Johanna Traets [dochter van Theodorus Traets (1801-1881) en Johanna van Oorschot(1800-1880)] te Oud-Gastel. De geboorteplaats van Nicolaas wordt in de trouwakte als Rucphen, Sprundel Vorenseinde aangegeven. Uit dit huwelijk werd op 12 maart 1872 Petrus geboren.

Petrus van Leengoed x

* 12-3-1872

t 3-8-1960

Elisabeth Goorden

* 4-2-1872

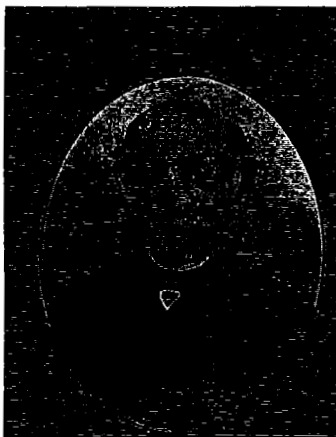
t 15-2-1960

Petrus van Leengoed en Elisabeth Goorden zijn de grootouders en overgrootouders van onze huidige familieleden. De vroegste foto van een van onze voorouders is die van Petronella Bus, [13 juli 1833 – 2 maart 1922] de moeder van Elisabeth Goorden. Deze foto werd gemaakt ter gelegenheid van het vertrek van familieleden naar de Haarlemmermeer. Tot voor kort werd nog contact onderhouden met de familie Ruigrok en de familie Koekhoven (aantetrouwde familie via Bus). Er is nog een filmfragment bewaard gebleven van oom Jacob Ruigrok [neef van Elisabeth Goorden], welke genomen is tijdens een bezoek aan de Oudendijk.

Deze beschrijving van onze vroege familiegeschiedenis vormt het uitgangspunt voor de 100 jaar geschiedenis van het gezin van Petrus van Leengoed en Elisabeth Goorden. Hoe beiden elkaar hebben leren kennen weten we niet.

Petronella Bus

Govert Traats

Petrus van Leengoed

Bart, Sjaak, Nelly, Marie, Jans, Ad
1913

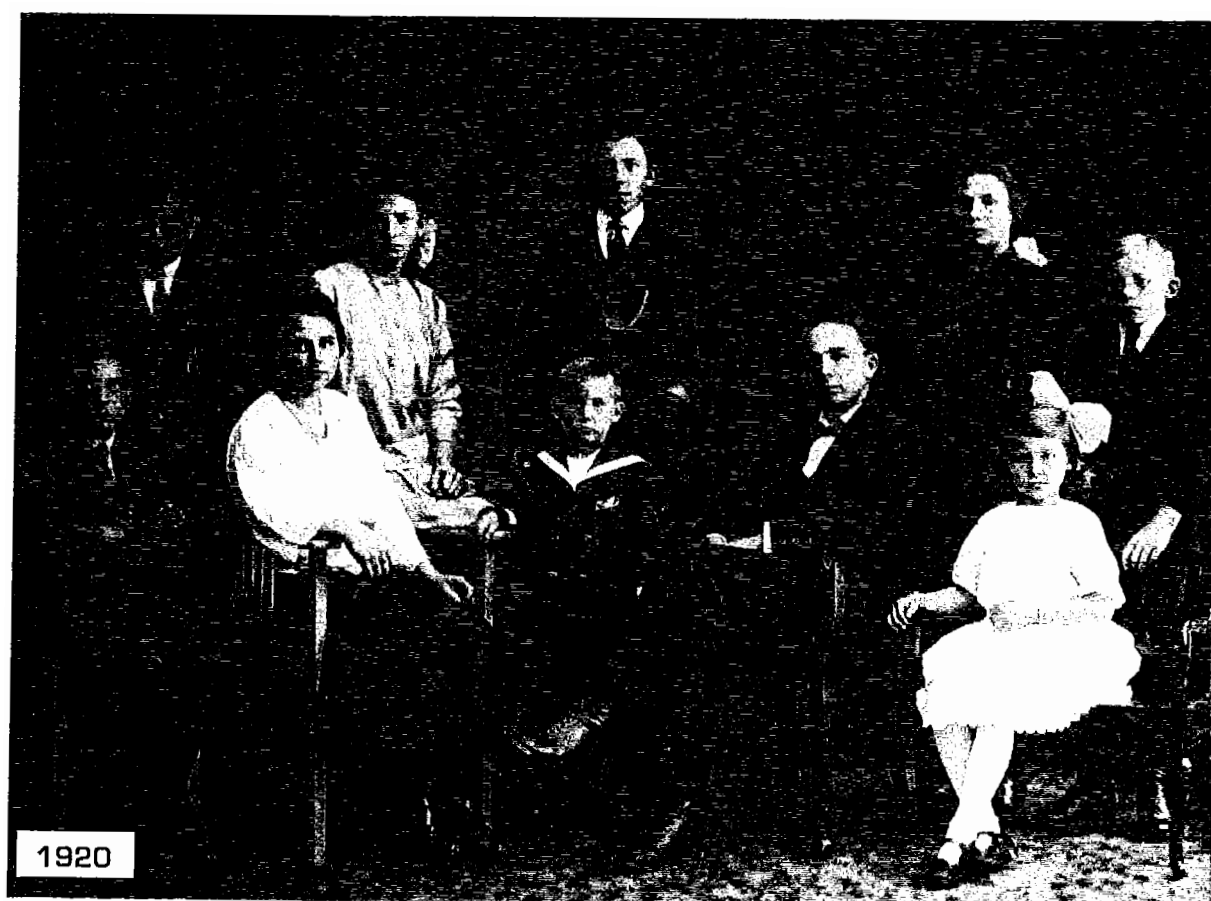
DE JEUGD VAN PETRUS VAN LEENGOED

Petrus werd op 12 maart 1872 geboren te Nieuw-Gastel aan de Oudendijk. Het huis stond voor de huidige boerderij. Zijn vader Nicolaas was scheepsbevrachter. Nicolaas werkte samen met zijn zwager Govert Traats, die gorbaas en scheepsbevrachter was. Van Govert weten we dat hij op Stampersgat woonde vlak voor het oude fabriek. Zijn rayon voor bevrachting betrof de schepen die van de Dinteloordse kant op Stampersgat voeren, terwijl Nicolaas de bevrachting deed van de schepen die van de Bredase richting kwamen. De schepen hadden nog geen registertonnage, zodat de schepen gemeten moesten worden om de bevrachtingprijs te bepalen. Tjalken, ponen, aken, klippertjes en pramen werden bevracht met landbouwproducten, steenkolen, turf en bouwmaterialen. Hoewel de behoefte aan transport snel groeide in het einde van de 19^e eeuw, was de concurrentie onder de kleine schippers, die de haventjes in Stampersgat en Dinteloord aandeden erg groot en werd er veel armoede geleden. Op de grotere vaarwegen en in de grotere havens verscheenen meer en meer schepen die op stoomkracht voeren en niet van de wind afhankelijk waren. Langs de Mark liep een jaagpad dat gebruikt werd om schepen voort te trekken. Petrus werd als jongen er menigmaal op uit gestuurd om schepen op te sporen langs de Mark die nodig waren om vracht te vervoeren. Als er veel aanbod van vracht was, werd de schipper met enige nonchalance benaderd teneinde de vrachtprijs binnen de perken te houden. Toen Petrus een fiets kreeg van zijn vader, was het mogelijk om schepen tot aan Breda te traceren en groeide het bevrachtingbedrijf.

Van de schoolopleiding van Petrus weten we alleen dat hij na de lagere school cursussen boekhouden en handelsrekenen in Roosendaal heeft gevolgd. Hij had weinig affiniteit met het boerenbestaan. In de tweede helft van 19^e eeuw volgde de ene landbouwcrisis de andere op en tegen de eeuwwisseling was er grote toevloed van graan vanuit Amerika, hetgeen de graanprijs drukte. Pas na 1900 kwam de guano (chilisalpeter) in Nederland beschikbaar waardoor de bruto opbrengsten van de akkerbouw met 40 - 60% stegen.

Achter het huis aan de Oudendijk lagen enkele akkertjes die gebruikt werden als weide voor het vee of voor het verbouwen van graan. Dit werd voornamelijk gedaan voor eigen gebruik. Het grootste gedeelte van het land achter het huis was nog onontgonnen ruigte met moerputten, die in het najaar blank kwamen te staan. In de winter mocht Petrus daar graag met zijn vader in een bootje op ganzen jagen.

Op zondagmorgen na de kerk bezocht Petrus samen met zijn neven Cornelis Traats en Adrianus Slooters het cafe van "Den Hudsels", gelegen op de kruising van de Oudendijk-Dulderstraat en de Rijpersweg. Er werd dan met de boog geschoten en mogelijk een potje bier genuttigd, hoewel we weten dat Petrus nauwelijks alcoholische dranken gebruikte. Dit drietal ging met elkaar een weddenschap aan over wie het eerst zou trouwen. Petrus won deze weddenschap. Cornelis Traats werd tweede, hij trouwde op 19 augustus 1902 met Maria Elisabeth Krols. En Adriaan Slooters: hij bleef ongehuwd.

Opa en Oma

Op 15 september 1900 werd het Burgerlijk huwelijk voltrokken tussen Petrus van Leengoed en Elisabeth Goorden en op 18 september 1900 het Kerkelijk huwelijk.

In die tijd kreeg men nog 2 trouwboekjes en zo kon het gebeuren dat een hele generatie kinderen ingeschreven werd met zowel de naam Van Leengoed als met de naam Van't Leengoed.

Zoon Piet (1901-1971) staat in het geboorteregister als enige van de kinderen met de naam van 't Leengoed ingeschreven, Opa daarentegen als van Leengoed.

Het eventueel ongedaan maken van de foute inschrijving, hetgeen in 1943 speelde toen zoon Ad (1911-1998) in Den Haag woonde, was erg duur en bedroeg ruim 2500 gulden voor de hele familie.

Oma kwam van Stampersgat en de eerste jaren van hun huwelijk woonden zij daar. Zij woonden naast het cafe van haar broer Bart Goorden. In dit huis woonden aanvankelijk Petrus Goorden en Petronella Bus, de ouders van Elisabeth en Bart. Toen Opa en Oma trouwden, was Petrus Goorden reeds overleden. Petronella Bus verhuisde naar een van de huizen naast smid Verhoeven naast Bet en Jans.

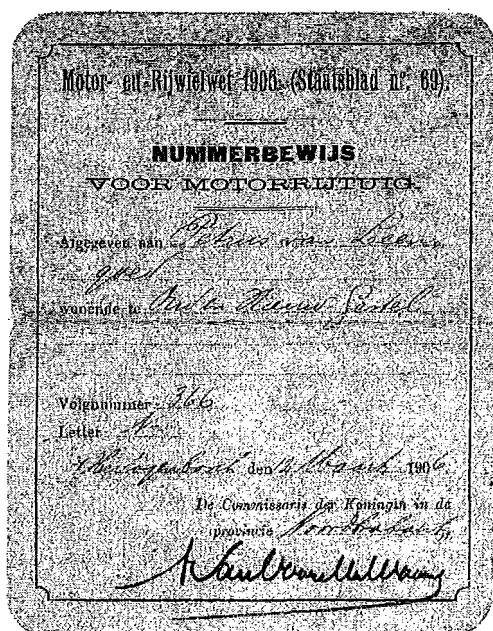
Op 25 mei 1901 werd het eerste kind van Opa en Oma geboren: Piet. Een jaar later op 29 juni volgde Janske, en Klaas werd op 7 januari 1904 geboren.

Toen de moeder van Opa, Johanna Traats, op 28 februari 1904 overleed, bleef Nicolaas alleen achter op de Oudendijk. Johanna was altijd een sterke vrouw geweest, maar na een kort ziekbed, tengevolge van een longontsteking, is ze overleden. Nicolaas was toen ruim 72 en voelde zich erg eenzaam. Hij drong er bij zijn zoon Petrus en Elisabeth op aan bij hem in te komen wonen. Oma had daar weinig zin in, omdat het huis aan de Oudendijk vochtig was en weinig comfort kende. Opa haalde Oma over met de belofte dat hij een nieuw huis zou bouwen. Hij is zijn belofte nagekomen, hoewel het nog 27 jaar zou duren voor zij in dat nieuwe huis zouden trekken. In de zomer van 1904 trokken Petrus en Elisabeth in bij vader Nicolaus van't Leengoed op den Oudendijk. (Nicolaus woonde op de Oudendijk dat ook het huis van zijn ouders was geweest. In het begin van zijn huwelijk met Johanna Traats heeft hij op de Stoof gewoond.) Nelly was het eerste kind van het gezin dat op de Oudendijk geboren werd (24-10-1905).

Opa kreeg het steeds drukker met de scheepsbevrachting. Er waren verschillende suikerfabrieken [St. Antoine en de Gastelse suikerfabriek [Vlekke], Daverveld, Beetwortelfabriek Dinteloord] en de agrarische productie was door de aanvoer van guano sterk toegenomen. Evenals zijn vader Nicolaus was Opa niet aan enige fabriek gebonden. Oom Govert Traats had in 1902 zijn bevrachting aan Opa overgedaan omdat Govert een boerderij gebouwd had voor zijn zoon Cornelis [die op 19 augustus 1902 met Maria Elisabeth Krols was getrouwd] aan de Fendertseweg (nu Appelaarseweg) te Fijnaart. Govert, die

weduwenaar was, verhuisde van zijn huis bij het oude fabriek naar de boerderij. Hij kon echter niet wennen op de boerderij en verhuisde nu naar zijn dochter Kaat Traats, die nog vrijgezel was [zij trouwde later met Piet Smoor) en voorin de Kerkstraat woonde.

De bevrachting was gedurende de bietencampagne een drukke bezigheid. Zowel de aanvoer van bieten, kolen, kalksteen, als de afvoer van pulp, graan en vlas geschiedde per schip. Naarmate men beter in staat was aanvoerende schippers ook van een retourvracht te voorzien, steeg het aantal klanten. Zo kon het gebeuren dat te weinig lege schepen voorhanden waren om de geproduceerde pulp af te voeren. Wanneer de schippers dit bemerkten, traineerden zij het contracteren van de vracht om de prijs op te drijven. Opa reed dan per fiets langs de Mark op zoek naar schepen. Wanneer hij een schuit gevonden had die met vracht richting Stampersgat voer, trachtte hij nonchalant te informeren of de schipper al een retourvracht had. Was dit niet het geval dan werd een vrachtprijs afgesproken. Zodra de afspraak gemaakt was, werd de schipper verzocht om als de donder naar "het fabriek" te varen omdat de pulp in de Mark dreigde te lopen.

In maart 1906 kocht Opa een Simplex motor [kenteken N366], zodat hij sneller via de dijken de beschikbare schepen, die allengs meer van staal werden gebouwd en meer tonnage hadden, kon opsporen. Met de motor bezocht hij ook de graan- en schippersbeurzen [Stampersgat, Roosendaal, Steenberg, Dinteloord en Fijnaart) om goed op de hoogte te zijn van vraag en aanbod.

Naast het werk als scheepsbevrachter handelde hij ook wel in andere vrachten die hij opkocht op de beurs. Een andere manier om wat te verdienen was het inzetten van geld op een stuk land, waarbij je dan strijkgeld op kon strijken.

Dat ging als volgt: als er een stuk grond te koop aangeboden werd kon je daar een begin-bedrag op inzetten. Dat bedrag was een richtlijn die gebruikt werd bij de verkoop om te gaan opbieden. Als het opbieden stopte werd er een pauze ingelast en er werd een borrel gedronken. Daarna startte het afmijnen. Men begon met het opnoemen van het hoogst geboden bedrag en ratelde dan achter elkaar bedragen op die steeds lager werden. Als iemand "MIJN" riep, kon hij het stuk land kopen voor dat bedrag. Diegene die de eerste inzet had gedaan kreeg dan een bepaald percentage van de opbrengst, het strijkgeld. Als er echter niemand "mijn" riep, moest je dat stuk land kopen voor het bedrag dat je ingezet had. Zo kwam het dat diverse stukjes land bij Opa "aan zijn broek bleven hangen" [t Bosje, de Brak, Achter de Pol en de Schans).

Opa was dan wel ondernemend, maar ondanks aandringen van Oma, kwam er van het bouwen van een nieuw huis voorlopig niets.

In tegenstelling tot zijn vader had hij een sober sociaal leven, en was hij alleen lid van de wipclub [handboogschuttervereniging; Cees van Leengoed heeft zijn handboog nog). Zijn vader Nicolaus was een vaste cafebezoeker bij "den Hudsel". Dit cafe is rond 1960 afgebroken. Nicolaus had zijn eigen bierglas aan het rek hangen (is nog aanwezig bij Leo op de Oudendijk]. De spreuk op de balk in de gelagkamer van het cafe luidde: "Eet wat gaar is, drink wat klaar is en spreek wat waar is". Na zijn huwelijk kwam Opa veel op de graan- en schippersbeurzen, maar uitsluitend voor zijn werk. De streng katholieke levenshouding van Opa en Oma bracht met zich mee dat cafes als verderfelijk werden beschouwd.

In 1907 werd Marie geboren en in 1908 Sjaak. Nog voor Bart (1910) geboren werd bleek de gezondheid van de kleine Nelly achteruit te gaan. Na enige tijd bleek dat zij bottuberculose had. In 1911 werd een zogenaamd "teringhuisje" voor Nelly door Bus vervaardigd. Het huisje staat er nog steeds en kan met de zon meegedraaid worden.

Inmiddels werden de oudste kinderen groter. De jongens gingen naar het Canisius College in Nijmegen of naar de broeders van Saint Louis te Oudenbosch. De meisjes, uitgezonderd de oudste dochter, gingen op het internaat "Sacre Coeur" in Moerdijk bij de nonnen. Tijdens de vakanties was het huis voor het grote gezin te klein, en de kinderen gingen dan uit logeren bij Bart Goorden, Grootmoeder Petronella Bus en Tante Kaat Traats. Ook Janske Raats die naast de familie woonde was behulpzaam bij de naschoolse opvang. Oma had een groot en druk gezin, ondanks dat zij een meid had. Twee maal per week werd er brood gebakken, er werd boter gekarnd, olie gedraaid voor de lampen, boontjes in het zout gelegd, gewekt, spek gerookt, en kleren genaaid. Al deze zaken maakten dat het huishoudelijk werk zwaar was. Er was in huis nog geen elektriciteit, geen waterleiding of gas. De eerste verworvenheid van de nieuwe tijd die in huis kwam was een telefoon. Nog voor de eerste wereldoorlog kreeg Opa een telefoon-aansluiting, zodat hij de beurzen, die telefoon hadden, kon bereiken.

De onzekerheid van de eerste wereldoorlog maakte dat Opa zijn bouwplannen uitstelde en meer interesse kreeg in het land achter het huis. In overleg met Blankers had hij een begin gemaakt met de ontginning van de moerputjes. Hij liet vanaf de tramlijn die over de Oudendijk liep een afslag maken naar achter het gebied van de moerputten. Met kiepkarretjes over de rails liet hij grond aanvoeren uit de bezinkputten van de suikerfabriek. Dit is tarra [grond) die achterblijft na het wassen van de suikerbieten. Hij had ook voorkeur voor bepaalde soorten grond (rijke kleigrond) afhankelijk van waar de suikerbieten vandaan kwamen. Toen het ontginnen ver genoeg was naar zijn zin heeft hij op dat stuk land de boomgaard aangelegd.

In de moestuin werden rondom het tuinhuisje van Tante Nelly 4 vierkante

kaveltjes gemaakt. In elk vierkant werd een verschillende "zwaarte" van teelaarde ingebracht, van lichte zavel tot klei. De moestuin is zeer goed gedraineerd (buizen om de 6 meter).

Achter het huis lag een stuk grond van 3-4 ha. Door het inzetten op kavels, teneinde strijkgeld te vangen, bereidde Opa aanvankelijk ongewild zijn landbouwgrond uit. Het laatste stuk kocht Opa in 1935: "De Hoog Maai". De grond achter de Oudendijk, die zo'n 800 jaar geleden nog als zeewering dienst deed, was een kleinschalig akkerbouwgebied met "ongelijke grond".

DAGBOEKFRAGMENTEN LAURAN

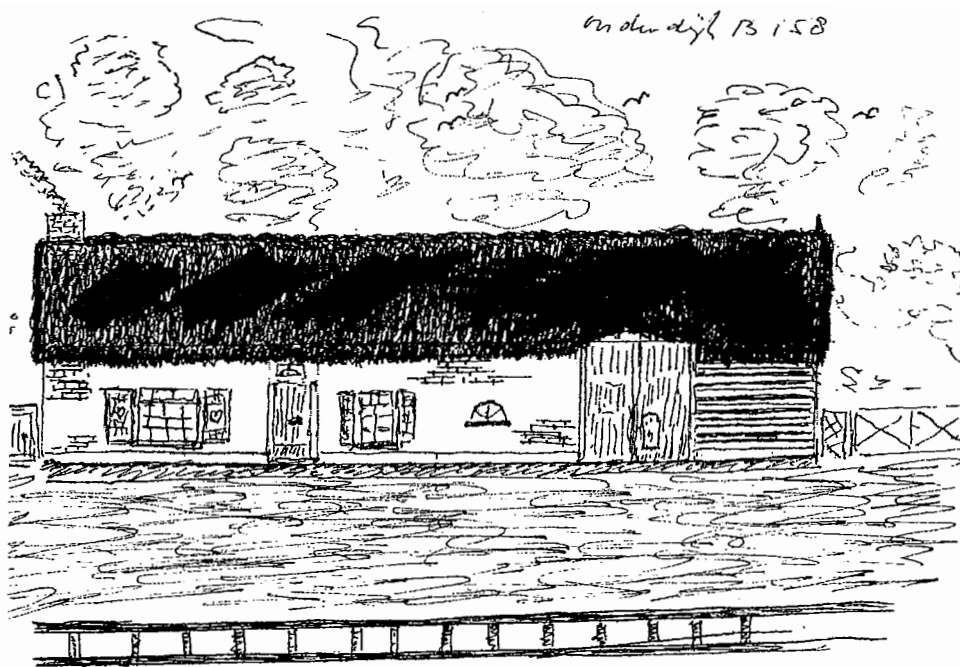
Hier vind je een tekening van 't geboortehuis B158 Oudendijk. Mijn vader is er in 1872 geboren, grootvader Klaas moet daar voordien al lang gewoond hebben. Ik heb hem nooit gekend, hij moet ongeveer 1909 gestorven zijn.

Zijn vrouw, grootmoeder Joanna Traats, is hem er vijf jaar daarvoor ontvallen. Toen zijn vader, moeder en een drietal kinderen bij hem op den Oudendijk gaan wonen.

Daarvoor woonden ze sinds het trouwen in 1900 in Stampersgat. Toen zei vader al we gaan wel 'n nieuw huis bouwen, maar dat heeft nog wel geduurd tot eind jaren twintig.

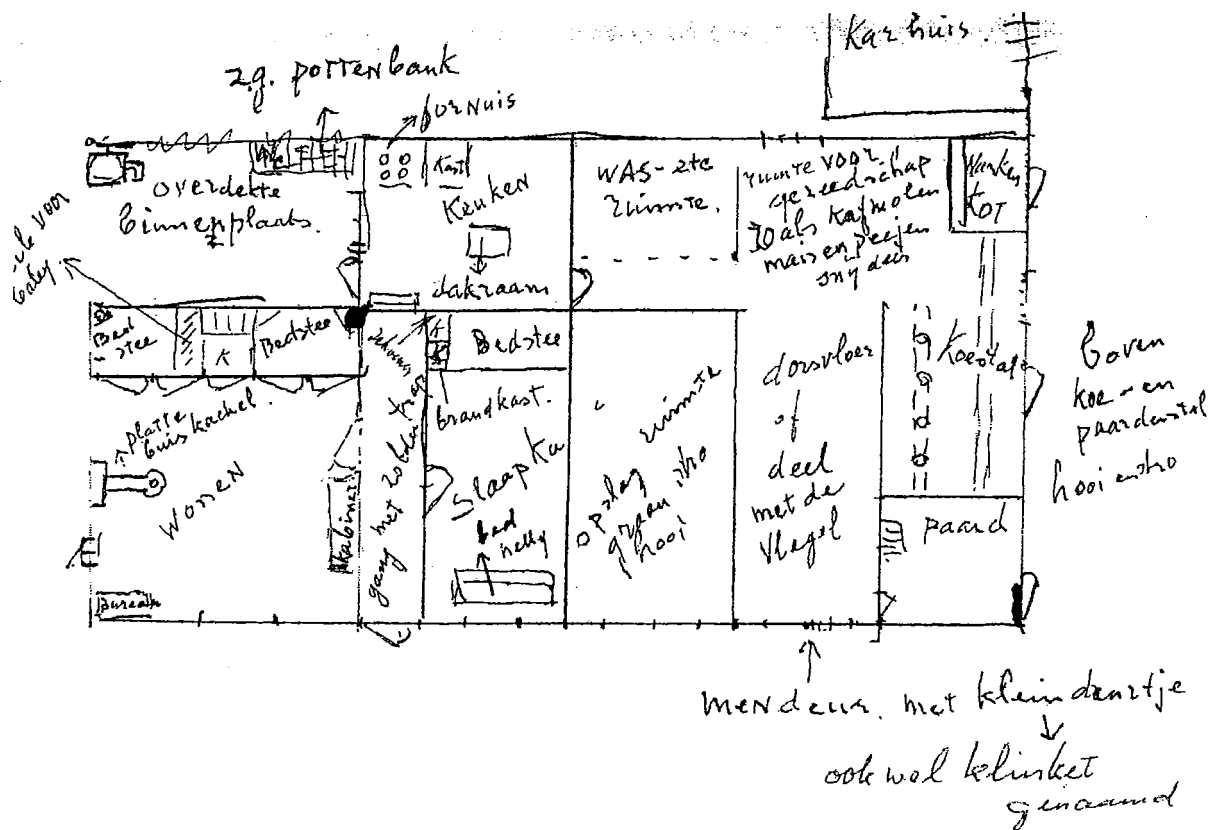
Het was een oud boerderijtje, wat er wel honderd jaar gestaan heeft. Het huis van steen, de schuur van planken, ook de rechter zijkant en 't geheel bedekt met een rieten dak. Je ziet op de tekening langs de weg aan de overkant van de weg een rails getekend, gebruikt door de tram die honderd jaar geleden in West-Brabant is aangelegd, zoals overigens ook in andere delen van Nederland. Deze kleine boerderijtjes kwamen op 't platteland veel voor. Het was denk ik 'n standaardmaat.

De maten zullen wel een metertje afwijken van de werkelijkheid. Als kind vind je alles groot en ruim; als volwassene wil het weleens tegenvallen.

Het was een slechte tijd, de mensen hadden een armoedig bestaan. Grootvader echter en later ook vader en ikzelf waren verbonden aan de suikerfabrieken die toen in grote aantallen in West-Brabant werden gebouwd. De suikerindustrie floreerde toen. Grootvader zorgde voor scheepsruimte voor deze fabrieken, want vervoer te water was toen het enige vervoer voor grote hoeveelheden grondstoffen [dus bieten en kalk] en afvoerproducten zoals natte pulp.

Dat was de bron van inkomsten. Het boerderijtje was maar een bijzaak. Eind vorige eeuw had je alleen nog maar zeilschepen. Hij moest om die schepen op te zoeken de Mark aflopen - ja echt aflopen - soms tot Breda toe, om scheepsruimte bij elkaar te zoeken. Dat was echter alleen in de campagnetijd. [In de Bamus zoals ze toen zeiden)

Ter verduidelijking: het aflopen van de Mark voor het zoeken naar schepen ging over 't jaagpad. In natte tijden een modderpoel. De schippers trokken hun schuit, bij gebrek aan wind, zelf maar om vooruit te komen. Vader kreeg van "vader Klaas" [die zo genoemd werd toen er ook een klein Klaasje was geboren, om verwarring te voorkomen] 'n fiets. Zo kon hij het schepengebied wat sneller bereiken, 'n fiets was toen overigens een zeldzaamheid.

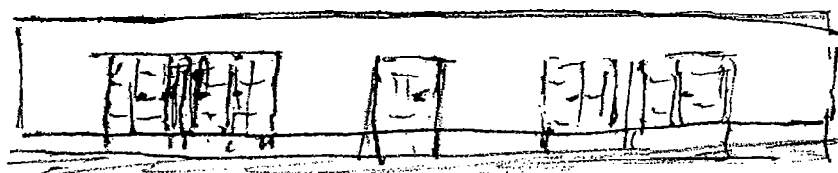
Ik heb getracht de kast en kelderdeur te tekenen met daarnaast aan elke kant een bedstee. Niet zo best gelukt overigens. 'n Bedstee is eigenlijk een klein slaapkamertje met uitsluitend een bed en deurtjes die slapen en wonen konden

scheiden. Overdag dus dicht 's-nachts open en als er zieken waren ook overdag in gebruik met een half deurtje open.

De kastdeur gaf ook toegang tot de kelder met enkele trapjes. De kelder liep over de hele lengte onder de bedsteeen door en had aan de achtermuur een klein kelderraampje wat geopend kon worden. Kelders waren hoofdzakelijk voor het wat langer houdbaar houden van etenswaar. In de winter was het vorstvrij,

in de zomer vrij koel.

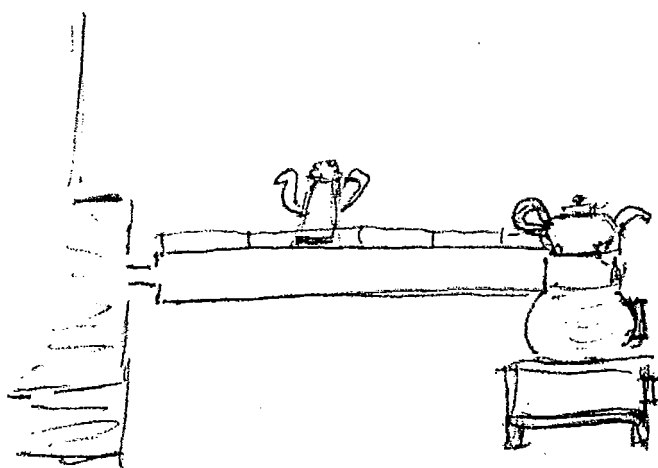
Er was nog geen electro dus geen koelkast of diepvriesvoorzieningen. De bedstee had aan het voeteneinde een krib,

een slaappleats voor baby's, die 's-nachts zo gepakt konden worden wanneer 't nodig was. Ik heb er ook nog ingelegd. Wiegen waren toen luxe zaken voor veel mensen.

In een hoekmuur was een plank bevestigd waar de pot op stond. W.C.'s waren toen nog buiten. Er was geen waterleiding dus geen doorspoelmogelijkheid. Dat is pas na de 1e wereldoorlog, dus zeg maar rond de jaren 20-30 tot ontwikkeling gekomen.

En om 's-nachts in de vrieskou naar de W.C. te moeten was geen lolletje, vandaar de pot op 't hoekbankje.

Nu nog even de woonkamer, die bereikbaar was door een deur vanuit de gang. Aan de voorkant een vrij groot raam met luiken, de z.g. blinden voor het afsluiten 's-avonds. Dan nog een klein hoekraam tussen de voorgevel en schoorsteen, waar een plattebuis kachel was aangesloten. Deze stond er alleen maar 's-winters. In 't voorjaar zo rond Pasen was de grote schoonmaak

en werd de kachel weggehaald en in 't najaar weer geplaatst. Er was boven de vuurpot een kookgat met ringen die het mogelijk maakte pannen of ketels van diverse afmetingen te gebruiken. Het platte gedeelte naar de schoorsteen was om kannen en pannen warm te houden.

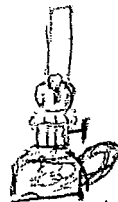
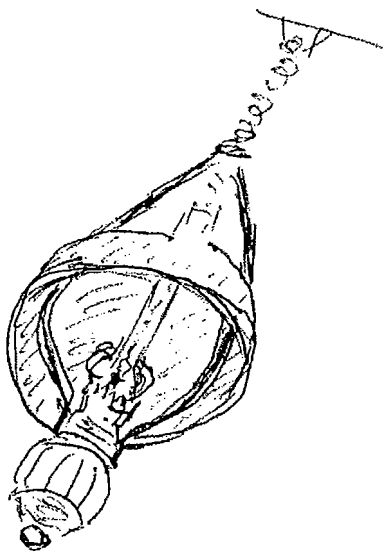
Naast het kleine hoekraam stond het cylinderbureau wat nu gebruikt wordt door neef Leo in Lelystad. Het kabinet was geplaatst tegen de gangmuur tussen de gangdeur en de voorgevel. Dat staat nu in de Zeilenberg bij tante Nelly, een zus van mij.

In het midden een tafel en veel stoelen. Boven de tafel een petroleumlamp, een hanglamp dus.

Het was een vrij donkere ruimte overdag, maar 's-avonds nog erger bij lamplicht. De muren waren behangen maar dan wel over een betengelde laag. Er waren nog geen spouwmuren en 't vocht van regen kon door de muur slaan. Men maakte dan met z.g. tengels [dunne latjes] een raamwerk tegen de muur, bespannen met een jute kleed. Daarover kranten en dan behang. Wanneer je er tegen aanstootte golfde de wand. Niet te verwarren met lambrisering, want dat is een tegen de muur aangebrachte houten wand. Hoe de muren verder in 't huis bewerkt waren, is me niet duidelijk meer.

Bij schoorsteen en fornuis in de keuken tegels, verder - waar niet behangen - 'n soort muurverf. Houten vloeren en in de gang en keuken plavuizen, tegels dus. De muren van de kelder en misschien nog elders in werkruimten werden elk jaar met 'n grote borstel gekalkt en dat was een oplossing van [gebluste] kalk in water.

Vorige keer zijn we met de woonkamer in huis gevallen. Normaal kom je langs een deur ergens binnen. Laten we 't nog maar eens doen langs de voordeur van ons ouwe huis. Je komt dan een gang binnen van 5 - 6 meter lang, met plavuizen op de vloer, een deur links naar de woonkamer, die we al gezien hebben.

↳ looplamp

Om mee te nemen als je naar 'n ander deel van 't huis moest waar geen lamp was, en dus donker.

Aan het eind van de gang 'n deur naar de keuken en tegenover de woonkamerdeur een deur naar een kleiner kamertje.

Op de plattegrond op bladzijde 121 kun je het goed volgen. In dat kamertje stond tegen de straatkant een ledikant waarin Nelly sliep.

Die moest zoveel mogelijk geïsoleerd leven van de anderen. Ze had een soort T.B. al vanaf haar eerste schooljaren. Daarvoor werd ze ook behandeld door

een oogarts in Breda. Het was een heel slepende ziekte, maar ze is er uiteindelijk nog redelijk van genezen. T.B. was toen nog een zeer besmettelijke aandoening waarvoor geen medicijnen waren ontwikkeld, en die alleen door rust en gezonde boslucht in sanatoria na langdurig verblijf genezing konden bieden.

Long T.B. kwam het meeste voor, Nelly had een soort bot T.B. wat haar open wonden aan armen en benen bezorgden. Deze moesten met zwachtels verbonden worden. De huisarts bepaalde dat gebruikte verbandmiddelen vernietigd [verbrand!] moesten worden. Zo werd het besmettingsgevaar teruggebracht en dat heeft de andere huisgenoten van deze ziekte gevrijwaard. Aan de keukenkant van het kamertje stond een bedstee, en tegen de gangmuur een kast, waarin de brandkast stond.

— — — — —

We zijn wat afgedwaald met 't huis te verkennen. Maar we gaan nu verder vanaf de gang. Als je naar boven kijkt [net voorbij de voordeur] zie je aan de zolder een trap hangen. Die kon met een aan de muur hangende haak naar beneden getrokken worden. Tegelijkertijd ging een zolderluik open en kon je naar boven. Trap en luik waren met touwen verbonden, die langs katrollen liepen, met een contragewicht op zolder. Het neertrekken en omhoog duwen van de trap ging zo heel gemakkelijk.

De trap was wat smaller dan de gang, zodat je er gemakkelijk langs kon. Dus bij het neerhalen van de trap ging het luik open, bij het omhoog duwen sloot het luik weer. Tegenwoordig noemen ze zo'n trap een vlizotrap. Toen was die benaming bij mijn weten nog niet gebruikelijk. Aan 't eind van de gang voor de keukendeur was rechts nog een kastdeur. Die kast was schoenenkast van de hele familie.

Dan gaan we de keuken binnen, maar wel oppassen er zijn 'n paar trapjes.

't Is dan ook een dijkhuis, want de dijk deed zo'n 1000 jaar geleden nog dienst omdat de zee toen nog tot de zandgrens liep.

De kerktoren van Gastel moet in z'n vroegere oude constructie nog dienst hebben gedaan als vuurtoren, als baken dus voor de zeevaart. In de late Middeleeuwen werd met de inpoldering naar het noorden begonnen en allengs verloor de dijk z'n functie als zeewering.

Tegenover de keukendeur stond het keukenfornuis dat voornamelijk in de zomermaanden gebruikt werd en gestookt werd met hout en later ook wel met kolen de zgn. eierkolen. Die werden ook gebruikt in de plattebuiskachel in de woonkamer maar dan alleen 's-winters.

De plattebuis in de voorkamer werd nl. in 't voorjaar bij de grote schoonmaak opgeruimd weet je wel!

Eierkolen werden gemaakt van kolengruis en geperst in eivorm. Rechts naast het fornuis stond een keukenkast voor eetwaar en serviesgoed. Vroeger werd

zo'n kast spinnetje genoemd. Dat komt van de spinde en dat betekent spijskast. Daarnaast rechts was vroeger ook nog een bedstee. Die is afgebroken om meer ruimte te krijgen voor 'n grote eettafel. Zo'n tafel die je met bladen kon vergroten of verkorten. Die tafel was vooral volgezet in de vakanties met zo'n vrouw-man van 'n stuk of 10-12.

Tussen de vakanties was een handvol kinderen op de kostschool. [In de vakantietijd was ook de zolder overbevolkt als slaapgelegenheid.)

In 't schuin aflopende platte dak was een groot dakraam, erg nodig voor licht. Er was n.l. alleen nog een raam naast de buitendeur, die toegang gaf tot een overkapte buitenplaats, gelegen achter het woonvertrek. In die ruimte stond links naast de keuken een z.g. pottenbank, waar potten, pannen en emmers in allerlei formaat stonden opgesteld. Daar werd ook de vaat gedaan. Er stond ook een W.C. en verder de pomp met zwengel, waaruit putwater kon worden gehaald. Er was nog geen waterleiding weet je wel! Alle mensen waren wat water betreft afhankelijk van een goede pomp. De kwaliteit van het grondwater was goed [nog weinig of geen bodemverontreiniging]

Alleen was de smaak overal nogal verschillend. Zo hoorde men nogal eens zeggen: "daar hebben ze lekker water, of daar is 't vies."

Om nog even op de pomp terug te komen, die moest in de winter in dik stro verpakt worden, want bij vorst kon de pompzuiger vastvriezen. Bij strenge vorst was dat nog niet altijd voldoende. Bleek 's-morgens de zuiger vastgevroren, dan werd er heet water boven in de pomp gegoten om de zuiger te ontdooien.

Even aan de zwengel trekken en duwen en de pomp functioneerde weer uitstekend, want 't water in de put bevriest zo maar niet.

In de keuken stond ook een centrifuge, een apparaat wat snel de room uit de melk kon slingeren. Er was ook een draaiende karnton in een houten stoel bevestigd. In de dekselwand zat een glaasje [rond] waardoor je kon zien of er al room vrij kwam.

Wanneer 't karnen [steeds draaien aan een zwengel] klaar was, werd de room met een grote houten lepel van de melk [room drijft weet je wel!] gehaald en in een houten kom gedaan, waarna het met de bolle kant van de houten lepel tot een kluit werd gekneet en met wat zout pittiger gemaakt.

Met een kleinere karnton die op de vloer stond kon 't ook. Dat was een naar beneden wijder uitlopend vat waarin 'n schijf aan een stok die men door een gat in 't bovendeksel op en neer moest halen. Ook dan werden de roombestanddelen uit de melk geklotst.

In de keuken hing aan de zolder een vogelkooi, waarin een roepduif. Dit beestje kon zo mooi koekeroe roepen en boog dan met z'n kopje naar beneden.

Nu nog even de zolder bekijken. Dus de trap naar beneden trekken, naar boven klimmen en we komen dan in 'n zolderruimte met dakraam.

Daar stond een bed en 't was er redelijk licht, in tegenstelling tot de zolder-ruimte boven de woonkamer te bereiken door een deur links van 't trapgat.

Daar was in de zijgevel maar een raampje, ook met een luik af te sluiten. Hier stonden drie ledikanten waarvan een 'n eenpersoonsbed. Daarin sliep Klaas en als klein jochie kon ik er nog wel bij als het vakantie was en de bedden allen beslapen waren. Door de spleten van de vloerplanken zag je 's-avonds licht vanuit de ondergelegen woonkamer.

De telefoonlijn kwam langs de zijgevel binnen. Alle verbindingen, ook electro, waren toen bovengronds en liepen over z.g. seinpalen. Op een van de zolderbalken was een soort relais of condensator bevestigd, een klein doosje, met meen ik daarin 'n buisje van glas.

'n Keer sloeg de bliksem op de lijn en 't glas uit 't doosje sprong kapot, de scherven vielen op een bed, waarin overigens op dat moment niemand lag. Geen telefoon meer in werking, maar de volgende dag was 't weer gemaakt. De telefoon hing in de gang, 'n kastje met aan de linkerkant de hoorn hangend, rechts een zwengel die men kon draaien voor 't aanvragen van gesprekken. Dat was in de jaren 20. Later kwamen toestellen met draaischijf en druktoetsen. Toen kon men automatisch telefoneren, de telefooncentrales verdwenen.

— — — — —

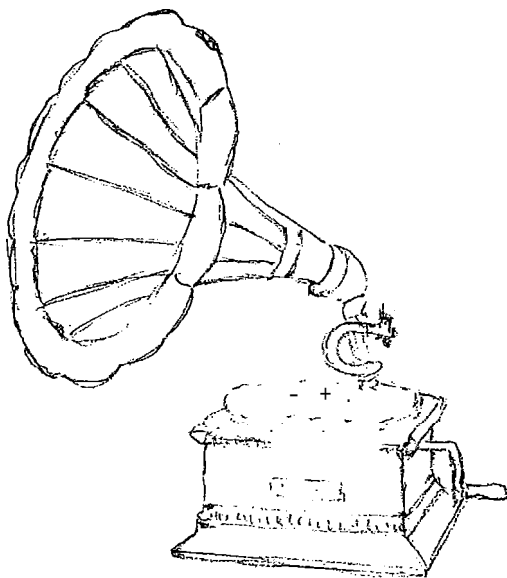
We gaan terug naar vroeger zo rond 1920-21, toen ik nog een kleuter was van 3-4 jaar. Uit mijn jeugdijaren herinner ik me nog de muziek van de grammofoon die vader had aangeschaft. In die tijd noemde we dat 'n "spreekhoorn" die muziek bracht met plaatjes met operettemuziek van Lehar en Strauss en ook Italiaanse liedjes.

Toen hadden grammofoons een veeraandrijving. Electromotortjes kwamen pas later en dan moest je op 't lichtnet aangesloten zijn en dat kwam bij ons pas rond 1930 in 't nieuwe huis.

Met een handeltje opzij van de kast kon men de veer opwinden, zodat de schijf voortbewogen werd. Wanneer de veer na een tijdje verslapte wat 't geluid verlaagde, moest je de veer weer opdraaien zodat 't geluid weer normaal werd. Wat een toestand vergeleken met 't elektrische tijdperk van nu!

Als klein jochie van een jaar of drie herinner ik me nog dat ik wel eens 's-middags om 2-3 uur mijn vader tegemoet mocht lopen, die dan per fiets van de fabriek kwam. Op de Rijpersweg richting Stampersgat kwam ik 'm dan tegen en mocht ik op de stang boven de trapas van z'n damesfiets staan om mee naar huis te rijden.

Van die tijd herinner ik me een liedje wat we van de grammofoon geleerd hadden nl. Sancta Lucia. Je kon toen nog als kleuter zonder gevaar alleen over de weg lopen, geen autoverkeer alleen wat karren en 'n enkele fiets. Na de grammofoon kregen we al gauw muziek van de radio. In 1925 viel bij ons op 'n lotje de hoofdprijs, nl. een radio. De radio was pas een paar jaar in de lucht. Het was een heel grote kast met heel wat knoppen aan de voorkant en binnen de nodige lampen en andere onderdelen. Omdat we geen electro hadden was

de stroomvoorziening een accu [werd op de suikerfabriek weer gevuld als ie leeg was) 'n anode batterij en 'n uitwendige antenne die van binnen uit naar de schoorsteen liep en dan met 'n afstand van 'n meter of 10 naar 'n boom in de boomgaard.

Bovendien waren er een flink aantal spoelen bij met diverse lengtes vanaf 25 meter tot ca. 200 meter. Die spoelen kon men aan de voorkant in 't toestel plaatsen. Er waren er drie nodig afhankelijk van de golflengte waarop de

radiostations uitzonden. De middelste spoel zat vast. De zijspoelen waren naar links en naar rechts te draaien waarmee men de goede [ietwat) zuivere ontvangst kon regelen.

Overigens was de ontvangst [ook afhankelijk van de atmosfeer] niet perfect, veel geruis en af en toe hoorde je de Mexicaanse hond [een storing die klonk als jankend hondengeblaf].

Dit toestel stond in de hoek tussen bureau en zijraam op 'n tafeltje. Op het toestel stond de luidspreker zoals getekend.

In 1926 kocht vader 't oude raadhuis van Gastel. 't Stond bijna tegen de toren van de kerk. Voorwaarde was 't gebouw af te breken en op te ruimen. Dat werd met heel wat vrachten op wagens met paarden naar de Oudendijk gebracht. Daar werd alles opgeslagen en de stenen werden schoongebikt, zodat ze weer gebruikt konden worden voor het te bouwen nieuwe huis. Architect Sturm maakte het ontwerp en in 1927 werd begonnen.

Eerst de kelder van gewapend beton, dikke muren en vloeren.

[laatste dagboekfragment)

Uit die tijd herinner ik me nog duidelijk een voorval. Toen was de toestand thuis heel rustig, buiten de vakanties, want er waren maar 5 kinders thuis, de andere helft was op kostschool. Janske de oudste hielp moeder. Klaas maakte zich verdienstelijk met werk op de boerderij zodat vader meer tijd voor z'n werk op de suikerfabriek had. Nelly was ook thuis vanwege haar ziekte. Dan To nog 't zusje wat ca. 3 jaar ouder was dan ik en al naar de kleuterschool ging bij de nonnekes in Gastel, en dat ging te voet elke dag, en later gingen we samen, maar dat was dan weer enkele jaren later.

[Hier eindigt het dagboek van Lauran]

HET NIEUWE HUIS [NAAR VERHALEN VAN KLAAS]

Het huis aan de Oudendijk [nu 73 vroeger B158] is gebouwd achter het oude huis, dat een rieten dak had. Van het oude huis zijn geen foto's bewaard gebleven. Het huis verkeerde in slechte staat. De tram liep voor het huis langs, en wanneer deze vol geladen de Oudendijk op kwam vanuit de Rijpersweg ging dat vol stoom, zodat de schoorsteen van de locomotief soms zelf gloeiende sintels uitblies. Op zekere dag kwam vlak voor het eten weer de tram langs, en Klaas zag dat een gloeiende kool op het dak terecht was gekomen. Tijdens het eten ging hij regelmatig naar buiten, om naar het dak te kijken. Toen Oma vroeg waarom hij telkens van tafel ging, maakte Klaas de opmerking: "Het wil niet branden".

Begin 20^e eeuw waren er nog geen brandverzekeringen. Volgens opa was een brand tijdens zijn jeugd iets waar een generatie lang over gesproken werd, zo ongebruikelijk. Branden zijn, volgens Opa, pas ontstaan toen de brandverzekeringen kwamen. Tekenend was de brand in een boerderij aan de Oudendijk. In het begin van de vorige eeuw werd in het late voorjaar een brand door een voorbijganger opgemerkt; er kwam een klein rookpluimpje door het dak naar buiten. De voorbijganger ging kordaat de schuur in en de trap op naar de hooizolder. Toen hij riep: "Geef eens gauw een emmer water, dan kunnen we het nog net uitgooien", werd daarop gereageerd met: "As de niet gauw van de leer af komt, dan haal ik hem weg". Al ras was de buurt uitgelopen om naar de brand te kijken. De bewoner van het brandende pand stond te "jeremieren", en ieder hielp mee om de inventaris, tot en met oude vermolmde aardappelkistjes, uit het brandende pand te halen. Toen Opa opmerkte, dat alles wat eruit gehaald was door de verzekering in mindering werd gebracht op de schadevergoeding, werd het hele "geneuk" weer in het brandende pand gesleept.

Het oude huis van Opa was aanvankelijk wel verzekerd. Toen Opa voor het huis een pijpje stond te roken [hij sneed altijd sigaren in mootjes en rookte die op een korte stenen Goudse pijpjes], werd hij aangesproken door een inspecteur van de brandverzekering. Omdat hij rookte bij het rieten dak werd de verzekeringspremie verhoogd. Hierna heeft Opa nooit een brandverzekering meer gehad. Het oude huis is nooit afgebrand, maar gesloopt toen het nieuwe huis reeds een aantal jaren "onder de kap" zat.

Opa kocht het oude raadhuis, dat in Oud-Gastel voor de kerk stond, in 1927 voor de sloop. Klaas [1904] vertelde dat hij tijdens de sloop gewelven tegenkwam, die een eind onder de markt liepen. De koppen van deze gewelven werden ingeslagen, zodat ze met zand gevuld konden worden. Al het sloopmateriaal werd naar de Oudendijk vervoerd, tot en met de brandklok van het raadhuis. Later moest de klok worden teruggebracht. [De klok staat nu in het gemeentehuis van Halderberge.] De stenen van het raadhuis [Friese drielingen] werden de jaren daarop schoongebikt [door Lanske]. Verschillende zaken van het oude raadhuis zijn nog steeds op de boerderij aanwezig, zoals de treden van het bordes en de grote arduinen plaat van het bordes. De voordeur van

het raadhuis met een van de leeuwenkopjes zijn aan de Heemkunde Kring Oud Gastel geschonken.

Voor het ontwerp van het huis riep opa de hulp van architect Sturm uit Roosendaal in. Er zijn nog vele rollen met oude bouwtekeningen, echter geen tekeningen zijn aanwezig waarop het huis staat zoals het gerealiseerd is. Vaststaat dat in 1923 een bouwvergunning werd verleend. Zowel het proces van ontwerp als van bouwen is een moeizaam gebeuren geweest. Niet zelden ontstonden er conflicten met Sturm. Opa wilde een pissoir en een toilet buiten tegen de garage, en dit was tegen de zin van Sturm. Opa schijnt tegen Sturm gezegd te hebben: "Als jij in je huis wilt schijten, moet jij dat weten". Uiteindelijk zijn Sturm en Opa tot een vergelijk gekomen en heeft opa zelf de bouw ter hand genomen. De wijzigingen die nog tijdens de bouw werden doorgevoerd, maakten de achterzijde van huis tot een onvoltooide complexiteit van betonnen niveauverschillen, hetgeen zelfs na 80 jaar nog hoofdbreken geeft bij een geplande verbouwing. Klaas zei altijd: "Vader heeft zich hartstikke vastgebouwd".

Uniek aan het huis is dat het geheel onderkelderd is, en dat zowel de kelder als de zolderingen een constructie van gewapend beton hebben. In die tijd werden betonconstructies doorgaans alleen bij industriële projecten toegepast. Alvorens de vloer van de kelder werd gestort, werd een ringdrainage van kraagbuizen aangelegd, met op elke hoek van het huis een inspectieputje.

De kelder heeft betonnen buitenwanden van 38 cm dik, waarin een kruisnet van duimdikke betonijzers met een maaswijdte van 12 centimeter, een echte bunker waarvan tijdens de tweede wereldoorlog ook dankbaar gebruik gemaakt werd.

Tijdens de bouw was opa niet altijd even gemakkelijk. Dagelijks controleerde hij of de stenen die gemetseld waren wel recht lagen. Hij had hiervoor een klein waterpas, dat we nog steeds op de boerderij hebben. Indien stenen niet voldoende recht lagen, duwde hij met zijn stok de stenen uit het verband, zodat ze opnieuw gemetseld moesten worden. Ook tijdens het storten van de betonnen vloeren was opa druk in de weer, om er zeker van te zijn dat de wapening wel goed lag. Er werden kiezelsteentjes onder de betonijzers gelegd om de wapening van de onderkant te houden. De betonspecie werd met de hand gemengd in een verhouding 1 cement, 2 zand en 3 grind. Toen tijdens het storten van de vloer opa weer voor de zoveelste keer de zaak ophield om de wapening te controleren, zei Klaas: "Vader, ge krijgt een cent, als je naar binnen gaat". Opa ging daarop boos weg, en de vloer kon gestort worden.

Tegen de tijd dat het huis onder de kap moest, was opa al een jaar of vier aan het bouwen. Een vroeg invallende bamus zorgde voor vertraging in de bouw. Opa stond op een septemberdag naar de lucht te kijken, en vertelde de bouwvakkers dat hij bang was dat ze het huis niet voor de winter droog onder de kap zouden krijgen. Met als gevolg dat de spanten die reeds op het huis stonden, werden ontdaan van de houten pennen en gedemonteerd. De spanten

werden in de schuur gelegd, en het volgend voorjaar werd verder gebouwd. Door de langdurige bouw heeft een hele generatie Van Leengoed mee moeten helpen, hetgeen bij sommigen de zin om zelf een huis te bouwen voorgoed heeft weggenomen. Bart, die jarenlang veel detailklusjes in het huis heeft gedaan [lambriseringlatjes, inhakken van buizen voor elektra, polijsten van trappen en vloeren etc.) antwoordde op de vraag waarom hij nooit een huis zelf had gebouwd: "Ik heb mijn hele jeugd gebouwd, en dat is genoeg geweest".

Bij het ontwerp van het huis werd erg met Nelly rekening gehouden. Omdat zij TB had werd was voor haar reeds een tuinhuisje gebouwd, dat met de zon gedraaid kon worden. De kleur van het huisje was aan de binnenkant appelgroen, daar dat rustig voor de ogen was. Later werd bij de bouw van het huis de zonnigste voorkamer als kamertje voor Tante Nelly ingericht. Voor de radio maakte Bart luidsprekeraansluitingen in de vier kamers beneden en in drie van de slaapkamers. Later werden deze aansluitingen gebruikt voor een extra luidspreker voor de draadomroep.

In alle kamers van het huis zijn aan de plafondzijde van de schouw openingen voor luchtkanalen die op de schoorsteen op het dak uitkomen. Ventilatie was belangrijk met het oog op preventie van koolmonoxide vergiftiging.

Het oude huis moet erg vochtig zijn geweest. Bij de bouw van het nieuwe huis zijn kosten nog moeite gespaard om het huis droog te krijgen. Naast de ringdrainage van de kelder kent het huis een steense buitenmuur met zeer brede spouw, en een halfsteense binnenmuur. Overal aan de buitenkant van huis zijn ventilatierooster zichtbaar, zodat de spouw goed ventileert, met als gevolg dat het huis slecht isoleert. Omdat opa beslist niet wilde dat tijdens de bouw metselspecie in de spouw terecht kwam, moesten de spouwankers aan het eind van een metseldag worden schoongemaakt met een klein vegertje aan een stok. Omdat dit dan op de bodem van de spouw viel, werd aan elke hoek van het huis een steen opengelaten op hoogte van de spouwbodem, zodat de spouw ook weer kon worden schoongeveegd.

Er is zeer veel tijd besteed aan passen en meten bij de bouw. Tijdens een renovatie in 1996 kwamen we tot de ontdekking dat je deuren in huis zo kunt overhangen, omdat scharnieren en sluitingen exact op dezelfde hoogte zitten. Ook zijn haakse hoeken in het huis 90° en pas is exact waterpas.

Het huis aan de Oudendijk heeft nog een grote regenkelder. In de waskelder is nog de handpomp waarmee water uit de regenkelder gepompt kan worden. Zowel de waskelder als de bakkerijkelder hebben een schoorsteenaansluiting. In de kelder onder de voordeur was het kolenhok, en aan de zijde van het erf is de provisiekelder met "spin" en spekkuip en een bergkelder.

Het huis is oorspronkelijk geschilderd door Van Kalmthout. De buitenkant van het huis was in vier kleuren opgeschilderd, waarbij "grachtengroen" overheersend was. Hierdoor had het huis een sombere uitstraling. Het houtwerk binnen in het huis is geschilderd in een gekamde eikenstructuur. De gang, trap en overloop heeft nog de originele verf.

Eigenlijk is het huis nooit voltooid. Toen de tweede wereldoorlog uitbrak, moest het huis nog gevoegd worden. Vlak voor de mobilisatie kwam nog een voeger langs, die twee proefstukjes met snijvoegen heeft aangebracht. De kosten om het gehele huis te voegen waren 150 gulden, maar Opa heeft het niet laten doen. Het huis zal niet meer gevoegd worden, omdat dit het ruwe bakstenen karakter van het huis zou veranderen.

Inmiddels is er een bouwvergunning om de aanbouw die in 1965 is gerealiseerd te vervangen door een aanbouw welke in stijl is met het huis. De tekeningen voor deze aanbouw zijn door Charles Sturm gemaakt, een kleinzoon van de architect van het huis.

Sedert 1999 is de boerderij aan de Oudendijk als gemeentelijk monument van Halderberge aangewezen (R671).

DE KINDEREN

Opa en oma kregen 11 kinderen. Een van de dochters stierf al binnen 9 maanden. Oma was toen al in verwachting van de volgende en toen dat weer een meisje bleek te zijn kreeg die gewoon dezelfde naam [To]. Ter gelegenheid van hun 45-jarig huwelijksfeest (1945) werd de foto op bladzijde 133 gemaakt. Achter Oma staat haar broer Bart Goorden naast Bart die toen nog in het klooster was. Marie ontbreekt op deze foto, omdat het kloosterzusters niet toegestaan was het klooster te verlaten.

Opa en Oma bereikten beide een hoge leeftijd en stierven een half jaar na elkaar.

Petrus Joannes

Geboren te Stampersgat

Peter: Nicolaas van't Leengoed

Meter: Petronella Bus

Piet van Leengoed

* 25-5-1901

† 12-10-1971

Na de lagere school in Oud-Gastel ging Piet als eerste van het gezin naar het Canisiuscollege in Nijmegen. Op 4 juli 1921 haalde hij er zijn 5 jarig H.B.S. diploma. Daarna is hij naar Utrecht gegaan, waar hij een studie volgde voor dierenarts. In januari 1925 haalde hij er zijn kandidaatsexamen en in 1926 studeerde hij af.

Op 21 december 1926 kreeg hij een aanstelling als dierenarts in Roosendaal. De eerste jaren nam hij deel aan de praktijk van Jan van Hal. Deze praktijk nam hij later over. Daar leerde hij Leonie van Hal kennen [Jan was een oom

van haar). Piet was in de kost bij (mevr.) Pietje Disco in de Molenstraat, twee huizen verder dan waar Leonie woonde. In 1934 trouwden zij waarna ze nog tot 1942 moesten wachten op de geboorte van hun eerste kind, daarna zouden er nog 6 volgen. Aan de Parklaan lieten zij een huis bouwen ontworpen door architect F.B. Sturm. [dezelfde architect als van het huis aan de Oudendijk in Oud Gastel].

Aan huis had Piet een apotheek waar boeren hun medicijnen kwamen afhalen. Leonie werkte in de apotheek. Poeders, zalven en drankjes werden in die tijd in eigen apotheek bereid omdat deze nog nauwelijks via farmaceutische bedrijven geleverd werden. Antibiotica waren voor de 2e wereldoorlog niet beschikbaar, wel waren sulfa preparaten beschikbaar waar dieren met infecties mee konden worden ingespoten. Het bereiden van geneesmiddelen was in een grote praktijk als die van Piet een dagtaak.

In die grote praktijk was het vaak hard werken. Vooral in het voorjaar, als de koeien na de winter weer voor het eerst de wei in gingen. De koeien kregen van het eten van het jonge gras soms de kopziekte, waarbij het snel toedienen van een magnesium infuus levensreddend was. Omdat meestal bij het melken ontdekt werd dat een koe kopziekte had, kwamen deze visites meestal 's morgens zeer vroeg of rond het avondeten.

Sociaal stond Piet voor iedereen open, hij zat in diverse besturen (Kerk, Veilig Verkeer Nederland, het Vrouwenhof in Roosendaal) en was ook nog rij-examinator en leraar aan de landbouwschool.

De humor en gezelligheid maakte hem tot een graag geziene man. Hij was meester in het vertellen van moppen. Hij verstond de kunst om z'n belevenissen uit de praktijk, op zo'n komische manier te vertellen, dat ze na verloop van tijd op moppen uitdraaide.

In 1957 stopte hij met de praktijk en werd directeur van het slachthuis in Roosendaal.

Net als de meeste Van Leengoedjes was hij een echt buitenmens en stond hij dicht bij de natuur. De jacht was een grote passie van hem. Voor de jacht pachtte hij met een aantal andere jagers stukken land van de boeren in bv. Fijnaart, Gastel, Stampersgat of Zundert.

Na zijn pensioen heeft hij nog lang, als inspecteur van de Veeartsenijkundige Dienst, vee gekeurd aan de grens bij Nispen. Hij miste het praktijkgebeuren en wilde eigenlijk nog wel een praktijk voor kleine huisdieren starten, maar daar is het nooit van gekomen.

Pas bij zijn overlijden in 1971 kwamen Leonie en de kinderen erachter dat hij sinds het stoppen met zijn praktijk al hartproblemen had.

Piet was een echte Bourgondier die alles at en dronk wat de dokter hem verboden had. Hij was een gezellige optimistische man die van het leven heeft genoten.

Leonie verhuisde naar Florisdonk in Roosendaal waar zij in 1983 overleed aan een hersenbloeding.

45-jarig huwelijksfeest van Opa en Oma

Piet van Leengoed

Piet en Leonie

Johanna, Petronella

Geboren te Stampersgat

Peter: Nicolaas van't Leengoed

Meter: Joanna Traats

Janske van Leengoed

* 29-6-1902

t 14-1-1985

Als oudste dochter moest Janske na de lagere school thuis in de huishouding helpen.

Toen de andere kinderen het huis uit waren en haar moeder ouder werd had Janske de sturende rol in het huishouden.

Janske heeft tot ze 58 was gezorgd voor haar vader en moeder.

Zij woonden tot 1962 op de Oudendijk. Na het overlijden van haar ouders is ze met Nelly in de dorpsstraat (no 22) gaan wonen.

Met het gezin van Klaas en Anna ruilden zij van woning.

Janske en Nelly samen waren voor de neven en nichten "De tantes", die zeker voor de jongsten de plaats van Opa en Oma innamen.

Door de neven en nichten werd Janske Tantie, Tante Ie of Tante Jie genoemd.

Janske vond haar naam niet mooi, vooral zoals het op z'n plat Gastels werd uitgesproken als Jaans of Sjaans [ons Jans). Ze heeft nog geprobeerd om er Jo van te maken maar daar kon men niet aan wennen. Toen Liesbeth als oudste kleinkind net begon te praten en "tante Jans" wilde zeggen kwam ze daar niet uit, en maakte er tante jie van, dat vond Janske zo leuk dat deze naam erin is gebleven.

Janske overleed in 1985 na een ziekbed van een paar jaar.

Heel haar leven heeft zij in dienst gesteld van het welzijn en geluk van het gezin waarin zij werd geboren en mocht opgroeien. Met grote liefde en toewijding heeft zij jarenlang voortreffelijk vader en moeder tot op zeer hoge leeftijd verzorgd. Bezorgd voor elkaar, mocht zij daarna vele jaren een gelukkig leven leiden met haar zuster Nelly, steeds meelevend met de gezinnen van haar broers en met haar zusters.

[fragment van het herinneringskaartje van Janske]

Janske van Leengoed

Klaas van Leengoed

Eind jaren 50
v.l.n.r. Janske, To, Marie,
Nelly en Oma.

Klaas van Leengoed en
Anna Traats

Nicolaas Jacobus

Geboren te Stampersgat

Peter: Hubertus Franciscus Goorden

Meter: Stoffelina van't Leengoed

Klaas van Leengoed

* 7-1-1904

t 10-12-1993

Klaas werd op 7 januari 1904 als derde kind uit het gezin in Stampersgat geboren. Na de lagere school in de Koelestraat ging Klaas naar het internaat Saint Louis te Oudenbosch. Tijdens de eerste wereldoorlog was het op het internaat vaak karig wat eten betreft, en Klaas is op een dag samen met Jan Akkermans uit Roosendaal [zijn zoon John is later nog assistent geweest in de dierenartsenpraktijk van Piet] van het internaat weggelopen naar de Oudendijk. Na een goede maaltijd zijn beide weglopers met het gerij terug naar het internaat gebracht. Op het internaat was een Franse cour, waar slechts in het Frans geconverseerd mocht worden. Na schooltijd was er studieles. Tijdens zo'n studieles was Klaas naar de puntenslijper gelopen, die voor op de lesse naar van de surveillant was bevestigd. Omdat hij maar bezig bleef met zijn potlood slijpen, raakte de surveillant zo geïrriteerd, dat deze Klaas een draai om zijn oren gaf. Door een snelle reactie van Klaas beschermde hij zijn hoofd met zijn handen, waar een uiterst scherp potlood uit stak. Het verhaal vertelt verder slechts dat de surveillant die met zijn hand in de punt sloeg, al kermend in het rond sprong.

Tijdens de zomervakanties werd in de bansloot, die toen nog een harde lemen bodem had, gezwommen. Zo kon het op een warme zomeravond gebeuren, dat de oudste jongens van de slaapzolder van het oude huis wegslopen om in de bansloot te gaan zwemmen, en zich bij thuiskomst tegoed deden aan de worsten die aan de zolderbalken hingen.

Al vroeg bleek dat Klaas boer wilde worden. Boeren was geen traditie in de familie van Leengoed. Via cursussen, zoals de landbouw-winterschool, waar Mijnheer Onrust directeur was, werd de theoretische basis gelegd. Jarenlang was Klaas bestuurslid en secretaris van de Jonge Boerenstand en was goed bevriend met Matthieu Rademakers, Toon van Merrienboer en Sjaak Meeuwissen. [Later is hij vele jaren Bestuurslid geweest van de Boerenbond Sint Antonius te Oud Gastel en heeft daarvoor een koninklijke onderscheiding gekregen).

Als kind was Klaas vaak op Stampersgat. Langzamerhand ging Klaas meer een meer Bart Goorden helpen bij het boerenbedrijf. De kwaliteit van de grond in het Markiezaat was aanmerkelijk beter dan die aan de Oudendijk. Klaas leerde er ploegen en melken. De koeien van Bart Goorden liepen in de weilanden langs de Mark waar later de pulploodsen van de suikerfabriek zijn gebouwd.

Later zou Klaas van zijn peetoom, die in 1947 overleed, een gedeelte van de boerderij erven. Bovendien zat in de nalatenschap een wederopbouwvergunning [het cafe was tijdens de laatste beschieting in de oorlog verwoest: "het biljart vloog door de voorgevel naar buiten"].

Gedurende de crisistijd (1927-1932) zette Opa het ontginnen en egaliseren van de huiskavel voort. In 1935 werd de Hoog Maai, die aan de huiskavel lag, gekocht van Dautzenberg. Klaas heeft veel energie in de ontginning gestoken ["Ik versleet een bats in de week"]. De kavel waar in 1937 de boomgaard werd aangelegd werd het eerst gedraineerd. In het najaar werden op een afstand van 12 meter smalle greppels gegraven. Bij een hoge grond-waterstand kon men met piketjes het waterpas aangeven. Vervolgens werd de bodem met een gering afschot afgegraven (45 cm op 150 meter). Op de bodem werden achtereenvolgens gestampte sintels, geel zand, turf, roodstenen kraagbuizen, turf, sintels, zand wilgentenen en dekaarde aangebracht. Na 70 jaar werkt deze drainage nog. Begin 80er jaren was op de kavel waar de boomgaard stond een regenplas die slecht wegliep. Klaas groef de drainage op om deze door te laten spuiten. Het bleek dat er een kraagbuis ontbrak. Klaas herinnerde zich dat bij het leggen van de buizen erg grove koolas in de sleuf was gegooid, maar omdat het reeds donker was had hij niet meer gecontroleerd of de buizen wel heel waren gebleven. Klaas merkte toen op: "Dan ben ik toch vergeten de volgende dag te kijken of die buizen nog heel waren". Blijkbaar werkte het drainagesysteem 50 jaar lang ondanks een kapotte buis.

Klaas kreeg kennis met Anna Traats, die een achternicht van hem was. Voor de oorlog had Klaas zich ingeschreven voor de Wieringermeer. Hij is daar met Anna heen geweest, en hadden vaste plannen om daar te gaan boeren. De selectieprocedure voor deze uit te geven boerderijen was streng, maar Klaas leek aan alle eisen te voldoen. Voorwaarde was evenwel dat de aanvrager geen mogelijkheden had om thuis het boerenbedrijf uit te voeren. Toen door de selectiecommissie een bezoek aan de Oudendijk werd gebracht, maakte opa de opmerking dat hij het wel jammer vond dat Klaas naar de Wieringermeer ging, daar hij net een schuur voor hem gebouwd had. Kortom, een boerderij in de Wieringermeer zat er niet meer in. Omdat de boerderij slechts een kleine huiskavel had, werd vooral tuinbouw bedreven. De producten [aardbeien, frambozen, boontjes] werden dan geveild op de veiling van Oudenbosch.

In november 1942 trouwden zij in Fijnaart. Op de boerderij van Opa en Oma Traats werd de bruiloft gevierd. Omdat tijdens de oorlogsjaren 's avonds verduistering verplicht was, en de brug over de Mark bij Stampersgat door bombardementen was verwoest, konden de gasten pas 's ochtends vroeg naar huis. Het verhaal gaat dat een zekere Janus Maatjes, die met het rijtuig gasten had gebracht, zich in de keuken te goed deed aan het eten; vele borden soep at en diverse volle borden met hoofd- en bijspijsen nuttigde. Toen hem werd gevraagd of hij nog wat liefde, antwoordde hij: "Ik krijg van z'n leven geen honger meer".

Na hun huwelijk werd een huis in de Dorpsstraat te Oud Gastel gehuurd van de familie Akkermans. Gedurende het laatste oorlogsjaar kwamen Piet en Lenie vanuit Roosendaal naar de Dorpsstraat om het oorlogsgeweld te ontvluchten. Met de Victor voor de wagen heeft Klaas wat inboedel van de Parklaan naar de Dorpsstraat gebracht. De Victor was een paard dat, ondanks het feit dat hij rotstraal had, vaak door Klaas gememoreerd werd als een snel ["binnen een kwartier van de Parklaan naar Gastel"], precies ["Met het wieden trapte hij nooit een pee raak"] en sterk ["Als het andere paard niet meetrok, dan beet de Victor hem in de manenkam"] paard. Dagelijks ging Klaas op de fiets, vaak met de hond Rolf, van de Dorpsstraat naar de boerderij aan de Oudendijk. Slechts een dag tijdens de oorlog is Klaas niet naar de boerderij gefietst. Dat was toen Stampersgat gebombardeerd werd. Zodra de bombardementen vanuit Engeland op Duitsland begonnen, werd de luchtafweer van de Duitsers krachtiger en daardoor werd het ook gevaarlijker. De V-I's die overkwamen richting Engeland en Antwerpen waren vooral angstaanjagend wanneer de raketmotor begon te sputteren of ophield. Er zijn dan ook diverse V-I's in de buurt van Gastel neergestort. Het verhaal gaat dat de broers Van Mechelen uit de Koelestraat een neergekomen V-1 in de weilanden van de Gastelse polder hadden gedemonteerd en meegenomen naar de Koelestraat. In de garage bij Cor van Sprundel [de "Kil") monteerden zij vervolgens de raket weer. "Onbedoeld" is toen de raket door het dak van de garage gelanceerd.

Omdat het steeds onveiliger werd gedurende de oorlog sliepen Klaas, Anna, Piet en Leny in de kelder van het huis aan de Dorpsstraat. Wanneer er luchtalarm werd gegeven kwam ook de familie Heshof [Nard Heshof, die getrouwd was met Mien Dingenouts en hun zoontje Adrie] naar de kelder. Tijdens een luchtalarm begon Adrie steeds harder te huilen; Mien had haar armen om Adrie heengeslagen en was doodsbang. Klaas zei tegen Mien: "Als je nog harder knijpt, dan knijp je hem dood, hoor".

Gedurende de laatste oorlogsmaanden werd er nog geslacht. Op de Oudendijk werden enkele varkens gemest in een hok dat was gemaskeerd met een hoop met bakstenen. Het varken werd door Ariaan Slooters geslacht en in delen per fiets naar de Dorpsstraat gebracht. Daar werd het varken uitgebeend en verwerkt. Dit hield in dat reuzels werden gekookt en vlees werd ingewekt. Het wekken duurde tot laat in de avond, en de geur van karbonade verspreidde zich door de Dorpsstraat. 's Avonds moest alles verduisterd worden, maar het bovenlicht van de voordeur was niet geblindeerd. Telkens als de deur van de voorkamer [tzaaltje) openging, was dit zichtbaar op straat. Een patrouillerende Duitser zag dat en beukte met de kolf van zijn geweer op de voordeur: "Das Licht aus!". Klaas zei tegen Piet, beiden lagen al op bed in de kelder: "Nu zullen we gauw bijslapers hebben".

De schade aan het huis door de oorlog bleef beperkt tot glasschade tengevolge van een granaatinslag bij Klaas de Ronde, die aan de overkant van de straat een hoefsmederij had. Omdat er op de Oudendijk nogal wat plat glas voor de

tuinbouw aanwezig was, konden de ruiten snel gerepareerd worden.

Toen de bombardementen in Duitsland begonnen stortte er een Lancaster bommenwerper neer bij het Gatsestraatje [het oude kerkpad van Stampersgat]. Van de Duitsers moest dit vliegtuig bewaakt worden. Klaas moest een nacht de wacht houden bij het vliegtuig. De veelheid aan knopjes had zijn directe interesse, en weldra was hij het aan het uitproberen. Op een gegeven moment stond de kerktoeren van Gastel in het licht van de schijnwerpers van het vliegtuig. Het duurde even voor hij het "uit" knopje had gevonden. ("Ze begonnen al op de toren te schieten"). Wat later zette hij met een knop de startmotoren in werking. De "Wekker" die hem moest aflossen, kwam op het gebrom heel voorzichtig aangelopen toen er juist weer Engelse vliegtuigen overkwamen. Op zijn vraag wat dat was, zei Klaas: "Hij hoort die andere vliegtuigen, en wil mee". De andere dag stonden er diverse waarschuwingsborden bij het vliegtuig vertelde Klaas met "doodstraf hier en doodstraf daar".

Op 29 augustus 1943 werd Cees geboren op de Dorpsstraat 22. In oktober 1944 werd Oud Gastel bevrijd. De eerste paar jaar na de oorlog had Anna regelmatig commiezen, die controle hadden op alles wat op de bon was, als kostganger in huis. Op die manier werd wat bijverdiend. Het verhaal gaat over een dikke kostganger, die [hoe kan het ook anders] de Dikke werd genoemd. Terwijl Klaas zich in de bijkeuken aan het scheren was, hoorde hij constant het gehuil en gedrein van Cees. In de veronderstelling dat Cees op de toilet zat (een fraaie houten poepdoos met deksel en porseleinen binnenpot], liep Klaas op de toiletdeur af en trok de deur, dwars door het haakje, met een ruk open: "Is dat nou klaar met dat gedonder?". Het bleek dat de Dikke op de toilet zat, die in schaterlachen uitbarstte.

Toen Laurant en Agnes trouwden hadden ze nog geen huis en kwamen bij Klaas en Anna inwonen. Later zijn zij naar de Veerkensweg 39 verhuisd. Daarna heeft Lies Traats, die wijkverpleegster in Oud Gastel was, nog enkele jaren bij Klaas en Anna ingewoond. Vanuit de Dorpsstraat fietste Klaas dagelijks naar de boerderij op de Oudendijk (waar Opa en Oma nog woonden] en naar de boerderij op Stampersgat.

Toen na de oorlog het Marshall plan kwam, heeft Klaas met Corrie Traats (zijn achterneef en broer van Anna] en enkele andere boeren notarieel een combinatie laten vastleggen, zodat ze formeel een groot gezamenlijk bedrijf hadden. Zodoende kwamen ze snel in aanmerking voor de toewijzing van landbouwmachines. Er konden drie trekkers worden aangeschaft bij van Driel en Van Dorst in Rotterdam. De combinatie heeft enkele jaren bestaan. De zwaarste trekker, een Case, bleef bij Corrie Traats, terwijl het B-ke, een Allis Chalmers bij Klaas in gebruik kwam. Deze trekker is ruim 15 jaar in gebruik geweest.

Op een dag toen Klaas met Jacqueline en Pieter op de fiets door de Dorpsstraat reed, merkte Louis Smoor op dat hij beter een aanhangwagentje achter de fiets kon hangen, met drie kinderen en de vierde op komst. Klaas antwoordde: "Ja, maar dan een waar ik zelf ook in kan". Enige tijd later kocht hij een

Ford Perfect. Omdat hij nog geen autorijbewijs had gebruikte hij zijn tractor rijbewijs, waar hij met behulp van karsmeer de T had onder gesmeerd. Zijn eerste poging het rijbewijs te halen mislukte, omdat het remlicht van de Ford Perfect niet werkte. Hij moest naar huis rijden en de volgende dag terug komen en heeft toen zijn rijbewijs gehaald. In die tijd was zijn broer Piet ook examinerator voor het rijexamen, maar Klaas heeft zijn rijexamen bij Vleeskens gehaald.

In februari 1953 kwam de familie Traats naar Gastel tijdens de watersnood. Het water kwam niet verder dan de Noordzeedijk en de St. Antoinedijk, zodat de Gastelse Polder gespaard bleef. In Fijnaart heeft het zeewater niet zo lang in de polder gestaan, maar de schade was groot. Opa Traats liet dagelijks na de watersnood 50 emmers zoet water bij de twee kastanjes voor het huis ledigen om deze bomen te behouden. Ook het paard Frits, overleefde op stal de watersnood.

In 1954 liet Klaas een huis op Stampersgat bouwen van de wederopbouwvergunning die hij van Bart Goorden had geerfd. Er was wel wat onbegrip voor dit plan: "Klaas, je gaat toch geen huis voor een ander bouwen?" [Oma Traats]. De architect van het huis was Sturm. Bij de opdracht aan Sturm heeft Klaas gezegd: "Het moet geen watertoren worden, want er staan al twee watertorens op Stampersgat". Het huis waar Verhoeven in woonde naast het Schippershuis was ook door Sturm gebouwd, maar dit huis was erg ondiep en had van de zijkant gezien een torenvorm. Het huis werd van dubbel waalformaat stenen gebouwd. Dezelfde soort stenen werden ook voor de nieuwe pulploodsen van de suikerfabriek gebruikt. Het huis had een ware badkamer met bad, een luxe die het gezin van Klaas moest ontberen. Het jonge gezin van Jo Visser kwam in het huis te wonen.

Begin vijftiger jaren, de tijd van de wederopbouw, was een welvarende tijd voor de landbouw. Klaas was met melken gestopt. Na de oorlog werd de melk altijd op twee nummers [een van Opa en een van Klaas] geleverd voor de bonnen. Toen Klaas merkte dat het nummer waar de kleinste hoeveelheid melk op geleverd werd, altijd het hoogste vetpercentage had, stopte hij abrupt met de melkveehouderij. Sinds die tijd hield hij vooral vleesvee. De nuchtere kalfjes werden op de markt in Rotterdam gekocht, en na twee jaar voor de slacht [Jef Mol, Vergouwen of Veecentrale] verkocht. Wanneer er 's maandags naar de markt in Rotterdam werd gegaan, werd bijna altijd een kort bezoekje aan Marie in het klooster te Moerdijk gebracht.

De landbouwproducten die begin jaren vijftig werden verbouwd waren suikerbieten, wintertarwe, brouwgerst, consumptieaardappelen, maar ook producten zoals maanzaad, erwten, vlas, en zelfs een keer gladiolen [voor Rockx te Roosendaal]. In de zomer nam Klaas altijd koude thee mee naar het land. Binnen dronk hij altijd koffie. De thee werd dan onder een jekker aan de kopakker gelegd, zodat die niet te warm werd in de zon. Bieten leverden weliswaar veel geld op, maar er moest nogal wat voor gebeuren. Op een

zetten, wieden, koppen hakken, bieten steken, bieten naar het fabriek brengen, bietenloof kuilen enzovoorts. Klaas heeft 76 jaar bieten aan de suikerfabriek in Dinteloord geleverd.

Het bedrijf had een vaste knecht: Janus Broos. Later toen Janus Broos wegging is Cees Musters komen werken. Cees werkte als spinner in ploegendienst bij Enka in Breda. Daarnaast werkte hij halve dagen bij Klaas. Dan was er nog Jan van Oorschot [Jan Snor] uit de Dulderstraat. Jan leunde tijdens de crisistijd als marskramer met negotie [sajet en knopen), maar kwam als seizoensarbeider regelmatig bij Klaas werken. Jan was in 1948 kort na zijn 25 jarig huwelijksfeest, door zijn vrouw uit huis gezet. Hij had een nacht tussen zijn spulletjes voor het huis geslapen. Ten einde raad ging hij naar Klaas in de Dorpsstraat. Klaas was op dat moment niet thuis maar naar de mart in Rotterdam. Toen Klaas thuis kwam vroeg Jan om raad. Klaas vertelde hem dat hij eerst naar de burgemeester [Hofland] moest gaan om huisvesting, en als hij daar niet succesvol was naar pastoor L. Jansen. Bij beiden kreeg Jan nul op rekest, waarop Klaas hem zei: "Span de Frie maar in en breng je spullen naar de melkkeet op Stampersgat". Jan heeft zijn spullen naar de melkkeet gebracht, die onderdeel uitmaakte van het wagenhuis en varkenskot van de boerderij van Bart Goorden. Later heeft Jan het varkenskot bij de melkkeet getrokken en had daar een, wat je noemt, eenvoudig tweekamer appartement met slaapzolder. Jan heeft 28 jaar in deze keet gewoond. Anekdoten over Jan zijn er te over. Een wil ik u niet onthouden: Jan reed brommer, een NSU. Toen het verplicht werd een helm te dragen, had Jan uit de schuur een Engelse of Canadese helm gepakt, die als voerschep werd gebruikt, en had daar met strotouwtjes een kinbandje aan bevestigd. Omdat het binnenwerk uit de helm totaal ontbrak was het al pijnlijk om te zien hoe Jan met zo'n ijzeren helm op een kaal hoofd rond reed.

Jan had in de wagenloods een hele stapel met lege jeneverflessen liggen. Veel ervan had hij vol opgegraven in de schuur aan het erf. De flessen waren afkomstig van een voormalige knecht van Bart Goorden, die op deze wijze zijn "appeltje voor de dorst" wilde veilig stellen. Meestal liet Jan aan Klaas nog wel de lege fles zien met de opmerking: "hij was lekker Klaas", want hij kon de inhoud niet ongemoeid laten.

Op zondagen werd eerst naar de kerk gegaan. Het tijdstip voor vertrek naar de kerk werd aangegeven door de zoon van de oude burgemeester; Harrie Mastboom. Als Mastboom langs kwam, - hij had dan zijn moeder reeds met de auto naar de kerk gebracht en de auto weer naar huis gebracht - moest je jezelf haasten om nog op tijd te komen. Na de mis liep Klaas vaak samen al buurtend met Klaas de Ronde richting huis aan de Dorpsstraat. Beiden waren hardhorend en veel aan het woord. Op zondagochtend kwam Pietje Smoor [weduwnaar van Kaat Traats] gewoonlijk op de koffie met sigaar. Zijn bezoek werd niet altijd op prijs gesteld, maar hij bleef komen. Zo had Pietje op een zondagochtend vergeten zijn broeksknopen dicht te doen. Toen hij binnen zat

en Klaas dit bemerkte, vroeg hij aan Ad Rademakers [vriendin van Jacqueline, en dochter van Matthieu van het cafe naast de kerk) de schaar te halen. Toen Ad met de schaar kwam en vroeg wat ze er mee aan moest, zei Klaas: "Knip de knopen maar van zijn broek, want hij heeft ze toch niet nodig".

De zondagen in de Dorpsstraat waren voor Klaas vooral een rustdag, waarop hij 's middags in de zorgstoel lekker zijn krantje kon lezen en een uiltje kon knappen. Toen de kinderen jong waren wilden die in de zomer wel naar zee. Op de herhaalde vraag: "Vader, wanneer gaan we nou naar zee?", kwam steevast het antwoord: "hum, hum" hetgeen erop duidde dat hij niet helemaal sliep, maar liever wel. Het kon dus gebeuren dat we naar zee gingen als de eerste strandgangers weer op de terugweg waren.

De zondagmiddagen werden nogal eens in Fijnaart doorgebracht. Bij Opa en Oma Traats werd dan de koffietafel genuttigd. Vaste bezoekers waren dan Adriaan Akkermans die met To Traats getrouwd was. Diverse anekdotes zouden te vertellen zijn over de gasten die zo af en toe aanwezig waren zoals Sinterklaas [boomkweker van de Zanden), Dorus Akkermans, Louis van Eekelen enzovoort. Op zonnige dagen werd er met Oom Corrie op het Ou Haven gevaren.

In de Paasvakantie 1962 verhuisde Anna, Klaas en de kinderen naar de boerderij op de Oudendijk. Opa en Oma waren bijna twee jaren tevoren overleden. Jans en Nelly gingen van de Oudendijk naar de Dorpsstraat.

Het genot om op de boerderij te wonen heeft Anna maar kort gekend. In het najaar openbaarde zich reeds het begin van een ongeneeslijke ziekte. Op 28 februari 1963, in de strengste winter die we de laatste 50 jaar gekend hebben, overleed zij op de Oudendijk. Klaas heeft het verdriet van het verlies van Anna nooit helemaal verwerkt, en liet dat af en toe duidelijk blijken.

De periode na het overlijden van Anna, was een zeer zware tijd voor Klaas: Drie kinderen zaten op kostschool en een zoon in militaire dienst. Klaas stimuleerde dat zijn kinderen gingen studeren: "Boer kun je altijd nog worden". Vanaf begin jaren zeventig ontwikkelde zich een wekelijkse routine van kinderen die op bezoek kwamen, kerkbezoek op zondag, bij de tantes op de borrel en de dagelijkse routine op de boerderij. Klaas heeft een grote reis tijdens zijn leven gemaakt. Gedurende de zomer van 1972 is hij een aantal weken naar Haïti, bij zijn zoon Cees op bezoek geweest. Brieven met zijn ervaringen voor het thuisfront zijn bewaard gebleven.

Tot op hoge leeftijd was Klaas fysiek sterk. Pas na zijn 85^e was merkbaar dat zijn krachten afnamen. Toch behield hij tot op het laatst veel belangstelling voor zijn omgeving. Klaas was slechthorend. Zijn doofheid vond hij zo'n handicap in de communicatie, dat hij daarom rond 1969 aftrad als bestuurslid van de Boerenbond St. Anthonis. Toch isoleerde zijn doofheid hem geenszins. Wanneer het erg druk was of rumoerig had hij er meer last van dan tijdens een rustig tweegesprek. Zus To, die Klaas altijd Nico noemde, heeft zich nog ingespannen om Klaas aan een hoorapparaat te krijgen. Zij nam contact op

met een hoogleraar aan het academisch ziekenhuis in Nijmegen. Hoewel Klaas daar op consult ging en een gehoorapparaat voorgeschreven kreeg, heeft hij dat weinig gebruikt. Zijn doofheid zorgde ook vaak voor komische situaties. Zoals tijdens een van de wekelijkse bezoeken na de hoogmis aan Jans en Nelly. Jans was een verhaal aan het vertellen over broer Ad, die vroeger Janus werd genoemd. Na enige tijd het verhaal aangehoord te hebben zei Klaas: "Ad, Ad?", waarop Jans zei: "Och Nelly zeg toch gewoon Janus". Klaas antwoordde daarop: "Oh, onze Janus", en begreep het verhaal.

Tijdens voetbalwedstrijden op de televisie stond het geluidsvolume immer erg hoog. Desalniettemin werd de televisiecommentator constant door Klaas aangevuld met opmerkingen over de wedstrijd.

Twee maanden voor Klaas overleed reed hij voor de laatste maal met de auto naar Stampersgat, waar de funderingen van de schuur en het cafe van Bart Goorden nog lagen; de schuur was immers in 1990 afgebroken. Toen vertelde Klaas het volgende: "Voor je dit verkoopt, moeten jullie eerst hier graven", en hij wees op een plek waar vroeger de eerste paal van de schuur stond. Op de vraag "waarom?" kwam het volgende verhaal: "Toen ik in 1947 in de bamus op Stampersgat was, kwam Bart Goorden langs en liep voorin de schuur wat rond te scharrelen. Toen ik vroeg: "wat zoek je Oom Bart?", vertelde hij dat hij voor de oorlog wat zaken verstopt had. Aangezien Bart kort daarna overleed, heeft hij geen gelegenheid meer gehad om de zaak op te graven. Dus er moet nog wat liggen". Op de vraag waarom Klaas dat nooit had opgegraven, antwoordde Klaas met een glimlach: "Je kunt beter leven met het idee dat er wat ligt, dan met de zekerheid dat er niets ligt". Dit had tot gevolg dat de eerste drie jaar na het overlijden van Klaas, tussen Kerst en Oudjaar door de familie op de bewuste plek gegraven is. Tijdens die gelegenheden was de grond altijd bevroren, zodat een kraantje van Ossenblok de vorst van de grond moest verwijderen. Uiteindelijk zijn drie munten gevonden: 2 guldens (Willem II en Wilhelmina met lang haar) en een cent uit 1827. De munten lagen bij elkaar op de plaats die Klaas had aangewezen. Vermoedelijk ligt de 'schat van Bart' er nog, want een grote schat geeft zich niet gauw prijs.

Gevleugelde uitspraken van Klaas zijn er te over. "Zelfs een lang leven is maar kort" en "Oud worden is niet erg, maar oud zijn" waren de laatste levensjaren vaak uit zijn mond te horen. Tot zijn 85^e was hij zeer actief, maar in toenemende mate was de uitspraak van hem te horen: "Moei zijn is niks maar ge kunt er teveel van hebben". Een andere gevleugelde uitspraak, wanneer niet "geaffecteerd" werd: "Hij is net als de hond van Sus Buk". Hiermee werd een vergelijking gemaakt met de hond van Sus Buckens, die bij het zien van een haas eerst moest "schijten" alvorens de achtervolging in te zetten. Wanneer er wat te zwaar getafeld was, werd de zin "Ik zijn nettus Janus Maatjes" wel gebezigd. Klaas kon zeer goed verhalen vertellen. De verhalen werden vaak herhaald, en het was altijd weer een genot om er naar te luisteren. Helaas zijn weinig van deze verhalen op schrift gesteld, en slechts enkele anekdotes zijn hier vermeld. Anekdotes over Bart Goorden, Cees Traats, vader Piet en vele andere worden

hopelijk toch nog eens op schrift gesteld.

Enkele weken voor Klaas overleed wenste hij bediend te worden. Hoewel hij bijna dagelijks nog wel de trap af kwam naar beneden, bleef hij voor die gelegenheid in bed liggen. Er moesten gebakjes besteld worden, want iedereen was weer thuis. Een paar weken later kreeg hij erg last van decompensatieverschijnselen vanwege de aorta-stenose en werd hij in het Franciscus-Ziekenhuis te Roosendaal opgenomen. Toen hij 's nachts uit het hoge bed wilde stappen, is hij gevallen en kort daarna overleden. "Klaas, ge verongelukt nog eens", hetgeen Klaas placht te zeggen wanneer hij over de kale "tiltbalken" van de schuur liep, is dan toch bewaarheid geworden.

Petronella, Catharina

Geboren te Gastel

Peter: Adrianus van Sprundel

Meter: Joanna Catharina Goorden

Nelly van Leengoed

* 24-10-1905

t 14-10-1997

Al op jonge leeftijd kreeg Nelly bot T.B. Dat is een slepende ziekte geweest die haar verdere leven zou bepalen.

Zij lag als kind alleen op een kamer. Ze moest zoveel mogelijk geïsoleerd leven van de anderen. Ze kreeg open wonden aan armen en benen, deze moesten met zwachtels verbonden worden. De huisarts bepaalde dat gebruikte verbandmiddelen verbrand moesten worden. Zo werd de rest van het gezin gevrijwaard van besmetting. In de hof liet vader een zomerhuisje bouwen wat op een rails naar de zon gedraaid kon worden. Nelly kon daar gebruik van maken en dat heeft het genezingsproces bevorderd. [uit het dagboek van Laurant]

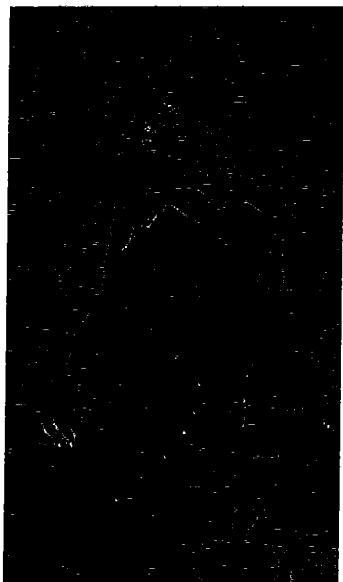
Nelly is haar leven lang min of meer een patient gebleven met allerlei kwalen en pijnen.

Zij werd in haar jeugd omringd met de nooit aflatende zorg van haar moeder, dankzij die zorg heeft zij de ziekte overleefd. Na de lagere school, is Nelly naar het "Sacre Coeur" meisjesspensionaat voor Mulo, Kweek, Industrie en Huishoudschool in de Moerdijk geweest. Zij was toen nog niet helemaal genezen en is voortijdig van het internaat af gekomen omdat de verzorging van haar wonden een probleem opleverden.

Samen met Janske verzorgde zij later haar ouders.

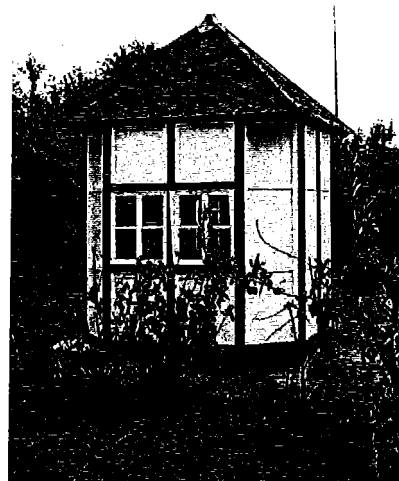
Nelly zorgde op de Oudendijk voor de kippen, de boomgaard en het sorteren van de appels in de kelder. [Het kippenhok staat er nog.] Het tuinieren had ook haar interesse, wat ze later in de tuin van de Dorpsstraat voort kon zetten.

Vele dagen heeft ze doorgebracht met handwerken. Korte tijd na het overlijden van haar zus Janske is ze verhuisd naar bejaardentehuis de 'Zellebergen' in Oudenbosch, waar zij op bijna 92 jarige leeftijd overleed.

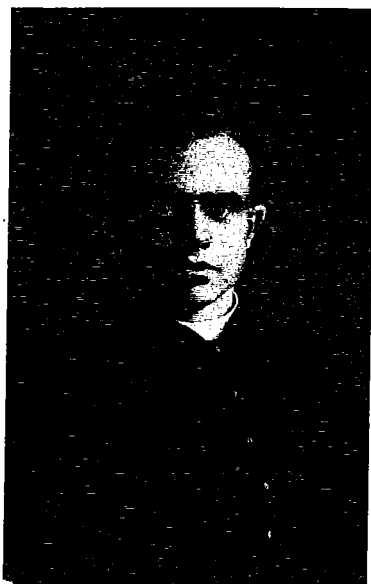
Nelly van Leengoed

Het zomerhuisje / TB-huisje

Marie van Leengoed

Eerwaarde Zuster
Maria Edwarda

Jacques van Leengoed

Maria, Catharina, **Elizabeth**
Geboren te Gastel
Peter: Antonius van Sprundel
Meter: Catharina Bus

Marie van Leengoed
* 2-4-1907
† 31-8-1991

Marie heeft na de lagere school, op het meisjespensionaat "Sacre Coeur" in de Moerdijk gezeten.

In 1932 trad ze in als postulant in de kloosterorde van de zusters van het Allerheiligste Hart van Jezus in Moerdijk. Op 1 januari 1937 werd ze opgenomen in de congregatie der zusters van het Allerheiligste Hart van Jezus en kreeg de naam zuster Maria Edwarda. Zij heeft in diverse kloosters in het land gezeten en verschillende werkzaamheden verricht.

Het grootste deel van de 59 jaar dat zij in het klooster was heeft zij in dienst gesteld aan de vorming van jonge mensen, o.a. als handwerkjuffrouw.

Later was zij ook Overste binnen de kloostergemeenschap en ging haar zorg uit naar het welzijn van haar medezusters.

De veranderingen binnen de Katholieke kerk en het kloosterleven zijn goed te zien aan de verandering van de kleding van Marie. Bij haar professie droeg ze nog een andere kap dan op de foto op bladzijde 145 en zo rond 1967 mocht ze burgerkleding dragen.

Op enkele familiefoto's ontbreekt Marie omdat ze dan geen toestemming had om op familiebezoek te gaan.

Door de neven en nichten werd tante Marie zeker nog in het begin tante Soeur genoemd.

Rond 1970 is Marie erg ziek geweest, waarbij voor haar leven werd gevreesd.

Met de nodige blijvende medicatie is ze weer opgeknapt. De bijwerkingen van de medicijnen zorgde voor een afbraakproces die de laatste jaren van haar leven tot de pijnlijkste en zwaarste maakte. Zij verbleef toen in een verpleeghuis.

L. J. H. H. I
Dit is de dag van mijne liefde.
TER DANKBARE HERINNERING
aan de
HEILIGE PROFESSIE
van de Eerw. Zuster
MARIA EDWARDA
(M. VAN LEENGOED)
in de Congregatie der Zusters van het
Allerheiligst Hart van Jezus.
Moerdijk, 1 Jan. 1937.

O Jezus, U alleen heb Ik gekozen voor allen, **als** een getrouwe minnaar van **mijne** ziel, als het beste gezelschap voor **mijn** leven. Aan U offer ik de liefde van **mijn** hart, mijn **lichaam** en mijne ziel, om U **te** dienen, want Gij zijt van mij en Ik ben van U. Ik offer U mijne kuisheld, want Gij zijt geheel **zoet** en **beminnelijk**. Gij **Bruldegom** vol zaligheden. Ik beloof U gehoorzaamheid, want Uwe vaderlijke liefde verlost mij en Uwe goedheid en zoetheid trekken mij aan. Ik verplicht mij Uwen **wil** te vervullen, want U aan te hangen is liefelijk boven alles. U te beminnen is zoet.

O Heer aanvaard al wat ik heb en bezit, Gij hebt het **mij** gegeven: aan U, O Heer, geef ik het **terug**, alles is het Uwe, beschik er Over geheel en **al** volgens Uwen wil. Geef mij Uwe liefde en Uwe genade want deze is mij genoeg.

Jacobus, Adrianus, Hubertus

Geboren te Gastel

Peter: Adrianus Bus

Meter: Elisabeth Mulders

Jacques van Leengoed

* 26-6-1908

t 19-4-1991

Jacques deed zijn middelbare schoolstudie aan de H.B.S.-B van het Nijmeegse Canisiuscollege waarna hij zich in Roosendaal prive in Latijn en Grieks bekwaamde.

Op 7 september 1928 trad hij in de orde van de Jezuiten in Mariendaal in Grave. Reeds in 1929 vertrok hij naar Java waar hij zijn noviciaat voltooide.

Na zijn junioraat en zijn filosofie was hij twee jaar medewerker bij de Canisius-Stichting, hield archieven van de parochies bij, gaf godsdienstles en studeerde intussen Javaans.

Voor zijn theologie keerde hij in 1936 naar Nederland terug en werd vanuit het Canisianum te Maastricht in de kapel van de Zusters Onder de Bogen op 15 augustus 1939 tot priester gewijd.

Na zijn derde jaar in het Berchmanianum werd Maastricht opnieuw zijn standplaats. Hij hielp de Jezuitenkerk, leidde de congregatie, gaf katechismusles aan lagere scholen en geestelijke leiding aan religieuzen, maar bleef zich voorbereiden in voortgezette studie van het Javaans en het Maleis op zijn terugkeer naar Indonesië. Voordat hij in 1947 dit ideaal opnieuw kon volgen, werkte hij nog een jaar als aalmoezenier in het kamp voor gedetineerden in Vught.

Terug in Java was hij twee jaar werkzaam in de zielzorg te Jakarta en Tangerang, waarna zijn apostolaatsveld verlegd werd naar Midden-Java. Hij was er de beminnelijke pastor voor de gewone man en zijn vaardigheid in het desso-Javaans was spreekwoordelijk. Menig parochie ook steunde op zijn nauwkeurig te boek gestelde doopregisters.

In 1958 vertrok hij naar Nederland. Vijftien jaar lang werd hij de vertrouwde figuur in het retraitshuis Regina Pacis [Kappelerput] te Heeze.

Naast zijn aandeel aan de Geestelijke Oefeningen behartigde hij als econoom het materiele en hield toezicht op bos en vijver, het liefst was hij zelf met spade en bijl bezig.

In 1973 verhuisde hij naar het Berchmanianum en ook daar voelde hij zich het meest op zijn plaats in het bos. Vindingrijk bracht hij het werk er tot aanvaardbare verhoudingen terug als het zijn zwakkere kracht te boven ging. Eerbiedig kon hij spreken over de groei die de Schepper in bomen en planten had gelegd. De laatste jaren bleek hij voor dat werk, hem zo dierbaar en ook door deskundigen geroemd, te zwak. De stoere figuur voelde zijn kracht wegzinken. Als de

geneesmiddelen de pijn op de ene plek verzachtten, dook deze op een andere plek nog heviger weer op. Maar van pijn ga je nog niet dood, verzuchtte hij in kwade uren. Hij leed eronder en trachtte het naar de Heer toe te buigen en probeerde eigen leed te verminderen door in het oog te houden wat medebroeders aan kruis te verduren hadden.

[Overgenomen van het herinneringskaartje van Jacques]

Hubertus, Laurentius

Geboren te Gastel

Peter: Hubertus Goorden

Meter: Joanna Goorden

Bart van Leengoed

* 24-1-1910

t 19-4-1977

Bart heeft na de lagere school in Oudenbosch op St. Louis gezeten. Hij volgde daar de Mulo.

Daarna hielp hij zijn vader bij het werk in de scheepsbevrachting en Klaas met het werk op de boerderij.

In 1940 trad hij in als novice bij de Witte Paters een orde van de Laviegerie in Boxtel. Deze orde had als doel de missie in Afrika, maar tijdens de oorlogsjaren lag dat natuurlijk niet voor de hand. Hij hield zich daar vooral bezig met technische klussen.

In Januari 1946 kwam hij uit het klooster en koos hij weer voor een burgerleven.

In 1948 trad hij in het huwelijk met Jacoba van de Water, in 1951 zijn Coba en Bart, op de motor naar Lourdes geweest als verlate huwelijksreis.

In Stampersgat werkte hij voor de Rijksverkeersinspectie, hij had een kantoor aan huis.

Coba werkte met Bart mee op het kantoor.

Bart was een handige klusser, in de kelder in Stampersgat had hij een hobbyruimte met allerlei gereedschap en materiaal. In zijn jeugd had hij veel ervaring opgedaan in het klussen aan "het nieuwe huis".

Hij stond voor iedereen klaar om met raad en daad te helpen. Zo hielp hij fotograaf "Van Kalmthout" uit Oud-Gastel wel met het maken van fotolijstjes en ging hij als het rustig was in de scheepvaart [na de 'bamus'] bijv. helpen bomen snoeien op de Oudendijk.

Bart hield van het luisteren naar operamuziek. Zijn kennis daarover was groot.

Hij kreeg een hersenbloeding met ernstige gevolgen voor zijn motoriek.

De laatste jaren van zijn leven moest hij met deze beperking leven.

Coba verhuisde in 1984 naar de Egelantier in Roosendaal en overleed in 2003.

Adrianus Antonius

Geboren te Gastel

Peter: Adrianus van Sprundel

Meter: Joanna Catharina Goorden

Ad van Leengoed

* 2-3-1911

t 4-2-1998

Levensloop

Ad is opgegroeid in Oud-Gastel. Na de lagere school is hij naar het Canisiuscollege in Nijmegen gegaan. Daar heeft hij bij de Jezuïeten op school gezeten.

In aansluiting daarop heeft hij notariaat gestudeerd en ging hij op de fiets van Oud-Gastel naar Breda waar hij les van een repetitor kreeg. Hij heeft aansluitend staatsexamen gedaan [notariaat was toen nog geen universitaire opleiding).

Hij is in Oud-Gastel begonnen als kandidaat-notaris in een moeilijke periode. Hij zij altijd dat je in die tijd voor "sigarengeld" moest werken. Daarna werd hij achtereenvolgens kandidaat in Breda en Den Haag, welke stad hij verliet vanwege de oorlog en de slechte economische situatie op het Haagse kantoor. Daarna werd hij – nog steeds vrijgezel – kandidaat in Utrecht.

Nadat hij in 1951 met Mia is getrouwd, is hij in Tilburg kandidaat geworden, waar alle vier de kinderen zijn geboren. Het gezin woonde daar in het bovenhuis van dokter van 't Hullenaar (huis in de Koestraat met trapgeveltje).

Bij koninklijk besluit van 27 januari 1959 werd Ad met ingang van 1 maart 1959 benoemd tot notaris te Geldrop. Hij had - behalve langdurige deelname aan het ziekenhuisbestuur en het parochiebestuur - niet veel hobby's en dat betekent dat hij het werk in het notariaat lang heeft volgehouden, namelijk totdat hij 70 jaar werd. Daarna heeft hij gelukkig nog geruime tijd - bijna 17 jaar - van zijn pensioen kunnen genieten.

Hij bewaarde goede herinneringen aan de Oudendijk, een plaats waar hij graag naar toe ging en waar hij destijds ook nog enige tijd bijen heeft gehouden in verband met de daar aanwezige boomgaard.

Ad is op 4 september 1951 [dus op veertigjarige leeftijd] in Heerle getrouwd met Mia Witteveen. Dit was niet het eerste huwelijk tussen een Van Leengoed en een Witteveen want zijn jongere broer Luran was al eerder getrouwd met Agnes Witteveen [een jongere zus van ma]. De relatie tussen Agnes en Luran is zeker van invloed geweest op het ontstaan van de relatie tussen Ad en Mia.

Er werd nogal eens afgesproken bij het Liesbos [in Princehage] tegenover het patershuis. Aangezien Mia - na een driejarige opleiding in Heerlen (L) te hebben gevolgd - verloskundige was, en dus 24 uur per dag paraat moest zijn, vingen de paters de telefoontjes van de patienten op. Lange wandelingen werden het dus nooit.

Uit dit huwelijk zijn vier kinderen geboren: Annelies, Alex, Nico en Lucia.

Ad en Mia hebben in 1961 in Geldrop een huis met kantoorruimte gebouwd aan de Wilhelminalaan 11-13. De kantoorruimte is na de pensionering van pa verkocht aan Alex en Elise die er sindsdien wonen en het hebben omgebouwd tot woning. De verbinding tussen beide panden was aanvankelijk gemakkelijk voor "woon-werkverkeer" en heeft naderhand nog vele jaren dienst gedaan als "relatiedeur" waardoor het gemakkelijk was om even contact te hebben en nog later om thuiszorg te kunnen verlenen.

De 4 kinderen van pa en ma zijn:

Annelies [geboren 30-1-1954]: getrouwd met Rene Kok [geb. 1953, docent geschiedenis op het Sint Janslyceum te 's-Hertogenbosch) Annelies heeft 20 jaar dwarsfluitles gegeven op de muziekschool in Oss. Zij wonen in Rosmalen en hebben geen kinderen.

Alex [geboren 14-9-1955]: getrouwd met Elise Tunnissen [geb. 1959, docente muziek). Alex werkt sinds 1981 als jurist bij het waterschap De Dommel te Boxtel. Zij wonen in Geldrop en hebben drie kinderen : Thijs (1987), Marlot (1991) en Rik (1993).

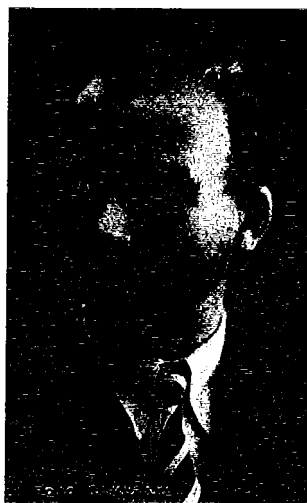
Nico (geboren 19-10-1957): getrouwd met Carin Tunnissen [geb. 1961, fysiotherapeute, zus van Elise). Nico werkt als manager personeelszaken bij BDO. Zij wonen in Best en hebben drie kinderen: Jorik (1990), Elanor (1992) en Carolien (1994).

Lucia [geboren 18-4-1959]: getrouwd met Martijn van Maasakkers [geb. 1951, fysiotherapeut). Lucia is ook fysiotherapeut en heeft samen met Martijn een eigen praktijk in Veldhoven, waar ze ook wonen. Zij hebben drie kinderen: Ruud (1986), Michel (1989) en Pascal (1991).

Na zijn pensionering had Ad meer tijd om van zijn kleinkinderen te genieten. Hij kwam dagelijks even kijken op nr. 11 en wel als het avondeten bijna klaar was. Hij kwam dan een lekker toetje halen en even een praatje maken. Ook de uitdrukking " zit er bij jullie nog wat in die fles" was weer de opmaat voor een gezellig praatje. Vanwege de gemeenschappelijke achtertuin heeft Ad - op ruim 80 jarige leeftijd - nog gevoetbald met kleinzoon Thijs en gebadmintond met Rik [vanwege de hoge en lage leeftijd werd er overigens schitterend geblunderd].

Ad is op 86 jarige leeftijd overleden te Geldrop.

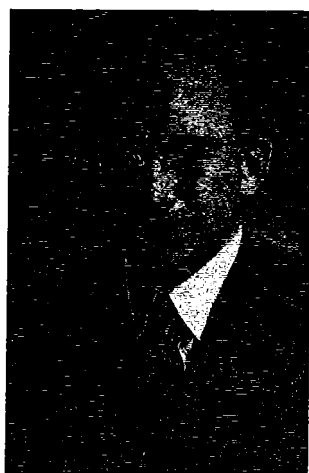
Mia is inmiddels 85 en woont sinds januari 2002 in verpleeghuis Berkenheuvel in Geldrop.

Bart van Leengoed

Bart van Leengoed en Jacoba van de Water

Ad van Leengoed

Ad van leengoed en Mia Witteveen

To van Leengoed

Catharina, Johanna, Petronella, Elisabeth

Geboren te Gastel

Peter: Petrus van't Leengoed

Meter: Johanna van't Leengoed

To van Leengoed

* 26-1-1915

t 22-1-1970

Na de lagere school zat ook To op het meisjespensionaat in de Moerdijk waar zij de MULO volgde tot 1930.

Daarna heeft ze de R.K. Kweekschool der Onderwijzeressen in Moerdijk afgerond (1933), gevolgd door de akte tot hoofdonderwijzeres in Breda (1935).

Op dat moment was er een overschot aan leraressen [waarschijnlijk ook omdat dit werk veel door nonnen werd gedaan]. To ging toen als volontair werken en had soms voor een paar maanden werk op een school.

Van To zijn veel diploma's, getuigschriften en bewijs van goed gedrag van diverse werk- en woonplaatsen bewaard gebleven.

In 1938 slaagde ze voor het diploma: Kinderverzorgster in Koloniehuisen, gevolgd in het "koloniehuis" de Krabbebossen te Rijsbergen. De oorlog was in 1940 nog maar net uitgebroken, toen To door de Duitse bezetter in hechtenis werd genomen. To zat vast in het Oranjehotel te Scheveningen, omdat zij een gedicht had geschreven tegen de Duitse bezetting. Dit gedicht werd door een van de bestuursleden van de Krabbebossen, de arts Dr. Mol uit Etten-Leur mee naar huis genomen. Zijn zoon liet het op school zien, waar het werd onderschept door de Duitse bezetter.

Later wordt het huis: [stichting] Katholiek Kleuterhuis de Krabbebossen genoemd, met als doel de medische behandeling en heil- of orthopedagogische begeleiding van kinderen van 1 - 7 jaar, die geen klinische behandeling [meer] nodig hebben, doch thuis niet of onvoldoende tot herstel of tot ontwikkeling kunnen komen. [Overgenomen uit het jaarverslag van de Krabbebossen 1968-1969-1970]

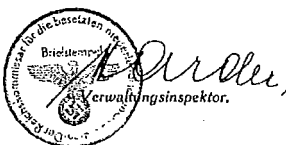
In de Krabbebossen is ze blijven wonen en werken. De Krabbebossen is gebouwd rondom een villa. De villa was eigendom van Juffrouw Klep. Ook Gonny Lutters en Zr. Schaper woonden daar. Met name Zr. Schaper was een wel geziene gast bij de familie.

Een bijzondere hobby van To was het fotograferen en het maken van 8 mm films, waarvan nog veel materiaal bewaard is gebleven.

To overleed op 55 jarige leeftijd, na een langdurig ziekbed.

ENTLASSUNGSSCHEIN.

Der holl. Staatsangehörige Charina Leengoed
geboren 26. 5. 15 in Oud Geshl woonhaft in Rijsbergen
wurde heute entlassen.

Ontslagbewijs uit de strafgevangenis te Scheveningen,
het 'Oranjehotel'.

IN MEMORIAM C. J. P. E. VAN LEENGOED

*Op 22 januari 1970 overleed, na een langdurig ziekbed, op 55-jarige leeftijd
Mejuffrouw C. J. P. E. van Leengoed.*

*"De Krabbebossen" verloor in haar een van haar meest getrouwe medewerkers,
eerst in de functie van pedagoge, daarna als adjunct-directrice en sinds oktober
1967 als directrice.*

Het streven van Mejuffrouw van Leengoed, die bijna 35 jaar aan het huis verbonden is geweest, was er steeds op gericht de verpleging, de verzorging en opvoeding in het kleuterhuis, waarmee haar leven geheel was verweven, op een zeer hoog peil te brengen en te handhaven; hierin is zij ongetwijfeld geslaagd.

Ook in de totstandkoming van de nieuwbouw, zowel bij alle voorbesprekingen en ontwerpen als bij de realisering daarvan, heeft zij een zeer groot aandeel gehad.

Zij was steeds beschikbaar voor allen die bij de vervulling van hun taak in het huis of in verband met persoonlijke moeilijkheden een beroep op haar deden. Zelfs in het laatste van het voor haar zo moeilijke jaar, bleef zij, voor zover haar krachten dit toelieten, medewerkers aan de behartiging van de belangen van de kinderen en bleef zij geïnteresseerd in de bouw en inrichting van het nieuwe Prins Willem Alexanderhuis.

In alle vergaderingen van het bestuur heeft zij steeds getoond een juist inzicht in de veel omvattende vraagstukken van de kinderuitzending te bezitten, waarbij zij ook van een grote wijsheid getuigde.

*"De Krabbebossen" zal Mejuffrouw van Leengoed niet alleen missen als deskundige,
maar vooral ook als warm voelend mens, die steeds voor een ieder openstond,*

Het bestuur is haar dan ook ten zeerste erkentelijk voor al hetgeen zij met een groot idealisme en onvermoeibare ijver tot stand heeft gebracht, zowel ten behoeve van de kinderen als van de aan haar zorg toevertrouwde leerling-kinderverzorgsters.

Van haar kan terecht worden gezegd dat zij steeds op zoek is geweest naar de toekomst en de zin van het bestaan.

Moge zij nu rusten in de vrede van Christus.

Overgenomen uit het jaarverslag van de Krabbebossen 1968-1969-1970.

Laurentius Hubertus

Geboren te Gastel

Peter: Hubertus Franciscus Goorden

Meter: Petronella Rademakers

Lauran van Leengoed

* 22-10-1917

t 5-7-2001

Jeugdijaren

Lauran heeft circa 16 jaar in het oude dijkhuis op de Oudendijk gewoond. Hij had het geluk dat hij nog te jong was om mee te moeten bouwen aan het nieuwe huis. Zijn oudere broers hebben onder het strenge toezicht van Opa heel wat jaren gebouwd, Op latere leeftijd heeft Lauran nog wel beschreven hoe het oude huisje was ingericht en hoe het leven er toen aan toe ging. Dus over bijvoorbeeld de plattebuiskachel, het kribje in de bedstee, de betengelde muren, de petroleumlamp, de spinde, de waterpomp, de w.c. buiten, de mendeur en het karhuis. Na de lagere school ging Lauran naar de Middelbare school. Eerst een jaar op het St. Louis in Oudenbosch. Daarna in Nijmegen aan het Canisiuslyceum. Veel jongens van het gezin zijn daar geweest en zaten dus op kostschool.

Opa riep hem echter na vier jaar terug naar huis. Hij kon als derde generatie Van Leengoed de 'Scheepsbevrachting' in net zoals dus Opa en overgrootvader. De suikerindustrie floreerde toen. De suikerfabriek had veel scheepsruimte nodig voor de aanvoer van bieten en de afvoer van natte pulp en suiker. Voor het gezin Van Leengoed was de scheepsbevrachting de belangrijkste bron van inkomsten. Het boerderijtje was een bijzaak. Omdat de andere broers niet in de voetsporen van Opa wilde treden [ook Bart ging het klooster in], moest Lauran maar stoppen in Nijmegen en het vak van Opa leren en hem daarna opvolgen.

De oorlog

Helaas is de geschiedenis voor Lauran heel anders gelopen. Uiteindelijk heeft hij vele talenten [studeren, muziek, tekenen] niet kunnen ontwikkelen in zijn jeugdijaren. Omdat hij gestopt was met zijn studie, moest hij de dienstplicht vervullen en later de mobilisatie meemaken.

Die periode rond WO II en de dienstplicht in Indonesië trokken een zware wissel op Lauran, toen net twintig jaar. Daarmee zijn bijna 11 jaar heen gegaan. Vervolgens kwam er de weder-opbouw, de zorg voor zijn zussen en moest er gewerkt worden [scheepsbevrachting na Indonesië samen met Bart, die het kloosterleven toch niet zag' zitten).

Over Indonesië is Lauran nooit zo spraakzaam geweest. Wel is duidelijk dat hij net op tijd weer terug naar Nederland is gekomen, dus voor de strijd daar echt escaleerde [politieke acties]. De eerdere terugkeer is te danken aan zus To,

die de secretaresse van de Koningin toevallig persoonlijk kende (juffrouw Gelders]. Een verzoek aan het ministerie van Defensie werd gehonoreerd.

Groot gezin met Agnes

Op 3 augustus 1949 is Lauran getrouwd met Agnes Witteveen. Hij heeft het grootste deel van zijn leven gegeven voor zijn Agnes, zijn eigen acht kinderen en de 21 kleinkinderen. Voor Lauran kwamen zijn gezin en de kleinkinderen op de eerste plaats. Hij heeft acht pubers groot gebracht in de tijd van de jaren zestig, de flower power en de rock en roll. Er was altijd veel aanloop in zo'n groot gezin. Ook heel veel feesten [doop, communie, verjaardagen, eind-examens] en later de surprise-avonden met alle aanhang. Lauran was altijd goed in spelletjes [schaken, kennisvragen], maar de competitie werd wel vaak door hem verstoord door alles voor de ander te verklappen.

Toen de kinderen klein waren huurde hij tijdens de zomervakanties voor twee weken een auto. En dan op vakantie naar Zeeland met hulp van een oom. Bij mooi weer ging Lauran met 'de jongens' roeien op de Kruisbeek in Kruisland.

De sociale veranderingen tijdens zijn leven zijn enorm geweest. Van traditioneel man-vrouw patronen en de kerk als baken, is hij meegegroeid naar een bewogen en kritische wereldburger. Lauran was in de jaren vijftig zelf zeer actief in de Katholieke kerkparochie in Oud-Gastel. In de kerk was hij 'kerkmeester'. In de jaren zestig en zeventig moesten zijn kinderen nog ieder weekend naar de kerk. Maar in de jaren tachtig ging Lauran mee naar demonstraties tegen bijvoorbeeld de neutronenbom. De kerk had geen prominente plaats meer in zijn leven.

De ontwikkeling van armoede en oorlog naar welvaart en stabiliteit in Nederland is zeer bepalend geweest in het leven van Lauran. Hij had daar op zijn manier wel moeite mee en hield al zijn kinderen en kleinkinderen voor, dat ze niet mochten verspillen en dankbaar moesten zijn voor de kansen op scholing en geluk. Ieder dubbeltje werd tot op hoge leeftijd verantwoord in het kasboek, wat hij zelf bijhield. Door zijn eigen ervaringen had hij ook altijd veel moraal in zijn verhaal. Ontwikkelingshulp is noodzakelijk. Verspilling door Koningin of Vaderland werd zwaar bekritiseerd. Dat heeft Lauran zijn hele leven doorgegeven.

Op 83 jarige leeftijd stierf Lauran na een ziekbed van een jaar als laatste van dit gezin omringd door zijn eigen gezin.

Lauran van Leengoed

Lauran en Agnes Witteveen

Jacques schreef t.g.v. haar 75^e verjaardag
een brief aan zijn moeder, Elisabeth Goorden.

Naschrift deel I

Met Laurant stierf het laatste kind van het gezin van Opa en Oma. De hiervoor beschreven geschiedenis geeft een globaal beeld van het gezin van Opa en Oma.

De brieven en brieffragmenten van Sjaak, Marie en To geven een beeld van de verhoudingen binnen het gezin, en het wereldbeeld dat men had. Van de grote hoeveelheid brieven die bewaard zijn gebleven, is een bloemlezing gemaakt. In een volgend hoofdstuk worden die besproken.

Fragment uit brief van Jacques [Batavia 25 januari 1948) aan zijn moeder ter gelegenheid van haar 75^e verjaardag:

".....We hebben allemaal voldoende van die bezadigde, nuchtere, levenswijsheid van U meegekregen – dank zij Uw sterke geloof en rotsvaste Godsvertrouwen – om op dit fundament te kunnen verder bouwen zonder dat er iets dreigt in te storten. Het is allemaal van dezelfde stevigheid als het betrouwbare huis wat Vader langzaam maar zeker heeft opgetrokken.

En zooals daarin over 100 of 200 jaar nog wel van Leengoedjes zullen wonen, zonder dat er veel aan verbouwd of hersteld moest worden zoo zullen die kleine neefjes en nichtjes, als ze ook 75 mochten worden, nog wel weten te vertellen van die eenvoudige, kalme en tevreden Oma op den Oudendijk, die zoo zonder eenig vertoon als vanzelf het middelpunt was van alle groote en kleine kinderen daar rondomheen....."

FAMILIE VAN LEENGOED

HONDERD JAAR HISTORIE IN VOGELVLUCHT

1900	18 september trouwdag Opa (Petrus van Leengoed] en Oma (Elisabeth Goorden)	1940	Tweede Wereldoorlog. Bart treed in bij de Witte Paters
1901	25 mei de eerste zoon geboren; Piet	1942	Eerste kleinkind [Liesbeth] geboren op 4 juli
1902	29 juni de eerste dochter geboren; Janske	1942	Huwelijk Klaas en Anna
1904	7 januari de tweede zoon geboren; Klaas	1944	Bart houdt dagboek bij van bevrijding. Kelder is schuilplaats voor buurtbewo- ners.
1904	28 februari Johanna Traats, de moeder van Opa overleden; Het gezin verhuist van Stampersgat naar de Oudendijk	1945	Einde oorlog
1905	24 oktober de tweede dochter geboren; Nelly	1946	In Januari treedt Bart uit het klooster
1907	2 april de derde dochter geboren; Marie	1947	Lauran naar Indonesie. Ook Heerom terug naar Indonesie.
1908	9 januari Klaas van het Leengoed, de vader van Opa overleden	1948	Lauran terug uit Indonesie Huwelijk Bart en Coba
1908	26 juni de derde zoon geboren; Sjaak	1949	3 augustus Huwelijk Lauran en Agnes
1910	24 januari de vierde zoon geboren; Bart	1951	4 september Huwelijk Ad en Mia
1911	2 maart de vijfde zoon geboren; Ad. Bouw tuinhuisje (TBhuisje) voor Nelly	1953	Watersnoodramp
1913	2 september de vierde dochter geboren; To	1957	25 jarig kloosterjubileum Marie Piet stopt met zijn praktijk en wordt directeur van het slachthuis in Roos- endaal
1914	16 juni To komt te overlijden	1958	Januari Heerom terug uit Indonesie
1915	26 januari de vijfde dochter geboren; To [nummer twee]	1959	1 maart Ad wordt benoemd tot notaris in Geldrop
1917	22 oktober de zesde zoon geboren; Lauran	1960	15 februari Oma [Elisabeth Goorden] overleden. 3 augustus Opa [Petrus van Leeng- oed] overleden
1922	2 maart Petronella Bus de moeder van Oma overleden	1961	25 jarig jubileum To in de Krabbebossen
1923	Opa krijgt bouwvergunning	1962	Klaas en Anna verhuizen met het gezin van de Dorpsstraat naar de Oudendijk. Nelly en Jans verhuizen naar de Dorpsstraat.
1925	De eerste radio bij de familie	1963	28 februari Anna overleden
1926	Piet studeert af als dierenarts en krijgt een aanstelling in Roosendaal	1964	26 juli 25-jarig priesterfeest Heerom Jacques
1927	Opa koopt oude raadhuis Oud-Gastel voor sloop	1967	To wordt directrice van de Krabbebossen Laatste kleinkind [Laurens] geboren op 3 januari
1928	7 september Jacques wordt lid van de orde van Jezuiten	1970	22 januari To overleden Eerste achterkleinkind [Marc] geboren op 26 oktober
1929	Vertrek van Jacques naar Java	1971	12 oktober Piet overleden
1931	Het nieuwe huis wordt bewoond	1977	26 december Bart overleden
1932	Marie als postulant in klooster Moerdijk	1983	19 april Leonie overleden
1934	Huwelijk Piet en Leonie	1985	14 januari Janske overleden
1935	Opa koopt de Hoog Maai naast de Moerputjes.	1991	19 april Sjaak overleden 31 augustus Marie overleden
1936	Jacques terug in Nederland voor studie theologie To start haar opleiding in de Krab- bebossen	1993	10 december Klaas overleden
1937	1 januari Marie wordt zuster Maria Edwarda bij de congregatie der zusters van het Allerheiligste Hart van Jezus	1997	14 oktober Nelly overleden
1939	15 augustus priesterwijding Jacques	1998	4 februari Ad overleden
		2001	5 juli Lauran overleden
		2002	De eerste kleinkinderen worden zelf Opa (Cees) en Oma [Liesbeth]
		2003	13 maart Coba overleden

ACTIVITEITEN EN VERMELDENSWAARDIGHEDEN

HEEMKUNDEKRING "HET LAND VAN GASTEL"

IN HET JAAR 2002 EN 2003

- 26-10-2002: Een bezoek van onze vrijwilligers aan de Heemkundekring "de vrijheid van Rosendale" gaat wegens een zware storm niet door.
- 27-11-2002: Frans van Merrienboer, Piet Peeters en Jan van den Berg leveren persoonlijk alle jaargangen van het jaarboek af bij een wetenschappelijke boekhandel in Gent. Daarna brengen zij een bezoek aan Bornem. Oud-kapelaan J. Zeegers geeft een boeiende rondleiding door de abdij.
- 30-11-2002: Een door de reiscommissie gepland bezoek aan een kerstmarkt in Valkenburg gaat wegens geringe belangstelling niet door.
- 12-12-2002: Op voorschrift van de brandweer zijn een aantal voorzieningen in het museum getroffen om de brandveiligheid te vergroten. Vandaag vindt een controle plaats.
- 19-11-2002: Aanbieding van het nieuwe jaarboek in het museum. Michel de Koning houdt een spreekbeurt over wielrennerij. Als eregast is oud-wielerkampioen Jos Aanraad aanwezig. Aan hem is een apart hoofdstuk in het jaarboek gewijd.
- 11-01-2003: We ontvangen bericht dat ons lid de heer P. Melsen is overleden.
- 13-02-2003: De H.O.S. neemt een interview af met Piet Peeters en Jan van den Berg.
- 22-02-2003: Enkele afgevaardigden van de heemkundekring uit Putte [bij Mechelen] komen afspraken maken voor een bezoek in mei.
- 12-03-2003: We hebben een gesprek met mevrouw Jansen van de museumstichting. Er blijken nogal veel haken en ogen te zitten aan een officiële erkenning. Wel krijgen we een aantal nuttige tips.
- 13-03-2003: Ter gelegenheid van de 50e verjaardag van een van hen brengt een groepje vriendinnen een bezoek aan ons museum en de kerk. Ze zijn zeer enthousiast over wat er te zien is.
- 13-03-2003: Jaarvergadering. De heer Andrien Schijvenaars wordt gekozen tot nieuw bestuurslid. Na de pauze houdt de heer Ad Rooms een spreekbeurt over het "Rijke Roomse Leven".
- 01-04-2003: De heer Chiel Ernest overlijdt na een ziekteperiode. Hij was een gewaardeerde kracht voor de heemkundekring. Chiel was een vaste medewerker van de werkploeg en de kring maakte veelvuldig gebruik van zijn kennis van het Gastelse en we konden ook vaak een beroep doen op hem bijv. bij tentoonstellingen,

marterei en andere activiteiten.

- 01-04-2003: Te Stampersgat houdt dhr. Theunissen een lezing over Jan Frederik Vlekke welke wordt bijgewoond door een delegatie van onze Heemkundekring.
- 29-04-2003: De heer Roel Hazen overlijdt.
- 10-05-2003: Heemkundekring "Jan Utenhoute" uit Etten brengt een bezoek aan het museum en de kerk.
- 24-05-2003: Een groep van ongeveer 40 personen uit Putte [Belgie] brengt een bezoek aan het museum, de RK. Kerk en de Ned. Herv. Kerk.
- 14-06-2003: Opening van de tentoonstelling over spelen in vroeger jaren.
- 27-06-2003: Gerard Rabelink, wethouder van cultuur in onze gemeente is benoemd tot burgemeester in Maasbree. Wij zijn op de zeer drukke afscheidsreceptie vertegenwoordigd.
- 15-07-2003: Omroep Brabant verzorgt vandaag een uitzending vanuit Oud Gastel. Piet Peeters en Jan van den Berg worden geïnterviewd over de heemkundekring.
- Sept. 2003: De voorgevel van het museum krijgt een grondige opknapbeurt en ziet er weer gelikt uit.
- 05-10-2003: Op een drukke bijeenkomst in "Het hart van Gastel" wordt het nieuwe boek van Chiel van Gastel "Daor emme Giele wir" aangeboden aan onze vereniging. Onze vice-voorzitter mag het eerste exemplaar in ontvangst nemen.
- 11-10-2003: Jeanette van Staden-Akkermans zegt haar bestuurslidmaatschap op omdat zij deze taak niet meer met haar drukke werkzaamheden kan combineren.
- 17-10-2003: Een veertigtal personen maakt een driedaagse reis naar Ieper in België. Een eendaagse trip naar St. Omer in Frankrijk behoort bij de hoogtepunten. Het weer was buitengewoon goed. Alle deelnemers keerden zondagavond heel tevreden terug in Oud Gastel.
- 28-10-2003: Op 85-jarige leeftijd overlijdt P. Luysterburg [Piet van de Gorkus]. Hij was wel geen redactielid maar had toch een flinke bijdrage in de jaarboeken met zijn levensverhaal.
- 29-10-2003: Enkele bestuursleden bezoeken de regionale vergadering van Brabants Heem te Standdaarbuiten.
- 05-11-2003: Op de najaarsvergadering wordt de heer Harry Sweere bij acclamatie tot nieuw bestuurslid gekozen. Na de pauze volgt een boeiende lezing door Claire Baissier uit Antwerpen over kerkmeubilair uit de Bernardusabdij in Hemiksem.
- 09-11-2003: Op 89-jarige leeftijd is mevrouw E. Bus-Brocatus overleden.
- Dec. 2003: Tentoonstelling over "Winter in Gastel". Aanbieding van het jaarboek 2003.

VERSLAG VAN DE DRIEDAAGSE EXCURSIE NAAR IEPER EN OMSTREKEN VAN 17 TOT 19 OKTOBER jl.

Op vrijdag 17 oktober vertrok een niet geheel gevulde bus met chauffeur Erwin van Touringcarbedrijf Broeren in de vroege ochtend vanuit Gastel op weg naar Ieper. De eerste halte was restaurant Sanders te Sluis, waar we aankwamen na de doortocht door de Westerscheldetunnel. We lieten ons de koffie met goed smaken en zo werd het tijd om de grens te passeren op weg naar Diksmuide in de Vlaamse Westhoek. Daar was het intussen tijd om de lunch te gebruiken. Na ook nog een bezoek gebracht te hebben aan de kerk werd het weer tijd om onze tocht te vervolgen. We reden langs de IJzertoren met het IJzermonument, een verwijzing naar de eerste Wereldoorlog die hier op zijn hevigst gewoed heeft.

Onze volgende halte was het openluchtmuseum Bachten de Kupe, weliswaar niet te vergelijken met Arnhem of Bokrijk, maar het had wel iets dat intieme museum met een zolder vol religieuze artikelen, de driedelige poepdoos en het ouderwetse stammineeke met de wielergekke uitbater.

Daarna vervolgden we onze trip naar Ieper, waar in hotel Ariane een uitstekend diner voor ons klaarstond.

Na nog wat gekeken te hebben naar de Vlaamse **N** was het tijd om te genieten van een goede nachtrust.

De volgende ochtend was het redelijk vroeg op want nu stond er een bezoek aan het museum La Coupole bij Saint Omer [Sint Omaar] op het programma. Daarvoor moesten we "over de schreve" via Steenvoorde en nog enkele andere Nederlands klinkende plaatsnamen naar het museum. La Coupole was een enorme betonnen lanceerbasis voor de beruchte V2 wapens uit de Tweede Wereldoorlog. Deze heeft als zodanig geen dienst gedaan, maar het bouwwerk is nu ingericht als museum met als onderwerp de V wapens en de bezettingsjaren in Noord Frankrijk.

We kregen een koptelefoon op zodat we in het Nederlands te woord gestaan werden tijdens de rondwandeling door de ondergrondse gangen. Na een bakske "leut" vroeg de inwendige mens weer de aandacht en daar de "catering" ter plekke niet berekend was op onze Gastelse "eetbehoefte" zochten we ons heil in Sint Omaar en aan het aantal cafeekes en eetgelegenheden is daar nog te merken dat de Vlaamse invloed van lang geleden nog niet verdwenen is.

Ook nu werd de lunchpauze gecombineerd met kerkbezoek en zo kwam ook het moment om het Vlaamse land weer via de schreve binnen te rijden.

In leper aangekomen waren sommigen van vermoeidheid zo bleek als de dood van leperen, maar het diner in hotel Ariane maakte veel goed. Ditmaal werd het toch een haastklus want er stond een bezoek aan de Meense Poort op het programma. En daar stond de Last Post te gebeuren. Dat is een eerbetoon aan de omgekomen militairen uit de Eerste Wereldoorlog. Dit is een traditie van alweer 75 jaar elke avond om 8 uur. Het gaat gepaard met een ceremonieel en deze keer was de beurt aan de "Black Watch" met doedelzakspeler [de Black Watch heeft een grote rol gespeeld bij de bevrijding van Zuid West Brabant in 1944).

Daarna was het nog een samenzijn in het hotel.

Op zondagmorgen stonden twee gidsen van de leperse VVV al vroeg op de stoep om ons te vergezellen bij een stadswandeling in de stad.

In twee groepen kregen we uitgebreid uitleg door wat je noemt gedreven gidsen.

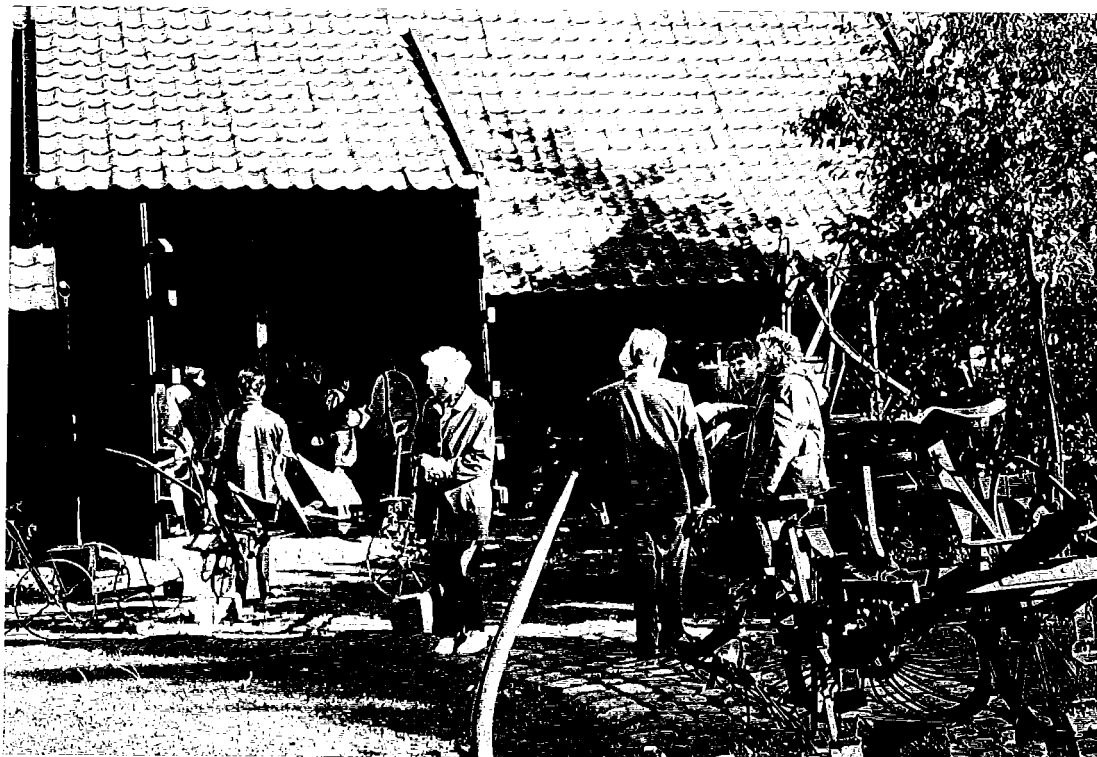
We kregen op deze manier veel te zien van de stad, die op het eerste gezicht authentiek middeleeuws is, maar in feite na de oorlogsverwoestingen in vijftien jaar weer opgebouwd is zoals het was voor 1914. We zagen o.a. de Sint Maartenskathedraal, de Lakenhallen en de Meense Poort.

Na een lunch, waarbij de ene groep "de kaas van het brood had gegeten" voor de andere groep vervolgden we nu per bus met een gids ons bezoek aan leper en omgeving.

De bezienswaardigheden stonden in het teken van de veldslagen en andere gebeurtenissen van 1914 tot het eind van de oorlogshandelingen aldaar.

We bezochten o.a. enkele oorlogsbegraafplaatsen. Een ervan was bekend omdat in een veldhospitaal ter plaatse John Mac Crea had gewerkt. Hij vond daar inspiratie om een gedicht te schrijven: In Flanders Field. Ook zagen we een Duits kerkhof en een museum met allerlei voorwerpen uit die tijd en een stuk land met loopgraven en granaattrekkers uit die oorlogsperiode.

Al bij al was het een indrukwekkend bezoek aan een gebied dat zo lang geleden getroffen werd door die oorlog. En omdat ons land niet door die oorlog getroffen werd was er bij de meeste excursiegangers weinig van bekend. Maar ze gaf wel een idee hoe afschuwelijk zo iets als een oorlog is, een gebeurtenis die de meesten alleen maar kennen van de geschiedenis, de krant en de tv.

Bachten de Kupe

Kerkhof Ieper

Na de gids weer teruggebracht te hebben naar zijn stad was het moment gekomen om de terugreis te beginnen.

De terugtocht voerde ons naar restaurant de Wissel te Zundert, waar ons afscheidsdiner vlot geserveerd werd, zodat we op de voorziene tijd weer in Gastel aankwamen.

We konden weer terugkijken op een excursie, die dankzij de inspanningen van de reiscommissie een succes genoemd kon worden. Daarvoor namens de heemkundekring hartelijk dank voor deze mensen.

P. Peeters.

Na afloop stuurde de reiscommissie het volgende mailtje naar hotel Ariane:

De Reiscommissie van Heemkundekring Het Land van Gastel, die met een groep in uw hotel verbleef van 17 tot 19 oktober laat U bij deze weten, dat zij zeer tevreden is over de ontvangst en de verzorging tijdens ons verblijf in uw hotel.

De kamers waren netjes verzorgd en het eten en de service waren uitstekend.

We willen U nogmaals hiervoor de complimenten maken en uw hotel zo mogelijk van harte aanbevelen bij eenieder, die in uw hotel wil verblijven.

Met vriendelijke groeten.

Reiscommissie Het land van Gastel

Als antwoord hierop kwam:

Van harte bedankt voor uw lieve mail die een plaatsje gekregen heeft in ons gastenboek en in de personeelsruimte.

Hopelijk tot nog eens.

Met vriendelijke groeten:

Natasja Ariane Hotel

INDEX JAARBOEKEN

Inhoud jaarboek 1984

Het Sint Bernardus Gesticht te Oud Gastel (1901 - 1959)	2
Bond van Ouderen van Oud Gastel (1949 - 1984)	10
De ondergrondse van Oud Gastel (1942 - 1945)	28
Gastelse gouden medaillewinnaar op Olympische Spelen te Antwerpen in 1920.	
Handboogschutter A. van Merrienboer.	36
Activiteiten Heemkundekring Het Land van Gastel.	40

Inhoud jaarboek 1985

Voorwoord	
Een inventarisatie van de Gastelse volkstaal	1
Gastels liedje: Zijde gij een Gastelaer?	3
De Gastelse en Stampersgatse familienamen	21
Over de molens in Oud Gastel	22
Herbergen van Oud Gastel en Stampersgat. vroeger en nu	46
De Sage van Grimhuizen. een Gastelse vertelling	52
100 Jaar geleden... Gemeentelijk Jaaroverzicht 1885	55
De pompen op het Gastelse Marktplaats	57
Heemkundekring Het Land van Gastel - Activiteiten	60
Inhoudsopgave	62

Inhoud jaarboek 1986

Voorwoord	1
Van Hanze tot Gastelse Ondernemersvereniging	2
83 jaar middenstandsorganisatie	
De bevrijding van de Nederlandse dwangarbeiders in Duitsland 1945	45
De geschiedenis van Oude Gastelse families	76
De familie De Potters, aantekeningen uit een Geslachtsboek	
Een aanvulling op de inventarisatie van de	95
Een verzameling bijnamen van Gastel en Stampersgat	110
1886 Honderd jaar geleden	119
Bij de verhuizing van een monument(je)	122
Herbergen van Oud Gastel en Stampersgat aanvulling	126
Activiteiten 1986	127

Inhoud jaarboek 1987

Voorwoord	1
Jeugdvereniging "De Jonge Wacht" afdeling Oud Gastel 1936 - 1941	2
Het Gastelse zwerfblok "De Dondersteen"	19
Spreekwoorden, uitdrukkingen en gezegdes zoals die in het Gastels dialect worden gebruikt	36
Tweede aanvulling op de inventarislijst van de Gastelse volkstaal	40
De geschiedenis van oude Gastelse families - De familie De Bie	47
1887 - Honderd jaar geleden	63
Over vlas en vlasserijen in Oud Gastel	65
De meekrapsteker van Stampersgat	152
Activiteitenkalender 1987	153
Informatie Heemkundekring Het Land van Gastel	156
Inhoud	159

Inhoud jaarboek 1988

Voorwoord	1
Lijst van bijzondere begunstigers	2
Stamboomonderzoek van de familie Voermans	5
De Gastelse missionaris dichter Antoon Smoor	14
Bornemse weeskinderen in Gastel, oktober 1914	22
Pater C. Thijs: Herinneringen aan zijn geboorteplaats Oud Gastel	33
Wonen op de Stooft	47
Spreekwoorden, uitdrukkingen en gezegden in het Gastels	85
Aanvulling op de Gastelse volkstaal	87
Het gilde van Sint Sebastiaan van Gastel	89
1888 honderd jaar geleden	107
De brieven van Henri van den Enden, een Gastelse loteling uit 1813	110
Overzicht van de eigenaars van het pand "In de Drie Snoeken", 1730 - heden	132
1938 Gastel voor 50 jaar	134
Activiteitenkalender 1988	145
Informatie	148
Ledenlijst	150
Inhoud	154

Inhoud jaarboek 1989

Voorwoord	3
De oude kerk van Gastel	4
Aanvulling op de lijst van bijnamen van Gastelse en Stampersgatse personen	41
Folklore tradities en andere volksgebruiken in Gastel en Stampersgat	44
De kermis in Gastel 1889 - 1939 - 1989	64
100 jaar geleden 1889	68
De herinneringen van Broeder Theophile Nijman	77
Het gebeurde in 1939	93
De oudste woonlocaties op de Meir	102
De congregatie van de Broeders van Scheppers bestaat 150 jaar	142
Jaaroverzicht van de Heemkundekring 1989	159
De geschiedenis van het St. Joseph-Gesticht	162
Uit het, dagboek van de Bevrijding van Gastel van broeder Theophile	169
Ledenlijst	178
Informatie Heemkundekring	182
Inhoudsopgave	184

Inhoud jaarboek 1990

Voorwoord	1
Jan Oosterman en de beschildering van de St Laurentiuskerk 1890 honderd jaar geleden	19
Oud, de duvel is oud	27
- Interview met Gastels oudste inwoner Jan van Kaam	57
Verhalen rond de platte buiskachel	64
Het gebeurde in 1940	73
Oud en Nieuw Gastel in de meidagen van 1940	80
Van jonge boerenstand tot Plattelandsjongeren	106
Herinneringen van Broeder Theophile - Nijman deel 2	135
Jaaroverzicht van activiteiten Het Land van Gastel 1990	155
Ledenlijst Heemkundekring Het Land van Gastel	158
Informatie Heemkundekring Het Land van Gastel	162
Inhoudsopgave	164
Colofon	165

Inhoud jaarboek 1991

Voorwoord	3
De Franse revolutie van 1789	4
Honderd jaar geleden 1891	20
Uijt de criminele rolle	24
1890 De Harmoniezaal 1990	40
Het gebeurde in 1941	84
Uit 'Herinneringen' van broeder Theophile Nijman	92
Volkstaal	107
Historische Gastelse panden met naam	112
Oud. de duvel is oud	139
- Interview met Gastels oudste inwonerster op een na mevrouw Melsen	140
Gastels oudste elftal	146
Kroniek1990	147
Activiteitenkalender 1991	151
Ledenlijst en begunstigers	153
Informatie heemkundekring 'Het Land van Gastel'	155
In memoriam: Jan Aanraad	157

Inhoud jaarboek 1992

Voorwoord	3
Wat zullen wij eten?	4
Het zanggezelschap Sint Cecilia	12
Honderd jaar geleden 1892	32
Een 'Gastelse' straatnaam in Baarlo	41
Zij gingen voor orde en vrede	46
Het gebeurde in 1942	64
Oud. de duvel is oud	
- Gastels oudste elftal	74
- Interview met Geert Corsmit	75
Overste M.P.A. den Ouden	83
Gastelse kroniek van 1991	101
Syntholische tekeningen op woonhuizen	
Aktiviteitenkalender 1992	117
Het hof van Oud Gastel	120
Archieven nieuws	156
Ledenlijst 'Het Land van Gastel' 1992	158
Informatie heemkundekring 'Het Land van Gastel'	160
Aanvulling op jaarboek 1991	162

Inhoud jaarboek 1993

Voorwoord	3
Uit 'Herinneringen' van broeder Theophile Nijman	4
Het bestuur van de gemeente Oud en Nieuw Gastel	25
Oudburgemeester Theo Andriessen 80 jaar	42
Honderd jaar geleden 1893	50
Herinneringen aan Kerstmis	55
De Tienden	63
Het gebeurde in 1943	72
Oud, de duvel is oud	
- Tien oudste inwoners	80
- Interview met Adrianus (Janus) van der Muuren	80
Jubilea in 1993	88
Sc Gastel - 60 jaar	96
33 jaar Vastelavedzottelaand	107
Gastelse kroniek van 1992	112

Aktiviteitenkalender 1993	117
Kuivezand. een historische route	125
Ledenlijst 'Het Land van Gastel' 1993	173
Informatie heemkundekring 'Het Land van Gastel'	175
Archievennieuws en errata	176

Inhoud jaarboek 1994

Voorwoord	3
Een roos in het stro	4
Oud. de duvel is oud!	
- Tien oudste inwoners	37
- Interview met Dingeman van Wortel	37
Het bestuur van de gemeente Oud en Nieuw Gastel	45
Een 'stenen' verhaaltje	60
Honderd jaar geleden 1894	65
Het gebeurde in 1944	68
Oorlogsvluchtelingen en evacues in Oud Gastel	81
Een Engelse oudstrijder en een Gastelse aanzichtkaart	87
Uit 'Herinneringen' van broeder Theophile Nijmian	90
Mijn bevrijding	108
Een bevrijdingsfoto: een bewustwording na vijftig jaar	113
De Gastelse bevrijdingsfeesten in 1945	126
Uit het dagboek van een Gastelse oud-Indieganger	137
Een onderzoek naar de belevenissen van Gastelse Indiegangers	147
Interessante jaartallen gemeente Oud en Nieuw Gastel	161
Gastelse kroniek van 1993	163
Aktiviteitenkalender 1993 - 1994	169
Ledenlijst 'Het Land van Gastel' 1994	174
Informatie heemkundekring 'Het Land van Gastel'	176

Inhoud jaarboek 1995

Voorwoord	3
Uit 'Herinneringen' van broeder Theophile Nijman	4
Vlees op tafel	36
In memoriam broeder Cornelius	48
Jacob Obrechts Eerste Heilige Mis was in Gastel	50
Oud. de duvel is oud	
- Elf oudste inwoners	71
- Interview met mevr. A. van Kalmthout - Mulders	72
Bejaardenflat "Molenweide" bestaat 25 jaar	79
Het bestuur van de gemeente Oud en Nieuw Gastel	83
Activiteiten van de heemkundekring 1994 - 1995	104
Verslag van de excursie naar Londen	108
Honderd jaar geleden 1895	112
Het gebeurde in 1945	115
Een dokter in oorlogstijd	132
Uit het dagboek van een Gastelse oud-Indieganger	145
Lijst van Gastelse verenigingen en organisaties	163
Ledenlijst 'Het Land van Gastel' 1995	173
Informatie heemkundekring 'Het Land van Gastel'	175
Heemkundefilmclub	176

Inhoud jaarboek 1996

Voorwoord	3
Hoe haalden wij onze burgemeesters in	4
Genealogie [stamboom] van de familie Mastboom	31
Laudatum Dominum Looft de Heer	53
Oud. de duvel is oud	
- Gastels oudsten in 1996	75
- In memoriam Martinus Joannes Maria van Nispen	76
- Interview met mevr. A. Vergouwen - Antonissen	77
Samenspraak van de Brabantse boertjes Suus en Peer	85
Uit 'Herinneringen' van broeder Theophile Nijman. deel 6	88
Uit het dagboek van een oudIndieganger. deel 3	106
Het bestuur van de gemeente Oud en Nieuw Gastel, deel 4	125
Honderd jaar geleden 1896	148
Het gebeurde in1946	154
Gastelse kroniek vanaf 1 januari 1994	167
Activiteiten en vermeldenswaardigheden van heemkundekring 'Het Land van Gastel' 1996	181
Ledenlijst 'Het Land van Gastel' 1996	184
Informatie Heemkundekring 'Het Land van Gastel'	186
Heemkundefilmclub	187
Trôöst vor treurend Gastel	189

Inhoud jaarboek 1997

Voorwoord	
Piet uit de Gorkus, deel 1	3
Was de Gastelse burgemeester in oorlogstijd fout. laf of slap?	4
Polymnia. een Gastelse zangvereniging	21
Het gebeurde 100 jaar geleden 1897	57
Uit 'Herinneringen' van broeder Theophile Nijman. deel 7	64
Rondom de sloop van de Gastelse kerk in 1905	75
Het gebeurde in 1947	88
Oud. de duvel is oud	
- Gastels oudsten in 1997	100
- Interview met Gastels oudste inwoner dhr. Willem Tak	100
In memoriam Piet Rijsdijk (1940 - 1997)	109
Het bestuur van de gemeente Oud en Nieuw Gastel, deel 5	105
Uit het dagboek van een oudIndieganger. deel 4	128
Gastel Vooruit 1947 1997. 50 jaar van de regen in de drup	141
Activiteiten en vermeldenswaardigheden van heemkundekring 'Het land van Gastel'	181
Verslag van de excursie Bourtange / Westerwolde	183
Informatie Heemkundekring 'Het land van Gastel'	185
Heemkunde filmclub	187
Ledenlijst 'Het land van Gastel' 1997	188
Errata	

Inhoud jaarboek 1998

Voorwoord	3
Uit 'Herinneringen' van broeder Theophile Nijman. deel 8	4
Polymnia. een Gastelse zangvereniging [vervolg]	23
Het gebeurde 100 jaar geleden 1898	29
Piet uit de Gorkus, deel 2	38
Pastoor Van Dam. een markant persoon in de parochie Sint Laurentius Oud Gastel	53
Hoe de handboogschutterij 'Eendracht maakt macht' een Gastelse medeburger uit de nood hielp	68
Oud. de duvel is oud	
- Gastels oudsten in 1998	74
- Interview met Cornelia van Rijsbergen - Van Oosterhout	74
Over de familie Van Rijsbergen en hoe deze in Gastel kwam	85

Uit het dagboek van een oud Indieganger. deel 5	93
Het Laarzenpad	113
Het gebeurde in1948	118
De historie van een pand aan de Meirstraat	134
Gastels kroniek van 1996 en 1997	159
Kentgijzenog	167
Activiteiten en vermeldenswaardigheden van heemkundekring 'Het Land van Gastel' 1998	184
In memoriam	187
Informatie Heemkundekring 'Het Land van Geste!	188
Heemkunde filmclub	190
Ledenlijst 'Het Land van Gastel' 1998	191

Inhoud jaarboek 1999

Voorwoord	3
Kroniek van de vereniging Het Wit Gele Kruis afd. Oud en Nieuw Gastel	4
Het gebeurde in 1949	38
Het gebeurde 100 jaar geleden 1899	46
Inwoners van Oud en Nieuw Gastel anno 1599	54
Uit het dagboek van een oud Indieganger. deel 6	63
Uit 'Herinneringen' van broeder Theofile Nijman. deel 9	83
Piet uit de Gorkus. deel 3	104
Wie waren Gastels oudsten deze eeuw?	122
Oud. de duvel is oud	
- Gastels oudsten per 8 december 1999	136
- Interview met Petronella Maria Timmermans-Thijs	136
Een terugblik op de twintigste eeuw in Oud Gastel	145
Familie Van Oosterhout	171
Kent gij ze nog? deel 2	183
Van Achter tot Zuiddijk {1}	189
In memoriam Harry Zandbergen	197
Activiteiten en vermeldenswaardigheden van heemkundekring 'Het Land van Gastel' 1999	199
Verslag van de excursie naar Luxemburg	201
Informatie Heemkundekring 'Het Land van Gastel'	203
Ledenlijst 'Het Land van Gastel' 1999	205

Inhoud jaarboek 2000

Voorwoord	3
Kroniek van de vereniging	
Het Wit Gele Kruis afd. Oud en Nieuw Gastel	4
Het gebeurde in 1950	24
Het gebeurde 100 jaar geleden 1900	36
Een Gastelse moordzaak in 1900	41
Uit het dagboek van een oud Indieganger. deel 1	48
Uit 'Herinneringen' van broeder Theofile Nijman. deel 10	71
Piet uit de Gorkus. deel 4	97
Een eerbetoon aan notaris Mol	115
En de boer. hij ploegde voort	
Een stukje levensgeschiedenis van de familie Voorbraak	118
Oud. de duvel is oud	
- Gastels oudsten per 15 November 2000	148
Kent gij ze nog? deel 3	149
File: Ruiter	162
Activiteiten en vermeldenswaardigheden van heemkundekring 'Het land van Gastel' in het jaar 2000	171
Ter herinnering aan Oud Gastel 725 jaar	173
Informatie Heemkundekring 'Het land van Gastel'	175
Ledenlijst 'Het land van Gastel' 2000	177

Inhoud jaarboek 2001

Voorwoord	3
Van Achtertot Zuiddijk 2	4
Handboogschutterij "Broederlijke liefde"	30
Het gebeurde in 1951	36
Het gebeurde 100 jaar geleden 1901	44
Adriaan de Graaf. een zoeaaf uit Oud Gastel	49
Uit het dagboek van een oud Indieganger. slot	57
Alfabetische namenlijst van Gastelse en Stampersgatse Oud Indiegangers	79
Een landelijk bekende Gastelaar: Janus van Domburg	86
Gastelse woonhuizen rond 1900	92
Uit 'Herinneringen' van broeder Theofile Nijman. deel 11	109
File: Pieterse	126
Oud. de duvel is oud	146
Activiteiten en vermeldenswaardigheden van heemkundekring 'Het land van Gastel' in het jaar 2001	147
Verslag van de excursie naar Winterberg	149
Informatie Heemkundekring 'Het land van Gastel'	152
Ledenlijst 'Het land van Gastel' 2001	154

Inhoud jaarboek 2002

Voorwoord	3
Cees Aanraad. de 'zwarte' wielerkampioen van 1952	5
Het gebeurde 100 jaar geleden 1902	37
Het gebeurde 50 jaar geleden 1952	43
Het ontstaan van warmwatervlasroterij De Mark	54
Panden rond 1900	59
Oud. de duvel is oud	79
- Interview met mevr. C. Wagenmakers - Lambregts	79
Hoe zit Gastel in elkaar?	85
Voorlopige stamboom van de familie Van Merrienboer	106
Informatie Heemkundekring 'Het Land van Gastel'	159
Ledenlijst 'Het Land van Gastel' 2002	161

Inhoud jaarboek 2003

Voorwoord	3
Uit 'herinneringen van broeder Theophile Nijman'	5
Van Achter- tot Zuiddijk deel 3	33
Het gebeurde honderd jaar geleden..... 1903	53
Het gebeurde vijftig jaar geleden..... 1953	58
Een terugblik en een blik vooruit op de stormramp van 1953	71
Oud. de duvel is oud	
- Gastels top tien van oudsten 2003	77
- Interview met dhr. P.F.A. Akkermans	77
Herdenking 100e sterfdag J.F. Vlekke 1-4-2003	92
100 jaar van Leengoed; een familiegeschiedenis deel 1	108
Activiteiten en vermeldenswaardigheden van heemkundekring 'Het Land van Gastel' in het jaar 2002 en 2003	159
Verslag van driedaagse excursie naar Ieper	161
Index jaarboeken	165
Informatie Heemkundekring 'Het Land van Gastel'	172
Ledenlijst 'Het Land van Gastel' 2003	174

INFORMATIE

HEEMKUNDEKRING HET LAND VAN GASTEL

De vereniging, de Heemkundekring 'Het Land van Gastel', stelt zich ten doel:

- a. Het dorp Oud Gastel en haar inwoners op elk gebied dat onder heemkunde valt, te bestuderen en te onderzoeken.
- b. In brede kring belangstelling te wekken voor de geschiedenis van Oud Gastel en de bevolking.
- c. Te ijveren voor het behoud van het eigen karakter en de schoonheid van Gastel en omgeving.

De vereniging tracht dit doel te bereiken door:

- A. Het houden van vergaderingen, lezingen en excursies.
- B. Het benaderen van en samenwerken met instanties en personen, die kunnen helpen het gestelde doel te bereiken.
- C. Het verzamelen van voorwerpen en geschriften, die betrekking hebben op heemkunde in de ruimste zin.

[Statuten der Heemkundekring artikel 2]

'In de Drie Snoeken'

De Heemkundekring, opgericht 25 november 1980, beschikt over een eigen werklokaal, archief en tentoonstellingsruimte in het pand 'In de Drie Snoeken', Dorpsstraat 50 te Oud Gastel.

Hier komt elke donderdagavond en dinsdagmiddag een vaste kern van leden bijeen om voorkomende werkzaamheden te verrichten.

Het museum is geopend voor belangstellenden op zaterdagochtend van 10.00 tot 12.00 uur.

Op andere tijden na telefonische afspraak.

JAARCONTRIBUTIE

De jaarcontributie bedraagt: € 15,00 per persoon
€ 20,00 per gezin
€ 7,00 jeugdleden [tot 18 jaar]

Bankrelatie

Bankrekening Rabo: 14 11 37 126

U kunt bellen of schrijven:

1. Als u zich op wilt geven als lid.
2. Als u informatie wilt hebben.
3. Voor het ophalen van materialen onder andere boeken, foto's, bidprentjes, gereedschap, enzovoort.

BESTUUR

- Dhr. W. van den Broek, voorzitter
Noordzeedijk 45, Stampersgat telefoon 514225 w.broek@wxs.nl
- Dhr. J. van de Berg, secretaris
Markt 6 telefoon 511469 janvdb@tref.nl
- Dhr. P. Peeters, penningmeester
Van Glymesstraat 16 telefoon 511730
- Dhr. Blommerde, lid
Kerkstraat 20 telefoon 514184
- Mevr. T. Iriks, lid
Vierschaarstraat 24 telefoon 512084
- Dhr. L. van Leengoed, lid
Oudendijk 73 telefoon 518234
- Dhr. F. van Merrienboer, lid
Oudendijk 7d telefoon 512033
- Dhr. A. Schijvenaars
Roosendaalsebaan 34 telefoon 553558
- Dhr. A. Sweere
Kerkstraat 8 telefoon 512909

WERKGROEPEN

REISCOMMISSIE

mevr. A. Peeters-Baaijens
dhr. J. Blommerde
dhr. C. Schoonen

ONDERHOUD VAN HET MUSEUM EN DE INVENTARISERING

De medewerkers voor het onderhoud van het museum en voor de inventarisering en het onderhoud van materialen van de heemkundekring zijn:

mevr. A. Blommerde - Bogaerts
dhr. J. Bonnerman
dhr. C. Bus
dhr. J. de Jongh
dhr. A. Koevoets
dhr. G. Muys
mevr. A. Peeters - Baaijens
dhr. L. van Opdorp

dhr. N. Roebroeks.
dhr. G. van Rijsbergen
dhr. J. van Rijsbergen
dhr. A. Schijvenaars
dhr. W. Willemse
dhr. H. Bennehey
dhr. D. Geleys

WERKGROEP INDIËGANGERS

dhr. P. Bierbooms
dhr. B. Frik
dhr. J. de Jongh
dhr. J. Laros
dhr. F. van Nispen
dhr. J. Waalwijk

REDACTIE

dhr. W. van de Broek
dhr. F. van Merrienboer
dhr. P. Peeters

LEDENLIJST HET LAND VAN GASTEL 2003

Mevr. M. van Aalst-van Nispen	Oudenbosch	Fam. D. Geleijns	Oud Gastel
Fam. A. Aanraad	Oud Gastel	Fam. R. van Gils	Roosendaal
Fam. M. Aanraad	Oud Gastel	Fam. C. van Ginneken	Zegge
Fam. H. van Achterberg	Oud Gastel	Fam. J. Goorden-van Achtmaal	Oud Gastel
de heer F.L. Akkermans	Oud Gastel	Mevr. J. Goorden-Buurstee	Oud Gastel
de heer P. Akkermans	Oud Gastel	Fam. A. Haasnoot	Oud Gastel
Fam. M. Akkermans	Oud Gastel	Mevr. A. Hagens-Goorde	Oud Gastel
Fam. J.G. Akkermans-Schouw	Oud Gastel	Mevr. J. Hamstra-Bus	Eindhoven
Mevr. M. Akkermans-van Zandvliet	Oud G.	Fam. A. van Hassel	Oud Gastel
Mevr. M. Akkermans-Verstraten	Oud Gastel	Mevr. A. Hazen-van Beek	Oud Gastel
Fam. C. Antens	Oud Gastel	de heer A. van der Heijden	Hoensbroek
de heer P. Antonissen	Roosendaal	Fam. R. Heijnen-van Opdorp	Oud Gastel
Fam. P. van As	Oud Gastel	Fam. A. Heshof	Oud Gastel
Fam. W. van As	Oud Gastel	Mevr. L. Heynen-van Aalst	Essen
Fam. L. Bartelen	Oud Gastel	Mevr. G. Hoefsloot	Oud Gastel
Fam. J. van Beek	Sint Willebrord	Fam. J. van Hoof	Oud Gastel
de heer J. van den Berg	Oud Gastel	de heer M. van Hooydonk	Oud Gastel
de heer A. van de Bergh	Oud Gastel	de heer M. van de Horst	Oud Gastel
Fam. E. Biernans	Zevenbergen	Mevr. J. van der Horst-Bus	Oud Gastel
Fam. J. Blommerde	Oud Gastel	Fam. A. Huysmans-Peeters	Dinteloord
Fam. H. Bonnerman	Oud Gastel	Mevr. C. Jacobs-Akkermans	Oud Gastel
Fam. P. Boots	Oud Gastel	Fam. T.M. de Jong	Oud Gastel
de heer J. van de Bosch	Oud Gastel	Dhr. W. de Jong	Oud Gastel
Fam. P. van de Bos-v.d.veeken	Oud Gastel	Fam. J. de Jongh	Oud Gastel
Mevr. Braat-Aarssen	Roosendaal	Fam. C. van Kalmthout	Oud Gastel
Fam. J. Brocatus	Oud Gastel	de heer A. van de Kar	Oud Gastel
Fam. A. van den Broek	Oud Gastel	Fam. E. van Keep	Roosendaal
de heer W. van den Broek	Stampersgat	de heer A. Kepers	Oud Gastel
Fam. M. Broeren	Hoeven	de heer B. Kempnaars	Oud Gastel
Fam. R. Broos	Oud Gastel	Mevr. G. Kerstens-Rijk	Oud Gastel
de heer P. Broos	Roosendaal	Fam. W. Kerstens-van Opdorp	Hoeven
Fam. M. Broos	Oud Gastel	de heer C. Koenraadt	Oudenbosch
Mevr. C. Broos-Schijvenaars	Oud Gastel	Fam. A. Koevoets	Oud Gastel
Fam. W. de Bruijn	Oud Gastel	Mevr. E. Koevoets-van Nispen	Oud Gastel
Fam. F.B.M. Buijs	Oud Gastel	de heer M. de Koning	W.Plantage
Fam. P. Bus	Oud Gastel	Fam. J. Konings	Hoeven
Dhr. A. Bus	Oud Gastel	Fam. A. Kop-Mies	Standdaarbuiten
Fam. P. Bus-de Kort	Oud Gastel	Fam. W. Kop-Speek	Oud Gastel
Fam. C. Bus-Rombouts	Roosendaal	Fam. H. Lambregts	Oud Gastel
Fam. A. Bus-van de Vorst	Oud Gastel	Mevr. D. Lambregts	Oud Gastel
Fam. J. Buurstee	Oud Gastel	de heer J. Laros	Roosendaal
fam. P. van Caam	Stampersgat	Fam. F. Lauwen-van Loenhout	Roosendaal
de heer C. van Caulil	Hoeven	Fam. J. Lauwerijssen	Oud Gastel
Fam. H. Christianen-Mies	Weert	Fam. W. Lazeroms	Roosendaal
Fam. M. Coppens	Oud Gastel	Fam. L. van Leengoed	Oud Gastel
Mevr. M. Corsmit-v.d.Lindeloof	Oud Gastel	Mevr. J. van Limbergen	Oud Gastel
Fam. C. Damen	Oud Gastel	Fam. C. Lips	Roosendaal
Fam. M. Danen	Oud Gastel	de heer M. Lockefeir	Oud Gastel
de heer D. Dierckxsens	Kaatsheuvel	Fam. G. Logt	Oud Gastel
de heer J. Dijkers	Oud Gastel	Fam. A. Luykx	Oudenbosch
Fam. J. van Dorst-van Loenhout	Oudenbosch	Mevr. G. Luykx-Konings	Oud Gastel
Mevr. A. Engelen-van Poeyer	Oud Gastel	Mevr. J. Luyten	Oud Gastel
Fam. A. Engelen	Etten Leur	Fam. A. Maatjens-Buckens	Oudenbosch
Mevr. C. Ernest	Oud Gastel	Fam. C. Magielse	Oud Gastel
Fam. F. van Etten	Oud Gastel	de heer D. Marcelissen	Oud Gastel
Mevr. C. van Gastel-Hack	Oud Gastel	Mevr. M. van Meer-Aarsen	Oud Gastel
Mevr. M. Geers	Dinteloord	Mevr. L. Melsen	Oud Gastel

Fam.	H.	van Merrienboer	Oud Gastel
Fam.	F.	van Merrienboer	Oud Gastel
de heer	P.	van Merrienboer	Oud Gastel
Fam.	C.	van Merrienboer	Roosendaal
de heer	W.	van Merrienboer	Brasschaat
Farn.	J.	Moerings-Konings	Oud Gastel
de heer	J.	Mol	Oud Gastel
Farn.	A.	Monseurs	Oud Gastel
Fam.	A.	Muijs	Oud Gastel
Farn.	A.	Muijs-Konings	Oud Gastel
Farn.	A.	Mulders-Konings	Oud Gastel
Farn.	G.	Muys	Oud Gastel
Farn.	E.	van Oers	Oud Gastel
Farn.	L.	van Oevelen	Oud Gastel
de heer	P.	van Onzenoort	Oud Gastel
Farn.	J.	Oornen	Oud Gastel
Fam.	J.	van Oosterhout	Oud Gastel
de heer	H.	van Oosterhout	Oud Gastel
Fam.	L.	van Oordorp	Oud Gastel
Farn.	B.	Ossenblok	Oud Gastel
Dhr.	D.	Ossenblok	Zegge
Fam.	G.	den Ouden	Oud Gastel
Fam.	J.	Paantjens	Oud Gastel
Mevr.	L.	Paantjens-Laanen	Oud Gastel
de heer	H.	Peeters	Oud Gastel
de heer	L.	Peeters	Oosterhout
Farn.	P.	Peeters	Oud Gastel
de heer	J.B.	Peeters	Oud Gastel
Mevr.	W.	de Peyper	Oud Gastel
Dhr.	A.	van Poeyer	Oud Gastel
Fam.	A.	van Poeyer	Oud Gastel
Farn.	C.	Poppelaars	Oud Gastel
de heer	R.M.	Radernakers	Oud Gastel
Fam.	W.	de Reyer	Oud Gastel
Farn.	P.	Ribbens	Bunde
de heer	L.	Ribbens	Turnhout
de heer	H.	van Rijsbergen	Apeldoorn
Farn.	J.	van Rijsbergen	Roosendaal
Farn.	G.	van Rijsbergen	Oud Gastel
de heer	W.	van Rijsbergen	Oud Gastel
Fam.	Q.	Rijsdijk	Oud Gastel
Mevr.	A.	Rijsdijk-Reuvers	Oud Gastel
Farn.	M.	Rock	Oud Gastel
Farn.	M.	Rock	Oud Gastel
de heer	J.	Rock	Oud Gastel
de heer	P.	van Roemburg	Stampersgat
Mevr.	M.	de Rooy-Timmermans	Oud Gastel
Farn.	P.	Roozen-Antens	Oud Gastel
Fam.	F.	Schellekens	Oud Gastel
Fam.	A.	Schepers	Oud Gastel
de heer	A.A.P.J.	Schijvenaars	Oud Gastel

Mevr.	P.	Schijvenaars-Jacobs	Oud Gastel
Fam.	C.	Schoonen-Bierbooms	Oud Gastel
Fam.	H.	Schouw	Oud Gastel
Mevr.	E.	Schouw-Akkermans	Oud Gastel
Farn.	J.	Schouw-Rijpers	Zegge
farn	J.	Schrauwen	Stampersgat
Mevr.	W.	Schrauwen-van den Bosch	Oud G.
mevr.	J.	Schrauwen-van Aart	Oud Gastel
Mevr.	J.	Segers	Oud Gastel
Mevr.	A.	Segers-de Bont	Oud Gastel
Farn.	J.	Sep	Oud Gastel
de heer	M.	Speek	Kerken Duitsland
Mevr.	E.	van Sprundel-Perdaerns	Oud Gastel
Fam.	G.	van Staden-Akkermans	Oud Gastel
de heer	C.	Stange	Oud Gastel
de heer	A.	Sweere	Oud Gastel
Farn.	J.	Tak	Oud Gastel
Farn.	J.	Tak	Oud Gastel
de heer	J.	Theunissen	Oud Gastel
de heer	A.	Timmermans	Oud Gastel
Mevr.	M.	Timmermans-Buys	Oud Gastel
Farn.	J.	Traets	Wycken
Farn.	J.	Uytdewilligen	Oud Gastel
Fam.	M.	van de Veecken	Oud Gastel
Mevr.	W.	Veraart-Schoonen	Fijnaart
Farn.	M.	Verhaart-Verbeek	Oudenbosch
Fam.	C.	Verneulen	Oud Gastel
Fam.	C.	Vermunt-Buckens	Oud Gastel
Fam.	J.	Vermunt	Oud Gastel
Farn.	C.	Verstraten-Mies	Oud Gastel
Farn.	J.	Verstraten	Oud Gastel
Farn.	H.	Vervaart	Oud Gastel
Farn.	A.	Voeten	Oud Gastel
Farn.	F.	Vogelaars	Oud Gastel
Farn.	J.	Vonk-Noordegraaf	Oud Gastel
Farn.	B.	Voorbraak-Goossens	Oud Gastel
Farn.	L.	van de Vorst	Oud Gastel
Fam.	J.	van de Vorst	Oud Gastel
mevr.	C.	Vromans-Speek	Oud Gastel
Farn.	A.	de Vugt-Balernans	Oud Gastel
Eerw.	broeder	Servaes Wagemakers	Herenthals
Fam.	J.	Wagemakers-Tak	Oud Gastel
de heer	H.	Wezenbeek	Oud Gastel
de heer	R.	Wierikx	Oud Gastel
de heer	W.J.	Wijngaards	Roosendaal
Farn.	M.	Willemse	Oud Gastel
Farn.	W.	Willemse-van Nispen	Oud Gastel
Fam.	J.	Witvoet	Oud Gastel
Farn.	D.	van Zuilichern	Oud Gastel
Mevr.	A.	van Zundert	Oegstgeest
Fam.	J.	van Zundert	Oud Gastel

